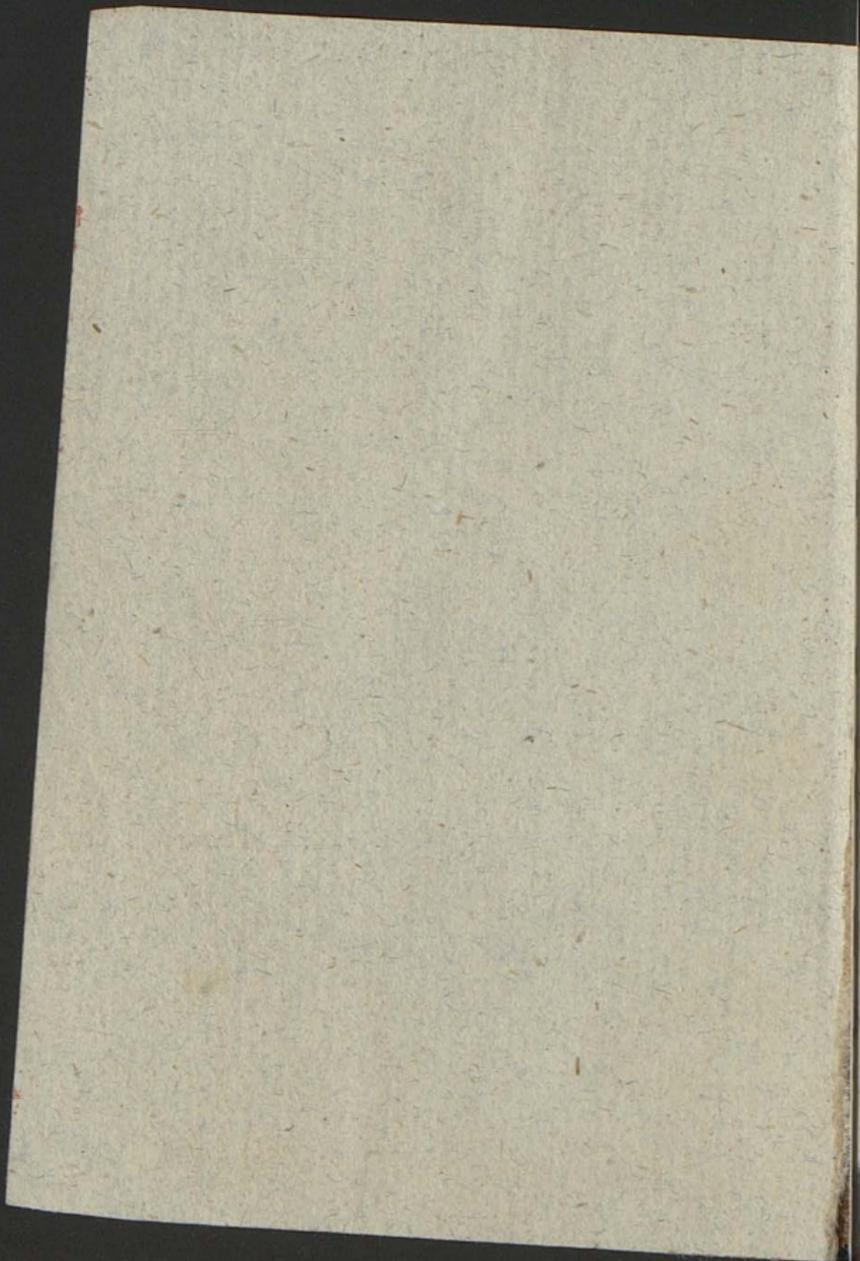

Bier. A. II. 10

Biblioteka
Ojców Kamedułów
w Bieniszewie

Fragment of text from the reverse side of the page, appearing as a vertical strip of faint, illegible characters.

MEDICINA
SALERNI

Insula TANA: *Hygiena*

Id est,

CONSERVANDA
BONÆ VALETVDINIS
PRÆCEPTA,

CVM LVCELENTA ET SVC
CINCTA ARNOLDI VIL-
lanouani in singula capita

Exegeti,

PER IOHANNEM CVRIONEM
;) Munde recognita & repurgata.

NOVA EDITIO MELIOR,
*Et aliquot Medicis Opusculis (qua se-
quens pagella exhibet)
auctor.*

Cum Gratia & Priuilegio Imper.

FRANCOVRTI,
EXCVDEBAT IOANNES SAV-
rius, Lipsensis Vincentii Stein-
meyeri.

ANNO M DC XLII

Edidit Jo. Savrius, Lipsie, 1742.

Bien - A 11-10

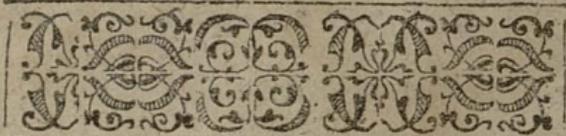
7

R
S. A
& v
ri H
&
cle
pu
Pra

22

H

S. P
longe

REVERENDO VIRO,
SAPIENTIA, ERUDITIONE
& virtute præstantissimo D. Docto-
ri HENNINGO HOPFF, Iuris
& æquarum legum consultiff. Ec-
clesiæ maioris Deiparæ Virgini a-
pud inclytam Erphordiam sacrae
Præposito & Seniori, &c. compa-
triac Meccænati suo plurimum
obseruando, Ioannes Cu-
rio Berckensis

in aiv. v.

P. P. Eremit. Camalou. Insula Vigenfis.

POST QUAM reueren-
dus in Christo pater ac summa
pietate spectabilis D. Ioannes
Picus, Regi monasterii Montis
S. Petri apud inclytam Erphordiam Abbas
longe dignissimus, anno superiore è vita ex-
cessit,

P R A E F A T I O .

cessit, obscurum humanitati tuae non fuit, quantopere hoc tanto viro, tam sincero amico, tam candido monitore, tamque liberali Mecœnate atque incomparabili patrono amisso, animus meus consternatus fuerit. Erat vir ille in omni disciplinarum genere non infeliciter versatus, sed Theologico studio præ ceteris tanta pertinacia addictus, ut Biblia sacrosancta assidua lectione non solum memoriter ad vnguem pronunciare, sed eadem fratribus quoque suis felicissime interpretari posset: eoque rem deduxerat, ut nisi immatura mors consilium eius præuenisset, Doctoris iam nomine haud dubie censeretur. Hic talis ac tantus vir, quamuis grauioribus interea curis distineretur, nihilominus tamen succisuius hominis in medicorum etiam vireta diuertendum sibi duxit, quo nimirum ea quoque quæ ad sanitatem tuendam necessaria viderentur, thesauro rerum omnium me-

P R A E F A T I O .

moria in tempus opportunum concrede-
 ret , vnde illud etiam consecutus est , vt
 quotiescunque incideret mentio aliqua de
 rebus , ad medicinam proprie spectanti-
 bus (incidebat autem saepissime) non se-
 cus , ac si in medicorum scholis duntaxat
 versatus fuisset , de ipsis differeret . Beni-
 gnitas vero eius in iuuandis & prouehen-
 dis ingenuorum adolescentum studiis non
 obscura , sed cuius obuia & exposita fuit .
 Ac ne longius quidem abeam , ecquis in-
 uentus est vnquam , qui dum firmo adhuc
 & vegeto corporis robore frueretur , libe-
 ralius ac munificentius in Academiam no-
 stram extiterit ? Reliquorum *Δεγετη-
 μωτα* , quotquot huc ab initio dimanarunt ,
 si paucula quadam excipias , à te-
 stamentorum executoribus ad id subordi-
 nata prius fuerunt . At noster hic Picus
 mentis incitatione magis , atque sponte sua ,
 quam aliorum hortatu , munificus esse vo-
 luit . Quare iuxta augurum observatio-

P R A E F A T I O.

*nes, ἐπι δέξι ἐτλη ἡμῶν, οἷωνόν τε πᾶσι γέγεν
 ἔρασον.* Cui, utinam, reliqui quoq³ auium
 greges consimiles aliquando volatus me-
 ditentur. Porro autem qualis idem erga
 me extiterit, fugere neminem arbitror,
 quippe cum in oculis fere omnium positum
 fuerit. Familiaritatem semel mecum ini-
 tam non sicte simulareq³, sed pie admodum
 & sancte coluit, eamque dissolui atque re-
 scindi, licet hoc strenue sane à quibusdam
 ipsi suggereretur, egerrime passus est. Bo-
 ne Deus, quam amice ac sedulo, si qua ad
 vite honestatem, aut ad rei familiaris in-
 crementum facere viderentur, ea mihi in-
 culcabat omnia. Ad postremum vero, quae
 in me contulit beneficia, tot ac tanta fue-
 runt, ut molestum humanitati tua fore
 putem, si ea hic singula recensere pergami.
 Vnum tamen silentio non facile prater-
 miserim, nempe sine repulsa me semper ob-
 tinuisse, quicquid ab ipso peterem. Me-
 rito igitur ac optimo quidem iure, tam
 imma-

P R A E F A T I O.

immaturo atque inexpectato eius obitu animus mihi vsquequaque demissus atque magno adeo mœrore hactenus confectus est. Sed hunc tu mihi, vir humanissime, iam magna ex parte (haud scio, an aliquo etiam meo merito) erexisti, doloremque profecto omnem absterxisti: qui me vltro statim simul ac tali patrono orbatum vidisti, in tuam fidem & clientelam singulari quodam modo suscepisti. Nam etsi ab eo vsque die, quo Erphordiam primum veni, in amicis me semper habueris, ac maximis interea beneficijs obstrinxeris, adeoque prius omnium obnixè $\chi\epsilon\rho\sigma\iota\nu\tau\epsilon$ $\pi\omicron\sigma\iota\nu\tau\epsilon$ contenderis, vt summis honorum gradibus onerarer: nunquam tamen pensio- rem in me sensi animi tui voluntatem, quam vbi singularis ille Mœcenas presenti vite subductus est. Hic reuerenda humanitas tua aperte demum atque palam indicauit, quo antea in me fuisset animo, vt qua nullum omnino pratermisse-

P R Æ F A T I O .

rit amicitie officium, quin cumulatisime in Curionem suum detulerit. Nam queso te, quod Pici morte ademptum est, quod tu vir humanissime non αὐτῶ τῶ μέτρῳ ἔ λείον, ut est apud Hesiodum, compensaueris? Nunquam quidem tristem me à conspectu tuo, siue consilio, siue auxilio opus esset, discedere memini. In quo sane animum agnosco vere liberalem, & primario viro dignum, ac mei amantissimum: Cui, dū faxint, ut officiis tuo respondere quandoq; valeam. Præterea vero, cum hoc mihi fatale quodammodo sit, ut ex ijs, qui sese amicorum nomine apud me venditant, permultos indies experiar mihi χρῆσις μὲν λόγῳ, πολεμῖς ἢ τοῖς τρόποις qui coram blandiantur quidem, sed absentes mordeant, tu in firmatamen & perpetua amicitia præsens absensq; idem semper, hoc est, ex animo amicus, vereq; beneuolus ac fidelis permanens, innocentiam meam strenue tueris atque defendis. Cum igitur sæpe & multum mecum cogitarem, quo tandem offi-

P R Æ F A T I O.

cio pro tot tantisque in me meritis Reuerendam
 H.T. vicissim demererer, neque vllum satis ido-
 neum inuenirem, ac tristis interim essem, &
 conturbatior, timeremque, ne contumeliosissi-
 mum mihi thesaurus ἀχαιρίας aliquando obij-
 ceretur conuictum: Ecce commodum mihi
 litera ab excellentissimo D. Adamo Lonicero,
 Imperialis vrbs Francofortensis Medico phy-
 sico, amico & fautore meo singulari, allata
 sunt. Is obnixè me honestissima socrus sua no-
 mine rogabat, vt libellum Scholæ Salernita-
 nae, quem ipsa rursus ob diuendita ac distracta
 proxima editionis exemplaria, prelo iamiam
 commissura esset, denuo quam diligentissime
 perlegere, atque à mendis vindicare non
 grauarer. Cui, quod honesta ac vtilia essent,
 quæ peteret, refragari equidem nec volui, nec
 debui. Libello itaque ἐκ κεφαλῆς ἐς πόδας, καὶ
 πάλιν ἐκ τῶν ποδῶν ἐς τὴν κεφαλὴν, vt
 dici solet, reuiso ac perlecto, dii boni, quot pas-
 sim occurrerunt menda, partim quidem ops-
 rarum incuria, partim vero mea ipsius etiam

P R A E F A T I O .

(vt apparet) ἀπεεργη: & commissa. Quae sane, quanta potui diligentia, correxi: nonnulla quoque vt superflua & ἀδεγσδιδυοζ exemplaria reieci: quedam ex Graecis minus commode reddita dilucidius explicui: insuper & alia quedam lectu non indigna ad finem adiunxi. Ea igitur omnia, cum suo iam destituta sint Mecenate, adeoq; sine patrono in manus studiosorum redire vereantur: sub reuerendi n. mints tui patrocinio, vir humanissime ac vnice mihi in perpetuum obseruande compater, in publicum emittere placuit. Ac primo quidem, vt cui in collocandis beneficijs par semper fueris, eidem remunerationis quoque honore exaequareris. Deinde vero, vt pro ingentibus beneficijs, quibus me hactenus deuinxisti, vicissim gratitudinis meae aliquod haberes μννμδσυοζ. Hoc ergo, vir humanissime, munusculum, si non nominis tui splendori ac virtuti par, saltem ab homine tui studiosissimo atq; obseruantissimo profectum, porrectiore fronte accipias, & donantis potius
 anti-

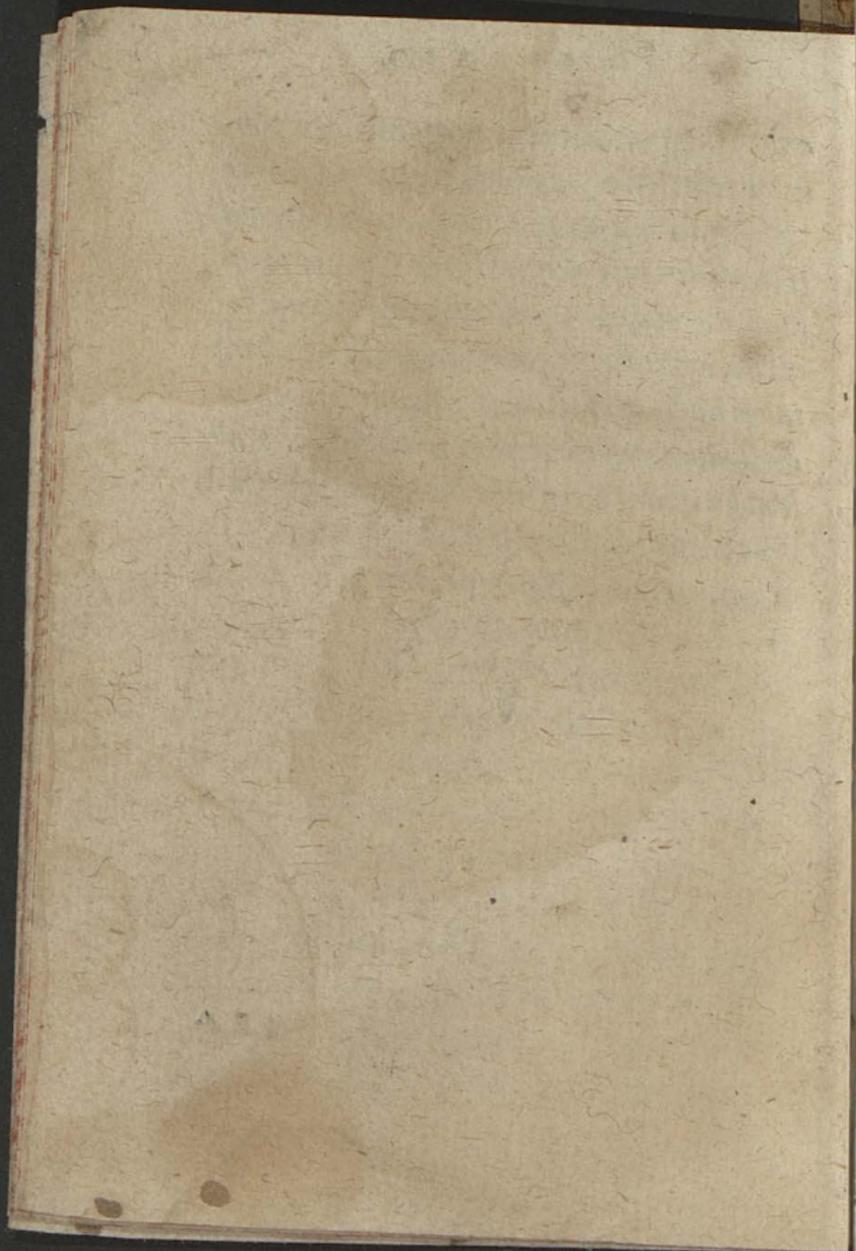
PRÆFATIO.

animum, quam in uneri magnitudinem ponderes, patrocinioq₃ demum tuo, atq₃ favore à vitiligatorum & sycophantarum calumniis tutū reddas, etiā atq₃ etiā rogo. Ego hoc vicissim Reuerendæ H. T. polliceor, me, quacung₃ sanitati dignitatiq₃ tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio & officio in meis rebus fuisti. Vale nobis quam diutissime incolumis, & Curationem tuam, qui H. T. plurimi facit,
 amare perge. Erphordia 3.

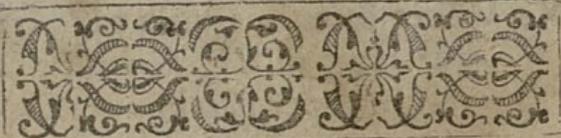
Non. August.

TRA

7
S
T
I
I
I
I

TRACTATUS, QVI IN
hoc opusculo continen-
tur.

- I. Emissi sanguinis obseruatio, ex
Ioannis Fernelii de vacuandi
ratione cap. 20. pag. 402
- II. Dicelis Carystii aurea ad Anti-
gonum Asiae regem Epistola,
de morborum praesagiis & eo-
rundem extemporaneis auxi-
liis. 406
- III. De salubri diæta incerti auctoris
liber, Hippocrati quondam
falso adscriptus. 413
- IV. De ratione victus salutaris post
incisam venam & emissum
sanguinem ad Armatum, Epi-
gramma Anastasij. 421
- V. Vi-

- V. Victus & cultus ratio exposita
quaternis in singulos menses
versibus: per Ioachimū Ca-
merarium. ibid.
- VI. De moderatione cibi & potus,
itemque somni & vigiliarum,
ex Ph. Mel. 423
- VII. Nonnulla de regimine sanitatis
iuxta sex res non naturales Pla-
cita ex Hippocratis & Galeni
libris deprompta per Io. Katz-
schium Hallensem Doctorem
Medicum. 472

ANTO-

ANTONII MVSÆ BRA-

suoli de presentilibello in-
dicium.

Vulgarus Salernitarum de tuenda valetudine
libellus, his qui legunt non parum utilitatis
præstat, illisque multo maiorem, qui libelli præ-
cepta obseruant.

GALENVS Lib. 6. cap. 10. de

Sanitate tuenda.

ARS quæ sanitati tuendæ præfidet, iis qui sibi
paruerint, constantem sanitatem promittit:
Qui vero parere recusant, iis perinde est ac si o-
mnino non esset. Recusant autem alii ab ipsa in-
præfens voluptate victi, quos incontinentes in-
temperantesque nominant: alii ab ambitione,
quam Græci hodie *κενοδοξία*, id est, va-
nam gloriam vocant.

SS

M. MAR-

M. MARCVS FRYT-
SCHIVS LAVBANVS,
Candido Lectori
S.

Qvisquis es, & medicam non plane respicis artem,
Hunc studioso librum (sic quia dignus) ama.

Quis novus egrediens vitio purgatus ab omni,
Liberius Claras gestit adire domos.

Curio famulici decus insuperabile Phœbi
Edidit hoc plenum frugis & artis opus.

Vltim ipsum igitur complere utrisq; iussentus,
Ac bene de merito dic bona vota viro.

Nam quibus instructus sine morbo membra tueri
Possit homo, liber hic dogmata certa tenet.

Magnanimo Angiorum regi qua dedita quondam,
Iam renouata tibi Teutonibus ora vides.

Tuque cohors iuuenum, teneris qua protinus annis
Sedula das operam verba Latina loqui,

Incolumentem, moneo si gestis ducere vitam,
Membrorum que cupis prosperitate frui:

Curio mane tibi, tibi Curio nocte legatur,
Non imitabilis est absq; labore labor.

Exiguam certe, quo pagina venditur, as est,
Qua discas, magna commoditatis erunt.

Nam docet, affectus qua sint ratione regendi,
Omnis ab excessu semina morbus habet.

Vini, epulique modum prescribit, Cypridum usum
Temperat, & que sint sana lauacra monet:

Eum corpus nimio repletum sanguine turget,
Incisis venis euacuare iubet.

Vesper aut somnum capiendum, nam que diurno
Tempore qui dormit, multa pericula cret.

Inscius

AD LECTOREM.

Inscius in febrim dilabitur, atque catarrhum
 Colligit, & toto corpore languet iners.
 Hic quoque certa leges anni discrimina: namq;
 Diversos radios ardor & algor habent.
 Non eadem Veri, Messis, Autumnog, Hyemig;
 Conveniunt, tribus vult sibi quodq; suum.
 Quid sibi quodq; velit, quid qualibet exigit atas,
 Curio monstrabit, si tibi lectus erit.
 Si sapias ergo, moras tollens studiosa iuuentus,
 Hunc tibi emes (parvo venditur are) librum.
 Insuper Auro, grato pro pignore, fata
 Optabam Pyllo non curora serere.
 Sic tibi non deerunt qui scripta salubria condant,
 Materia ingenio conveniente suis.
 Hisce vale, atque bono feliciter vivere secto,
 Castalium ad fontem iam via trita patet.
 Tempora que fors in subito ventura sequentur,
 Non ita secunda conditione erunt.
 Si sapias ergo, tibi hac quos porrigit, arripe, crines,
 An bona vel mala sint secula futura lateat.

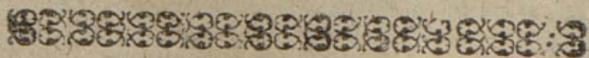
EIDEM HENRICVS SPINÆVS
 Bercizenfis, S.

QVod male curarent homines languentia membra,
 Viderat ex alto pulseter Apollo loco.
 Territus exclamat, que morbus quarit agris
 Pharmaca mo tales? que medicina datur?
 Tenditis in mortem celeritate medendi.
 Corruat, & libens non reparatur opus.
 Restitui melius si vultu corpora laesa,
 Vivendiq; frui commodiore via:
 Huic o, celsi vigilas oculos imponite claro,
 Voluisse tunc doctum impia in omne librum.

Dicitur

AD LECTOREM,

Discitis hinc certas medicandi saucia leges,
Integra quoque modo sit retinenda salus.
Praestit hoc arvis medica tibi Curio Doctor,
Et Curio Apollinei gloria magna choiri.
Extendi vitam qui longum vulgus in aevum,
Curio Tithone, dicite, vine diu.

ODEM. LVDOVICI
HELMBOLDI MVL-
hufini.

Nulla vis virtusq; manet perennis,
Rebus his, quae viribus extruuntur
Corporis: qua mens operatur omnem
Tempore durant.

Nunc ager, vel sylva, vel est rubetum,
Quod fuit quondam Phrygii aula Regis,
Arx fit e contra modo Carolea,
Quod seges olim.

Firma sunt. fidemq; sibi tuentur
Nomen & famam documenta, quorum
Autor est Phœbus sine honore nunquam
Commemorandus.

Utilis res est medicina, totum
Sustinet mundum: nisi salua namque
Membra sint, praeceps domui vniuersae
Turbo minatur.

Claret idcirco Podaliriana

Fama,

AD LECTOREM.

*Fama, nec laus Hippocratis remittit,
Æmulus fertur volucrum per alta
Astra Galenus.*

*Hos duces, hos signiferos secutus
Curio excellit simul, & referri
Inter heroes medicos profunda
Mente meretur.*

*Mentis hic index liber est amomum
Plantat extirpat tribulos, venena
Enecat, morbos fugat atque sanos
Protegit artus.*

*Sanitas cura sua sit cuius,
Huic viam monstrans igitur tuende,
Gratis omnem comitatus ibit
Curio in orbem.*

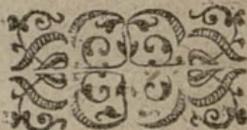
EPIGRAMMA DOCTISSI-
mi viri, Domini Magistri Hie-
ronymi Osi.

PRæsidium humana sunt ætes vtile vite,
Hoc rerum dubius languor asylon habet,
Quo sine tempestatum exercita mole laborat,
Et vexata gemit publica clade salus.
Atque togata quies violata tyrannidis ausu,
Exutum patriæ luget honore decus.
Barbaries magnum imperio tunc occupat orbē,
Et regnum populat viribus omne feris
Tunc calcata iacet Pietas cum iure sub armis,
Iustitiaque decor debile tobur habet (uo,
Tunc furor arma mouet, dominatu fulta pter-
visque aliena mali scepra timore gerit.
Et feritas animos patiente Cyclopica fato,
Cædis in aduersum raptat amore scelus.
Mentibus insidunt cum cæca obliuio legum,
Atque redit studiis gratia nulla piis.
Pieria cœtus cum deditus exulat arti,
Ingenii precium vile que cultor habet.
Cæu neruos rerum Deus edidit vsit us artes,
Orde quibus lato dutet in orbe statu.
Corporaq; innumeris cū sint obnoxia morbis,
Que labor admilla labe caduca facit.
Ne libitis morti succumbat vita periclis,
Pharmaca munificus prodidit arte Deus.

Quana

EPIGRAMMA.

Quam fauor humanæ diuinus amore salutis
 Edocet, ingenio qui valere viros.
 Morborum vt trepidos valeant sanare dolores,
 Artifici causas & remouere manu. (chri
 Ratzschius hac expers vir nomen ab arte sepul.
 Et dignum meruit nobilitatē decus.
 Laurea Doctoris cui tempora læta coronat,
 Quam nascens titulo plurimus ambit honos.
 Edidit hic vitæ regimen de sospitis vsu,
 Et bene viuendi de ratione librum,
 Qui, quo cuique salus maiori propria cura est,
 Auspicio debet carior esse suo.
 Concinno siquidem præcepta volumine vitæ
 Tradat alenda quibus sana diæta fuit.
 Ergo qui doctos hoc donat munere cœtus,
 Gratia erat tali digna labore viro.
 Cui quo plura queat cura illius edere, votis,
 Aspirante Deo, fata secunda precor.

INDEX SYMMATIM COM-
PREHENDENS EA QUAE HOC
Libello tractantur.

A

	Ceti proprietates	228
	Asris electio	124
	Aestatis cibus	141
	Albica piscis marinus	183.
	Allii facultates	114
	Alui in blanda & facile resoluentia	409
	Amarellus avis aquatica	178
	Anguilla eius calculosis noxius	191
	Anguillarum & Lampredarum electio.	ibid.
	Animalium viscera	232
	Anima accidentia	472
	Anisi utilitates	236
	Annorum tempora quatuor	316. 435
	Aqua crapula confert	165
	Aqua inter cutem	32
	Aqua potus nocumenta	162
	Auditus grauitas	297
	Auos esui apta	167
	Aurium tinnitus causa	297. 298.

B

B	Rassica temulentiam curat	261
	Butyri proprietates	203
	Butyrum ad quid conducat.	202
	Cal-	

I N D E X

C

C Aluiciem cepe emendat	276
Cancrum curat charesfolium	283
Capitis dolor	23.315
Capo, siue gallus castratus	169
Caput purgat sinapi	277
Capitis morborum instantium prasagia	407
Capitis morborum remedia	407
Capitis accidentia ex neglectis remediis.	ibid.
{ bouina	67
{ caprina	68
{ ceruina	65
{ leporina	66
{ porcina	96.158
{ vitulina	167
{ salsa	65
Carpio piscis squamosus	123
Casei esus	63
Casei facultates	205
Caseus recens	94
Catarrhus	25
Caulium effectus	259
Ceparum effectus	275
Ceparum usus	115
Cerebri confortatio	11
Cerasorum esus commoda	2.6
Cereuisia confectio	226
Cereuisia potus	137.138.139.226.

I N D E X.

<i>Cherifolii herba effectus</i>	283
<i>Chelidonia</i>	289
<i>Cholerica complexio</i>	345
<i>Cibi bene nutriendi</i>	78.91
<i>Cibi & potus alteratio</i>	139
<i>Cibi melancholici vitandi</i>	56
<i>Cibus iucundus</i>	9
<i>Cibandi tempus</i>	445
<i>Cibi & potus moderatio</i>	423
<i>Cibi & somni ordo</i>	426
<i>Cibi substantia</i>	437
<i>Cibi omnibus hominibus vitandi</i>	440
<i>Cibi quantitas</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cibi qualitas</i>	443
<i>Canapa parca</i>	36
<i>Colorum hominis indicia</i>	355
<i>Columba cibus cholericus</i>	172
<i>Colica passio</i>	34
<i>Condimenta generalia</i>	149
<i>Conspicilia vitrea</i>	19
<i>Consuetudo Altera natura</i>	250
<i>Consuetudo varianda nonnunquam</i>	254
<i>Corporis partes quatuor</i>	407
<i>Corporis situs per somniam</i>	470
<i>Coturnix, siue Quiscula</i>	173
<i>Croci proprietates.</i>	292

D

Dentes à putredine, &c. cōseruandi modus

I N D E X.

83	<i>Dentium dolori conducentia</i>	308
89	<i>Dentium immundities</i>	13
45	<i>Diata administratio</i>	236
91	<i>Diata habenda ratio</i>	250
39	<i>Diata moderata</i>	10
56	<i>Diata salubris liber</i>	413
9	<i>Dispositio cibi, edendi item ac ciborum ratio</i>	
45	47	
23	<i>Dormiendi ratio</i>	29.30

E

37	E <i>Brietatis incommoda</i>	118
40	<i>Edendi & bibendi modus</i>	209
id.	<i>Enula campana</i>	285
43	<i>Epilepsia medela</i>	278
6	<i>de Evacuacione</i>	455
55	<i>Excrementorum retentio</i>	7

F

84	F <i>Ames duplex</i>	49
49	<i>Febris causa</i>	22
19	<i>Ficuum proprietates</i>	222
0	<i>Ficuum vsus in cibis</i>	ibid.
4	<i>Fistula curatio</i>	313
7	<i>Flatuum in aluo rebentorum nocumenta</i>	31
0	<i>Foeniculi semen</i>	235
3	<i>Fons oculos recreat</i>	17
2	<i>Friccio</i>	466
us	<i>Friccionis quatuor praeipua genera</i>	ibid.
2	<i>Frigellus autem cibo accommoda</i>	176

b s

Galbio

I N D E X.

G

G <i>Albio piscis marinus</i>	184
G <i>Gallina commendatio in cibo</i>	168
<i>Gaudii repentini commoda</i>	8
<i>Goriscus piscis marinus albus</i>	183

H

H <i>Vmores quatuor in homine</i>	325
H <i>Hydrops</i>	33
<i>Hyemis cibi</i>	145
<i>Hyssopi virtutes</i>	282

I

I <i>Ra</i>	4
I <i>Irasci utile quibus</i>	5
<i>Iura è carnibus</i>	89

L

L <i>Ac</i>	94
L <i>Lactis electio</i>	199
<i>Lactis esus</i>	60
<i>Latitudo valitudini confert</i>	8
<i>Lotii retentio</i>	6
<i>Lucius piscium tyrannus</i>	181

M

M <i>Alua facultates</i>	263
M <i>Manuum lotio</i>	12
<i>Manuum lotio calida vermes generat</i>	ibid.
<i>Manuum lotionis utilitas</i>	152
<i>Manuum tremor</i>	268
<i>Medulla ossium</i>	97
	Me-

I N D E X.

<i>Melancholica complexio</i>	356
<i>Mentha</i>	265
<i>Merula avis</i>	174
<i>Messilorum utilitates</i>	214
<i>Milvino nocturna</i>	ibid.
<i>Motus & quies</i>	462
<i>Musti potioris nocumenta</i>	168
<i>Mutatio subita nociva</i>	252

N

N <i>Asturtium herba</i>	287
<i>Nauseam marinam qua prohibeāt</i>	147
<i>Nocturna repletio noxia</i>	6
<i>Nuces contra venena</i>	113
<i>Nuces post pisces</i>	211

O

O <i>Rtygometra</i>	175
<i>Ossa, nervi, & dentes homini quot</i>	312
<i>Ovis gallina sylvestris</i>	177
<i>Ova sorbilia</i>	98
<i>Quorum differentia</i>	78

P

P <i>Andiculationis utilitas</i>	12
<i>Panis calidus nocivus</i>	153
<i>Panis crusta</i>	157
<i>Panis electio & ratio</i>	ibid.
<i>Pectere crines utile</i>	13
<i>Perca piscis squamosa</i>	181
<i>Perdix in cibo usus.</i>	175
<i>Per-</i>	175

175
211

I N D E X.

<i>Persica, passula</i>	210
<i>Persica prima mensa edenda</i>	56
<i>Phasianus gallus sylvestris</i>	174
<i>Phlebotomia effectus</i>	376
<i>Phlebotomia impedimenta</i>	364
<i>Phlebotomia & vena sectio</i>	358
<i>Phlebotomia quibus mensibus conueniat</i>	363
<i>Phlebotomia quibus morbis & atatibus conueniat, & quantum sanguinis quoque tempore detrahendum</i>	384
<i>post Phlebotomiam consideranda qua</i>	383
<i>circa Phlebotomiam qua obseruanda</i>	373
<i>de Phlebotomia & scarificatione</i>	459
<i>Phlegmatica complexio</i>	348
<i>Pigrities</i>	23
<i>Piper nigrum</i>	295
<i>Pisa</i>	195
<i>Pisorum coctio.</i>	198
<i>Pisces qui, & quibus conducant</i>	186
<i>Pisces saliti</i>	189
<i>Plagitia piscis</i>	183
<i>Pomorum esus</i>	58
<i>Porri effectus</i>	294
<i>Potus mali correctio</i>	146
<i>Potus triplex</i>	193
<i>Pruna</i>	218
<i>Pulegii effectus</i>	286
<i>Pulices fugari quomodo soleant</i>	273
<i>Pyra</i>	

I N D E X.

Pyra syluestris contra venena valent 119
Pyrorum nutrimentum. 59.214.

R.

R *apa* 230
Raphanus sativus viperarum ictus disou-
tit 119

Repletio & Euacuatio 454

Res septem naturales 428

Res sex non naturales 431

Rheumatis remedia 310

Ruta contra venena valet 117

Ruta cruda, saleq; condita, visus aciem exacuit.

117

Ruta duo genera *ibid.*

Ruta facultates. 272

S.

S *al* 240
Salicis effectus 290

Salvia potus malitiam emendat 146

Salvia operationes & effectus 266

Salis commendatio in cibis 240

Saluatella sectionis commoda 394

Sanguinea complexio 341

Sanguinis emissi observatio 402

Sanitatis regimen iuxta sex res non naturales

Sapores, & eorum qualitates. 245 (427

Saxarilis piscis 182

Serpentes fugat sinapi sufflur 277

Serum

I N D E X.

<i>Serum lactis</i>	204
<i>Sinapis effectus</i>	277
<i>Sitis aqua exinguenda</i>	162
<i>Situs corporis per somnum</i>	470
<i>Somni tempus conuenientissimum nocturnum</i>	
28. 29	
<i>Somni quantitas</i>	470
<i>Somnus meridianus</i>	6.22
<i>Somnus diurnus</i>	25
<i>Spasmus</i>	31
<i>Speculum oculorum aciem excitat</i>	18
<i>Spodium</i>	238
<i>Sturnus cibo commendatur</i>	170

T

T <i>enesmus</i>	7
<i>Tencha, vel tinca, piscis glaber</i>	183
<i>Testiculi gallorum</i>	95
<i>Theriaca contra venena auxilio est</i>	121
<i>Thoraci impendentium morborū signa</i>	408
<i>Thoracis morborum remedia</i>	ibid.
<i>Thoracis incōmoda ex neglectis praesidiis</i>	408
<i>Timor</i>	3
<i>Tranquillitas sanitati confert</i>	10
<i>Tremor manuum</i>	267
<i>Tremulus avis</i>	178
<i>Tristari utile quibus</i>	4
<i>Tristitia nocet valetudini</i>	2
<i>Truta</i>	

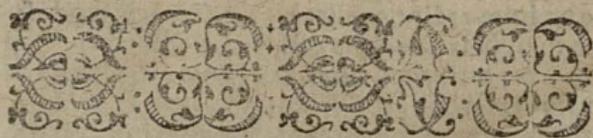
I N D E X

04	<i>Truta</i>	184
77	<i>Turtur boni alimenti</i>	169
62	V	
70	V <i>Apores stomachi prohibentia</i>	149
um	<i>Vena scissura quanta</i>	379
70	<i>circa Vena sectionem qua consideranda</i>	373
22	<i>Venenorum lethalia remedia</i>	113
25	<i>de Venere</i>	474
31	<i>Ventris morborum futurorum indicia</i>	409
18	<i>Vermes progenerantia</i>	12
38	<i>Vertigo</i>	35
70	<i>Vesica morborum propinquantium signa</i>	410
7	<i>Victus ratio quolibet anni tempore utilis</i>	140
83	<i>Victus salutaris post incisam venam & emis-</i>	
95	<i>sum sanguinem ratio</i>	421
21	<i>Vina theologica</i>	88
08	<i>Vini boni proprietates</i>	104
id.	<i>Vini differentia</i>	84
08	<i>Vini nimia potatio</i>	128
3	<i>Vini iuuamenta</i>	452
10	<i>Vino parce utendum</i>	5
57	<i>Vinum dilutum</i>	135
78	<i>Vinum enulatum</i>	185
4	<i>Vinum est lac senum</i>	137
2	<i>Vinum melius</i>	133
21	<i>Vinum saluiatum</i>	268
21	<i>Vinum vetus</i>	134
21	<i>Viola effectus</i>	278
	<i>Vippa</i>	

I N D E X.

<i>Vippa quid</i>	249
<i>Viridia oculis dant releuamen</i>	19
<i>Visum conseruantia</i>	307
<i>Visus nocumenta</i>	302. & deinceps
<i>Visus recreatio</i>	17
<i>Vocis raucedinis causa</i>	309
<i>Vomitus</i>	458
<i>Vrtice effectus</i>	280
<i>Vua passa.</i>	103

FINIS INDICIS.

DE

CONSERVANDA
BONA VALETVDINE,
Liber Scholæ Salerni-
tanæ.

DE ANIMI PATHEMATIS,
& remediis quibusdam ge-
neralibus.

CAPVT I.

Anglorum Regi scribit Schola tota Salerni.
*Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle grauis, irasce crede profanum,
Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vas
num:*

*Surgere post epulas, somnum fuge meridianum.
Ne miltum retine, nec comprime fortiter anum.
Hac bene si serues, tu longo tempore viues.*

PRÆSENS hic liber, à Doctoribus Scho-
læ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ
conscriptus, multa & varia conseruandæ
bonæ valetudinis præcepta complecti-
tur.

In hoc autem capite octo imprimis generatim
referuntur, quæ nos singulatim deinde, ac suo
A quodq;

quodque ordine explicabimus. *Primum* ergo est, ut tuenda sanitatis suae studiosus anxiferas, graueis & pertinaces curas relaxans, ex animo penitus exterminet. *Cura* enim corpus vehementer extenuant & exsiccant, somnum impediunt, perpetuisque vigiliis conficiunt, vires destruunt, febres etiam accendunt, ac grauissimis valetudinibus initia praebent: ipsa quoque melancholiam generant, pariterque calorem innatum resoluunt & extinguunt, & magis, si diutius durarint: Auctor Galenus cum multis aliis locis, tum praecipue Aphor. libro 2. comment. 28. & lib. 3. comment. 31. & de tuenda sanitate lib. 1. cap. 11.

Cura.

Tristitia.

Galenus de parua pila exercitio, capite I.

Sub eodem praeecepto comprehendendi debent & *Tristitia*, quae & ipsa corporis naturam frigiditate & siccitate corrumpunt: id quod Salomon quoque capite 17 Prouerbiorum suorum attestatur. Spiritus tristis, inquit, exsiccat ossa. Sed cum omnis moestitia generanda melancholiam vim habeat, quo ramen vehementior ac diuturnior haec affectio fuerit, eo plus adfert periculi. Nam praeterquam quod corpus macie paulatim extabefacit, cor etiam ipsum immodice constringit, spiritum obtenebrat, ingenium hebetat, rationem impedit, iudicium obscurat, & memoriam obfundit. In moeroribus item fortibus, uti à Nemesio capite vicesimo, de natura hominis, ex tertio libro Demonstrationum Galeni refertur: biliosa quaedam superfluitas consuevit in ventriculum desuere, & multo magis, quum per se ipse male affectus fuerit: quae sane molestiam exhibet, ut non prius à moestitia & cruciatu cesset, quam superfluitas illa vomitu eiecta fuerit, id quod Galenus etiam Aphorif. lib. 6. comment 50. testatur.

Idem.

Idem de timore quoque intelligendum: nam & Timor.
 Ipse intro & ad principium tum spiritum, tum sanguinem vna cum refrigeratione eorum quæ in summo corpore sunt, abducit ac contrahit: itaque etiam pulsus tum arteriarum, tum cordis, iis qui timent, minimi ac maxime imbecilli sunt: partes in superficie posita algeat, corpusque pallescit, tremor incidit, vox interrumpitur, & vires denique conuelluntur omnes. Quod autem in tristitia paulatim patiuntur homines, id in timore conferrim accidit, dissidentibus scilicet inter se passionibus iis, non toto genere, sed magnitudine & vehementia. Itaque etiam ob timorem & immensum mœrorem nonnulli repentina morte interierunt, quod scilicet imbecilla suapte natura animula eorum sub valido affectu oppressa confertim extincta & suffocata sit, quemadmodum luculenter & perspicue docet Galenus, libro 2. capite 5. de causis sympt. Quippe exstringi eam accidit propter affectus ipsius naturam, ut cuius generatio in refrigerando consistat: Suffocari autem eo quod totus sanguis vna commeet, atque ad principium deferatur. Cuius sane rei insignia exempla extant apud Plinium libr. 7. cap. 36. naturalis historix. Quocirca eum qui sanitatis suæ tuendæ curam suscepit, cane peius & angue omnia illa, quæ non aspectu & auditu modo, verum & mentis agitatione tristitia existunt, fugere oportebit. Quod Aristoteles quoque inuuisse videtur, quoniam problemate. 5. sect. 7. scribit, in λειπιδυμῶν incidisse quandoque, qui homines suffocari in aqueo vidissent solū. Lege plura apud Stephanum Atheniensem in librum 1. ad Glauconem comment.

Tristari quibus utile.

12. *Hoc tamen ignorandum non est, quod obesissimum nonnullis quibus corpus immodice plenum est, ac iis etiam qui spiritus admodum mobiles & calidos habent, interdum utile sit, si curis, timore, & tristitiis conficiantur: quo nimirum spiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte atq; auferatur: id quod vno ore confirmant Paulus Ægineta libro 1. cap. 57. Aetius libro 4. capite 32. & Rhazes libro 4. cap 9. ad Almanforem.*

Ira.

Secundum ut ab ira temperet. Nam cum ira sit feruor quidam ac vehemens motus caloris in ipso cordis corpore, qui in extimas tandem partes cum impetu diffunditur, ut eam plane dilucideq; Galenus libro 1. cap 4. de different. feb. & in libro de causis morborum cap. 2. definit, necessario corpus ipsum immodice calefacit & exiecat, quo fit, ut febrim nonnunquam accendat, in iis præsertim corporibus, quæ in se admissam caliditatem longo tempore retinere apta nata sunt. Et si enim motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominem febricitare contingit. Quidam etiã ira commoti, quasi attoniti ac extra se positi videntur. Sunt præterea qui impotenti ira impetuosis concitatos in ἀποπληξίαν incurrisse multos repenteq; animã expirasse, nonnullos vero furore comitialis morbi accessione, παραλύσει, conuulsione, podagra, & articulorum maxime ac totius corporis tremore comprehensos concidisse tradant. Obstat etiam animi iudicio, & rationis opera perturbat, & ut Cicero ait, ira præsentem nihil recte fieri potest. Offenduntur autem

tem

tem ab ira potissimum, qui temperaturam corporis totius calidiorem quam par sit, aut morbo, aut natura consequuti sunt: præcipue quando cor & caput naturali intemperie immoderate feruent, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant. Animalibus tamen vitiis, morbis frigidis, & natura frigidiori cordi & capiti, Galeno lib. 6. Epidem. partic. 5. comment. 9. autore, ira non leue præsidium adfert. Innatum enim calorem in ipsis iam torpescentem excitat adaugetq; Quod Hippocrates etiam libro 2. Epidem. partic. 4. in eum scribens modum confirmat: Diligentia, inquit, adhibenda est, vt excandescencia inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia. Quocirca ipsa à perfrigeratis, pallido colore præditis & *ναρξία* laborantibus ex quibusdam interuallis & temporibus opportunis assumenda est: non sane ita continenter, vt facultas offendantur: sed perinde vt exercitationes innatum calorem corroborantes non immoderatas facere oportet, sed tum opportune, tum moderate assumere, ita & excandescenciam, si clarissimis Medicinæ scriptoribus Galen. lib. 3. cap. 10. de difficul. respir. Paulo lib. 1. cap. 58. & Aetio lib. 4. capite 33. credendum est,

*Quibus iras
sunt vitæ.*

Tertium, vt moderate vino utatur. Vinum enim modice haustum natium calorem adauget, teste Galeno cap. 4. de causis morborum. Vbi vero immoderatus bibitur, quam vt vinci possit, tantum abest vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat, quemadmodum copiose Galenus libro 3. capite 5. de temperamentis ostendit: quippe apoplexia, paraplegia, & quæ Græci

Vinum,

caron & comata vocant, neruorum resolutio, comitiales morbi, conuulsiones, tetani, & debilitas ventriculi ac reliquorum membrorum omnia immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodque frigidum est vitium. Sed de his plura infra capite decimoquinto.

Cena.

Quartum, vt in coena modico cibo vtatur: exiguus namque cibus à facultate vinci perfecte & facile potest. Qui vero noctu multum ingerunt, ventriculunque nimio cibo onerant, dolorem primum & angustiam perpetiuntur, deinde nec probe dormire, nec recte concoquere possunt, quod nimia copia facultas aggrauetur, ceu nimio pondere pressa, subindeque superare ingestum cibum nequeat, id quod & infra cap. 5. vberius ac fufius declarabimus.

Quintum, vt statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad cōcoctionem facit, quia cibus sumptus ita facilius descendit in imum ventriculi, in quo Gal. lib. 5. cap. 5. de locis affect. teste, coctionis opus perficitur. Infra cap. 2. & 76.

Somnus morbidianus.

Sextum, ne à prandio somno indulgeat. Is namque somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus caput replet, destillationesque parit. Sed de hoc vberius infra cap. 3.

Lotii retentio.

Septimum, ne lotium diutius, quam natura fert, remoretur: hinc enim interdum oriuntur *duo vicia* *rigida*, hoc est, vitia in quibus vrina aut ægre & difficulter excernitur, aut in totū supprimitur ac cohibetur. Eodem modo calculus aliquando & aqua intercutem gigni prohibentur, neq; aliud quidquam æque vesicam lædit, atque longior vltra mingendi voluntatem lotii retentio, id quod testantur cum primis Galenus

Ienus lib. 6. cap. 4 de loc. affect. Rhazes libr. 4. ca. 6. ad Alman. & Auicen Fen 19. tract. 2. cap. 6.

Octauum, ne compressis natibus ventris onus supprimere & retinere tentet: ita namque indurantur faeces in intestinis ob continuam suctionem venarum mesaraicarum, quæ cum intestinis continuata omnem humiditatem è facibus exungunt: quo fit, vt illæ exsiccata difficilius exitus intestina obstruant oppilentque: oppilationem vero ob flatuum educationis præclusionem & aliarum consequentium facum coaceruationem, nocumenta sequantur, cum illa quæ cap. 4. enumerantur, tum etiam quæ referuntur à Cornelio Celfo libro 1. cap. 3. Ex ventre, inquit, superfluo inflammations, caligines, capitis dolores, aliaq; superioris partis mala increfcunt. Quibus accedunt etiam, vt Rhazes testatur, *τειρομὸς* & cibi fastidium, quod malum Græci *ἀνορεξίαν* Latini vero appetentiæ amissionem vocant.

Summopere præterea cauendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu vtatur: nam & hinc nõ raro sequi solet *τειρομὸς*, hoc est, crebra & inanis egerendi voluntas, aut exitus intestini, quod ab osse sacro ad anum vsque pertinet, Græcis, *ἀπὸ θυμίου ἕως τοῦ ἄνω* dicitur, Latinis longa, non rectum, & princeps, teste Andrea Vesalio lib. 5. fabricæ humani corporis.

Vltimo tandem loco subiungitur, longissimo tempore videtur, quicumque hæc præcepta studiose & diligenter obseruauerit.

Si tibi deficiant Medici, medici tibi fiant

Hæc tria: mens hilaris, requies, mox rata diæta.

Hæc loco sit mentio trium remediõrum, quæ

*Excrementa
torato valeto
110.*

DE CONSERVANDA

in defectu Medici vicem eius cum apud alios, tum nobiles maxime & excellentes viros supple re possint.

Mens hila-
ris.

Galenus de
parua pile
exercitio cas
pate 1.

Primum, & nimis hilaris ac latus: latitia enim calorem excita. naturalem, spiritus temperat & puriores reddit, virtutem corroborat, aetatem floridam facit, iuvenile corpus diu conseruat, vitam prerogat, ingenium acuit, & hominem negotiis quibuslibet obeundis aptiorem reddit. Conuenit autem vt hac ipsa latitia siue gaudiū bonæ valetudini commodum, sit temperatum, non excedens modum, neque repentinum. Nimo enim & repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. cap. 5. de Symptomaton causis, & Alexander Aphroditæus problemate 21. memoria prodiderunt, tanta fit cordis relaxatio, vt virtus vitalis vna cum innato calore tota egeratur ac dissipetur, adeoque syncope nonnunquam & repentina mors consequatur. Atque huius quidem rei extant horribilia ac pertimescenda exempla apud T. Liuium Deca. 3. libr. 2. Val. Maximum libro 9. cap. 12. Plinium lib. 7. cap. 32. & 53. & A. Gellium lib. 3. cap. 15. At enim cum iuxta tritissimum scholis medicorum dictum, contraria contrariis eurentur ac depellantur, illis potissimum gaudium adsciscendum est, qui tristioribus animi pathematis immodice conficiuntur. Quod sane per illa cum primis consequentur, quæ principes facultatum partes corroborant, sanguinem bonum generant, & spiritus instaurant: eadem quippe & menti, Auicenna 4. 1. capite 1. & 11. 3. tract. 2. cap. 10. teste, gaudium & lætitiā conciliant adiunguntq; Huiusmodi porro sunt cibi suaves & boni succi, vinum subtilis

Gal. coms
vent 5. in 6.
de morbis
vulg. apher.
9.

te delectabile, boni & fragrantis odores, delectabilium rerum commemoratio, & cum amicis & familiaribus frequentior & iucunda conuersatio. Quare, vt Eobanus noster diferte canens id monet:

Vivere conatus non tristibus, vitare amicis,

Quos nuga, & risus, & ioca salsa iuuant.

Quem non blanda iuuent varii modulamina cantus

Hinc secur & renes, egraq; corda stupent.

Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes

Afficit, ac mel ea nobile vocis opus:

Tange lyram digitu, animi dolor omnis abit,

Dulcis sonum reficit tristia corda melos.

Atque hinc inde adeo est, quod grauissimus autor Plutarchus in libro de virtute motum tradit, Pythagoram animo pacando sedandoque ab affectibus & perturbationibus vehementioribus Musicam adhibere solitum. Sic Saul quoque per Dauid psallentem à spiritu maligno liberatum legimus. His similia & scitu non indigna libro 1. & 14. Diphosophiston Athenæus refert. Atque hæc tenus quidem dicta magna ex parte hisce etiam versibus ex Hieronymo Fracastorio complexi sumus.

Tu tamen interea effugito que tristia mentem

Sollicitant, procul esse iube curasq; metumq;

Pallentem, vltirices iras: sint omnia lata,

Alma Ceres te in hoc, Bacchi quoq; leta iuuabunt

Munera, sic dulces epula, sic copia rerum,

Sic vrbu, sic ruris opes, & summa voluptas,

Visere sape amnes nitidos iucundaq; Tempe,

Et placidas summis se Barbati in montibus auras,

Accedant iuuenumq; chori mistaq; puella.

Secundum, Animi tranquillitas: Nobiles enim

Tranquilli-

tas animi.

& excellentes viri, ob maximas & diuersas curas quas sustinent, (si ipsis cætera omnia ante pariter adfuerint,) mentis inquietudine magis quàm mediocris conditionis homines læduntur. Nam si quid aliud, hæc maxima somnum impedit, qui nobilibus, cum biliofa fere & siccioris naturæ sint, inprimis conueniebat. Vigiliæ vero, vt Galenus lib. 7. cap. 6. Therapeu. metho. autor est, magis adhuc totum corporis habitum siccant, adeoq; iis qui alioquin ex siccitate laborant, infestissima sunt. Vel *requies* hic ad corporis quietem, quæ motui opponitur, referenda est. Nam & hæc quoq; ad valetudinem necessario adhibetur. Cælorem enim naturalem assiduis laboribus fractum ac dissipatum reuocat, vires exhaustas ac pene perditas recuperat, adeoq; præstat vt animal se colligat, ac durare possit. Quod diserte admodum apud Ouidium lib. . . epist. 4.

Quod caret alterna requie, durabile non est,

Hæc reparat vires, fessiq; membra leuat.

Eleganter autem alternam requiem vocat: sicut enim non semper laborare, ita nec semper quiescere expedit.

Tertium, Moderata diæta, id est, modus seu ratio viuendi, Græcis cõmuniter *Νευρος* dicitur, Latini victus rationem reddunt. Quidã Græcam dictionem retinere, ac Latinis characteribus diætã scribere maluerunt, vulgus Regimã sanitatis, siue regulam victus appellat. Complectitur autem in se non modo quæ ad cibi & potus rationem attinent, sed reliquas etiam res omnes, quas non naturales Medici vno ore vocare solent: Harum enim commodus & moderatus vsus saluberrimus est, & corporis cõstitutio-

nem

Diæta moderata.

rem conseruat: intempestiuus vero & immodicus sanitatem, adeoque naturam hominis corrumpit. Vt igitur vita morbis omnium minime obnoxia sit, hanc legitimus vsus solícite ac diligenter seruandus est. Plura infra cap. 55.

DE CONFORTATIONE
Cerebri.

CAPVT II.

L Vmina maxe, manus surgens gelida lauat unda,
Hac illac modicum pargat, modicum sua membra
Extendat, crines pollet, dentes fricat; sta
Confortant cerebrum, confortant caetera membra,
Lote cale, sta pranse, veli frigescit, x minute.

Hic traduntur sex præcepta de confortatione tum cerebri, tum reliquorū membrorū omniū.

Primum, vt singulis diebus mane oculi ieiuno lauentur, à sordibus enim & lemīs, quæ in ipsis noctu coaceruantur & palpebris adhærescunt, ne inde lationem percipiant aut corrodantur, diligenter repurgari debent, idq; aqua clara, viridi, & frigida insperfa potius quam per manus admota faciendum est, vel certe in eadem aperti ambo quoad poterunt immergendi, ac longiore deinde temporis spacio suppressendi sunt. Hoc enim non abstergit modo ac claros nitidosq; reddit, sed sanos etiam conseruat, visumq; acuit & confortat, & maxime in iuuentute, quæ admodum Paulus Æginet. libro 1. cap. 31. Rhazes libro 4. capite 22. ad Almanf. & Auic. 33. Tract. 1. capite 7. & 3. 3. Tract. 4. cap. 3. fidelissime tradunt. Cur autem frigida magis quam calida lauari debeant, ratio hæc est, quod vt Galenus iam alibi sæpe, tum maxime aph. libro 1. com-
men.

mentario 16. & libro tertio, capite 41. de aliment. facul. & capite 86. artis medicinalis testatur, conseruatio in temperatis semper per similia fiat. Oculi vero, vt lib. 5. cap. 1. de genera. animal. & lib. 2. cap. 10. de partibus eorundem, & in lib. de sensu & sensibili ca. 2. Aristot. scribit, sunt de natura aquæ, hoc est, frigidi, quare etiam frigida potius, quam calida lauari debent. De recreatione & confortatione visus paulo post, & infra capite 79.

*Manuum
lotio.*

Secundum, vt manus quoque lauentur: cum enim instrumenta sint, quibus emundantur organa superfluitatum cerebri, aures nimirum, oculi, nares, & os conueniet sane & ipsas cum primis esse mundas. Lauanda igitur sunt, sed frigida magis, quam calida: & hoc quidem cum alias ob causas, tum maxime quod lotio manuum in aqua calida, & præcipue post cibi sumptionem, Auicenna 16. 3. Tract. 5. cap. 1. teste, vermes in ventre generet. Quia innatus calor, qui in ventriculo ac reliquis nutritionis membris concoctionem operatur, per eiusmodi lotionem ad exteriora retrahitur, itaque imperfecta sit concoctio, quæ potissima generationis vermium causa existit Plura de lotionem manuum infra cap. 23.

*Calida manuum lotio
vermes generat.*

Lotio.

Tertium, vt postquam è somno experrectus surrexerit, paulatim inambulando se moueat, vt primæ & secundæ concoctionis excrementorum redundantia, quæ sunt fæces & vrina, descendant, & ad faciliorem excretionem præparentur adiuuenturque.

*Pandicula
vi.*

Quartum, vt sub idem tempus pandiculetur, hoc est, manus, pedes, & simul totum corpus extendat: quo videlicet spiritus vitales vna cum san-

fanguine, qui per somnum intro magis fugiunt, vt libro 6 part. 5. Epid. aph. 29. doctissime & breuissime Hippocrates dixit, ad exteriora membra reuocentur, eoq; modo spiritus cerebri puriores ac temperiores reddantur.

Quintum, vt crines pectat & ornet. Per hoc enim pori capitis aperiuntur, cerebri vapores in somno collecti ab oculis ad superiora alliciuntur ac dissipantur, & spiritus temperantur, subtilioresque fiunt. Pectinis igitur supra caput administratio sensuum instrumenta & corpus reliquum corroborat, visum acuit, & cogitationem reddit meliorem, adeoque ob id ipsum interdum sapius reuocanda est, veluti Auicenna 3.3. Tract. 4. cap. 3. copiose scribit. Atque huic sane instituto pecten eburneus probe politus & laugatus tutissimum præstabit usum, moderate à fronte ceruicem versus quadragies ductus, Marfilio Ficino lib. 1. de vita cap. 8. teste.

Sextum, vt dentes fricet ac mundet: immundities enim dentium præterquam quod oris graueolentiam parit, spiritus etiam foetidos, impuros, & turbulentos exhalat, qui ad cerebrum eleuati, ipsi non paruam noxam inferunt. Sordes item dentium cum cibo permixtæ & in ventriculum delatæ, cibum ipsum sæpe corrumpunt. Idem de lingua iudicium est: nam & huic adherentes sordes, ne in ventriculum deferantur, diligenter abstergendæ suat. Quare os mane exporrecto gargarizandum, & nisi hyems sit, multa aqua frigida, cui aceti nonnihil admixtum sit, fouendum est, vt eleganter admodum lib. 1. cap. 2. Cornelius Celsus præcipit. Nihil autem dentibus aque noceat, ac frequentior lactis esus, veluti,

Pecten oris.

Dentium immundities.

si Galenus lib. 3. cap. 14. de alim facult. diserte &
 copiose scribens admonet. Nocet, inquit, lactis
 esus assiduus dentibus, & circumdatiis carnibus,
 quas gingiuas nominant. Has enim humiditas,
 dentes vero putrefactioni & erosioni admodum
 obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vino dis-
 luto colluere conuenit. Satius autem fuerit, si
 mellis etiam quidpiam ipsi inieceris. Ita namque
 omne caseosum, quod ex lacte dentibus, ac gin-
 giuis circumfixum fuerit abstergetur. Quod si
 etiam cuiuspiam tam robustum sit caput, ut vini
 meri collutione non offendatur, melius is denti-
 bus & gingiuis consuluerit: verumtamen & mel-
 vino permixtum misturam ex utroque reddit me-
 liorem. Illud vero dentium incolumitati tutis-
 simum aduersus lactis iniurias fuerit presidium,
 si quis post sumptum ipsum primo mellicrato,
 deinde vino adstringente os colluat. Hæc ille:
 Porro modus quo dentes à putredine, erosione,
 dolore, & graueolentia vindicari possint, opti-
 mus nobis à Dioscoride libro 4. capite 144. Pli-
 nio lib. 26. capite 8. Galeno lib. 8. capite 36. de
 simp. medic. fac. & libro 3. de compos. phar. sec.
 loc. capite 18. & Auicenna 7. 3. cap. 2. præstitui-
 tur: ut os singulis mensibus vino, vel aceto, in
 quo Fithymali radix ad dimidias decocta sit, bis
 colluatur. Hoc enim non solum dentium ac oris
 commendat odorem, sed eorundem etiam dolo-
 ri auxiliatur, & sanitatem conseruat. Plura infra
 capite 80. Aures quoque bene à suis redundan-
 tibus exoneranda sunt, neque solum eorum excre-
 mentorum quæ manifeste per certos meatus, sed
 omnium etiam, quæ occulte exeunt, vacuatio
 laessenda & molienda est.

*Ratio præser-
 uans à dolere
 dentium.*

*U*l *imus* versus tria præcepta saluberrima com- *Balnearum
regimen.*
plectitur *Primum*, vt balneo lotus atque æstiuans
omni cura & diligentia aduersus ambientis cœ-
li frigidiorē intemperiem sese munit & de-
fendat: ne illa scilicet per poros à balneo apertos
in omne corpus permanans, ibidem mali quid-
piam ingeneret. A contrario siquidem ad con-
trarium repentina & inordinata transgressio,
Galeno aph. lib. 3. com. 12. teste, periculosa ad-
modum existit, præsertim cum facta ad frigidita-
tem subita commutatio eos, qui antea distilla-
bantur & per sudores euacuabantur, humores
iam in profundum corporis repellat, adeoq; par-
tes etiam ad ventriculum atq; intestina attinen-
tes offendat.

Obseruandum etiam ne à recens accepto cibo
balneo statim vtatur, neque protinus post lotio-
nem comedat aut bibat: qui enim paulo ante bis-
bit, huic caput repletur: qui vero cibum sumpsit,
huic non caput modo, verum & corpus totum a-
limoniam ad se, priusquam concocta fuerit, tra-
hit, adeoq; crudis & incoctis humoribus im-
pletur. Statim vero post lotionem cibum vel po-
tum sumere, caput replet, deuoratumque inter-
dum superfuitare facit, quemadmodum copio-
se in 3. libr. de vict. rat. in morbis acutis, com-
ment. 55. & 56. & in lib. de Marasmo cap. 14. Ga-
lenus ostendit. De potu idem confirmat etiam
Cornel. Cels. qui lib. 1. cap. 3. in eum scribit mo-
dum: Illud nosse oportet, quod ex labore sudans
si frigida potio perniciosissima est, atque etiam
(cum sudor se remisit) itinere fatigatis inutilis.
A balneo quoque venientibus Aesclepiades inu-
tilem eam iudicauit. Atq; ex hac quidem causa,
que-

quomodocunque sudanti adhuc, frigidum bibendum non est. Cauendum etiam, ne in ipso balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona ventriculi concoctio oblaeditur, & naturæ pugna cietur, dum sanguis, spiritus, & calor naturalis adscititio balnei calore ad exteriora allecti & prætensi ad interiora retrahuntur, & in profundum secedunt. Inter dormiendum etiam humores aliqui in ventrem confluunt, qui non, vt in aliis somnis concoquuntur, sed longe plures sunt, in concocti permanentes. Somnus vero à balneo vtilissime conceditur. Nihil enim est, vt Galenus lib. 4. cap. 9. de Sanitate tuenda scribit, quod æque concoquat ea quæ concoqui possunt, & malos succos per halitum digerat, vt somnus à balneo.

*Stare à cibo,
aut leuiter
inambulare.*

Secundum, vt paulisper à cibi sumptione erecto corpore consistat: quo cibus ingestus in ventriculi fundum, vbi concoctionis officina est, æquabiliter descendens, promptius consoquatur: ac raro deinde, nec ita longo incessu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus dissipetur, adeoque cibi præpediatur concoctio. Plura infra capite 76.

*Statim à se
cisa vena
frigore ca-
ptate.*

Tertium, vt post venæ sectionem frigescat, quod est, in paulo frigidiore ambientis nos aeris constitutione tantisper immoretur, siue decumbat, dum sanguis & spiritus per phlebotomiam exagitati sedentur & conquiescant. Atque huic quidem interpretationi assipulatur etiam Ioannes Fernelius, qui in libello de vacuandi ratione cap. 19. in hunc modum scribit: Neque igitur ad consueta munia properet, neque celerius in-

am-

ambulet, neque vlllo exercitationis genete se fatiget, neque vratur Venere, neque protinus loca calidiora ingrediatur, neque in balneum descendat: quandoquidem sanguis & spiritus vehemētius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sed dandi comprimendique sunt. Haec enus ille. Vel *Minute*, aduerbialiter hic accipiendum, pro eo, quod est parum siue paulisper, vt referatur scilicet ad ea quæ immediate præcedunt, & sit hic sensus: Sumpto cibo cælo frigidiori, te paulisper exponito: quo calor innatus, propter circumstantem extrinsecus frigiditatem ad interiora refluxens & secedens meliorem tum concoctionem & sanguificationem, tum etiam nutritionem, operetur. Experientia siquidem constat, calorem per seipsum ac sponte quidem post cibi sumptionem, vt eum mutet facilius ac concoquat, in profundum refugere: atque hinc adeo fit, vt exteriora corporis membra, quæ ante vtcumq; calida sentiebantur, à prandio atque cœna frigore & tremore concutiantur. Quare naturæ in eo quod recte operatur, opitulandum est.

DE RECREATIONE VISVS.

Additio.

Fons, Speculum, Gramen, hæc dant oculi releuamen.
Mane igitur montes, sub serum inquirito fontes.

Tria hoc loco recensentur, quæ infra naturæ vi & substantiæ quadam similitudine oculos recreant, & visum maxime consolantur.

Primum, Fons: per quem qualibet pura & perspicua aqua, siue ea sit fontium, siue fluuiorum, siue etiam puteorum intelligenda est. Hæc enim ob cognationem & similitudinem, quam cum

B oculis

oculis habet, visum citra violentiam cōgregans,
ad naturam reducit & recreat. Το γὰρ κρηρὸν φί-
σιν αἰεὶ κρηρῶν τῶν ὀφθαλμῶν, inquit Galenus aphor.
lib. 1. comment. 16. Oculi autem frigidi & humi-
di, perspicui atq; omnium partium nitidissimi,
& pulchre politi sunt, perinde atque aqua, quo-
circa ab eiusdem aspectu eos corroborari simul
ac refici consentaneum est. Atque hoc sane con-
silio Aristoteles Alexandrum illum cognomen-
to Magnū in situens, ei praecepisse videtur, ut
frequenter ac diutius aquam viridem, clarā &
perspicuam intueretur, oculosque in ipsam sub-
mergeret; eiusque rei testem habemus non con-
temnendam Ioannem Mesuen in opere practi-
co de agitudine oculorum. Cæterum si nul-
la fontium aut fluuiorum inspiciendorum facul-
tas fuerit, oculis profecto ex aqua frigida, clara
& perspicua in peluim viridem infusa contuitu
eadem accedet commoditas.

Speculum.

Secundum, Speculum, quod & ipsum utique o-
culorum aciem eadem ratione excitare putan-
dum est. Oculus namque lauis est & lucidus, ac
splendens instar speculi: quod tum experientia
inter omnes constat, tum à Plinio quoque libro
xi cap. 37 ostenditur. Oculis, inquit, absoluta vis
speculi, adeoque ut tam parua illa pupilla totam
imaginem reddat hominis. Ea causa est, ut plerū-
que alitum è manibus hominum oculos potis-
simum appetant, quod effigiem suam in iis cer-
nentes, velut ad cognata desideria sua tendunt.
Causa etiam cur speculi inspectione oculorum
acies excitetur, adeoque visus substantia cōfer-
uetur, hac assignari potest, quod radii in super-
ficie speculi collecti, cum ob densitatem & duri-
tiam

tiem eius vltcrius procedere non possint, minime dissoluantur ac dissipentur, ob æqualitatem lauitatemque seruentur in fracti, ob nitorem vero augeantur, & multo quam prius erant reddantur fortiores; quod nec ipsum sane Aristoteles, Mefue referente, ignorauit, cum euadem illum Alexandrum adhortaretur, vti se subinde ad reflexum & directum speculum contueretur, & longiori deinde temporis spatio oculorum aciem in ipsum defigeret.

Vitrea quoque; vocata conspiciilia visus substantiam conferuant, adeoque præstant ne oculi minutionibus rebus cõquendis victi fatiscant, neve spiritus resoluantur. Atque hinc certe gemmarum sculptores & aurifices subtiliter quidpiam ac ingeniose sculpturi eiusmodi viuuntur conspiciilis, aut sane per phialam ex tenui, puro atque albo vitro constatam eamque clara & perspicua aqua plenam, oculorum aciem rei sculpenda intendunt. Cur vero ita visus non defatigetur, in causa est, quod species de medio clarioxi ad densius permeantes maiores simul & crassiores appareant, adeoque visum conferuent.

Tertium, Gramen, per quod quæcumlibet herbarum frondiumque ac aliarum etiam rerum virentium contuitus accipiendus est. Oculis enim inuendissimum spectrum viriditas est. Atque hinc sane Aristoteles problemate 20. sect. 31. quaerit: Quam obrem cum cæteras intuemur res, conspectus noster penus afficiatur atque fatiscat, cum ad virides herbaceique coloris inspicimus, vt olera cæteraque his similia, recreetur, meliorque euadat. An, inquit, conspectum in alba nigra uide de minimè possumus, propterea quod utrunque

*Conspiciilia
vitrea,*

Viridia.

id genus coloris videndi viribus officit: colores autem illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi nigrique obtinent, itaque aspectus cum mediocriter lenique obuius afficiatur, nihil debilitatur: imo vero corroboratur atque reficitur. Hæc ille. Quanquam autem viridia omnia, utpote temperatissima, visum maxime colligant, atque oculos reficiant: inter ipsa tamen alia aliis efficaciora inueniuntur. Sic certe nullius aspectus smaragdolucundior est. Quod Plin. lib. 37. cap. 5. discrete iis significauit verbis: Herbas virentes, in quibus, frondesque auide spectamus: Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius illis comparatum viret. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent, nec fatiant, cum & ab intentione alia obscurata aspectus Smaragdi recreatur acies, scalpentibus gemmas non alia gratior oculis refectio est: ita viriditate lassitudinem mulcent. Idem fere libro 29. cap. 6. de scarabeo viridi scriptum reliquit. Scarabei, inquit, viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Neque obstat quod Galenus cap. 2. & 6. lib. 1. de Symptomatum causis, vbi expresso de iis agit, quæ oculos aut molestant, aut offendunt, & lib. 10. cap. 3. de vsu part. cæruleo & fusco recreandi & reficiendi visus quam maximam vim inesse scribit. Sunt enim & hi colores medii atque temperati, adeoque ob id oculis gratum & iucundum spectaculum præbent, visumque morbo affectum aut fatigatum corrigunt ac recreant: quod omnibus sane coloribus ad medium inclinantibus commune est. Hoc igitur prouidentes pictores, quando in albis coriis &

consimilibus rebus, quibus facile visus offenditur, pingunt, colores cœruleos ac fuscos appellant, in quos subinde intuentes recreant oculos ac reficiunt. Atque etiam ophthalmia laborantes lux quidem offendit, eosq; arguit: fusca vero ac cœrulea sine dolore intuentur. Quæ hætenus dicta sunt, ea omnia Marsil. Ficin. libr. 2. cap. 14. de producenda vita, plantus & dilucidius iis verbis expressit: Causam, inquit, perquiremus, ob quam color viridis visum præ cæteris foueat, salubriterq; delectet. Inueniemus tandem naturam visus esse lucidam, ac lucis amicam, volatilem tamen ac facile dissipabilem. Idcirco dum per lucem se dilatat velut amicam, interdum nimio lucis excessu rapitur proflus, & vehementi dilatatione dissoluitur: tenebras autem naturaliter velut inimicas fugit, ideoq; radios in angustum inde retrahit. Oprat vero visus ita perfrui lumine, vt per amicam hoc suum amplificetur quidem, nec tamen interim dissipetur. Iam vero in quocunque colore plus admodum tenebrarum siue nigredinis est, quam lucis, non dilatatur radius visus ad votum, nec illo proinde oculus delectatur. Vbi vicissim plus admodum splendidi coloris est, quam nigri, spargitur latius, noxia quadam voluptate distractus: Quamobrem color viridis maxime omnium nigrum cum candido temperans, præstat vtrumque, delectans pariter atq; conseruans, & molli insuper & adhuc tenera qualitate, sicut & aqua radiis oculorum absq; offensione resistit, ne abeuntes longius disperdantur. Quæ enim dura sunt simul & aspera, frangunt quodammodo radios. Quæ vero rarissima sunt, dissolutioni adi-

eam patefaciunt. Sed quæ soliditatem aliquam habent, leuemque simul æqualitatem, sicut specularia corpora, nec ipsa quidem frangunt, neq; longius disperdi permittunt. Quæ denique præter hæc beneficia tenera quoque sunt & mollia, sicut aqua, resque virides, liquidis oculorum radiis mollitia blandiuntur. Denique visus radius quidam est in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accensus, ac temperatū lumen in aqua quodammodo resistente requirit. Itaq; gaudet aqua, delectatur speculis similibus, viridib. oblectatur. Hactenus ille. Addit Mesues, Exercitationem quoq; legendi scripta maiusculis literis exarata visum corroborare, adeoq; non parū ad tuendam oculorum sanitatem conducere.

Posteriore versu innuitur, Oculos matutino quidem tempore montium, vespertino vero fontium collustratione recreandos & rescificandos; quorum ratio ex prædictis facile elici potest. Per montes porro viridaria, hoc est, loca herbis & plantis virentibus consista intelligenda sunt. De conferentibus visui plura infra, cap. 79. De nocentibus vero, cap. 78.

DE DIVRNO, SIVE MERIDIANO SOMNO.

CAPVT III.

*Si brevis, aut nullus tibi somnus meridians.
Febres, pigrities, capitis dolor atque catarrhus,
Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.
Quatuor diurni siue meridiani somni incommoda hic referuntur.*

Primum, febris, quæ dupliciter per somnum diurnum accendi potest: vno quidem modo in

spiri-

*Febri cau-
sa*

Spiritibus, altero vero in humoribus. In spiritibus quidem, quia acres & fumosæ exhalationes, quæ vigiliis dispergi solent, somno diurno non modo retinentur, sed etiam augentur: iis itaque retentis, ac vna cum spiritibus permixtis, contingit, vt calor inde præter naturam collectus febris sit: atque hæc sane febris, cum nihil stabile, nihil firmum habeat, sed vti celeriter generatur, ita soluatur etiam, *in Phisicis* Græcis, hoc est, diaria vocata est, quod fere diem non excedat. In humoribus autem tum hæc iam dicta febris, ratione nimirum flatuum, qui ex cruditate procedunt: tum etiam putrida per somnum diurnum accenditur: quod calore & spiritibus interdum exteriora protensis, virtus concoctrix debilitatur. Perfecta enim & absoluta cōcoctio fit, quando calor & spiritus cohibentur, & in profundum corporis secedunt. Ob eum namq; motum calor naturalis incensus auctiorque redditus, optime cibos, non solum in ventriculo, verum etiam per vniuersi corporis habitum cōficit: quod noctu potissimum fieri rationi consonum videtur. Etenim tunc calor propter circumstantem extrinsecus aeris frigiditatem ad interiora refluxus, cibum facillime mutat, concoquit, & in membra distribuit. Interdium vero contra ad exteriora eductus & expansus perfectam elaborationem non attingit: quare humorum cruditatem progignit, ex cruditate deinde oppilatio, ex oppilatione putredo nascitur, ex putredine tandem humorum ad cor effumantium febris putrida accenditur, quemadmodum Auicenna l. 4. tract. 2. c. 1. copiose docet.

Secundam, pigrificas, quæ & ipsa eodem ex fonte Pigrificas.

te manat ac funditur. Ex crassa namq; & inco-
cocta materia in ventre vaporosi ac crassi exha-
lantur spiritus, qui ad caput elati plus æquo ce-
rebrum humectant, eo autem humectato, nerui
quoq; qui à cerebro propagati per corporis par-
tes prærepunt, plurima humiditate opplentur:
exuperantia præterea humiditatum, quæ ad mu-
sculos, tendines & articulos confluere solent, tã-
tum abest, vt somno diurno dissipetur, vt multo
pertinacius etiam hærens augeatur. Necesse igitur
est ex eiusmodi subinde somno in omnibus
motibus voluntariis pigritiam sequi, & veluti
in seipso dissolutum hominem apparere, quem-
admodum diserte Galenus aphor. libro 3. com-
ment. 5 ostendit. Contra vero vigiliæ diurnæ, hoc
præcipue nomine commendantur, quod nõ mo-
do exuperantem cerebri humiditatem exiccant,
adeoq; spiritus extenuent ac temperent, sed cer-
te corpori simul atque animo promptitudinem
quandam & robur ad solitos motus addant.

*Dolor ca. i.
in.*

Tertius, Dolor capitis, qui & ipse ab iisdem
iniitiis proficiscitur. Ex cibo namque incocto
in ventre vapores crassi excitati in caput ferun-
tur, qui ibidem ob dictas causas retenti, nimia
humiditate, quam potius vigiliis exsiccantibus
absumere conueniebat, cerebrum opplent, & ob
eam rem caput perturbant, eiusq; dolorem gra-
uedinem & frigidus morbos pariunt: paululum
vero inde moti, si ad cutim peruenerint, faciem
vitiato colore inficiunt. Materia enim praua exi-
stente, necesse est, quicquid inde defluit, esse
prauum. Quod Galenus aphor. lib. i. cõment. 14.
ita scribens innuere voluit: Oportet similem esse
defluxum subiectæ substantiæ, vt quando humi-
da

da atq; aerea substantia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporolum est atq; suaue, &c.

Quartum, catarrhus: qua quidem voce generatim hoc loco, tamen minus proprie, omne *περὶ πρῶτον* hoc est, quælibet excrementitii humoris ex capite ad subiectas partes prolapsio significatur, quæ iuxta partium, ad quas defluit, diuersitatem diuersa quoq; nomina sortitur, quemadmodum Galenus lib. 3. cap. 4. de Symptom. causis Paulus lib. 3. cap. 28. & Aetius lib. 8. capit. 53. differre scribunt. Vbi enim ad os ac fauces & mox ad stomachum siue gulam, atq; inde in ventriculum defluxus cōtingit simplici vocabulo Græcis *κατὰ πρῶτον* & cōtra *κατὰ πρῶτον*, Latinis destillatio dicitur. Dum ad nares irruit, *κρυζα* Græcis, Latinis grauedo vocatur, vbi vero ad palatum & asperam arteriam delabitur, vt etiam membranā, quæ hanc intrinsecus ambit, exasperet, rauca vox efficitur, vocaturq; hoc malū Græce *βραγχίτις*, Latinis raucitas, siue raucedo, id quod ex hisce etiam versuculis, qui infra cap. 82, habentur, manifesto apparet.

Si fluat ad pectus, dicitur Rheuma Catarrhus:

Si ad fauces, Branchus: si ad nares, est Coryza.

Habet autem hoc incommodum eandem omnino cum præcedentibus originem. Vapores enim & fumi, qui vigiliarum tempore per cutem resolui ac dissipari solent, somno diurno retenti, dum in caput impetum faciunt, cerebrum nimia humiditate replent. Caput igitur repletum humores in subiecta refundens, *περὶ πρῶτον* progignit.

Præter hæc & alia nonnulla somni diurni ma-

la Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 9. enumerat. Nam & frigidas atq; humiditas agtitudines *παρελθσεις* nimirum & defluxus ad articulos, ob retentionem humiditatum, quas vigilię resolvere ac dissipare solent, nonnunquam procreat. Genuinū faciēi colorem, velut paulo ante etiam dictum est, corrumpit In sanguine enim excrementitias atq; aqueas humiditates lotio similes multiplicat: quę cum suo tempore per vigiliās non dissipentur, vna cum sanguine ad cutem expulsa ipsam deprauant, adeoque subtumidam & decoratam reddunt. Induratam adhęc splenis affectionem gignit in corporibus in eiusmodi affectionem propensis. Crassus namq; & melancholicus humor, somno diurno in splene retentus, huic malo initium præbet. Quemadmodum enim vigiliantia motum ac liberum crassi humoris transitum per angustos meatus, siue canales, Solis calore vias aperiēte, promouere: sic contra eundem somnus & præcipue diurnus, transitu prohibere solet. Melancholia enim interdum nullo negotio per canales suos transit, & illac cumprimis, qua excitandę appetentię causa à splene ad orificium ventriculi meatus protenditur. Etenim splen recrementa & redundantiās suas per eum expellit atque eiicit, adeoque ad cibos auiditatem reuocat. Quod interdum potius, quam nocturno tempore fieri par est. Quinta etiam, vt idem autor tradit, ciborum appetentiā diurno somno plurimum debilitatur & restringitur, idque partim ob prohibitionem resolutionis, quę est prima causa famis, partim vero ob repletionem ventriculi ex fumis, vaporibus & humiditatibus orificium eius relaxantibus ac saturan-

faturantibus. His accedit nonnunquam *αποση*.
μεινον siue abscessuum generatio: superfluitates
 namque ex somno diurno multiplicata sapius
 in membro aliquo coaceruantur, ipsumque tu-
 midum reddunt. Plane igitur ex his omnib. con-
 stat, somnum diurnum siue meridianum à sani-
 tatis tutela procul abesse debere. Duas porro
 causas, cur potissimum lædat, Paulus lib. 1. c. 97.
 & Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 9. assignant. Quarum
 prima quidem est, quod cito & ante horam su-
 am interrumpatur. Calor enim natiuus per som-
 num ad partes interiores recedit, contra vero
 calor Solis eundem, tanquã sibi affinem ad mem-
 bra exteriora educit atque expandit: vnde san-
 guinis & spirituum exagitationem, quæ somnũ
 interrumpat, cieri necesse est. Consultitur ergo,
 si quando necessitas per id tempus dormire coe-
 gerit, vt in vmbra & tenebroso loco, & ante pos-
 tius, quam post cibum, hoc fiat. Secunda vero,
 quod naturam stupidam quasiq; perterritam
 reddat, adeo vt retrahatur ab eo in quo erat, ni-
 mirum à ciborum concoctione. Tempus itaque
 quo obdormiscunt ad absolutam ciborum con-
 coctionem non sufficit: quo fit vt à meridiæ resur-
 gentes subinde acidos ructus edant, & flatibus
 repleantur: nonnulli vero fluctuatione vētris in-
 festentur. Caterum optimus somnus est noctur-
 nus, quoniam nox naturali humiditate silentio-
 que animum in somnum deducens, absolutam
 molitur concoctionem. Post somnum item no-
 cturnũ plurima parte ad excretionem recremen-
 torum instigamur. Illud tamen ignorandum nõ
 est, quod licet somnus diurnus in vniuersam im-
 probetur, nocturnus vero, vt præstatissimus com-
 men-

Somnus no-
cturnus.

mendetur: ex diurno tamen minus offendat, qui capitur à prima luce ad tertiam diei partem. Id quod Hippocrates libro secundo prognostic. aphorif. II. clarissime ostendit. De somno, inquit, quemadmodum secundum naturam nobis in consuetudine est, interdium vigilare, noctu dormire conuenit: si tamen hoc trāsgressum fuerit, deterius est. Minime vero nocebit, si dormiatur prima luce ad tertiam diei partem. Quam sententiam Galenus explicās ita scriptum reliquit: Quod consuetum est, bonum est, insuetum vero malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nūc vero diuites è contrario agunt, tum in quibusdā alis, tum etiam in somno, interdium dormientes, noctu vigilantes.

In his igitur, ut somnus minus laedere possit, quinque conditiones, Bertrutio autore, obseruanda sunt. *Prima*, ut sit in consuetudine. Ex multo enim tempore consueta, etiam si deteriora fuerint, insuetis minus molestare solent, Aphorism. 50. libr. 2. *Secunda*, ne statim à sumpto cibo ineatur. *Tertia*, ne depresso, sed erecto non nihil & bene alto capite fiat. *Quarta*, ne modum excedat. *Quinta*, ne tumultuosa & subita ab ipso, sed lenis & modesta fiat expergestatio. Porro quod ab Hippocrate dictum est, à prima luce ad tertiam diei partem cōuenire somnum, id spacium est ab ortu Solis quatuor aut quinque horarum. Nam dies significat spacium temporis, quo Sol transit nostram hemisphærium, ut etiam distinguitur contra noctem. Quemadmodum Christophorus à Vega fusius in comment. declarat.

Additio.

Tempus itaque somni conuenientissimum est vespertinum aut nocturnum: semperque cauendum, ne statim à cœna ineatur, sed vnus minimum aut duarum horarum interuallo discludatur. Ingestus enim cibus, quem statim somnus excipit, in suprema ventriculi parte supernatās, probe concoqui non potest, Galeno libro 5. capite 5. de loc. affect. teste. Neque enim ventriculus tum potest cibum arte cōplecti, quod idem libro 3. cap. 4. de fac. nat. ad bonam concoctionem cum primis necessarium esse scribit: quare multos vapores, qui multitudine sua caput repleant, gigni necesse est, vt rectissime idem Galenus comment. 67. aphor. lib. 4. dixerit: A cibo ad somnum conuersis, hoc est, qui sumpto cibo statim dormiunt, impletur caput. Vt igitur huiusmodi periculum excludatur, lenta deambulatione, aut aliqua simili, leuissima tamen exercitatione corpus dimoueri opus est, priusquam somno indulgeatur, vt cib⁹ in imū ventriculi paulatim descendat. Ibi enim, vt supra ex Galeno dictum est, concoctionis opus potissimum perficitur. Quo tempore etiam conuenit audire instrumenta musica, cantus, facetias, & historias iucundas, ac conferre sermones cum amiculis de rebus latioribus, donec cibus subsedisse videatur. Cereuicali vtendum est satis elato & eminenti, vt quo ad eius fieri potest, erecto & bene alto capite dormiatur, ne cibus ad os ventriculi regurgitans concoctionem impediat. Hoc etiam modo cibus qui plane nondum subsedit, facilius ad inferiores ventriculi partes descendet, probiusq; concoquetur. Intex dormiendum corpus pro
am.

ambientis aeris constitutione decenter tegendum est; ne calore & spiritibus circa interiora detentis, externa corporis partes à frigore oblaedantur. Caput quoque noctu conuenienti tegumento (quod *καπτιοδύμν* habeat, hoc est, foramen instar infumibuli eliciendis vaporibus aptum) operiendum est. Calceatis vero siue vestitis pedibus dormiendum non est: Hoc enim si quid Magnino excellentissimo medico credimus, visum debilitat, memoriam lædit & totum corpus extraneo calore afluare facit, ob vaporum reflexum. Supra dextrum latus somnus inchoandus. Hoc enim modo cibus promptius per stomachum gulamve in ventriculum descendit. Nam etsi gula exacte supra mediam cervicis vertebrarum & quatuor primarum thoracis sedem in neutram partem inclinēt, ad principium tamen quintæ thoracis vertebræ, ut ampliori magnæ arteriæ trunco secundum dorsi vertebrae inferiora corpora petenti cedat, non nihil in dextrum latus à media vertebrarum regione abscedit. Deinde primo somno finito reuoluendum est corpus, supra sinistrum latus redormiendum, quo scilicet à secore ventriculo incumbente, ventriculi calor augeatur, eiusque concoctio adiuuetur. Hinc rursus post breue temporis interuallum in dextro latere ad consuetum surgendi tempus conuadus est. Pronus decubitus temperatis corporibus non conuenit, ventriculi enim contorsionem & repressionem facit, adeoque oculos oblaedit: Sed & ita cubantibus superfuitates in oculos declinant, maxime si fuerint natura debiliores. His tamen quibus ingestus cibus tardius in ventriculo conficitur, interdum concedendus

dus est
 prehen
 nus
 rum in
 ri, nec
 prabet
 finore
 earum
 nos de
 culis tr
 conco
 pinis.
 secta co
 septem
 sto, ve
 tur ex
 Plura
 9 Mag
 Ailim
 Fachfi
 dicinæ
 locum

D

Q^{ua}
 Sp

Hic a
 tuum r
 Trin
 dicta.
 uos pl

dus est, quod calorem naturalem arctius com-
 prehensens retinere atque augere possit. Supi-
 nus vero grauissimis agitudinibus, lepræ nimi-
 rum, manix, incubo, epilepsia, apoplexia, stupo-
 ri, neruorumque resolutioni, & similibus initia
 prabet. Nam ob superfluitatum ad posteriora
 fluorem, non potest iusta per nares & palatum
 earundem fieri expulsio Plinius lib. 28. c. 4. pro-
 nos decubitus iussibus conducere, at supinos o-
 culis tradit. Idem ex Theophrasto refert, celerius
 concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à su-
 pinis. Duratio autem somni ex alimentorū pers-
 fecta concoctione astimanda est, ita quidem vt
 septem horarum spacio non sit minor, neque o-
 cto, vel ad summum nouem excedat, vt colligi-
 tur ex Galeni de sanitate tuenda libr. 6. capit. 6.
 Plura habentur apud Auicennam 3. 1. doct. 2. cap.
 9. Magninum parte 3. cap. 7. & nostræ ætatis do-
 ctissimum Medicæ artis scriptorem Leonhardum
 Fuchsum, lib. 2. sect. 4. cap. 3. Institutionum me-
 dicinæ. Ex iis itaque, quæ conueniunt in hunc
 locum studiosi transferent.

DE FLATV IN ALVO
detento.

CAPVT IIII.

Quattuor ex vento veniunt in ventre retento:
 Spasmus, hydops, colica, & vertigo. hæc reproban-
 psa.

Hic agitur de quatuor nocuentis, quæ ex fla-
 tum retentione proueniunt.

Primum est *σπασμός* Græce, Latinis cōuulsio
 dicta. Flatus enim retenti influxu suo sæpe ner-
 uos plus iusto refertiunt, illos vero ita repletos,
 Gale-

Galeno lib. 2. cap. 2. de sympt. causis teste, tendi primum ac deinde in conuulsionem incidere contingit. Ea porro ibidem à Galeno in hunc modum definitur : Conuulsio malum est, quod neruos musculosque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum seruarent, ducebantur. Vel aliter, velut idem aphor. libro 6. comment. 39. definit. Conuulsio est passio inuoluntaria, in qua nerui atq; musculi præter voluntatem conuelluntur, in eumq; affectum veniunt, quem etiam in motibus secundum arbitrium factis assumebant. In hoc enim malo nerui atq; musculi in eas partes attrahuntur, quibus innascuntur. Attractio namque fieri non potest, nisi musculus ad suam originem retrahatur.

Quod ad causas eius conuulsionis, quæ primigenia affectio est, attinet, animaduertendum est, Hippocratem aphor. 39. lib. 6. duas duntaxat statuisse, πλήρωσιν & κένωσιν hoc est, plenitudinem & inanitionem neruorum corporum. In conuulsione siquidem à plenitudine membrum crassis & glutinosi humoribus impletum extenditur, & extensione conuellitur, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, ubi multa madent humiditate, & hæc subito contingit. In ea vero quæ ab inanitione proficiscitur, membrum exsiccatur & ad seipsum conuellitur, adeoq; secundum longitudinem ac latitudinem contractum diminuitur, quemadmodum membranis accidit, cum igni apponuntur, & hæc sane paulatim & ex longiori temporis interuallo accidere solet. Plura Galen. locis iam citatis & libro 2. capite 2. & libro 3. capite 5. & libro 6. capite 5. de loc,

loc affect. & libr. 8. cap 3. de compof. medic. loca.
& alibi capius.

Secundum. ὕδρωψ, quod malum Latini aquam *Hydrops.*
intercutē nomināt, & definitur à Bertrutio, Sect.
3. tract. 2 cap 4. in hunc modum : Hydrops est
morbus materialis, ex re frigida, extranea, pluri-
ma ingrediente & membra omnia manifeste,
aut loca vacua partium in quibus cibi & humo-
rum concoctio perficitur, instante procreatus.
Eadem fere habet Auicenna 14. 3. Tract. 4. cap.
4. vel aliter, sicuti ab Alexandro Tralliano libro
9. cap. 1. definitur Aquæ inter cutem & ipsa lon-
gus quidem affectus est, iccore adeo refrigerato
proueniens, vt ipsum non amplius deinceps ci-
bos in sanguinem, sed in aliam qualitatem, aut
in aquam, aut pituitam, aut flatum transmutare
possit Quod certe & Galenus aphorif. lib. 6. com-
ment. 12. iis verbis confirmat : Aqua inter cutem
fit, cum sanguinis generatio frustratur : Et huius
quidem cum tres sint species: (vna enim Græcis
ἀσκήτης, alia τυμπανίτης & tertia ἀναστέρκη,
ὑπαστέρκη, στερηίτης & λδωκφλεγμανίας dicitur,
non de omnibus promiscee hoc secundum
nocumentum, sed de tympanite tantum intel-
ligendum est Quæ quidem accidit, quum flatus
ac spiritus superuacuis plurimus cum humidi
momento intra membranam, quæ *ωρίτιον*
Græce, Arabibus vero communi membranarum
nomine ziphac appellatur, & abdomen, quod
iidem Mirach nominant, colligitur Stomacho
namque & iccore frigida intemperie laboran-
tibus, fieri non potest vt cibus ingestus in χυλῶν
benignum, aut sanguinem mutetur: conuertitur

ergo in materiam flatulentam, quæ cum neque per superiora ructu, neque per inferiora crepitu, nec aliunde, obstante viarum obstructione, vel secretrice & expultrice superfluitatum vi debili existente, aut inepto aliquo pudore prohibente expellatur, in prædictis ventris locis colligitur, & aquam intercutem contrahit, in qua abdomen percussum tympani modo crepitu elidit, qua ratione etiam Tympanites nuncupatur.

Colica
passio.

Tertium, Colica passio: quæ grauis quidem ac vehementissimi doloris morbus est. Perinde enim ac si terebra partes perforentur, aut palus infixus sit molestare solet, Galenus libr. 2. capite 1. de locis affect. teste. Contingit autem in pleniore & laxiore intestino, quod *κώλον* Græce vocatur: cuius etiam merito vehementes cruciatus inducit. Densum enim, crassum, & nervosum est, ac nihil quod in illud consistit facile discuti potest. Et quemadmodum in hoc *καλική ὀδύνη*, ita in gracili ac superiore intestino, quod Galeno, Iulio Polluci, & aliis Græcis *λεπτον* vocatur, similis morbus existit, grauissimos & lethales dolores inferens. Hippocrates in aphorismis, & passim aliis in locis *εἰλεον* appellat, quemadmodum etiam Galenus ubique, & potissimum lib. 6. capit. 2. de locis affe. à circumactione nimirum doloris. Quippe *εἰλεῖσθαι* circumagi & conuolui significat. Ideo conuolulus etiam Latinis hoc malum nominatur. Rationi porro consentanea est: flatuosum & frigidum spiritum in dictis intestinis retentum & egredi nequeuntem hac mala plurimum prodignere, id quod Galenus etiam loco paulo ante citato monstrat,

ΣΗΜΑ

Quartum, Vertigo : Flatusus enim Spiritus *Vertigo*
 inclusus ad cerebrum fertur, & in eius partibus
 inordinate mouetur: quo fit, vt obtenebrationes
 hebetudinesque oculis obseruentur, & omnia
 circumagi & rotari videantur. His Auicenna 16.
 3. tract. 4. capite 29. Epilepsiam quoq; adiungit, *Epilepsia*.
 cuius eadem omnino cum præcedenti ratio est:
 Perro quonam modo hæc retentio in singulis
 iam dictis locis malum ingeneret, pulcherrime
 ex Galeni lib 3. de Sympt. causis. capit. 1. demon-
 strari potest. Crepitus enim qui ad sedem defer-
 tur, ac vel in foro, vel alio quopiam loco existen-
 ribus, aut negotio aliquo, quod deferere non li-
 ceat, distentis violenter retinetur, rursus sursum
 reducitur, ventremque mordet, ac caput vapo-
 rando implet, principio quidem ab animali or-
 gano sphindere, id est musculo ad imum intes-
 tum accepto: hinc vero vnoquoque intestino re-
 tro illum à se ad supra se positum trudente, simi-
 li modo ac prius in præceps trudebat: atque ita
 quidem hæc retentio, præsertim frequentior,
 longo temporis tractu prædicta mala excitat.
 Proinde rectissime ab Hippocrate libro 2. pro-
 gnost aphor. 24. in hunc modum scribitur: Fla-
 tum sine sonitu aut crepitu exire optimum est.
 Melius autem est cum sonitu exire, quam reuol-
 ui. Hac etiam ratione inductus Claudius Casar
 dicitur meditatus edictum, quo veniam daret
 efflatum crepitumque ventris in conuiuio emitt-
 endi cum periclitatum quendam præ pudore
 ex continentia reperisset. Autor Suetonius in e-
 ius vita, capite 32. Veteres enim, vt Plinius lib. 8.
 cap. 2. confirmat, per mensas mundiciarum cau-
 ca, deflare verabant. Extat etiam lepidissimū Ni-

carshi: *περὶ τῶν* Epigramma, quo pestiferam re-
tenti flatus vim describit. Id est huiusmodi:

Περὶ δὲ αἰποκλείνει περὶ ἐς αἰδιεξοδῶν ἔσαι,

Περὶ δὲ καὶ σῶζει τσαῦλον ἰεῖσαι μέλῳ.

● *ὕπνῳ εἰ σῶζει καὶ αἰποκλείνει πάλι περὶ δὲ,*

Τοῖς βασιλευσίν ἰσίν περὶ δὲ ἔχθρῳ δυνάμει.

Quos versus quoniam eleganter admodum
Ioannes Lascaris Latinos fecit, placuit hic ad-
scribere.

Interimit crepitus ventris detentus in alio,

Ei seruat, blasphemum canit ille melos.

Ergo si permissis crepitus, seruatq; canendo,

Regibus imperium par habet hic crepitus.

Atq; hæc sane cum ita se habeant, satius fue-
rit iuxta D. Erasini Roterodami præscriptum, na-
tura incitante aut secedere, si liceat, aut deuora-
to pudore iuxta vetustissimum proverbium tūc
potius crepitum dissimulare, quam comprimen-
do morbum accerere. Recteq; Stoici, quemad-
modum Cicero lib. 9. epist. famil. 22. scribit, cre-
pitus aiunt æque liberos ac ructus esse oportere.

DE COENA CAPVT V.

EX magna cœna stomacho fit maxima cœna,
Ut fit nocte leuâ, fit si b. cœna breuis.

Præcipit hoc loco sanitatis suæ studiosis, ut
instante somni tempore frugali cœna contenti
ventriculum vario ciborum genere non disten-
dant, sed ea copia ingerant, quæ vires haud gra-
uet. Nam qui noctu multum ingerunt, primum
quidem somno destituti corporis inquietudine
agitantur: deinde vero pustulas faciei, grauedi-
nem capitis, graueolentiam oris, colicæ calculiq;
dole-

dolores & podagram sibi accersunt. Neque so-
 lum immodica hæc sub noctem ingurgitatio bo-
 na valetudini officit, sed alias etiam quælibet,
 vtquæ cruditatem incostionemque, obstructio-
 nes, putredines, febres, apostemata, & lepram
 haud raro generet. Atque eius sane rei grauissi-
 mus testis est Auicenna, qui 13 3. Tract. 1. capite
 3 6. scribit. Ex rebus ventriculum maxime læ-
 dentibus esse immoderatam cibi ac potus inges-
 tionem, & ob id fieri non posse, vt intemperan-
 tium vinorumq; ac ventri gulæq; deditorum
 corpora alantur atque auascant. Concoctio e-
 nim per vitæ intemperantiam impedita neces-
 sario humorum cruditatem efficit. Cruda vero,
 tantum abest vt incrementum corpori sufficiant,
 vt omnino ne alere quidem possint: quo fit, vt
 per vitam variis etiam ægrotudinibus confliten-
 tur. Qui vero temperantes in victus ratione fru-
 galitatem sectantur, ij inculpatam vsque quaque
 ciborum appetentiam conseruant, optimeque
 non in ventriculo modo, verum etiam per vni-
 uersi corporis molem cibos conficiunt. Cauens
 dum igitur vnice erit, ne venter torqueatur, ad-
 eoq; ingestis distendatur, vt pulsus velocior fiat,
 & vix spirare liceat. Cui enim ad istum modum
 vorare in delitiis est, variis sese periculis expo-
 nit. Simili modo & nauseosa satietas, non ex
 crassis & prauis solum, sed etiam subtilibus &
 boni succi alimentis vitanda est. Hæc enim tum
 febres acutas & malignas, tum etiam maximi
 cruciatus apostemata: illa vero articularum &
 renum dolores, podagram, asthma, hepatis atq;
 lienis obstructionem ac *σχιρρῶς* & ægrotudines
 phlegmaticas & melancholicas inducere solet.

Proinde optimo quidem iure non nocturna solum, sed quælibet etiam ad nauseam usque progrediens satietas à sanitatis tutela excludenda est. Summopere igitur hoc semper curandum, ne desiderium edendi penitus repleatur, sed locus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventriculo relinquatur. Quod Auicenna quoque 3. 1. doct. secunda capit. 7 præcipiens in hæc fere sententiam scribit: Cibo nemo ita replendus est ut nihil loci sit reliquum sed à mensa semper cura fame recedendum est. Huic simile etiam vulgo dicitur: Nunquam adeo ventrem cibus expleo, quin apud amicos edendi cella mihi supersit vacua. Et hoc præceptum eos cum primis tangit, qui natura vehementiorem ad cibos aviditatem consecuti sunt. Quibus vero hæc debilior existit, iis fortasse concedi potest, ut largius paulo ingerant, quam appetunt. Apparandi autem, ex sententia Cornelii Celsi libro 3. capite 6. & Aetii libro 9. cap. 20. cibi plures & varii, ac optimo apparatu, & ultra dulcedinem etiam illicientes, & appetitum irritantes. De cœnæ frugalitate nonnulla etiam supra cap. 1.

Visitata hoc loco & à multis agitata oboritur quaestio: Vtrum videlicet vberius quidem prandendum parcius vero cœnandum sit. Quæ sane cum ad hanc materiam proprie pertineat, prætereunda non est. Breuiter igitur hic subiungemus primo quidem argumenta, quibus Conciliator plus cibi in prandio assumendum esse probat: deinde vero Leonharti Fuchij, quibus e diauerso colligit, cœnam ut plurimum prandio pleniorē esse debere. Conciliator igitur differentia 21. in hæc fere modum scribit: Iuxta corporum

porum diuersitate maior minore cibi copia exhibenda est. Illa etenim aut iam in morbum lapsa sunt, aut sub latitudine sanitatis adhuc existunt: in morbum vero lapsa, aut iunctum habent humoris vitium, aut non. Si sine humoris vitio fuerint, tum liberius est cœmandum. Natura enim in eis ciborum concoctioni solummodo, non etiã superfluitatum, quib. carent, maturatori intentata est: Sin vero humoris vitium adiunctum habuerint, largius prandium concedendum est. Quod Auicenna 1.3. Tract. 5. capite 11. ijs verbis significare voluit, ille, inquitens cuius consuetudo non sustinet, vt solum semel in die reficiatur, diuidat cibum suum in tres partes, & sumat duas tertias in prandio & reliquam tertiam scilicet partem, in coena post leue exercitium. Eo namque tempore, quo calor solaris viuificus naturã in concoquendo debili opitulatur & maior superfluitatum fit resolutio, vberior cibus sumendus est. Hoc autem circa horam prandij magis, quam coenæ contingere solet. Ergo, &c Ad hæc interdiu, ob presentiam caloris vitalis Solis & lucis melior fit concoctio. Sol enim, Aristotele lib. 2. cap. 2. physicon, & libro 2. capite 10. de genera. & corrupt teste, est vitæ principium. Concoctio itaque diurna duplex habet calidum, nocturna vero non; in eiusmodi etiam natura noctu circa superfluatorum concoctionem magis occupata est, quare multi cibi exhibitione impedienda non est: Et quamuis calor noctu spirituum ad interiora retractione & somni reductione in quibusdam confortetur, duo tamen simul, alimentum videlicet & superfluitates, conficere non potest: in his itaque coe-

Gal. de prauro epileptico cap. 3. appositum tenet

næ non nihil subtrahendum est. Corporibus ve-
 ro, quæ sub latitudine sanitatis adhuc robusta &
 sufficienter sana cōsistunt, ac sensibilibus super-
 fluitatibus carent, cum eas proprijs meatib. om-
 nes expellant, vberiora cœna vti expedit: vel
 quod eorum natura cibōrum concoctioni tan-
 tum, non etiam superfluitatum quibus carent,
 maturationi intenta fit, vel quod soli corporis
 robori studeant. Hoc autem noctu magis acqui-
 ritur: tum enim amplior fit & sanguificatio &
 distributio, atq; hinc deinde spirituum genera-
 tio. Corpora vero si à prædicto temperamento
 ac robore non nihil recesserint, sicuti plurima in
 ægritudinem vsque nunc prolapsa, eiusmodi aut
 fatigantur exercitio laborioso, vehementi & cōs-
 tinuo, aut non. Siquidem fatigantur, vt sunt eo-
 rum qui victum manibus quærunt, ipsis largius
 prandere, quam cœnare conuenit. Expetitur e-
 nim alimentum, non tantum vt nutriat, sed et
 iam humedat & irriget membra, ne arefiant ex
 forti motu, & vt resolutioni ex caloris incendio
 proueniendi resistat. In prandio igitur vberior
 cibus assumendus est, eiusmodi enim corpora,
 propterea quod ita consueuerint, ob exercitia à
 concoctionis opere non cessant. Consuetudo
 namq; in eis addit magnam partem, inquit Ga-
 lenus in libr. de dissolutione continua. capite 1.
 Calor enim ex motu auctior redditus, conco-
 ctionem in ipsis accelerat. Quare ter in die illi-
 ciente appetentia cibum ingerunt, & ingestum
 probe conficiunt. Sin vero laborioso, vehemen-
 ti & continuo exercitio, quemadmodum præ-
 dicti, non agitentur: hoc in præsentiarum du-
 pliciter contingit. Aut enim eo interdum solum
 modo

modo & nō continuo fatigantur, aut debilitantur vtuntur, quod vtiq; superfluitarum copiam pari. Si exercitio plurimo, vehementi ac laborioso vtantur, sicuti viri complures ciuiles & plebei circa fortunæ bona negotiantes, hæc sanitatis conseruationi intenti, vehementi nonnūquam & laborioso exercitio, diu nimirum equitandō, ær pedibus faciendō, vel aliud quiddā à consueto fortius agendō, fatigantur, his largiori vtiq; cœnæ, quā prandio indulgendum est. Nam si prandium augerēt, cum sicuti priores illi consueu non sint exercitio adeo vehementi ac laborioso agitari, concoctio ipsorum impedita præuos humores generaret: horum etiam calor imperfluo motu dissipatus debilitatur, cuius quiddem circa interiora aggregatio potissima fortitudinis & concoctionis causa existit. Hæc autem noctu magis quam interdiu contigit: quare cœna infante nocte copiosius alimentum expetit, Eorundem etiam corpora propterea quod tam vehementi motu ante agitari minime soleant, humiditatib. referta sunt, ipsis itaq; ad resistendum resolutioni & exsiccationi, quæ per motum interdiu occurrentem fiunt, paruus cibus sufficit. Sin vero exercitiis & occupationibus paucis & leuibus in vita vtantur, præcipiendum est eis, vt vberius prandeant, quam cœnent. Et ratio eius eadem est cum illa, quæ in corporibus nunc ægrotantibus adducta est. Hi namque cum debilem habeant virtutem concoctricem, à calore viuifico & luce Solis plurimum adiumenti percipiunt. Inde enim spiritus propter suum simile confortatur. Ipse enim, vt testis est Auicenna in libro de viribus cordis tract. 1. cap. 1. & lib. 6. natura-

turalium par. 4. est lux, aut effigiem habet uctis, Adiuuentum etiam ex eo percipiunt, quod superfluitates interdum poris apertis melius quam noctu expellantur. Non oportet præterea eos noctu, vel ob id multo cibo distendi, quod tum natura magis occupetur circa concoctionem crudorum humorum, quos somnus maxime conficit & benignos reddit. Licet enim uirtus concoctrix noctu confortetur, tanta tamen esse non potest, ut simul & cibum & superfluitates superare queat. Insuper quoque animaduertendum est, in exhibitione copiosioris aut minoris cibi in prandio, quam cœna, non nihil etiam dandum esse consuetudini. Hæc enim cum in tuenda sanitate, tum etiam in profligandis agritudinibus, plurimum ualet, Hippocrate lib. 2. de vict. rat. in morbis acut. aphor. 20. & sequentibus, & ibidem Galeno, testibus. Quod uol ex eo ostenditur, quod omnis subita mutatio, si modum excefferit, non paruam læsionem afferat. Hinc non temere Damasc. apho. 57. ita scriptum reliquit: Mutare consuetudinem, præsertim ueterem, & noxium & pestilentissimum habetur. Quare malas & prauas consuetudines corrigere oportet, sed paulatim ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas que subito sunt alterationes. Gal. cap. 16. artis medicinalis. Plura Razes libro 4. 10. ad Alman & infra capite 55. Et sic in uniuersum patet largius prandendum, quam cœnandum, cum plurimæ agritudines sint materiales & corpora plurima lapsa. Attamen si semel tantum in die comedatur, melius est cœnare, nisi oculi aut cerebrum afficiantur: tunc enim, Halyabbate 1. pract. 13. teste, melius est

prand.

Consuetudini quid triuoluenatur.

prandere : alias non parum ægrotantis oculi & cerebri laderentur Exigua namque cœna capiti confert & oculis, Manardo lib. 6. epist. 4. testis. Hætenus ex Conciliatore adducta Medici excellentissimi Odos de Odis Parauinus duobus libris de cœna & prandii portione. Hieronymus Cardanus lib. 1. Contradictorium tract. 5. contradic. 1 8. & Leonhartus Fuchsius libro 2. paradox cap. 21. magna ex parte falsa esse firmissimis rationibus conuincunt. Ex quibus Leonharti Fuchsi rationes hic in oppositum subiungere placuit vt sanitatis suæ studiosis plane constaret, quid in re tam perplexa aut fugere aut sequi debeant. Nemo est, inquit ille, qui hodie medendi methodum præscribentium libros vel à limine salutauit, qui nesciat vulgatum atque tritum hoc illis esse decretum, vt nunquam non prandio cœna minor sit. Quantum vero aberrent, facile deprehendet qui rem altius expendet. Cœnam enim in omnibus, demptis his qui morbis nocturnis & catarrhis seu distillationibus affliguntur, prandio plenior in esse, conuenit. Qui enim iam nominatis corripiuntur morbis, horum cœna omnino modica sit, tenuis, sicca ac præter aliorum morem, noctemque præueniens oportet, vt ingruentibus scilicet morbi natura ab omnibus aliis munitis libera vnus morbi concoctioni operam nauare queat. Sūt & qui consueuerunt minus in cœna ciborum assumere, quam in prandio : horum certe consuetudo non temere etiam immutanda erit. Quæ enim ex longo tempore consueta sunt, vt ait Hippocrates 2. Aphor 50. etsi deteriora sint, in sauctis minus molestante solent. Cur autem in aliis omnibus

nibus plenior ecena salubrior fit, multa in causa sunt. Primum autem omnium, noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinsecus circumstans calorem natium in profundum secedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita ut necessario ciborum tum melior fiat concoctio. Et certe idem potest noctis frigiditas, quod alias anni tempus hybernum, aut regio frigida potest. Horum enim vnumquodque calorem natium adaugere potest. Testis Hippocrates, qui libro 6. epidem. tom. 6. aphorif. 6 sic inquit: Perfrigidior in tempore & regione frigidis, percalidior erit. Sed & in 1. aphor. 15. ventres hyeme & vere natura calidissimos esse asserit. Deinceps est somnus, qui cenam subsequitur: hic enim mirum in modum concoctionem adiuuat. Sanguis enim in somno ad interiora magis refugit, ut testatur Hippocrates 6. epidem. tom. 5. aphor. 29. Cum itaque sanguis cumque eo calor natius per somnum ad interiora secedat, quid mirum si calor auctus fortorem tum ciborum coctionem efficiat? Hinc rectissime Hippoc. libr. 6. epidem. tom. 5 aphor. 10 dixit: Labor articulis & carnibus, cibus vero ac somnus visceribus prodest. Somnum quoque optime cibum concoquere testatur Galenus lib. 1. de sympto. causis capite 8. ita scribens: Itaque toto hoc tempore, quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quod ipsa, si quando laborauerit, post somnum robustior euadit idque maxime, cum à modico cibo somnum admittimus, tum etiam quod per somnum cibus optime concoquitur, non solum in ventriculo, verum etiam per vniuersum

uerfi co
Paulus
animi
cerebr
rite cap
enim c
hac ra
Galeni
fuit, i
senten
ferebat
mendu
tionem
calor n
uocato
contra
etiam
dicauit
frigidi
Sed hi
ideo d
quies
ita ref
muni
tempo
in bra
maend
dicor
aut ar
ecena
tur ta
eulur
fruga
in pra

uerſi corporis habitum. Cui ſubſcribit quoque Paulus Aeginet. lib. i. cap. 97. dicens: Somnus eſt animalium facultatum quies, ab vtili humore cerebrum madefaciente proueniens: hunc quiritate capeſſit, multa conſequitur commoda: cibos enim conſicit, humores digerit. Quod autem hac ratione plenior cœna eſſe debeat, teſtatur Galenus, vel quiſquis tandem eius libri autor fuit, in libro de diſſolutione continua, in hanc ſententiã ſcribens: Antiqui cœnam prædicio præferrebant, præcipientes plus ciborum in cœna ſumendum eſſe, ob caloris circa interiorã aggregationem noctis frigiditate & per ſomnũ factam: calor namque in ſomno ad interiora corporis reuocatur, eademque calefacit, perinde, vt in vigilia contrariam plane accidit. Id quod Hippocrates etiam epidem. 6. Tom 4. aphor. 12. ijs verbis indicauit. Plane vigilans calidor circa exteriora, frigidior vero circa interiora: dormiens contra. Sed hic reclamabũt quidam, pleniorẽque cœnã ideo damnabunt, quod pleno ventre ingrata ſit quies; atque adeo ſomnus minus conueniens: His ita reſponſum volo. Nemo eſt tam fine ſenſu communi, qui neſciat inter cœnam & ſomnũ aliquid tẽporis interuenire debere, neque quemadmodũ in bratis nullam aliam niſi vorandi ac mox dormiendi viciffitudinem eſſe, quum omnium Medicorum conſenſu conſultum ſit, quo aut hora aut amplius interſit. Neque etiam eſt vt pleniorẽ cœnam quis eam eſſe putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate, vt vix ſpirare liceat, & periculum ſit ne vel crepent qui ita ſeſe replent, ſed frugalem potius, talem tamen in qua plus, quam in prandio abſumitur ciborem. Quod ſi tamen

hic peccatum fuerit, melius certe in cœna, quam
 in prandio fertur, quod somnus post cœnam nō
 diu subsequens, facilius delictum quam vigilia,
 quæ prandium concomitatur, corrigat. In somno
 enim, ut diximus, calor interiora petit, & quæ
 illic sunt cibis concoquendis solis vacat. Inter-
 diu vero ad exteriora protrahitur, neque iis quæ
 intus sunt prospicere potest, adeo ut verissime di-
 xerit Hippocrates 2. victus acutorum 59. Vigilia
 vehemens cruditatem, incoctionemq; ciborum,
 tum potionis efficit: Porro cur cœnam prandio
 pleniorē esse oporteat, & hæc ratio est: quod
 rara admodū existat corporis facultas, quæ pau-
 lo liberalius prandium, spatio vel quinq; vel sex
 horarū, quod fere inter prandiū & cœnam inters-
 est, conficere possit. Quantum autem incommo-
 di adfert, si quis non dū plane concocto eo quod
 prius ingestum fuit, aliud ingerit, morbum ni-
 mirum facit. Vbi enim cibus præter naturam
 plus ingestus est, ut ait Hippocrates lib. 2. aphor.
 17, hic morbum facit. Et si quis denuo obiecerit
 utcumq; somnum à cœna differamus, tamen fie-
 ri non posse quin ad somnum conuersis, quod
 materia tum ad interiora tendat, caput impleat
 tur: huic Galen. quidem respondebit, qui libro
 4. aphorif. 67. ita scribit. Et quidem sicuti à cibo
 ad somnū cōuersis impletur caput, sic in pletho-
 ricis dispositionib. somni ipsum replentes aggra-
 vant cerebrū. Et somni videlicet semp nocent,
 quatenus ad profundum & viscera materia con-
 fluit, nisi coctionis ratione plus afferrent utilitas
 eis, quam sit damnū, quod ex motu ad interiora
 consequitur. Et hæc ad vulgarem multisq; com-
 mune errorem explodendum sufficiant.

DE DISPOSITIONE ANTE
cibi sumptionem, edendi item atque cibo-
rum ratione.

CAPVT VI.

Tu nunquam comedas, stomachum ni noueris esse
Turgatum vacuumq; cibo, quem sumpseris ante.
Ex desiderio id poteris cognoscere certo:
Hac sint signa tibi, subest in oro diata.

Hic traduntur praecepta quadam ante cibi sum-
ptionem seruanda.

Primum: ne sumatur cibus, cum ventriculus
quibusdam humoribus vitiosis adhuc plenus ex-
titerit. Corruptitur enim simul alimentum
quod insuper ingeritur vna cum prauis humori-
bus qui prius sunt in corpore, ita vt ipsorum quo-
dem quantitas augeatur, qualitas vero seruetur.
Eos igitur, vt libro 6. capite 9. de sanitate tuen-
da Galenus autor est vomitione, in iis qui sua-
pte natura facile vomere possunt, expellere prius
quam cibus ingeratur oportet. Impura namque
corpora & vitiosis humoribus referta, vacuatio
ne potius, quam ea quae per cibos fit refectione
egere restatur cum primis Hippocrates aphor. 3.
& 10. lib. 2. & ibidem Galenus in comment Ven-
triculum vero vitiosis humoribus esse plenum &
nidoribus & ructibus deprehendi potest, quem
admodum copiose admodum Galenus libro 6.
capite 4. de loc affect docet, ad quem sane lecto-
rem nunc ablegamus.

Secundum, ne priore cibo nondum concocto
ne, dum in aluum demisso alius sumatur: qui es-
nim eo modo supereditur: natura a prius ingesti
concoctione deturbat, quo fit vt quicquid eius
confe-

confectum ex ventre à venis mesaraicis in hep-
 par deducitur, reliqua statim omnia etiam incō-
 cocta secum in corruptionem trahat, adeoque
 tum vasa ipsa, tum totum corporis habitum cru-
 ditatibus & viciosorum humorum multitudine
 repleat, ac ob id ipsum morbis non raro tentet.
 Proinde rectissime Galenus libro 7. cap. 6. meth.
 meden. precipit, vt vacuus purusque ventricu-
 lus secundum cibum excipiat. Quin etiam Aui-
 cen 3.1. doct. 2.c.7. idem praescribens, ita fere in-
 quit: nemo sanitatis suae studiosus aliquid come-
 dat, nisi ad hoc certo prius inuitante desiderio,
 & ventriculo vna cum reliquis superioribus in-
 testinis, à praesumpto cibo vacuatis. Priore enim
 cibo nondum concocto alium insuper ingerere
 corpori perniciosum est. Porro ex ructu nulla
 alimenti prioris qualitatem referente, ventricu-
 li tumore iam submisso, recrementorum deie-
 ctione, & vinarum coloratione licebit conijce-
 re, nura prioribus ad vnguem confectus ac in-
 aluum demissus sit, quemadmodum Galenus li-
 bro 7. cap. 6. meth. meden. & post eum Paulus li-
 bro 1. cap. 97. luculenter & perspicue docuerunt.
 Vrina enim quae aqua speciem praese fert, crudum
 adhuc in venis succum esse indicat eum qui à ven-
 tre submittitur, quae vero fulua biliosaque est
 iam dudum concoctum esse huiusmodi succum
 portendit, quae modice pallet, peracta modo
 secundae concoctionis est signum, quemadmo-
 dum eleganter Galenus lib. 2. de sanitat. tuenda
 cap. 4. Cornelius Celsus lib. 1. cap. 2. & Plin. libro
 28. cap. 6. docuerunt. Imperfecta autem concoctio-
 nis, vt testis est 6. sectio apho. commen. 1. Gale-
 nus acidus ructus certum indicium est. Signa etiam

Galen. in
 lib. de diffos-
 lat. contusui,
 cap. 1.

quibus certe comprehendi possit, utrum à vizio-
sis illis humoribus ac prius ingesto cibo vacuus
sit venter nec ne, & hic subiunguntur.

Primum, desiderium certum, hoc est, vehe-
mentior & vera noui alimenti appetētia, siue fa-
mes. Nam de Medicorum fere omnium senten-
tia duplex fames est, vna quidem vera & natura-
lis, altera vero mendosa. Veram describit Gale-
nus apho. lib. 2. commen. 16. sic inquit: Fames
scire illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad
extremam esuritionem perueniunt. Idem libro
1. cap. 7. de causis sympto. diferte admodum & co-
piose harum appetentiarum rationem & diuer-
sitate[m] describit, quem locū, utpote scitu dignis-
simum, hic integrum subiicere placuit. Nā quo-
niam, inquit, cutetenus vnumquodque animal
in ambientem aerem digeritur, accipit vt mem-
bra quæ sub ea sunt, prima vacuentur, quorum
ingenita vis ex proximis sibi alimentum trahit,
id scilicet quod vacuatur resciciens: deinde rur-
sus illa, ex iis quæ sibi sunt proxima; sicut quæ
tertio loco sunt posita, ab iis quæ sibi. Atque ita
semper per cōtinuum, veluti in choro quopiam
trāslatione celerrime facta, ad venas quæ ad vens-
triculū pertinent, vacuatio peruenit. Hæc vero
& solent pariter, & nata sunt ex ventriculo nu-
trimentum trahere, perinde vt stirpium radices,
quæ in terrā sunt demissa, ab ea. Cum enim hoc
opus vniuersum naturale sit, non animale, simi-
liter in stirpibus & animalibus perficitur. Ac stir-
pibus quidem terra ventriculi vicē præstat per-
petuo promptum copiosumque suppeditās ali-
mentum, quam diu coelitus temporū status pro
natura se habet. Quando si ex terra squaloris ex-

Fames
plex.

cessu ficcatus est humor, stirpes nutrimenti penuria marcescunt. Animalibus autem utpote terra non affixis, præter utique pauca quædam, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit, quemadmodum stirpibus terram. Desiderat autem animalib. & penuriæ sensum: quo scilicet ad cibum portionemq; protrata in tempore expleantur, vocaturque eiuſmodi implendi desiderium appetentia. Fit autem ex penuriæ sensu, cum scilicet vena ex ipso ventriculo vel emulgentes sugentes que aliquid trahunt. Nō ferens autem eum suum ventriculus, sed veluti diuulsus, offensæ eius medelam cibum comparat. Quippe venæ hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur, atque ex iis nutrimentū trahunt, nequaquam ex ventriculo. Fitque post cibi summptionem, ut & venæ simul ad cibos se conuertāt, & ventriculus ex iis quantum prius per venas est exhaustus, in seipsum trahat. Ac suctus quidem ipsius sensus, fames est. Hæc Galenus. Cum igitur ventriculus non appetit, signum est membra nondum refectione indigere, sed satis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certe & ipsum Galenus libro 3. capite 13. de facult. natural. innuere voluit, inquit: venter si melius parariis que nutrimentum habet, externum non postulat. Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differenda est: nam quicquid tum ingeritur, grauat naturam, non iuuat. Porro mendosa fames, est cibi appetentia corpore nō indigente. Quæ quidem, ut idem Galenus libro primo capite 7. de causis symp. docet, tum maxime fieri solet cum acidus quispiam vitiosus succus ventriculi mordeat. Vitiosus namque iuceus, qui frigidus est si-

milem suctui morsum infert: appetentiam vero proritat, naturalis affectus similitudine. Alimenti autem, non potus desiderium excitat, propter frigus. At vitioso succo qui salsus & biliosus fit, ventrem mordente, portio magis quam cibus expetitur. Præterquam enim quod calefiat liceturque ab eo ventriculus, quæ utique frigus causa suat, etiam liquari fundique tum in eo, tum venis succos contingit. Fundendorum autem succorum, symptoma ea quibus continentur implet, quemadmodum frigiditas vacuat. Itaque etiam non parùm ad esuriam frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert: Cum & corpora eorum tunicasq; vacuet, & cogendo constringendoque ad appetentiam irriter. Atq; ita quidem vitiosus succus acidus, stypticus & frigidus mendosa famis existit causa.

Seruidem, vera famis signum est subtilis diæta, videlicet præcedens, hoc est, parua cibi exhibitio: quando enim & hanc famis sequitur, tunc illam & veram & naturalem esse significatur. Vnice igitur semper cauendum, vt nunquam neque prædeatur, neque cœnetur, nisi consue- ta hora, ac illiciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Omnis enim mora illi nociua est nisi suspectus sit esse mēdosus, qualis ebriorum & fastidio laborantium esse solet. Nā si ventriculus alimentum postulat, vt Galenus libro tertio, capite 3. de facult. natural. autor est, nec eius copia est excrementis impletur. Ea sunt famies quædam biliosæ pituitosæque, atque ferosæ, quas solas trahenti illi, tum scilicet cum nutrimento indiget, iecur remittit. Hinc non temere hætenus hoc usurparum est. Diutius to-

lerare famem, ventriculum malis ac putridis replet, humoribus, quos attrahit ad se loco cibi. Et hoc quidem experientia constat. Quando enim ieiunamus, tunc per noctem aviditate quadam ad cibos invitari solemus, sed illis denegatis nullam omnino appetentiam postero die percipimus. Unde satis liquet, ventriculum, & maxime officium eius, iam dudum vitiosis humoribus esse plenum, quæ tamen non vera, sed mendosa repletio est, & ob id paucio assumpto cibo regreditur statim appetentia. Cauendum est tiam ne cibus assumatur non præeunte corporeis exercitiis. Neque enim temere ab Hippocrate 6. epid. part. 4. aphorism. 28. dictum est *πρόνοι αὐτίως ἡγυσι δ' ἄματι*, id est, labores cibos præcedat. Nam qui cibus mane antequam prior descenderit, vel paulo ante exercitationem ingeritur, is, Galeno libro 3. cap. 1. de causis sympto. teste, & intempestive sumitur, & cruditatis etiam causa existit. In ciborum præterea ratione, quemadmodum Institut. medicinæ libr. 2. sect. 2. cap. 7. Leonhardus Fuchsius diligenter admonet, id quoque vnicè observandum, ne illi præpostero ordine ingerantur, id quod fiet, si concoctu facilia iis quæ difficulter concoquuntur, præmittantur, & si liquida solidis & aridis, & lubricantia asfringentibus antecedant. Ordo, verbi gratia, præposterus erit, si cotonea aut punica mala primum ingerantur, postremum autem olera ex garo. Debent etiam ea præmitti, quæ facile & nullo ferme labore subsidunt, ut sunt liquida: quæ vero tenacius hærent & difficulter labuntur, ut solida & acida, postremo: idque si ventriculus naturaliter habeat. Nam si cui ventriculus sit natura la-

rior,

xior, hanc præstiterit adstringentia magis laxa-
 tibz præposuisse, quo ab illis roberatus ventri-
 culus reliqua melius conficere possit. Hæc eadẽ
 fere docent Cornelius Celsus libro primo, capi-
 te 2. & Galenus libro 2. capite 11. de alimento-
 rum facultatibus. Iam vero cautio etiam sit, ne
 in vna eademque refectione multi simul & varii
 assumantur cibi, ac tempus deinde comedendo
 ultra quam satis est producat, præsertim si ex
 diuersis illi consent facultatibus. Ex eo autem
 genere cum primis fuerint cibi variaz substantiaz,
 vt exempli causa ab Auicenna proponantur, car-
 nes & pisces, vel pulli & suilla, &c. Nam quæ ad
 istam ingeruntur modum, varie corpus pro suc-
 corum diuersitate afficiunt, & concoctionem nõ
 vt par est, sortiuntur. Postremo enim accedente
 cibo, iam primi incepta concoctio est, atque ita
 partes quidem in coquendo redduntur dissimi-
 les adeo, vt primo loco ingesta confecta fere sint
 prius, quam ad extremũ sumptæ medium con-
 coctionis suæ attingant, vnde sæpenumero pos-
 terius coquendorum sequitur corruptio. Id quod
 dem Auicenna quoque innuere voluit, 2. 1. doct.
 2. cap. 7. in hanc ferme sententiam scribens: Nil
 quidem deterius est, quam si multa ac variaz ei-
 borum genera coniungantur, atque iusto lon-
 gius deinde in comedendo tempus protraha-
 tur. Cum enim postremum accedit nutrimentũ,
 primum iam aliquo modo confectum est, par-
 tes ergo in coquendo non adsimulantur. Atque
 inde sane morborũ scaturigo, qui ex repugnan-
 tium sibi humorum discordia nascantur. Iam i-
 psum quoque varius coquendi modus bonæ cor-
 poris temperatura non parum officit: vt si in ea-

Hi præf. lib. de fl. lib. Galen. comment. 18. lib. 1. & com. 35. li. 3. de mor. acut. Aetius lib. 2. c. 239. Paulus lib. 1. cap. 73.

dem refectioe multi elixi, frixi, & assi cibi sa-
pius inuicem modo liquidi, modo solidi & aridi
ministrantur. Atque hinc est quod Horatius lib.
2. Serm. Sat. 2 ubi victum frugalem ac simplicem
pro dignitate laudauit, hanc saporum condime-
ntorumq; aceruatiorem, vt perniciosam his veru-
bus detestatus est.

Accipe nunc Vidua tenuis qua. quantaque secum

Adferat in primis valeas bene: nam varia res

Ut nocent homini, credas, memor illius aesa,

Qua simplex olim sibi sederit, ac simul abis

Miscuerit el. xa. simul conchylia tuu diu,

Dulcia se in bilem vertent stomachoq; remulsum

Lenta ferer pituita. Vides ut pallidam omnia

Caena desurgat dubia? quin corpus onustum

Hesterni vitis animum quoq; praeuauit vna,

Atque offigit humo diuina particulam aurea.

Pari modo & Plinius libro II. capite 52. hanc
saporum aceruatiorem damnauit: Homini, in-
quiens cibus utilissimus simplex. Acruatio sa-
porum pestifera, & condimenta perniciosiora.
At qui hic nobis fortasse obtrudet quispiam, ple-
rosque ventri & gula mirifice deditos, qui sese à
primo statim dilucio ad summam vsque no-
ctem multo varioque cibo & potu non impleant
solum, sed etiam distendant, adeoque cibum cis-
bo excipiant, & toti sint in compotationibus,
cum nihil tamen inde mali percipiant, imove-
ro multis incommodis difficultatibusque affi-
ciantur, si vel minimum ab ista consuetudine
deslexerint Huic Galenus quidem respondebit,
qui in libro de cibis boni & mali succi cap. 2. ita
scriptum reliquit. Haec enim quamuis protinus
nullam inueni corporibus seu sibilem laesionem
infe-

Orisofac

lib. 1. cap. 5.

ad Synagoga.

Inferat sensum tamē occulteque crescente vitio, cum iam ætas progressu temporis inclinarit, articulos neruosq; & viscera iis morbis vexant, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt, neque id quidem temere: namq; ea pars corporis quæ natura imbecillissima est, à lædente quolibet patitur. Quod autem vitiosi humores morbi que gignantur, cruditas assidua in cause maxime est siue ea ex boni, siue ex mali succi oriatur cibus. Quin Auicenna quoque 3. 1. doct. 2. cap. 7. idem confirmans sic ferme inquit: Ille cui mala nutrimenta concoquantur, nō gaudeat ex hoc. Noxa enim etsi ad tempus fortasse delitescit, temporis tamen successu sese exerit, & grauissimam certissimamque neglecta artis medicæ pœnam adfert. Atq; hinc adeo pauci eorum qui istum viuendi modum sectantur, destinata se necutis metam contingunt, sed crudis ex intemperantia aceruatis succis podagra, calculo, lepra, carcinomate, febribus, aliisque id genus malis prius torti vitam cum morte commutāt. Præstat igitur, vt disertè à Fuchsio nostro scribitur, temperantia & parcitate animum corpusq; vegetum ac sanum seruare, quam crapula crebrisq; compositionibus & immoderatione infirmum, morbosum, Deoq; & hominibus odiosum reddere. Ac ne illud quidem silentio prætereundum, hoc loco, quod protracta ad vnā fere horam mora, ac iuste com manducationis & deglutitionis gratia comestioni interposita, nō laudabilis modo, sed ad tuendam etiā valetudinem vtilissima censeatur. Cibus enim qui exacte dentibus manditur extenuatur & molitur, ac sensim deinde atq; tarde deglutitur, & si imperfectam ac

Gal. lib. 2. c. 6.
de A. men.
fac. & in lib.
de dissol.
con. c. 6. A.
usc. 3. 1. doct.
2. cap. 3.

modicam omnino, aliquam tamen, vt in suo genere estimandum, alterationem in ore cōsequitur, quemadmodum lib. 3. capit. 7. de natural. facult. Galeni, & Auicennæ 1. doct. 4. cap. 2. visum est. Quaterum imperfecta cōmanducatio vt concoctioni contumax est, ita etiam horrore quendam & insauitatem adferens ciborū appetentiam auerit. Mora vero quæ inter edendū multis vltro citroq; sermonibus colloctionibusq; interpositis ad duas vel tres horas protrahitur, admodum noxia est, eamque nocumenta hæcenus enumerata sequuntur.

Vltimus versus in quibusdam exemplaribus hoc etiam modo legitur:

Hæc snt signa tibi subtilis in ore salina.

Nec male quidem. Nam salina quæ subtilis & nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa gustui offertur, tum concoctionis, tum absoluta sanitatis etiam indicia ostendit, Galeno libro 3. c. 6. de locis affectis, teste.

DE VITANDIS CIBIS.

CAPVT VII.

Persica, poma, pyra, & lac, casu, & caro salis:

Et caro ceruina, & leporina, bouina, caprina:

Atta hæc bile nocent, suntque infirmis inimica.

Hic recensentur decem ciborum genera, quæ sanguinem ferosum & melancholicum efficiunt, etque infirmis nocent.

Primum, persica: de quibus lib. 2. cap. 19. de aliment. facult. diserte ita Galenus scribit: Ipsorum succus & veluti caro facile corrumpitur, prauaq; omnino est. Quocirca (quod quidam facere solent)

Respon.

lent) nō sunt post alios cibos mandenda: corrumpuntur enim in superficie natantia, sed in omnibus quæ prauis quidem sunt succi, verum humida sunt ac lubrica, & quæ subduci facile queant, id communiter tenendum, ea ob hoc ipsum ante alios cibos esse sumenda. Ita enim fiet, vt & citius subducantur, & aliis cibis viam muniant, quæ si sumpta postrema fuerint, vna secum alia quoq; corrumpent Atq; inde sane patet, hoc dictum de iis intelligēdū persicis, quæ matura post alios cibos vltima eduntur. Præsumpta enim stomacho conferunt ventrem leniunt, & ciborum appetentiam præstant. Dioscorides etiam libr. i. cap. 128. idem testatur, in eum modum scribens; Persica matura tam stomacho, quam vtri vtilia sunt: acerba aluum cohibent, sed sicca vehementius; decoctum è siccisalui stomachiq; fluxiones sistit. Simeon quoq; Sethi de persicis hæc refert; Persica, inquit, quidam in tertio ordine refrigerantium humectantiumq; posuerunt, alii in primo, alii vero in secundo, quod etiam certius est. Phlegma generant, non facile concoquuntur, celestissime in ventriculo corrumpuntur: propterea qui crebrius ad satietatem his vtuntur, in febres incidūt: lædunt & nervos proprietate quadam. Oportet vero hæc ante cætera cibaria assumere, & super his meracum bibere. Quæ ex his matura sunt, ventrem ducunt, immatura contra sistunt, eoq; efficacius sicca. Foliorum succus in potu sumptus, lumbricos ventris perimit: idem perficit, si cum foliis vmbilico apponatur. Suscitant quoq; ciborum appetentiã persica, profune & inflammato vetriculo. & genitali semini adiciunt, serosum tamē sanguinem parant sapiusq;

post unum vel alterum mensem ob putredinem febres tum longiores tum etiam difficulter solubiles gignunt.

Illud etiam obseruare oportet, ne super hęc aqua bibatur. His amplius addit Plinius Valerianus libr. 43. cap. de re medica, persicorum foliis siccis & in puluerem redactis, plagas cruentorū vulnerum claudi: quam facultatem Serapion ipsius etiam persicis siccis attribuit. Quāquam autem persica iam dictis viribus pradita sunt, quia tamen humor inde genitus facile corrumpitur & putrescit noxia sunt infirmis & maxime si prapostero ordine ac intempestiue sumantur. infra cap. 42.

Poma,

Secundum, poma siue mala: In quibus, autore Simeone Sethi multa differentia est: quęcunq; enim adstringunt, frigidum habent & terreum succum. Quę acida sunt, frigidum quidem verū tenuem illum habent. Medii autem temperamenti sunt dulcia, quę ad caliditatem magis vergunt. Omnia certe quadam peculiari proprietate neruis nocent; nocent & quę matura nō sunt. Dicuntur & lapidem seu calculum gignere iis, qui ad fatietatem ipsis vtuntur. Verum vtilia sunt ad *λεπτοθυμίας*, id est, animi deliquia & cordis debilitatem. Spiritum quoq; flarulentum in secunda concoctione generant, eoq; infirmis nocent, sicuti de pyris mox dicetur. Et hoc de crudis maxime intelligendum est. Neq; vero ab his solum fructibus, sed ab omnibus etiam quę sanguinem seroso ac ebulliente succo replent, agrosos abstinere conuenit. Eiusmodi plane sunt retorticos, & qui ante perfectam maturitatem edun-

tur: cum enim humidius alimentum, ob idq; ex-
crementosius præbeat, non secus in corpore hu-
mano feruent, & ebulliunt, atque vinum, quod
nuper ex fructibus vel vuis expressum est, in do-
liis: & hoc quidem ob caliditatē ipsius à Sole, cum
matureſcerent, ingenitam, quemadmodum lib.
4. capit 3. de vsu partium Galenus attestatur: Et
hoc certe Auicenna 3. doct. 2. c. 7. teste, commu-
ne est omnibus cibariis, quæ sanguinem seroso
succo implent. Porro etsi vero hoc interim spa-
cio quo manduntur humectent ob succi tamen
ebullitionem prompte in vētriculo corrumpun-
tur, & sanguini putrido gignendo accommoda-
tissimi sunt: qua de causa non temere Auicenna
1. 4. tract. 2. cap. 7. fructus recentes omnes febrici-
tantibus interdixit. Plura Galenus lib. 2. c. 21. de
alimen facult. & infra c. 39.

Tertium, Pyra: quæ sane, perinde vt alii fru-
ctus recentes ac crudi, communiter hoc possi-
dent, vt seroso ebullienteque succo sanguinem
expleant, eumque putrefactioni obnoxium red-
dant: quo fit vt eorum cibus, Plinio libro 23. ca-
pite septimo teste, non à grotis solum, sed valen-
tibus etiam onerosus sit. Inflationes quoq; exci-
tant, & ob id crebrius esitata colicos affectus su-
ſceirant: Sed innoxia fiunt, si vna cum carminatis
nis vulgo dictis hoc est, calefacientibus, tenuan-
tibus, & flatum expellentibus comedantur, vel
super his vinū verus & odoratum bibatur. Quod
Galen lib. 1. cap. 26. de alimen. facult. palam et-
iam ita scribens confirmat: Quicquid omnibus
cibariis inest flatulentum, id per calefacientia &
tenuantia corrigitur. Pyris præterea ea facultas
est, vt inter ceteros fructus quam maxime
impit-

Pyra.

impingent: quare sues ipsorum esu magis quam quorundam aliorum fructu pinguescunt. Laudatiora sunt odorata & dulcia, & ex ipsis costata quam cruda meliora. Coquenda veto cum feniculo, aniso & saccharo. Infra cap. 13. & 39.

Lact.

Quartum, lac: hoc enim facile corrumpitur, inque nidorem aciditatemve in impuro ventriculo transit. Quapropter putrida febre correptis exhibendum non est, quia plurimo calori conversatum in nidorem statim abit. Huc accedit, quod in ventriculo febricitantia haud concoquitur, sed potius corrumpitur, adeoque febres auget. Caput quoque dolentibus malum est, quod confirmat Galenus, qui libro tertio de aliment. facult. capit. 14. lac capiti, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non esse accommodum tradit. Cuius rei causa alia non est, quam quod lac sit nidorosum, ac facile euaporet, caputque perat, adeoque dolorem auget. Nocet praeterea sitibus & aliis nonnullis, de quibus Hippocrates aphor. 64. lib. 5. & ibidem Galenus. In phthisi tamen, haemica, & aliis quibusdam passionibus, ut Hippocrates loco iam citato auctor est, utilis sine conceditur. Quae de re copiosius infra capite 34. Quanquam autem lac infirmis ex usu non sit, in sanis tamen ad bonos humores gignendos, ex iis praesertim animalibus, quae bono corporis habitu sunt, probatissimum habetur. Et haec quidem si in ventriculo & hepate perfecte concoquatur. Tunc enim mordaces succos quoscunque inuenerit expurgat, quae de causa in urinae difficultate & acri egestione alui non solum bibere conducit, sed etiam inferne per clysterem infundere. Ad acres enim & mordaces fluxus

nes commodissimum est, non solum abluens ipsas de partibus infestatis, atque hoc per exterioriam humiditatem, quam inferosa sui parte complectitur, sed etiam crassitie ac pinguitudine sua corporibus oblitum ac inductum, non finit influxum acrem nudis ipsis allabi. Ad pulsiones itaque ac interkinorum vlcera, item res num, vesicæ ac vteri, & ad papularum eruptiones, & furunculos, & alias cutis asperitates convenientissimum est in potu, adeoque eundem ipsam pulchram ac nitidam reddit. Ad hæc lancinamenta ex veneni potione, & quæ in vrinæ metu fiunt, compefcit. Item ad eos qui cantharidas hauserunt, aut buprestin, & in summa ad medicamenta erodentia ac exulcerantia, & ad hyosciamum velut peculiare remedium est. Nã statim resipiscere affectos facit. Cæterum in gutturis exulcerationibus, quæ cum alias ob causas multas tum ex anginis fiunt, & his qui ephemeram sumperunt, lac gargarizare conducit. Corporibus præterea temperatis, quorum ventriculis nihil biliosi & phlegmatici humoris insidet, vtilissimum habetur. His enim bene concoctum multum nutrimenti summittit, probum succum generat, bonam carnem longe meliorem reddit, & corpus conuenienter humectat. Hoc tamen imprimis cauere debet qui lac bibere voluerit, vt interim à reliquis cibis ac potibus abstineat, donec concoctionem alium cibum quisumat, necesse est & ipsum lac corumpi, & cibum qui superingestus est. Præstat autem magne bibere recens multum, & tunc plures labores detrahere, quiete ac sensim ambulare, & in-

terim

rerim cessare, citra somni admissionem. Quis enim hoc modo se gesserit potum lac excerneret, idque inutilia secum educeret. Opus est enim, si quid aliud, primum acceptum secedere quo facto aliud bibere. Principio igitur secedit alio commode purgans, non tota corporis molem, sed quæ in aluo & intestinis sunt partibusque vitis. Post hæc in venas deferatur, optimeque nutrit, & non amplius secedit, sed ventrem sistit. Corporibus vero distemperatis infestum inimicumque est. In calidioribus enim cito in nidorem atque bilem, in frigidioribus vero in aciditatem & putredinem commutatur. Circa electionem denique lactis sciendum pro ipsorum animalium specie, haud parvam esse differentiam. Bounamque lac crassissimum ac pinguisimum, & concoctum difficile est, & ob id in ventriculo in flatu vertitur, venarumque obstructionem parit. Liquidissimum autem ac minime pingue est camelorum, mox equarum, deinde asinarum, medietatem autem consistentiæ est caprarum, hoc crassius ovium. Lac igitur caprarum, cum inter cætera lactis genera moderate se habeat, neque pingue admodum neque crassum sit, merito in victus salubris ratione præfertur. Quin & caprarum inter se inuicemque collatarum, & secundum anni tempora non parua differentia est. Earum enim quæ modo pepererunt, lac liquidissimum, sed temporis progressu magis semper ac magis in crassescit. Aetate vero media ipsum etiam in medio sua naturæ consistit, post id tempus sensim iam in crassescit, quoad penitus deficiat. Vere autem ut liquidissimum, ita etiam copiosissimum est. Quo fit, ut eligendum sit lac caprarum, non

qui-

quidem
quod a
beant
multu
glecto,
suppet
undum
melle s
que em
est in ve
cum acc
acitran
nonnul
quæ &
dem ho
lib. 3. ca
dic. sim
cap. 6
cap. 12
lib. 2 ca
Quæ
caseor
intellig
dum pra
su acrim
deposi
calidior
peioris
stilis est
coctio
coquitur
Caseu
Nutr
& vbi f

quidem prægnantium, sed enixarum, quæ tamẽ,
 quod ad partũ ipsũ attinet, mediocriter se ha-
 beant, hoc est, quæ neque nuper enixa sint, neq;
 multum à partu recesserint; hoc interim non ne-
 glecto, vt ipsi etiam alimenta propria affatim
 suppetant. Ac ne illud quidem silentio prætere-
 undum hoc loco, quod etiam lac caprinum sine
 melle sumptum haud citra periculum sit. Pleris-
 que enim qui purum illud hauserant, coactum
 est in ventriculo in speciem casei: quod quidem
 cum accidit, mirum est quam aggrauet hominẽ
 ac strangulet. Ob eam causam lac vbi sumunt
 nonnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, a-
 que & salis nonnihil admiscunt. Atque hæc qui-
 dem hoc loco de lacte sufficiant. Plura Galenus
 lib. 3. cap. 14. de alim. fac. & lib. 10. cap. 7. de mæ-
 dic. simpl. fac. & in lib. de cibis boni & mali succi
 cap. 6. Oribasius lib. 4. Synopseos ad Eustathium
 cap. 12. 18. & 4. Paulus lib. 1. cap. 86. & 87. Aetius
 lib. 2. cap. 92. & 93.

Caseus.
 Quantum, Caseus quod quidem, cum de omni
 caseorum genere, tum de inueterato cum primis
 intelligendum est. Hic enim ob coaguli & salis,
 dum præpararetur, iniectionẽ tempestis progres-
 su acrimoniam assumpsit, humiditatemq; omnẽ
 deposuit: quare seipso etiam acrior & manifeste
 calidior atque ardentior euasit. & ob id ipsũ
 peioris quoque ac crassioris succi, & agre conco-
 ctis effectus est: præsumptorum quidem co-
 coctionem adiuuat certe sed ipse difficilius con-
 coquitur, vnde vulgo dici solet:

Caseus est nequam, quia concoqui omnia, se quam

Nutritum habet exile, stomacho nocet,
 & vbi forte fortuna in corpore supercalefactus
 fuit

fuerit, quemadmodum diserte Galenus libro 1.
 sapite 6. de loc. affect. scribit, facile melancho-
 licum humorem parit: recens flatusosus quidem
 minus est, sed ventrem magis fistit, magisque si-
 ticulosus & zstuosus est, nec ad calculorum in-
 renibus procreationem minus existit noxius.
 Deterrimum præterea edulium est iis (quemad-
 modum hoc ipsum Hippocrates lib. 4. de victus
 rat. in morb. acut. aphor. 92. clarissime ostendit)
 qui se potu repleuerunt. Grauat quidem os ven-
 tris, primumq; corrumpitur, & alia deinceps se-
 cum corrumpit. Fugiendus igitur est eiusmodi,
 vt qui nihil conferat, neque ad coctionem, neq;
 ad distributionem, neq; ad mouendam vrinam,
 neque ad ventris deiectionem, ceu vtique nec
 ad succi præbitatem. Porro recens ac mollis ca-
 seus frigidi humidique temperamenti est, & du-
 ro siccoq; flatusosior existit, sed eo minus astrin-
 git, minusque crassi succi est: nihilominus ta-
 men ægre conficitur, obstruitque & calculos gi-
 gnit. At vero qui inter vtrumque recentem ni-
 mirum & inueteratum, glutinosum & friabile,
 durum ac mollem, rarum laxu nve & valde den-
 sum coactumve medias existit, quique dulcedi-
 ne nonnulla participat, modiceq; saluus est, ne-
 que lachrymas cum inciditur profundit, neque
 tardius aluo secedit, sed odore & sapore iucun-
 dus, moderateque pinguis est, atque ex bono la-
 & pulcherrime elaboratus, is vtique reliquis o-
 mnibus longe multumque præstat. Verum post
 alios cibos vltimo loco & exigua plane copia
 angerendus est, alioquin & ipse, nihilo secius ac
 reliqui casei, ventriculum grauat, coctionem im-
 pedit, aluum cohibet, crassos humores, atq; fla-
 tus

tus in co-
 lus igitur
 Celsi
 Plura de
 cul. & li-
 de cibis
 r cap 83
 Sexti
 atque 8
 ca, cui
 substanti-
 iam di-
 mentu
 li succi
 existit
 quens
 tume
 psum
 comm
 na 2. r
 ligitur
 Sep
 omni
 muni
 lem a
 nus i
 26. cl
 nem
 ficili
 meo
 carn
 unt
 & se
 m o

tus in corpore lapidemque in renibus parit. Solus igitur

Cafus ille bonus, quem dat auara manus,

Plura de hoc apud Galen lib. 3. cap. 16. de alim. facul. & lib. 10. cap. 9. de simpl. medic. fac. & in lib. de cibis boni & mali succi, cap. 6. Paulum lib. 1. cap. 89 & Aetium lib. 2. cap. 101.

Sextum, Caro salsa. *Caro salsa.* Caro enim sale condita, atque Sole deinde aut vento, siue fumo exarefacta, cuiuscunque ea generis vel animalis fuerit, substantia cum duriorē, cum ad coquendum etiam difficiliore constat, & tardius permeat. Alimentum quoque corpori prabet exiguum & mali succi, ideoque sanguis inde generatus crassus existit atque melancholicus, ac proinde, si frequens eius vsus fuerit, non solum infirmis, vetumetiam sanis officit, quemadmodum id ipsum ex Galeni libro 3. capite 6. de loc. affect. & comment. 13. lib. 2. aphor. & post eum ex Auicenna 2. 1. doct. 2. sum. 1. in fine capituli 15. aperte colligitur:

Septimum, Caro ceruina, cui & ipsi sane cum omnibus duris & siccoribus carnibus hoc commune est, vt succum vitiosum, concoctu difficilem ac melancholicum generet. Id quod Galenus in lib. de renum affect. digno. & medic. cap. 26. clarissime ostendit. Ceruinam, inquit, carnem vitabis, quippe quae dura sit, concoctu difficilis, & melancholica. De ea hoc amplius Simeon Sethi scribit: vnice cauendum, ne quis carne vescatur cervorum qui per astatem capiuntur quod eo nimirum tempore viperas sapient & serpentes deuorent, atque ideo sitibundi admodum sunt; at tamen cum natura instinctu edo-

Si nouerint sibi futurum exitio, si ante illorum concoctionem aquam hauserint, fortiter sitim tolerant, eaque incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore venenosa ac valde noxia sunt: & idcirco obseruandum, ne quis eis per astatem vescatur. At vero hyeme tutius sumuntur, meliusq; ab innato calore superantur. Nisi enim probe concoquantur, crassum humorem generant, iecurq; & splenem obsepiunt obstruuntq;. Quin etiam corpus tremulum atque infirmum euadere ex frequenti & immoderato eius usu traditur.

Caro leporis
76.

Obisum, Caro leporina. Hanc Paulus, Psellus, & Rhazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerant; Simeon Sethi quasi colligens que eunque a veteribus dicta erant, in hunc modum de ea scribit. Leporum carnes his qui exsiccare corpus volunt, sunt valde utiles: qui vero temperatura sunt siccior, minus conferunt: sanguinem enim crassarum partium & melancholicum gignunt, aluum cohibent, & urinam proritant. Quod si tamen probe concocta fuerint, non omnino male nutriunt. Contra vero obstructionem hepatis ac spleni efficiunt, pulmonique nocent, & immodicis torquent vigiliis: Isaacus in diatis vniuersalibus leporinam pro pharmaco potius quam alimento habendam censet. At ne hoc quidem ignorandum, quod tum haec caro, tum cefuina quoq;, si fuerint animalium aetate declinantium, simpliciter sint euitanda. Si quis tamen comedere omnino expetat, ei sane partui propinquiores, nempe iuniores sunt eligenda, quo nimirum naturalis earum siccitas ab aetate temperetur. Eadem ratione & pinguiores longe

ccccc.

catris a
correda
libus i
nar.lib.

Nom
inprim
tur, & v
est, qua
pagatio
mani h
hi sane
runt. E
cis, ita
optim
editor
est. P
eam a
res su
perfe
ment
bentu
atate
quam
conu
perfe
sed p
distr
que
neru
chol
los h
vehe
con
mor

catioris antecellunt. Siccitas namq; pinguedine correcta ad mediocritatem in eiusmodi animas libus infectitur. Verum de hac ipsa Ioanne Marinar. lib. 13. epist. 4. diligentius nemo disseruit.

Nonum, caro bouina circa quam notandum. Caro bouina.
 inprimis, & feminam ipsam, quæ vacca dicitur, & vtrumque marem, tam eum qui castratus est, quam eum etiam qui integer ad speciei propagationem reseruatus taurus nominatur, communi hac bouum appellatione significati. Atque hi sane non parum inter se ætatis ratione differunt. Extrema namq; ætates, vt in aliis non paucis, ita in his quoque vitiosa sunt: media vero optima & saluberrima. Vitulorum igitur recens editorum caro nimis mucosa & excrementitia est. Bimestres autem, quiq; paulo vltra citraeam ætatem consistunt, temperamento viciniores sunt, & carnes habent ad concoquendum perfectis bobus præstantiores, & multum alimentum corporibus exhibent, bonique succi habentur. Proiectiores vero, qui tamen florentem ætatem nondum attigerunt, temperamento sunt quam senes minus sicco, magisque iis iuuenibus conueniunt, qui bono sunt corporis habitu. His perfectæ ætatis boues valentius quidem alunt, sed ægrius tum concoquuntur, tum in membra distrahuntur. Porro ad senium vergetium atque ipsorum etiam senum carnes duræ, siccæ, nervosæ concoctionique rebelles sunt, & melancholicum humorem efficiunt, solisq; ventriculos habentibus calidiores, atque illis insuper qui vehementer sese atque immoderatus exercent concedi possunt. Quod libro 4. de vict. rat. in morb. acut. aphorism. 99. Hippocrates etiam

ita scribens attestatur: Bubulæ carnes melancholica proritant *μαλιστα*. Nempe harum natura insupetabilis est, nec quiuis ventriculus eas cōcoquere potest Galenus quoque lib. 3. cap. 1. de alim. facult. idem iis fere confirmat verbis: Carnes bubulæ alimentum quidem & ipsa corpori suggerunt non mediocri, neque dissipatu facile: sanguinem tamen generant quam conueniat cratiorem. Quod si quis temperamento naturalis melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quarrana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur: Lien item quibusdam à tali succo intumescit, quam rem *καρκηλία* id est, prauus habitus & hydropes sapenunero consequuntur. Caterum qua ratione incommodis, qua frequentiore eorum usum excipere solent, prouidendum sit, luculenter & perspicue *Περων Sethi* in hunc modum scribens edocuit: Si quis eas edere velit, summaque cupiditate appetat, vel cogatur etiam, is medeatur nocumēto quod inde futurum speratur, aceto & aliis cum ruta intingens. Idem quoque auctor est, earundem iure siue brodio *Ζωμω* Graecis appellato fluxus vētris ex flaua bile cohiberi.

Vaccina.

Vaccinæ cum præter succi prauitatem etiam sexus ratione frigidiores sint, ar erito à sanitatis tutela eximuntur. Non tamen ab eis, quemadmodum nec ab aliis qua hæctenus dicta sunt, ex toto abstinendum est: sed omnibus interdum optimis veto quantum fieri potest, sapius utendum.

Caro capris.

na.

Doctumura, caro caprina: de qua idem ferme quod

quod de bouina dicendum. Hædi enim perinde ac vituli carnes ad conficiendum perfectis carnis meliores, & tuenda valetudini accommodatiores habent. Moderate nutriunt, sanguinemque tenuem & humidum gignunt. Præstantiores & probioris succi sunt lactentes adhuc, & maxime si neque tenelli admodum, neque natu grandiores fuerint. Simeon Sethu rufos & glaucos, Rhazes vero rubros in nigrum inclinantes ac pingues præfert. Baldacho foemella quam masculi carnem temperatiorem & à siccitate remotiorem esse placet. Mixtice calidis & siccis temperaturis, atque insuper delicatis & ociosa vita deditis conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humidam, piruitosam ac lentam, obfoetorem tamen ingratam & stomacho inimicam, agre concoquitur & ad succum bonum generandum parum idonea est. Hanc sequitur arierum post raurorum. Porro in iis omnibus carnes castratorum sunt præstantiores: senum autem pessima. Caprina in tota valetudinis cura obseruationeque vitanda est. Nam Hippocrate libro 4. de vict. ratione in morbis acur. teste, habet mala quæ in bubulis sunt omnia, & cruditatem, estque flatuosior, & rufus magis generat, acris est malumque succum efficit. Ineunte tamen æstate, & circa eius medium capræ melius agunt, longeq; seipsi in cibo præstantiores euadunt. Tunc enim arborum & fruticum succuli & germina, quæ iis maxime idoneam præbent alimoniam, frequentissima sunt. Ac proinde habitiores etiam ac pinguiores, nobisque alendis accommodatiores sunt. Quod autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum possit,

argumento sunt evidentissimo vulpes, quæ autem
 tumno probatissimam ob vias habent carnem.
 Sic passer & ficedula per idem tempus maxime
 laudabilem carnem obtinent. De caprina plura
 Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facult. & de at-
 tenuante diata cap. 6. & comment. 101. & 102. in
 lib. 4. Hippoc. de vict. ratione in morb. acut. &
 Paulus lib. 1. cap. 84. & Aetius lib. 2. cap. 121. Atq;
 hætenus quidem de cibis & caronibus vitandis.

Exigit nunc ordo, vt de electione alimenti,
 quod partim à iam dictis, partim vero ab aliis
 quibusdam animalibus sumitur, non nihil etiam
 dicatur. Siquidem de eo haud parua inter ipsos
 artis medicæ Scriptores controuersia est. Gale-
 nus enim, vt alii nonnulli, porcina palmam
 detulit: Rhazes vero, Auicenna & Auerrhoes
 hoedinam prætulerunt. Sunt etiam quibus vitu-
 lina præstantior videatur. Porro electio hæc &
 præstantia multipliciter attendi potest. Et primo
 quidem ratione tum similitudinis, quam cum
 humanis obtinent carnibus, tum maioris quo-
 que & discussu difficilioris alimenti. Quo sane
 modo porcina cæteris omnibus longe antecellit.
 Maxima enim illi cum humano corpore simili-
 tudo est, quemadmodum Galenus lib. 3. de ac-
 tim. facult. cap. 1. disertè iis verbis ostendit: Suil-
 læ carnis similitudinem cum humana ex eo po-
 teris intelligere, quod quidam carnes humanas
 pro suillis sine vlla in gustu vel olfactu suspicio-
 ne comederunt; id enim ab improbis hospitibus
 & aliis quibusdam factum fuisse iam comper-
 tum est. Idem lib. 10. de simpl. med. fac. cap. 2.
 Sanguis, inquit, suillus humano maxime tempe-
 rie similis est. Siquidem & carnes suum huma-
 nis

his sunt similes. Comperti enim sunt hospites & coqui complures, qui humanas carnes pro suis vendiderent: tamen qui eas edissent, nullum omnino discrimen percipere potuerint. Quia & ipse narrantes audiui viros fide dignos, sese in diuersorio publico ius esitasse delicatum cum carnibus suauissimis: ceterum cum iam peve facturi essent, inuenisse digiti partem anteriorem, quæ videlicet ad unguem est, quo percussi æmetuentes eos qui agebant in diuersorio, ne scilicet se quoque vorarent, ceu ei rei assueti, protinus quidem illinc exiere, ac vomitu redditis quæ ederant, ita iter denuo ingressi sunt. Sed & in ipso facinore homines mactantes deprehensos non ita multo post referant. Itaque iure quispiam existimet suillam carnem humanæ esse simillimam. Quod deinde suillam carnem validissime nutrire diximus, hoc Galenus lib. 1. cap. 1. de alim. facult. in eum modum scribens confirmat: Omnium ciborum suum caro potentissime nutrit. Cuius rei athletæ certissimum tibi præbent indicium. Si enim paribus exercitationibus parem molem alterius cibi pridie rotundum diem comederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quod si pluribus diebus id fecerint, non imbecilliores modo, verum etiam alimenti penuria macilentiores palam conspiciantur. Idem lib. 7. method. med. cap. 6. iis etiam testatur verbis: Omnium quos nouimus ciborum maxime nutrens suilla caro est. Quia & ipse Hippocrates lib. 6. epidem. part. 3. aphor. 4. quum iam corpus ex multis exercitiis conciderit, suillas carnes astatas exhibere præcipit. Porro alimentum quod inde sumitur

firmum esse, neque dissipatu facile, satis confir-
 mat Galenus in libro de attenuante diata, ca. 6.
 vbi sic scriptum reliquit: Suum domesticorum
 caro omnium aliorum ciborum firmissime nu-
 trit. Multum enim in seipsa habet lentorem
 tum propter vitam desidiosam, tum propter cibi,
 humidioris affluentiam. Et similiter in libro de
 renum affect. digno. & medic. cap. 26. E pedes-
 tribus optimi succi est caro suilla, & hominibus
 maximopere familiaris, maximeque tum nu-
 tribilis, tum corroborans: sed glutinosum quid-
 dam habet & crassum. Ob id qui diutius ea vi-
 ditant, iecoris & renum obstructione corripiun-
 tur, quibus hæc à natura adstrictos meatus ha-
 bent, eoque longiori ab ea interuallo abstinen-
 dum. Quia vero glutinosum, vt dictum est, &
 crassum succum generat, ideo Hippocrates assa-
 tam exhibere iussit: quo nimirum viscositate ac
 crassitie ab ignis caliditate non nihil consumpta,
 minus humida ac glutinosa edatur. Idem lib.
 4. de vict. ratione in morbis acut. aph. 103. eius-
 modi carnem absque pelle, hoc est, cute, mar-
 dendam esse docuit. Cutis enim animalis, vt pos-
 te frigidior, carni similiter concoqui nata non
 est. Quæ autem ob assationem ambusta est, tum
 ad succi bonitatem, tum ad concoctionem inha-
 bilis existit, choleramque parit, propter eam
 quæ huic accedit acrimoniam. Ibidem pinguis-
 simam quoque suum carnem, ea quam medijs &
 bene carnosæ habent, deteriore existimat, sa-
 spicionem humiditatis habens: ob quam pin-
 guedo omnis carne sui generis deterior, tum
 ad concoctionem, tum nutritionem existit. De
 suilla hoc amplius Galenus in libro de cibis bo-
 ni

ni & mali succi cap. 4. Suilla caro, si exacte in
 ventriculo concoquatur, tum in sanguinem à
 iecinore conuertatur, probatissimos humores
 gignit. Quod intelligendum vtiq; non de car-
 ne suum vetustissimorum: (ea enim ob siccita-
 tem & duritiem ægre concoquitur, ac succum
 vitiosum generat) neque porcorum lacten-
 tium: (siquidem hi terrestrium fere omnium
 quæ vorant homines animalium, maxime humi-
 dam & excrementitiam obtinent carnem: atque
 eam ob rem plurima inde generatur pituita:)
 Sed atate mediocrum, anniculorum videlicet,
 vel bimorum. Idem Galenus etiam libro paulo
 ante citato, capite duodecimo attestatur: Ex ani-
 mantibus, inquit, quorum natura ad bonos
 humores gignendos aptissima est, sues medio-
 cris ætatis habentur: qui enim ad summum cre-
 uerint, hominibus vigentis ætatis seque excre-
 centibus: qui vero adhuc crescunt, iis quorum
 ætas inclinat, idonei sunt. Caro ex porcellis par-
 uulis excrementis scatet. Quare ex pedestribus
 animalibus suilla caro probatissimus cibus est.
 Et hoc quidem tametsi in vtroque genere tam
 domesticorum quam agresium vere dicatur, a-
 gresses tamen à Galeno longe cæteris antefe-
 runtur. Atque hinc adeo in lib. de attenu. diata,
 cap. 7. sic inquit: Apri suisibus domesticis in cibo
 sunt anteponendi. Et lib 8 method. meden. cap.
 2. Ex ipsis suillis carnibus optima est mortana.
 Cuius causam Galenus lib. 3 de aliment. facult.
 cap. 13 hanc esse tradit: Domestici, inquit, sues
 temperie humidiores sunt, quam agresles, tum
 ob aeris in quo degunt humiditatem, tum vero
 etiam ob vitæ ignauiam. Qui vero in montibus

degunt, multum exercentur ac farigantur: præterea in aere sicciore viuunt: quapropter eorum caro est durior, nulliusque prorsus pinguedinis aut paucissima particeps: & alimentum quod inde prouenit minus habet excrementi: contra excrementitium est, quod à domesticis sumitur. Necessè igitur est alimentum eiusmodi nutrire valentius, quam alterum, succumque gignere multo meliorem. Addit præterea Auicenna libro 2. cano. cap. 145. eosdem hyeme meliorem sanguinis habitum consequi, longeque seipsis in cibo euadere præstantiores. Ex omnibus hætenus adductis satis iam liquet, hominibus ætate florentibus, forribus, sanis, & quamlibet fortem ac vehementem actionem obeuntibus, utpote fossoribus, agricolis, messoribus, cæterisque id genus operariis, modo ab oppilationibus puri atque vacui sint, ac denique iis etiam qui impinguari cupiunt, suillam potissimum exhibendam. Ad eiusmodi enim corporum conseruationem alimento plurimo, firmo atque ægre dissipabili opus est. Rectè itaque Rhazes lib. 3. ad Alman cap. 9. crassa inquit, caro multum sese exercentibus conuenit: iis vero qui vitam in maiori ocio ac quiete degunt, subtilis & extenuans. Quod Auicenna quoque 3. 1. doc. 2. cap. 7. ita ferme scribens confirmat: Vehementer sese exercentes multoq; labore fatigati firma magis & crassa alimenta requirunt.

Secunda vero carnis electio à temperamento, concoctione, & succi inde geniti probitate sumitur: atque ea quidem ratione hæcine longe cæteris præferuntur. Nam ut Rhazes loco paulo ante citato autor est, temperatura sunt mediocris,

eri, nullius prauitatis participes, facile concoquantur, nec non & sanguinem inter subtiliorem & crassiorem, calidum ac frigidum temperatum efficiunt. Illis tamen qui multum exercentur, in cibo minus idonea sunt: siquidem alimentum, quod corpori summittunt, forti exercitio siue labore celeriter discutitur, inuenibus temperatis mediocri exercitio utentibus, quemadmodum & illis quoque de quibus supra dictum est magis conueniunt. Porro quemadmodum hac ratione inter animalia domestica caro hœdina præstantior est, sic inter agrestia quoque capreoli facile primas obtinent: post hœdinam autem secundum locum arietina sibi vendicat, si quid Rhazæ atque Auerrhoi credimus. Quorum ille quidem libro 3. ad Alman. cap. 9. ita scriptum reliquit: Caro arietina quam hœdina crassior est, viresque magis auget, sed plures efficit superfluitates, in bonitate tamen hœdinam sequitur carnem. Hic vero libro 5. suorum collecta. cap. 32. de eadem hæc fere prodidit: Post carnem, inquit, hœdinam est arietina, atque ita omnes prope medici sentiunt, præter Galenum, qui arietum carnes abominatur: persuasum enim habet, vitulinam arietina longe melioris esse nutrimenti. Sed Galeus forsân hanc præstantiam ex eo attendit, quod vitulina plurimum nutriat, & nutrimentum eius ægrius dissipetur: arietina vero insigni humiditate prædita sit. Nam humidius alimentum ut distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Locus Galeni quem Auerrhoes citat est (ni fallor) in libro de cibis boni & mali succi cap. 12. Verba Galeni sic habent: Ex pedescribis animantibus caro suilla probatissimus
cibus

cibus est, deinde hœdina, mox vitulina. Agnina vero humida, lentoremque ac mucorem in se habere censetur. Quod idem in libro de attenuante diata cap. 7. velur repetens inquit: Ex terrestribus animalibus hirci & arietes, & genus omne ouium ac caprarum non vndequaue laudabilis sunt alimenti. Solis autem hœdis innoxie vtare. Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus Ex quibus vtiq; locis sic hoc etiam perspicuum, apud Rhazen atque Auerrhoen agnos masculos, qui aliquantulum increuerint, per arietes esse intelligendos: Id quod ipsemet Auerrhoes his verbis confirmare videtur: Magna pars Medicorum laudat carnes arietum iuuenum, &c.

Tertia, demum carniū electio siue præstantia in eo sita est, vt neque insuauē, neque mali odoris, neque glutinosam quicquam gustu repræsentent. Tales autem imprimis vitulinæ sunt, quemadmodum Auerrhoes loco citato his fere verbis ostendit: Carnes, inquit, vitulinæ bonæ sunt, minus enim quam boum ætate declinantium carnes habent tum viscositatis, tum frigiditatis ac siccitatis, ac odore quoque cæteris carnibus suauiores & iucundiores sunt. Qua certe consideratione ipsis etiam hœdinis præferuntur. Siquidem in coctura hœdinarum mucago, hoc est, lentor siue viscositas quadam deprehenditur, quæ in vitulinis non apparet. Hœdinæ tamen vitulinis succi probitate præstant. Ex omnibus quæ hætenus adducta sunt, liquido iam constat, non esse tantam inter Medicos de carniū electione controuersiam, quanta prima facie apparet. Hoc quoque scire in vniuersum oportet,

portet, quod siccorum animalium carnes in prima ætate, quæ humidior est præstantiores sunt, & minori momento efficiuntur: cum vero adoleuerint, ob siccitatem ægæ concoquantur. Contra humidioribus animalibus carnes, progressu temporis consumpta humiditate superflua, aptiores & ad concoquendū & ad nutriendum fiunt. Quod Galenus etiā lib. 3. de aliment. facult. cap. 1. in hunc scribens modum inuere voluit: his, inquit, animalibus quæ natura temperamento sunt sicciore, adolefcens ætas ad mediocritatem ipsam confert: humidiorū vero natura quod sibi ad probam ac convenientē temperiem deest, id ab ætate florenti adsumit. Non modo itaque vituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præstantiores, sed etiam hædi capris: velut contra verueces anniculi agnis lactentibus, & porci anniculi vel bimī porculis paruis. Hinc non temere ab Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 7. dictum est: Oportet vt cibus nimirum sanitati conueniens, sit, qualis caro est, præcipue hædorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum, &c.

Ex quibus omnibus sequitur tandem, carnes hircorum, caprarum, arietum, ouium, bouum atque verrium antiquorum non vndequaue laudabilis esse alimenti. Carnes vero vitulorum iuuenum, agnorum anniculorum, & maialium anniculorum vel bimorum, valetudini tuenda esse accommodatissimas. Hoc quoque ignorandum non est, quod carnes naturali temperamento sicciore sint elixanda, quo nimirum ab aqua humiditate contemperentur: (elixatio enim siccitatem temperat) humidiores vero as-

fanda,

sanda, nempe vt earum humiditate ab ignis calore attenuata non nihil atque imminuta, mediocritatem consequantur. Assatio enim ex Galeni sententia humiditatem moderatur. Quo fit vt carnes leporum, cuniculorum, ceruorum, bouum, & capreolorum elixæ, porcellorum vero ac veruecum assæ sint præferenda. Eadem etiam ratioke in aratibus, temperaturis, atque anni constitutionibus humidis, sicciore & assæ carnes magis conueniunt: in sicciore vero humidæ atque elixæ.

DE CIBIS BENE NUTRIENTIBUS.

CAPVT VIII.

Oua recentia, vina ruhentia, pinguis iura,
Cum similia pura, natura sunt valitura.

Tria alimentorum genera exigua mole plurimum nutriencia his versibus comprehenduntur.

Primum, oua recentia: de quibus Galenus lib. 3. de aliment facult. cap. 21. in hunc scribit modum: Oua recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentissima, verustissima autem pessima. Qua vero in horum medio sunt, proportione recessus ab extremis, bonitate aut prauitate inter se differunt. Idem, lib. 1. apud photism. comment. 4. oua inter alimenta plenius numerauit. Quam sententiam Auicenna quoque cum aliis plerisque locis, tum maxime 4. 1. cap. 1. his fere verbis confirmat: Quandoque est nutriens parua quantitatatis, plurimo reficiens alimento: eius generis sunt potissimum oua, & testes gallinacci, quorum fere nutrimentum cum ipsorum pensatur pondere. Porro ouorum mul-

Oua.

*8. Meth.
enclib. c. 2.*

Et inter se sunt differentia. Et prima quidem penes propriam substantiam. Gallinarum enim, perdicum & phasianorum iuuenum ac pinguium omnibus praestant, & ad victus salubris rationem accommodatissima sunt: anatum vero, anserum, pauonum, struthiocamelorum, & similibus, deteriora habentur. In figura quoque ouorum aliquod bonitatis discrimen est: paruula enim, oblonga & candida reliquis succi probitate excellere creduntur, id quod vulgatis etiam hisce vermiculis comprobatur:

*Ouorum
differentia.*

Regula presbyteri subet hoc pro lege teneri:

Quod bona sunt oua haec, candida, longa, noua.

Quin ab Horatio quoque hoc obseruatum esse, etiam Plinius meminit, qui libr. 10. natur. histor. cap. 52. ita scriptum reliquit: Quae oblonga sunt oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Locus est lib. 2. Sermon. Satyr. 4.

Longa quibus factus ouis erit, illa memento,

Ut succi melioru, & ut magis alba rotunda

Ponere.

Candida praestantiora dixit: atque eius rei vel inde certissimum indicium colligas, quod anatum & anserum oua plus aqueae naturae possideant, pallidioraque, & ob id cibo minus idonea sint. Quanquam vero oua per se quidem salubria sunt, coctura tamen ratione non parum immutantur, adeo ut interdum insalubria fieri possint. Nam quaedam diutius coquantur, alia ad mediocre usque consistentiam: alia in aqua eousque duntaxat dum incaluerint, elixantur. Secundum quas differentias alia quidem ἐσθητα, id est, cocta vocantur: alia τρεμουρα, id est, tremula, alia vero ποθητα, id est, sorbilia. Tremulataeque,

que hoc est, quæ eatenus per coctionem inspissantur, ut in manu tenentis in testa siue putainne suo tremere videantur, omnium sunt præstantissima, plurimum alimenti & optimi succi corporibus exhibent, facillimeque tum concoquantur tam distribuuntur, & sanguinem cordi quam maxime congruentem generant. Quare iis cum primis qui ex morbo debiles adhuc sese colligunt, senibus & imbecilibus conveniunt, præcipue vero eorum vitelli. Quod Avicenna quoque in libro de viribus cordis, Tract. 2. cap. 3. ubi ex professo de ovibus agit, sic ferme scribens confirmat Ova tamen si cordis medicina non sint, ad refectionem tamen eius adfiscuntur. Nam ipsa valde corroborant, & potissimum eorum vitelli, dummodo sumantur ex ovibus bonæ carnis aulim, veluti gallinarum, perdicum ac phasianorum. Eiusmodi enim temperatura constant mediocri, cito in sanguinem convertuntur, & post transmutationem parum superfluitatis relinquunt: sanguis autem inde genitus est subtilis ac elarus, cor maxime corroborans: quo fit ut ovorum vitelli in dissolutione substantiæ spiritus, & imminutione ipsius sanguinis vitalis, ceteris alimentis iure præferantur. Sorbilia autem qua remulis minus quidem nutrunt, sed facillius subducuntur, & faurium asperitates ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia laevigant: Ova vero immoderatiore coctura penitus densata, quæ Græcis $\psi\psi\psi$ vocari diximus, & adcoquendum sunt difficilia, & tardi transitus, crassiusque alimentum corpori tribuunt. Porro iisdem ex vario præparationis modo maior adiungitur aut bonitatis aut gravitatis occasio.

nam
nulla
tur. A
ficio
midit
ne co
dore
quæ
ta co
nuit.
puta
untu
quid
modi
tur,
Qua
den
te fu
prun
elixa
tas, n
tur &
cald
fract
quæ
fata
min
sipe
cum
fit, a
net
tate
ra c
ted

nam hæc quidem affantur, alia elixantur, nonnulla friguntur, quedam deniq; in iure coquantur. Assa igitur elixis crassioris sunt succi, ac difficilioris concoctionis: eorum enim genuina humiditas à foci caliditate depascitur: atq; hinc sane eoufq; assata donec adurantur, ac tærum odorem reddât, venenosam qualitatem induunt, quemadmodum Marsilius Ficinus in libro de vita cœlitus comparanda cap. 22. diligenter admonuit. Solêt autem bifariam assari: aut enim cum putamine feruentibus cineribus integra obruntur, aut in testis suis franguntur: quorum hæc quidem deteriora sunt. Illa vero rursus duobus modis parantur: aut enim tota cinere cooperiuntur, aut ex parte nuda ad prunas collocantur. Quæ cinere tota obruntur, peiora euadunt, quia densata vndique à circumfuso igne extrema parte fumorum exhalatio interceptitur. Nuda vero prunis imposta, fumos exhalant depuranturq; elixa assis præstantiora sunt: nam aqua humiditas, ne foci caliditate exsiccentur oblitit. Parantur & hæc quoque dupliciter: Vel enim integra caldaris superne infusa elixantur, vel ex testis fractis in aquam ferme feruidam coniecta coquantur. Quorum illa quidem, vbi penitus densata fuerint, deteriora habentur: testa enim quominus crassities eorum attenuetur, ac fumi dissipentur, obstant & impediunt: sed si ab igne, cum liquidum adhuc coactum densatumq; non sit, auferantur, meliora fiunt. Hæc vero calor penetrat, crassitiemq; attenuat, & odoris insuauitatem auertit vnde ceteris omnibus laudabiliora censentur. Longe vero se ipsi suauiora adhuc redderentur, si ad mediocrem consistentiam co-

DE CONSERVANDA

22
 etis confestimque à foco summotis aceti non
 nihil cum butyro & croci momento commi-
 stum inspergeretur. Quæ vero ἐπι τῶν πικρῶν,
 id est, in sartagine spissantur, atque ob id ipsum
 πικρῶν, id est, frixa nuncupantur, pessimū ha-
 bent omnibus modis alimentum, tardeq; trans-
 eunt. Nam interim dum in ventriculo conco-
 quantur, in nidorem & fumum abeunt, secum-
 que admistos cibos corrumpunt, & succus inde
 prognatus non solum crassus, verum etiam prauus
 atque excrementitius est. Quapropter inter
 deterrimas earum rerum habentur, quæ conco-
 qui nequeunt. Iis vero nocentiora adhuc fiunt,
 quæ in vetere & ferrea sartagine friguntur. In iu-
 re denique cocta, Isaaco in diatis vniuersalibus
 teste, locum inter assa ac ea quæ in aquam ferui-
 dam coniecta coquuntur, medium obtinent. Por-
 ro quæ πικρῶν, id est, suffocata appellantur, eli-
 xis & assis sunt meliora. Ea Galenus ad hunc mo-
 dum parare docet. Vbi ipsa oleo ac garo & pauco
 vini conspersa fuerint, vas quo continentur ca-
 cabo aquam calidam habenti inditur: deinde vbi
 ipsum totum superne obturatum fuerit, ignis
 substruitur, quo ad ova mediocrem habeant cō-
 sistentiam. Quæ enim supra modum fiunt cras-
 sa, elixis & assis sunt similia. Quæ vero ad me-
 diocrem crassitiam peruenerunt, & melius quàm
 dura concoquantur, & alimentum corpori dant
 præstantius. In ipsis quoque ouorum partibus
 discrimen est. Vitellus namque, sicuti à Rhaze
 Libro tertio ad Almanzor. cap. 14. scribitur, in cas-
 liditate temperatus existens, optime nutrit. Al-
 bumen vero frigidum & glutinosum est, ægre
 cōcoquitur, & sanguinem prauum generat, eaq;

ratio-

ration
 exhib
 tate
 fumo
 bus ca
 beri d
 lis Sa
 fex in
 quop
 ev
 bitud
 cum t
 affid
 sanit
 incid
 mult
 crass
 cus n
 dus v
 tus d
 hard
 exem
 dum
 cis, G
 capit
 dit, a
 taten
 Cas
 dum
 possi
 dem
 lura

ratione adducti nonnulli albumen debilioribus exhibendum negant. Vitellus quoque proprietate quadam substantiæ facile inflammatur, & in fumos abit, quo fit vt in febribus & agritudinibus calidioribus non nisi probe alteratus exhiberi debeat. Alteratur autem, ex Ioãnis Michaelis Sauonarola sententia, ad horas plus minus sex in aqua frigida infusus. Simeon Sethi hoc quoq; addit, oua proprietate quadam peculiari εὐφραν, id est, ingenii felicitatem & bonam habitudinem tribuere iis, qui μετὰ νύκτατος θυγατέρον τῶρα τῆ περιμέλιος, καὶ βουτύρου, hoc est, cum textura filiarum. Tauri est, melle & butyro assidue elitrauerint. Sed Galenus libro quinto de sanitate tuenda, cap. 8. de cibis ex quibus obstructio incidit mentionem faciens, senes hortatur, vt à multo ouorum esu abstineant, quod nimirum crassum lentumq; succum creant. Qui vtiq; locus non simpliciter de omnibus ouis intelligendus venit, sed de iis quæ vel elixa vel tosta penitus densata sunt, id est de frixis & veteribus. Leonhardus Fuchsius hunc Galeni locum in Græcis exemplaribus corruptum putat, & pro ὄων, legendum esse ὄων, id est, sorborum, ὄων enim καὶ ὄων Græcis, Galeno libro 8. de simplic. medicamen facult. capite 13 teste, sorbæ sunt: quæ certe vt idem tradit, adstringentem atq; adeo obstructentem facultatem obtinent. Leontius apud Constantinum Cæsarem lib. 14. de agricultura, cap. 27. etiã modum tradit, quo oua diu à corruptela seruari possint. Oua ipsa, inquiens, seruabis, hyeme quidem in palis, æstate in fuffuribus. Alii aqua abluta oua sale tenui intingunt, & sic conseruant.

Alexand.
Trall. lib. 3.
cap. 1.

Quidam ad tres aut quatuor horas in muriam tepidam mergunt, deinde extracta in furfures aut paleas deponunt. Attramen ei quod in muriam aut salem impositum est, pars aliqua decedet. Cæterum plenum ouum aut non plenum, cognosces ex immisso in aquam; defectuosum enim innatabit, plenum deorsum demergetur. Eadem etiam à Columella de re Rustica libro 8, capite 6. & à Plinio libro 10, capit. 54. & 60 prodita sunt. De ouis plura Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 21. & in libr. de cibis boni & mali succi, cap. 7. Paulus lib. 1. cap. 83. & Aetius libr. 2 capite 132.

Vini differ
rentia.

Secundum, Vina rubentia: ubi ante omnia sciendum vinum quidem ex eorum esse numero, quæ nostrum corpus alunt. Nam si modo quicquid alit, alimentum est, vinum etiam in genere alimentorum est ponendum. Verum permagna eius secundum colorem differentia est. Nam hæc quidem alba sunt, alia rubra & clara, nonnulla rufa, siue vt vulgo dicuntur citrina: quædam vero nigra: alia rursus medium inter hæc obtinent. Ex quibus omnibus alba cæteris tum imbecilliora ac minus calida habentur, tum minoris etiam alimenti; non ergo ab re capiti neruisque innoxia sunt, vrinam cient, & meatus aperiunt. Quod debiliora sint, manifestissimum omnibus fit ex iis, quæ Galenus com. 1. in tertium librum Hippocratis de vitæ ratione in morbis acutis scribit, inquit; Vinum potens vehementer celeteriq. corpus calefacit, caputq; ferit: imbecillum contrario agit modo. Cum igitur minus & calefaciat, & caput tener, necessario etiã imbecillius erit. Quod deinde minus calefaciãt, idem

com-

commen. in 6. citatum Hippocr. lib. clarissime o-
 stendit, Nempe, inquit, ex vinis albis nullum va-
 lenter calefacere potest Quod enim summe ca-
 lidum est, id continuo & flauum existit, veluti &
 quod ab ipso est fuluum: mox ab his rubrum &
 deinde dulce. Album autem minus quidem his
 omnibus calefacit. Quod verum utique experi-
 entia comprobabit, si vina eiusdem inter se ter-
 ritorii comparentur Nam inter vina rubra & ru-
 sa Gallica, nonnulla albis quibusdam alibi na-
 tis longe & potentia & caliditate inferiora re-
 perias. Quare eiusdem territorii vina inter se
 conferenda sunt. Quod vero vna alba minus
 quam reliqua alant, declarat ipsorum natura:
 præterea Galenus commentar. 11. libro 2. apho-
 rismi. id ipsum in eum scribens modum, confir-
 mat; Vina aquosa (sic autem nominant alba &
 tenuia) sicut aqua similem formam habent, i-
 ta etiam vim: quare vrinam cient, & minimum
 nutriunt. Idem commentar decimo octauo eius-
 dem libri. Vina, inquit, aquosa exiguum præbent
 corpori alimentum. Sunt autem hæc colore qui-
 dem alba, tenuia vero substantia. Item in libro
 de cibis boni & mali succi, capit. 1. de iisdem ita
 scriptum reliquit. Vina quæ aquosa tenent; sub-
 stantia sunt, vrinam mouent, & paucissimi sunt
 nutrimenti. Quod minus etiam caput feriant,
 Galenus lib. quinto de loc. affect. cap. 5. iis ostendit
 verbis; Vinum album atq; modice astringens
 vt ventriculum robustum efficit, ita hæudqua-
 quam tentat caput, id quod facere solent ea, quæ
 vehementes vires obtinent. Auicenna quoque
 3. 1. doct. 2. cap 8. in hunc prope modum scribens
 idem confirmat; Vinum album & tenue calori-

facis præstat, non enim capitis dolorem efficit, sed eundem potius, vbi forte ex stomachi ardore initium duxerit, humedando leuat. Cur autem cæteris caput minus feriant, eius rei causa alia non est, quam quod minus fument, euaporentque. Quod denique meatus aperiant, vrinamque moueant, Hippocrates libro tertio de victus ratione in morbis acut. aphorism. 6. his verbis discrete significauit: Ad vesicam alio vino magis penetret, vrinamque prouocat, & perpetuo perurmpit: adque multa ad opem his morbis ferendum facit. Rationem eius rei tradit Galenus libro septimo Methodi medendi, capite 6. in eum scribens modum: Vina aquosa vires organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt. Eoque fit, vt etiam talia vina præter cætera vrinam moueant, quando & ipsa totum corpus celeriter transeunt, & impetu cursus sui excrementa secum expellunt. Celeriter certe transeunt, tum quia tenuia & tepida sunt, tum quia adstringunt. Tenuitate enim & tepiditate prompte mobilia sunt, adstridio autem ipsa magis impellit. Ex quibus iam illud quoque elicitur, nempe alba & tenuia vina tuto exhiberi corporibus intemperie vel naturali, vel quoquomodo aduentitia biliosis; & que vero & studiosis, & quibuscunq; caput vel natura ipsius habitu, vel ab alia quapiam extrinsecus obrepente causa, imbecillius existit: pari modo & iis qui calidam & humidam cerebri temperaturam obtinent: quippe vina potentia ita adfectis aduersissima sunt. Cumulatum enim, quemadmodum loco iam citato Auicenna ostendit, caput humoribus vaporibusque & caliditate replent, valideque cerebrum

brum perturbant, & maturius ebrietatem inducunt. Quod si tamen res cogat aliquando eis vti, copiosiore aqua prius diluenda sunt. Iam vero & calidiorem ventriculi atque hepatis temperaturam habentibus, nimioque aestu & ardore fameque aut mœrore vexatis, atque item in anni tempore regione, tempestateque calida, vina debiliora magis conferunt, vt in quibus calida vina eos qui refrigerandi sunt, impensius calefaciāt, capitisque dolores & febres facile inferant, nervosque lædant.

Vina vero rubra & clara, cuiusmodi Bellouacensia cū primis habentur, ceteris calidiora sunt. Quod breuissime Galenus commen. 6. in 3. Hippocrat. librum de vict. ratio. in morb. acut. iis verbis significauit: Vinum quod summe calidū est, id cōtinuo & flauum existit. Eadem ceteris quosque valentius alere, idem commen. 11. lib. 2. aphor. ita scribens attestatur: Quæ crassa sunt & colore rubea, plus alimenti habent, quam reliqua vina: inest autem eis & citissime implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia adiectione. Quod ita sane intelligendum venit, vt vina rubea ea de causa firmitus alere dicantur, quod ex ipsis plus in membrorum substantiam conuertatur. Hæc ratione & nigra ceteris præferri possunt, quod & ipsa nimirum non medioere, neque dissipatum facile alimentum corpori tribuant. Atque hinc certe non temere à Galeno comment. 18. libr. 2. aphorism. ita scriptum est: Crassa & fulua multo quidem magis corpus alunt, sed tantum vincuntur à nigris in nutriendo plurimum, quantum superant in præstando acervatum & velox alimentum. Eodem plane modo & illa intelli-

genda, quæ ab Isaaco in dixitis particularibus
 scribuntur, vbi vinum nigrum plenioris alimen-
 ti quam rubrum esse contendit. Cæterum vina
 quidem hæc colore rubea, vt vrinam leuius quã
 alba cient, ita maiorem capiti noxam adferunt.
 Animalis enim facultas promptius quam natu-
 ralis aut vitalis calido offenditur: quia calidum
 caput prompte ferit, ac spiritum animalem dissi-
 cit Spiritus enim hic subtilis, ac vt ab omni ex-
 cellenti calido discutiatur idoneus est: quo fit
 vt eiusmodi vina debile cerebrum habentibus
 exhibenda non sint, nisi diluta & exigua plane
 copia. Ab iis vero quibus bona cerebri habitu-
 dine ac firma sanitate frui datum est, tutius ebi-
 buntur. Firma namque cerebri constitutio: vt
 eleuatis ad sese vaporibus strenue obstitit, ita ab
 iisdem etiam minus offenditur. Vbi hoc quo-
 que ignorandum non est, nempe acui ingenia in
 eiusmodi hominibus: Nam si vino bono ac po-
 tente moderate vtantur, longe seipsis & ad ex-
 cogitandum acutiores, & ad explicandum or-
 nandumque vberiores, & ad memoriam deni-
 que firmiores atque diuturniores euadant. Spi-
 ritus enim tenues, clari & puri ex bono vino po-
 tius, quam quouis alio potu generantur. Hinc
 est quod Theologi in contemplatione circa sa-
 crofanctæ Dominicæ passionis mysteria, optima
 cum primis vina deligunt, quæ ob id ipsum iam
 passim etiam Theologica nominantur. Hæc vtis-
 liter iis quoque dantur qui ea efaciendi sunt, vt-
 pote tum pituitosis frigidisque temperamentis
 crudique humoris copia refertis, tum iis qui fri-
 gidis in locis ociosius viuunt. Dantur quoque in
 hyeme, frigidaque & humida tempestate. His
 enim

*Vina Theo-
 logica.*

enim o
 & obstr
 genu
 melior
 mnia o
 deduc
 ficiunt
 bi cup
 in sang
 ciliant
 robur
 moder
 riorum
 Vin
 rubea
 tum o
 etiam
 dum
 de vi
 Hæc
 est qu
 calef
 V
 vnd
 dius
 leni
 cap
 alba
 vt o
 ste
 cu
 &
 pe

enim omnibus, ideo quod frigiditatē corrigant,
& obstruções tollant, accommodatissima sunt,
genuinum calorem refocillant, vnde concoctio
melior & sanguis probus euadit, cibum per om-
nia corporis membra, vt quæ facile penetrent,
deducūt. Quamobrem ex morbo emaciatos re-
ficiunt, corporaque ipsorum augent. Etenim ci-
bi cupiditatem faciunt, pituitam extenuant, &
in sanguinem commutant, bonum colorem cō-
ciliant, animo lætitiā voluptatemq; pariunt &
robur adiciunt. Harum itaque commoditatum
moderata vini potio, immoderata vero contra-
riorum occasionem præbet.

Vina vero rufa siue etrina minus quidē quā
rubea & clara, excellentius tamen quam alba,
tum calefaciunt, tum nutriunt: quo fit vt caput
etiam quam alba magis offendant, quemadmo-
dum fusius comment. 1. & 6. in 3 Hippocrat. lib.
de vit. ratio in morb. acut Galenus monstrauit.
Hæc etiam alba à quibusdam vocari solent, hinc
est quod quidam dicunt, vina alba cito plurimū
calefacere.

Vina vero nigra minus quam rufa calefaciunt.
vnde minus etiam caput feriant, sed cum tar-
dius per aluum quam alba transeant, vrinamq;
lenius moueant, vehementius etiam quam alba
caput tentāt. Et hæc ipsa plenius quidem quam
alba & rufa, minus vero quam rubea nutriunt,
vt copiosius locis paulo ante citatis Galenus o-
stendit.

Tertium, pinguia iura, hoc est, sordilia ex iuf-
culis carniū, & præcipue pullorum confecta,
Ζαρδιον, Ζαρδιον Græcis, Brodia vero vulgo ap-
pellantur, Quæ sane cum natura amica sint, ci-

Iura è carni-
bus, Gal. lib.
2. de alim.
facul. c. 17.

30
 rius tum concoquantur, tum per ventrem lubes-
 unt: nam quæcunque cum voluptate assumuntur,
 ista ventriculus avidius amplectitur, faciliusq;
 concoquit, plurimum corporibus exhibent ali-
 mentum, & bonum sanguinem producant, idq;
 excellentius adhuc, si cum simillaceo pane præ-
 parentur. Simila enim vel similaceo, id est, subti-
 lissima ac purissima delicatissimi tritici farina,
 σμιδαλις à Græcis dicta, copiosum & laudabile
 corporibus alimentum præstat, vt testis est Rha-
 zes lib. 3. ad Alman. ca. 3. Tria hæc alimentorum
 genera, qua exigua mole plurimum nutrire so-
 lendimus, Auicenna quoque 2. 1. doct. 2. Sum. 1.
 ca. 15. breuiter, his fere verbis complexus est, Ci-
 bus subtilis, boni succi, & plurimi alimenti est,
 exempli gratia, vt ius carniū, vinū, & ova, caq;
 tum forbilia, tum tremula. Talia enim exigua
 mole plurimum nutriunt, quia maxima substā-
 tia ipsorum portio in alimentum transit, vnde
 sequitur tandem & robur insigne conciliare iis,
 qui ipsis sapius vsi fuerint. Additio iocosa de vi-
 no Theologico ex Chiliad. 3. centur. 2. Prouerba
 37. Erasmi. Aoterod. Hac tempestate, inquit, apud
 Parisios vulgari loco vinum Theologicum vo-
 cant, quod sit validissimum, minimeq; dilutum.
 Nec infestiuiter quidam huiusce Prouerbii cau-
 sam rogatus, respondit; A Iureconsultis occupa-
 ri quas vocant Præbendas, Decanatus, & Archi-
 diaconatus, Theologis nihil reiiquum fieri, præ-
 ter curam, quæ vocat, sacerdotia. Cæterum quo-
 niam de pastoribus scriptum est: Peccata populi
 comederis, nimirum ad cibum duri concoctio-
 nem opus esse vino efficacissimo: Atque hinc es-
 se natum vulgi dictum,

Hosea 4.

DE CIBIS BENE NVTRIEN-
tibus & impinguantibus.

CAPVT IX.

NVirrit triticum & impinguat, lac, ea solum infant,
Testiculi, porcina caro, carebella, modulla,
Dulcia vina, cibus gustu iucundior, oua
Sorbilia, & ficus matura vnaq, recentes.

Duodecim alimentorū genera plurimum nū-
trientia & impinguantia hoc loco referuntur.

Primum, Triticum, vt panem videlicet tritice-
um per triticum intelligas. Hic enim Auicenna
2. Cano. cap 572. celeriter impinguat, præsertim
si ex nouo tritico præparatus fuerit. Porro quod
ad tritici temperamentum attinet, ipsum est pri-
mi ordinis excalescentium: non tamen nec
reficcare, nec humectare manifesto potest, quæ-
admodum Galenus libro 8. capite 72 de simplic.
medic. facult. & post eum Paulus libro 7. lucu-
lenter & perspicue docuerunt. Hinc etiam Rha-
zes lib. 3. ad Almanf. cap. 2. ita fere scriptum reli-
quit: Triticum moderato proximum, aut paulo
calidius est. Præstantia eius sumitur, partim quia
dem à propria substantia, partim vero à præpara-
tionis modo. Quod quidem ad substantiam at-
tinet, est & in tritico non parua speciatim diffe-
rentia: quippe quod graue est ac densum, & in-
profundo stauum, copiosissimi id alimenti est,
crassique succi ac lentis: contra quod leue est &
rarum & album, minus nutrit, succamq; gignit
crassum minus ac lentum. Atque eius rei locu-
pletissimus idemque grauissimus testis est Gale-
nus qui libro 1. de aliment. facult. cap. 9. ita scri-
bit; Inter tritica plurimum habent alimenti quæ
densa

densa sunt, totamque substantiam habent adeo
 compactam, vt dentibus vix diuidi queat. Talea
 enim exigua mole corpora plurimum nutriunt:
 quæ vero iis sunt contraria, quæque dentibus
 quidem facile franguntur, fractaque rara ac la-
 xa apparent, magna mole exiguum reddunt ali-
 mentum. Quod si vtrorumque parem modum
 pendere libuerit, quæ densa sunt, multo grauior
 esse comperies. Hæc autem sunt colore etiam
 laxis flauiora. Explorare autem horum naturam
 non simpliciter oportet, superficiem externam
 duntaxat contemplantando, sed diuidendo quos
 que vt diximus, ac frangendo: multa enim quæ
 extrinsecus flaua ac densa fuerunt visa, rara in-
 tus ac laxa albaque apparuerunt. Hæc ille. E quis
 bus sane verbis illud etiam sequitur, nempe panem
 nem ex denso, graui ac fluo tritico confectum,
 omnium esse tum præstantissimum, tum maxi-
 mi alimenti, adeoque magis etiam victus salubris
 ratione conuenire, quam qui ex quibuslibet a-
 liis granis confectus sit. Panem autem, qui ex
 nigro atque inueterato tritico præparatur, nemo
 affatim citra sanitatis dispendium mandet. Quod
 si quis ei non assueuerit, etiam si minimum sum-
 pserit, ægrotabit. Est enim iniucundus, grauis,
 concoctu difficilis & mali succi. Contra vero qui
 ex electo tritico conficitur, non modo ad con-
 coquendum est facilis, sed hominum etiam cor-
 poribus est saluberrimus, vt qui sanguinem me-
 dium consistentia generet. Medium autem Ga-
 lenus lib. 3. de alim. facul. cap. 27. vocat, qui neque
 admodum tenuis est, neque aquosus, neque vehe-
 menter crassus. Verum hactenus de tritici secun-
 dum substantiam electione hæc dixisse huic ser-
 moni,

moni, in quo præstatiā inquirere instituimus, satis sit: nunc reliquum est, vt de præparatione non nihil etiam dicatur. *Sciendum* igitur quod omnia quæ ex farina tritici friguntur, crassi sunt succi, & tarde transeunt, iecorisq; meatus, per quos ferur alimentum, obstruunt, lienis imbecillitatem augent, calculos deniq; in renibus gignunt. Quod si tamen cocta belle fuerint, atque in sanguinem mutata, admodum nutriunt. Triticum vero elixum, graue & concoctu difficile est edulium & inflationes creat. Vires tamen habet magnas, si sic sumptum concoquatur, nutritq; valide corpus, ac robur insigne iis qui ipso vsi fuerint, conciliat vt lib. i. cap. 14. de alim. facul. & in libro de attenuante diaeta capit. 5. restatur Galeus. Concoctu autem inter panes sunt facillimi, qui plurimum sunt fermentati & pulcherrime subacti, quiq; in clibano igne moderato fuerunt assati. Nam ignis ardentior primo statim occursum superficiem externam circumurens in testaceum modum indurat, acciditque duplici nomine prauum panem fieri: priore quidem, quod partem internam habeat crudam atque illaboratam; posteriore vero, quod externam siccam habeat præassatam ac testaceam. Porro ignis moderato remissior panem minus belle elaborat, sed ipsum crudiores relinquit, & maxime partem omnem eius internam. Qui autem in igne moderato largiore spacio per totos seipsos æquabiliter assati fuerint, si tū bellissime in ventriculo concoquentur, tum ad ceteras actiones quæ coctionem consequuntur, erunt accommodatissimi. Pessimi autem panes si sunt habendi, quibus nihil memoratorum ante adest. Plura

Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. 9. & infra cap. 24. huius opusculi.

Secundum, Lac: quod de eo lactis genere cum primis intelligendum videtur, quod ὀξύγαλαe Græci, Arabes Ador, vel Adhoc, vel Adech. Barbari vero Balbucam nominant, id est, lac acidum ebutyratum. Hoc enim cum pane calido siue recenti sumptitatum, corpora maxime impinguat. Verum cum frigidum sit ac crassi succi, non simpliciter omnibus, sed iis solis, qui id probe concoquant exhibendum est. A ventriculo enim, qui quavis de causa frigidior est, minus belle conficitur: à temperato vero, quamuis ægrie conficitur tamen aliquantum. Contra ventriculi iusto calidiores, siue ab initio tales fuerint, siue à quapiam causa postea in eam temperiem sint adducti, præterquam quod nihil ab huiusmodi eduliis læduntur, commode etiam aliquo fruuntur. Sed de hoc copiosius Galenus lib. 3. de aliment. facult. capite 19. Intelligi etiam de lacte caprino potest, de quo cap. 7. abunde diximus.

Tertium, Caseas infans siue recens: de quo Dioscorides libro 2 cap. 61. ita scriptum reliquit: caseus recens sine sale sumptus alit, stomacho virilis est, & facile in membra diuiditur, corpus auget, aluum modice emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis è quo conficitur. Eadem fere tradit & Auicenna 2 Cano. cap. 126. Et si vero caseus iam dictus abundanter alit, & corpus impinguat, nihilominus tamen & ipsius esum consequuntur nocumenta illa, quæ cap. 7. recensuimus. Quare ad secundæ valetudinis vsus inutilis habetur,

Lac.

Caseus recens.

Quartum

Quartum
gallorum
est. De
capite
naceor
laudab
vbi sup
testes v
simum
rius ad
quit, g
præcip
sunt nu
boni su
dum su
monia
Exigu
pite r
tellige
medic
Nam q
tanto h
tium te
diserte
facul. d
randu
testicu
est. ad
que su
& in q
præsta
alimen
gis, ali
ne in e

Quartum. Testiculi : quod primo quidem de *Testiculis*
 gallorum saginatorum testiculis intelligendum
 est. De illis enim Galenus lib. 3. de alimen. facul.
 capite 5. in eum scribit modum: Gallorum galli-
 naceorum altitium testes & suauissimi sunt, &
 laudabile corpori præbent alimentum. Et iterum
 vbi supra capit. 6. Soli gallorum gallinaceorum
 testes vndiquaque sunt præstantissimi, & potissi-
 mum eorum qui saginati fuerint. Et multo cla-
 rius adhuc cap. 20. eiusdem libri: Gallorum, in-
 quit, gallinaceorum testes sunt præstantissimi,
 præcipue altitium, & multo magis si cibus, quo
 sunt nutriti, seroso lacte fuerit imbutus: nam &
 boni sunt succi, & valide nutriunt, & ad coquens
 dum sunt facillimi. Quin etiam Auicennæ testi-
 monio 2. Cano. capite 719. eadem confirmantur:
 Exigua præterea mole, eodem Auicenna 4. 1. ca-
 pite 1 teste, plurimum nutriunt. Deinde vero in-
 telligendum etiam de testibus suam iuuenum
 mediocriter pinguium, qui nondum coierunt.
 Nam quanto suum caro aliis est præstantior,
 tanto horum quoque testes aliorum animan-
 tium testibus sunt meliores, quemadmodum
 diserte admodum Galenus lib. 3. cap. 6. de alim.
 facul. demonstrauit. Illud quoque hoc loco igno-
 randum non est, nempe adultiorum animalium
 testiculos, in quibus semen iam fermentatum
 est, ad coquendum esse difficiles, ac virosi mali-
 que succi: iuniorum vero, quæ nondum coierunt,
 & in quibus semen nondum fermentatum est,
 præstantiores esse, & laudabile corpori tribuere
 alimentum, si belle conficiantur, alios tamē ma-
 gis, alios minus, pro ea proportione, quā in cata-
 ne inesse diximus.

Caro porci-
na.

Cerebrum.

Quintum, porcina caro: de cuius praestantia & effectu satis superque diximus cap 7.
Sextum, Cerebrum, de quo copiose admodum Galenus lib. 3. de alim facult. cap. 7. in eum scribit modum: Cerebrum omne cibus est pituitosior, crassique succi, & tarde permeans, ac ad coquendum difficilis. Non minimum etiam cerebrum omne stomacho nocet. Quidam autem ipsius mollitie decepti ipsum a grotis exhibent, cum praeter alia nauseam etiam concitet. Quinimo cum cuiquam a cibo vomitum mouere vis, huius partem pinguius conditam postremis epulis edendam exhibe. Illis vero caue exhibeas, qui cibum non appetunt, quos veteres *ἀποσιτες* appellabant. Merito igitur nemo cerebrum ab aliis epulis mandit, cum omnes ipsa experientia edocti, sciant ipsum nauseam excitare. Iure etiam plerique cum origano mandunt, ut nonnulli cum sale variis modis apparato: quippe cum crassi sit succi & excrementitium, omnino fit accommodatius, quando cum incidentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen recte conficiatur, alimentum corpori praestabit non contemnendum. Haec ille. Sunt etiam qui cerebrum, prius quam mandatur, super craticulam probe inaffandum esse moneant, quod scilicet eius immoderatio per ignis caliditatem magna ex parte corrigatur ac temperetur. Rhazes lib 3. ad Almanfor. cap. 11. hoc etiam adiungit, nempe cerebrum calida quidem temperatura hominibus in cibo esse utile, frigidioribus vero, quique vitam frigidis passionibus obnoxiam degant, aduersissimum. Neque id quidem temere. Quippe similibus (ut testis est Galenus, cum alibi taxius,

pius, tu
pate dec
rius em
tim de
ratione
teruallo
fluente
ram sus
cerebru
brum
rum be
leporis
tremor
tu aut
praestat
edi pro
vino b
sus, sa
rem sif
vade &
mente
nem at
habent
strum
voluc
habent
omniu
stribus
post h
2. Can
Sept
alimen
inquit
cior, i

pius, tum præcipue libr. i. de sanitate tuenda capite decimo,) quilibet excessus augetur, contrariis emendatur ac minuitur. Vt autem summam de cerebro perstringam, ad victus salubritatem parum accommodum est: quare ex interuallo potius ac parce, quam assidue atque affluenter eo vescantur, qui sanitatis tuendæ curam susceperint. Quorundam tamē animalium cerebrum ceu medicamentum valet. Sic cerebrum capreoli aduersus venena & virulenta, rum bestiarum morsus remedio est. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur iuuandis tremoribus, qui valetudine contracti sunt, affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat. Quidam etiam aduersus metum vtiliter edidit. Cerebrum pulli & caponis in vino bibendum datur contra serpentum morsus, sanguinem à cerebri membrana præfluentem sistit; & in cibo cerebri substantiam auget, vnde & his, qui tardiori leuiorque ingenio ac mente sunt, prodesse dicitur. Quod ad electionem attinet, animalia volucris exiguum quidē habent cerebrum, sed ipsum tamen tanto pedestrius cerebro est præstantius, quanto & siccius: volucrum autem ipsorum, montana cerebrum habent quam palustria præstantius, pro aliarum omnium partium proportione. Porro ex pedestribus animalibus, Auicenna agnium præfert, post hoc vero vitulinum præcipue commendat. 2. Cano. c. 128.

Septimum, Medulla: de qua Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 8. nãc prodidit: Medulla, inquit, quæ in ossibus inuenitur, cerebro est dulcior, iucundior ac pinguior, adeo vt si ea inter

Dioscor. libri
2. c. 40.

Medulla
osium.

se comparando gustes, putaturus sis cerebrum
ansterum etiam aliquid in se habere. Porro me-
dulla nauseam prouocat, si liberalius sumatur,
quemadmodum & cerebrum: nutrit tamen & is-
pla si probe conficiatur. Auicenna cum semini-
bus & pipere condit. 2. Cano. capite 492. Quod
delicati quidam surcones & artis obsonatrici
periti faciunt cydoniis & passulis. Laudatissima
est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, de-
inde caprina & ouilla. Dioscor. lib. 2 cap. 66.

Octauum. Dulcia vina: de quibus infra capite
vndecimo.

Nonum. Cibus gustui iucundior: talis enim nō
exiguum corpori tribuit alimentum, quemad-
modum Hippocrates etiam libro secundo, aph.
38. monet, vbi sic scriptum reliquit; Paulo dete-
rior & potus & cibus, verum iucundior meliori-
bus quidem, sed iniucundioribus praeferendus
est. Quam sententiam ipse exponens Galenus:
Quaecunque, inquit, cum voluptate assumuntur,
ista ventriculus arctius amplexatur, & facilius
concoquit. Refugere autem consuevit ea, quae
iniucunda & insuaui sunt, vtpote quae vel nau-
seas, vel inflationes, vel fluctuationes pariant:
quod quidem in plurimis etiā iis qui boni sunt
succu, cibus accidit. Quando vero paulo fuerit de-
terior, tunc in iis qui libenter hunc assumunt, nō
modo non etiam deterior, sed quandoque me-
lior redditur.

Decimum. Oua sorbilia: quae sane praecedenti
capite parua mole plurimum alere ostendimus.

Vndecimum. Maturae ficus, de quibus Simeon
Sethi haec tradit: Ficus admodum nutriunt, car-
nem tamen non compactam, neque firmam ge-

nerant,
inanes,
probe co-
sunt ma-
exeunt
tem ob-
phritid-
nihil p-
ad cari-
habēt.
ab eis
non ad-
ipsaru-
Oportet
quod
pulm-
contr-
gulis
iuuan-
nutri-
effici-
sed ni-
num
tietat-
ritu-
uersu-
amy-
iecor-
cates-
dior-
dit G-
seffis-
pec-
anus

*Oua sorbi-
lia.*

Ficus.

nerant ceu panis & suilla, sed sublxam ac sub-
 inanem, vt faba: ventrem flatibus implent, nisi
 probe concoquantur: minus vero ceteris odoris
 sunt mali succi, & ventrem proritant, & facile
 exeunt: Effatu vero dignam abstergendi facultas
 tem obtinent, quo fit vt post ipsarum esum ne-
 phritici multas arenas excernant. Maturæ ficus
 nihil propemodum omnino lædunt, proximeq;
 ad caricas accedunt, multaque cum illis vtilia
 habēt. Si quis tamen largius esitauerit in vna re
 ab eis offendetur: quandoquidem sanguinem
 non admodum probum gignunt: quo fit vt ex
 ipsarum vsu pediculorum multitudo proueniat.
 Oportet autem post vsū ficuum alimentum
 quod incidat & extenuet ingerere. Ad hæc fici
 pulmonem & thoracem iuuant. Aiunt insuper
 contra venenosa facultatem habere, si quis sin-
 gulis diebus ieiunus eis vtatur. Caricæ pectus
 iuuant, & ad tusses faciunt, vrinam cient, satisq;
 nutriunt, corporis etiam bonam habitudinem
 efficiunt. Antè cibum sumptæ ventrem irritant,
 sed nisi celerius ventrem pertranseant, non bo-
 num sanguinem gignunt. Quapropter si ad sa-
 rietatem vsque crebro edantur, scabiem & pru-
 ritum excitant. Cibus autem bonus est, & ad-
 uersus venena remedium, si cum nucibus aut
 amygdalis comedantur. Renes expurgant, &
 iecoris lienisque obstructions auferunt: verum
 calefaciant, & sitim inferunt, & flauam in cali-
 didioribus temperamentis bilem procreant. Ad-
 dit Galenus, iecori lienique inflammatione ob-
 sessis esse noxias, quemadmodum & ficus, non
 peculiari quadam & eximia facultate, sed com-
 muni ratione dulcium omnium ciborum ac po-

rum: obstructis autem illis, aut ~~ex ipso~~ adfectis, ipsas ex sese nil commodare, nec officere, sed medicamentis incidentibus ac extenuantibus & abstergentibus mistas non mediocriter iuuat. Proinde nonnulli Medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas longe antea cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satireia, aut calaminta, aut origano aut hyssopo. Ad eundem autem modum sicarica cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habeant acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi assumantur, iuuabunt non solum sic affectos, sed etiam sanos. Siquidem icoris meatus per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotis modo, sed sanis etiam est tutissimum. Ad eum igitur modum vulgo ficibus cum attenuantibus sale, aceto & garo præparatis vescuntur, quod ipsas vtilis esse experientia didicerint. Plura Dioscorides libro 1. capite 142. Galenus libro 2. de aliment. facult. cap. 8, Paulus lib. 1. cap. 31. & Aetius lib. 1.

Vitis.
Duodecimum; Vitis recentes, id est, dulces & maturæ. Nam ficus & vitis, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque prauit succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quod ipsa nutriant, maximo argumēto sunt illi, qui vinearum fructum custodiunt, qui cum duos menses solis vis ac ficibus, quarum custodiæ præsumunt, vescantur, (nisi forte panis quippiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt. At caro quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma ac densa, quemadmodum ea, quæ ex car-

nibus.

nibus fit, sed laxa est ac præhumida: ob id cele-
 riter etiam cum vesci ipsis desierint, constringi-
 tur ac confidit. Verum vva minus alunt quam
 ficus, maximumque id ipsis inest commodum,
 quod velociter subeant. Quo circa si quando hæ-
 ferint, grauius lædunt: neque enim retenta, bel-
 le concoquuntur, & dum in iecur ac venas dis-
 tribuuntur, succum crudum generant, qui non
 facile in probum sanguinem mutetur. Vinaceo-
 rum siue nucleorum substantia sicca est, & quo-
 dammodo adstringens, omniaque intestina per-
 uadit, nihil quod sensu deprehendi queat à sese
 mutata. Vva vero tantisper à collectione, dum
 membrana extrinsecus ambiens detumuerit,
 pensiles aeri exposita neque sistunt ventrem, ne-
 que proritant, minusque flatibus implent: exte-
 ris autem facilius concoquuntur, & melius nu-
 triunt. Non parua autem est inter vvas differen-
 tia, quod alia sint dulces, alia acida, alia auste-
 ra, alia denique nullam vehementem habeant
 qualitatem: vocant autem ipsas vinosas. Cæ-
 terum, quæ dulces sunt, succum habent calidio-
 rem, & ob id sunt sitibunda: austera vero & a-
 cida frigidiorum: vinosæ autem locum inter ca-
 lidum ac frigidum medium obtinent. Alunt
 subducunt dulces, & maxime si sint humida. O-
 mnium quidem certe vsus (si quis moderate su-
 mat) est tutissimus, cum natura fuerint carnosæ
 ac maturæ, siue in vite summam maturitatem
 obtinuerint, siue quod maturitati deerat, ex cõ-
 sequenti suspensione sint adeptæ. Vvæ quæ albæ
 sunt, vehementius aluum turbant & subducunt,
 magis que stomachum inflant, quam nigra. O-
 mnes vero ciborum appetentiã excitant, & Ve-

merem. Conuenit cum eduntur membranarum
& nucleos expuere, quod difficulter conficiantur,
quemadmodum luculenter & perspicue docuit
Galenus libro secundo de aliment. facult. capite 9.
& libro 1. de locis affect. capite 4. & post eum
Simeon Sethi in Syntagmate de ciborum facult.
Cæterum vix recentes è quibus vinacei exempti sunt,
celerrime pertranseunt, cibusque aliis præeunt,
si in ventriculum purum incidant, & sumptæ primis
epulis fuerint. Quod si sumptæ post alios cibos fuerint,
aut etiam primum succum in ventriculo offenderint,
celerrime vna cum aliis cibus corumpuntur. Idem de
aliis quoque fructibus aluum subducentibus intelligendum.
Si cui viridibus ac recentibus vis vesci placuerit,
ad horam fere in aqua feruida ut maceret, ac frigida
deinde abluat oportet, prius quam mandere ipsas
aggrediatur: quæ enim ita præparantur, innoxie
sunt. Vvas quæ subtilem ac tenuem habeant
corticem, citius deorsum concedere, minusque
ventrem flatibus implere: his vero contrarias
contraria operari, Rhazes libro tertio ad Almanfor.
capite 20. autor est. Vvæ acerbæ atque immaturæ
frigida & humida sunt, ventrem constipant,
stomachum corroborant, & caliditatem à flaua
bile ortam sedant, sed parum nutriunt. Succus
inde expressus, qui Græcis vocatur *ὄμφακον*, vulgo
Italorum & officinis Agresta, bibitur ad recentem
sanguinis recreationem, etiamsi rupta parte aliqua
contingat: sed paucò & aquatiore est utendum.
Plurimis vero ante diebus inueteratur, cumque
stillatio rosarum liquore decoctus atque exhibitus
nauseantibus, & his qui cibaria in ventriculo non
reti-

retinent succurrit. In cibo adstringit, bilioso alui profluuiio & dysenteria proficit. Sunt præter has etiam vuz sicca, quæ quod in siccando solem patiantur & ignem, passæ siue passulæ vocantur: hæ sunt aliis vuis calidiores, stomacho gratiores, valentius alunt: sed minus subducunt aluum, eandemque ferme cum aliis vuis habent rationem, quam carica cum ficibus. Multæ enim sunt dulces: acerbæ autem omnino pauca, plurimæ vero ex dulci & austerâ qualitate sunt mixtæ: quanquam dulces non nihil quoque austeræ qualitatis habeant, & austeræ dulcedinis. Cæterum vt dulces temperamento sunt calidiores, ita austeræ frigidiores. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen vt vis quadam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi; quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Belle nutriunt exacinatæ, pectus & pulmonem iuuant: stomachum, iecur, & lienem corroborant. Cum nucleis manducata conducunt intestinis. Est tamen præstabilius nucleos exspuere, propter duritiem & ferream ipsorum essentiam. Vuz passæ pingues septem drachmarum pondere per sex dies sumptæ ab ieiuno purgant phlegma, & sanguinem abundare faciunt. Tota substantia familiares sunt hepati, & vsu crebro consuetæ: nutriunt enim ipsum & impinguant, sanguini bonum colorem præstant, & humores percoquant: ob id felicissime exem-

pris vinaceis miscentur medicamētis hepaticis. Sed si paulo largius sumantur, incendunt & exurunt sanguinem. Præstantiores autem sunt, quæ tum pingues sunt, tum corticem habēt tenuem, dulcioresque. Passulæ minus quidem quam earicæ ventrem mouent absterguntque, stomacho tamen magis accommodantur. Plura Galenus libro 1. de alimen facult. cap. 9. & 10. Paulus libr. 1. capite 81. Aetius libro 1. Simeon Sethi in Syntagmate, Rhazes libro 3. ad Almanf. cap. 20. Auicenna 2. Cano. c. 737. Auerrhoes 5. Collectan. ca. 37. Rabbi Moses Tract. 3. ad Sultanum Babylo- nia, & Iacobus Sylvius libro 1. de medic. simpl. nat. Ex quibus sane omnibus satis liquet, quæ de recentibus hoc loco dicuntur vuis, ea etiam de passulis esse intelligenda.

DE BONI VINI PROPRIETATIBUS.

CAPVT IX.

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.

Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:

Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frigida,

Quatuor generales boni vini differentias primus versus complectitur: cuique ex omnes in- sunt, id ipsum vulgari ioco, nimirum ob colorē, odorem, & saporem. Cos appellari solet.

Prima quidem Odor est Vinum enim instar aromatis vnguentique suaueolens. Constantino Africano libro 5. Theōrices, cap. 28. teste, alimen- tum corpori suppeditat non mediocre, succum gignit laudabilem, partes principes facultatum ceu fontes corroborat, facultates animamque exhilarat, spiritus quoq; tenues adauget, eosque lan-

Vini odor.

Orisab. lib. 1. c. 22. ad Eupapium.

languidos, tantumque non exsolutos reficit &
 recreat: quo fit vt sola etiam olfactu λειποθυμίας
 languentibus saepe animum reuocet. Iucundo
 enim odore, quemadmodum in libro de Alimē-
 tis Hippocrates testatur, vires celerrime reficiun-
 tur. Contra quod foetidum est, natura abomina-
 tur. Spiritus namque crassos & melancholicos, &
 malum succum generat, prauamq; fumorū qua-
 litatem sursum transmittens capiti dolorem in-
 fert. Humain vero siue Ioannitius de Vini diffe-
 rentia quæ ab odore sumitur, in supplemento
 comment. i. Galeni in lib. 3. Hippocr. de vict. rat.
 in morbis acut. in hunc ferme modum scriptum
 reliquit: Vinum boni odoris succum quidem gi-
 gnit laudabilem, sed quum calidiore sit tempe-
 ramento, subtilioreque substantia, corpus cele-
 riter calefacit, & caput vaporum copia infestat.
 Quod vero non boni odoris existit, sed ferientē
 quandam & insuauem nactum est qualitatem,
 etsi prauum præcreat succum, capiti tamen ob
 frigiditatem & crassitiem suam minorem noxā
 suggerit. Quod nullo denique pacto odorem ha-
 bet, sed est aquæ instar inodorum, hoc ipsum cū
 insigni crassitudine præditum sit, tantum abest
 vt caput offendat, vt ei ne vapores quidem aut
 fumos communicare possit.

Secunda, Sapor. Quod præcedenti capite de iu-
 cundiore cibo diximus, si ad iucūdiorem etiam
 vini saporem transfuleris, nihil erit quod nos de
 ipso nouū dicere oporteat. Etenim & hoc quoq;
 cum voluptate assumitur, auidius à ventriculo
 attrahitur, & melius nutrit. Non ignorandum
 tamen hoc loco, quod & vini secundum gustan-
 di qualitatem permagna sit diuersitas, Dulcia es-

Vini Sapor.

nam, eodem Constantino teste, plus aliis nutriunt, sanguinem crassiorem generant, ventrem humectant, concoctioni renituntur, & sitim excitant. Pontica siue *συνθηγη* stomachum quidem corroborant, ventrem constipant, & intestinis conveniunt, sed in thoracis pulmonisque agritudinibus, in quibus sputum detinetur, inhabilia sunt neque facile concoquuntur. Acerba quæ etiam *δυσπηκτα* sunt, hoc est, quemadmodum infra c. 44. ostendetur, urinam prouocant, crassos humores incidunt atque dissoluunt, amara minore caliditate participant.

Vini nitor.

Tertia, Nitor, siue splendor, qui sane non ipsius modo vini, sed etiam spirituum, qui inde ortum habebunt, subtilitatem arguit.

Vini color.

Quarta, Color: quod enim ad vini nutrimentum attinet, non parua eius secundum colorem differentia est. Rubicundiora namque (si ipsius cætera omnia ante pariter adfuerint) potentius quam alba nutriunt: atque ea de causa macris etiam quam alba convenientiora sunt. Contra vero obefis ac pinguibus alba magis conferunt. Verum de hac vini differentia capite 3. abunde diximus.

Duo sequentes versus quinque speciales boni vini notas continent. Quarum prima quidem est, ut sit forte: fortitudo vero ex effectu deprehenditur. Vinum enim potens, Galeno comment. 1. in lib. 3. Hippoc. de victus rat. in morb. acut. teste, vehementer celeriterque corpus calefacit, caputque ferit. Idem etiam comment. 2. in citatum Hippocratis librum, iis confirmat verbis: Fortia vina vehementer calefacientia caput humoribus vaporibusque & caliditate replent. Eiusmodi

namque

namq; vina praterquam quod non mediocriter corpus alant, spirituum etiam non exiguam copiam generant. Abstinentum tamē ab ipsis, nisi diluta sint, iis potissimum qui debile cerebrū habent. Cum n. vaporosa admodum sint, facile caput grauāt, eaq; occasione cerebrum offendunt.

Secundo, vt sit formosum. Vinum enim formosum siue pulchrum maiore cum voluptate assumitur, probius concoquitur, & facilius in corpus distribuitur, promptiusque nutrit. *Vinum formosum.*

Tertia, vt sit fragrans. Vinum enim fragrans siue suauaeolens & aromaticum, vires maxime roborat, &, vt paulo ante dictum est, spiritus tenues generat. *Vinum fragrans.*

Quarta, vt sit frigidum. Nam vinum actu siue *Vinum frigidum.* *Pharmacica* frigidum esse debet, non autem facultate aut potentia. Quod enim ab externo aliquo calido calescit, hoc rarius statim & tenuius penetrantiusq; vt omnia subeat, redditur: qua ratione nisi quis ipsum parcissime sumpserit, citius inebriat: nervos debilitat, & caput laedit.

Quinta, vt sit friscum siue leue. Tale autē cum primis censendum, quod effundendo sonam efficit, spumamque agit in medio tenuem ac facile labilem vel euanescentem: vel per cuius fufuram modo sursum, modo deorsum discurrentes conspiciuntur *ἀτμοί*, id est, minutissima quadam corpuscula, qualia in Sole videntur, quum per fenestram radios ac lumen immittit. Nisi enim ita affectum fuerit, pendulum dicitur, ac multo etiam magis, si penitus sono atque atomis destituatur. Quod vero spumam habet cum magnis ampullis ad scyphi latus diu herentibus, debile, siue dilutum esse dignoscitur. *Vinum friscum.*

DE CONSERVANDA
DE VINO DVLCI ET
albo.

CAPVT XI.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Alii sic:

Sunt nutritiua plus dulcia candida vina.

Vinum cano
di tum &
dulce.

Docetur hoc versu candida & dulcia vina, si-
pulis cetera quoque adfuerint, quam reliqua ma-
ioris esse nutrimenti. Cuius quidem rei causa
dulcedini attribuenda est. Nutrimentum enim
hominis, vt copiose admodum lib. 4. de simplic.
medic. facult. capite 14. Galenus monstrat, dul-
ce aut dulci permistum esse oportet. Quippe dul-
cia cum natura sanguinis nostri & carnis proxi-
me congruant, non solum ori & palato, verum &
aliis plerisque visceribus accepta sunt, adeo vt
ab illis auidissime excipiantur. Vngunt enim, im-
plent & restituunt erosas particulas. Atq; ita sa-
ne fit, vt vina quoque, quæ cap. 8. in numero cor-
pus nostrum alentium posuimus, quo dulciora
sunt, eo magis nutriant. Quod etiam Auic. testi-
monio confirmatur, qui 3. 1. doct. 2. cap. 8. ita fere
scriptum reliquit: Vinum quod crassum simul
est & dulce, eis potissimum conuenit, qui corpo-
ris robur atque molem sibi parare student. Idem
tract. 1. 2. Cano. capit. 3. causam, cur dulcia pluri-
mum alant, hanc esse tradit: Nempe quod duri-
tibus natura delectetur, & quæ visceribus inest
trahendi vis, eadem auidissime rapiat. Quamquam
vero hic versus de omni vino dulci recte intelli-
gitur, mediocri tamen, quod summum dulcedi-
nis gradum non attingit, præferendum est. Nam
quæ excellēter dulcia sunt, quale Appianum est,
quod

quod Muscatellum, siue Muscatellinum vulgo dicitur, sanguinem corrumpunt. Naturalis enim vis hepatis ea ex ventriculo, priusquam concocta & a superfluitatibus secreta sint, exugit atque attrahit: quare sanguis serosis & crudis expletur humoribus, adeoque vt ebulliat atque putrescat idoneus efficitur. Neque id solum de vino, sed & de omnibus extreme dulcibus astringendum est. Adhæc dulcia omnia, que sumuntur immodice, corporibus ad patiendum paratis, triplex noxæ genus impertant. Quorum primum quid est, fastidium: Dulcia enim caliditate atque humiditate sua os ventriculi leniunt ac læuigant, illiq; affectionem inanitioni ac accurgationi, famis cause, contrariam inducunt. Secundum, Velox inflammatio atque in fiam bilē conuersio: ad cuius generationem dulces humores omnes idonei sunt. Quo fit omnium horū maxime mel bilefcit, quod dulcissimum fit: deinde & dulcia vina. Hæc eadem & sitim faciunt propter tum caliditatem, tum crassitiem, nec conferunt febricitantibus, neque biliosis, quemadmodum Galenus comment. 2. in lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. luculenter & perspicue docuit. Tertium viscera dulcia vehementer appetant, ea que ante perfectam concoctionem ad se vna cum fecibus trahunt, & maxime hepar, vnde facilius etiam in obstructionis periculum adducuntur, crassa nimium substantia, in qua dulcis sapor fixus & fundatus est, ad hoc cooperante, vt testis est tract. secundi Cuius capit. 3. Auzen. Eadem ratione reliquis etiam lorum minus citat ac proficiunt. Ceterum aduersus iam dicta tria in-

commoda acida cum primis remedio sunt. Ap-
 petentiam cum aciditate reuocant, inflammari-
 onem frigiditate restringunt, & obstructions
 substantiæ subtilitate recludunt. Et licet vina a-
 liaq; nutrimenta dulcia hepar atque lienem ob-
 struant, in pulmone tamen contrarium operan-
 tur: hunc enim ab obstructione liberant. Nam in
 descensu per *διοφάρον*, qui Arabibus Meri ap-
 pellatur, nihil ad ipsum à dulcibus refudat, nisi
 subtile: neque sanguis ex rebus dulcib. genitus
 ad pulmonem penetrat, nisi prius in hepate de-
 puratus atque in corde tenuatus fuerit, quem
 admodum id ipsum Galenus comment. 2. libro
 3. de victus rat. in morbis acut. clarissime ostens-
 dit. Vina item dulcia minus ebriant. Cuius rei
 grauissimum habemus testem Hippocratem, qui
 lib. 2. de vict. rat. in morb. acut. aphorif. 2. in eum
 scribit modum: Vinum dulce vinoso minus ca-
 put grauat, minusque mentem ferit. Rationem
 reddit Macrobius libro 7. capite 7. Saturnal. Ex
 dictis iam omnibus colligitur, corpori quod vel
 naturæ ipsius habitu, vel ab alia quapiam extrin-
 secus obrepente causa extenuatum est vinum
 dulce cum primis & crassum ac sufficienter co-
 loratum exhibendum esse. Hoc enim eviden-
 ter nutrit, substantiamque corporis deperditam
 restituit, & impinguat. Sed corpori obeso ac pins-
 gui vina tenuia, odore & sapore iucunda subal-
 bida & moderate fortia, magis ex vsu sunt. Sitis
 restrictioni adhibendum est vinum album te-
 nue, ac debile. Hoc enim non refrigerat solum,
 sed valde etiam numescat, quo fit vt sitim et-
 iam facilius depellat: & quanto sitis vrgentior
 fuerit, tanto illud conuenientius sumitur. Ad
 spiri-

Spirituum vero & virtutum tum instaurationē, tum roborationem vinum subtile odoratum, sapore gratum, colore moderatum & sufficientis fortitudinis vtilius bibitur, idque cum paucis cibis. Porro affectus thoracis & pulmonis, qui diuturni sunt & sine febre, à vinis mediocri substantiæ & sapore dulci multum iuuantur, & potissimum qui humoris per sputa expectoratione purgantur, quemadmodum copiosius in libro de attenuante diæta capite vltimo Galenus docet. Eadem ad alui subductionem perquam vtilia habentur.

DE VINO RUBRO.

CAPVT XII.

SI vinum rubrum nimium quantum bibatur, Venter stipatur, vox limpida turbificatur.

Hic recensentur duo incommoda ex immoderata vini rubri potatione.

Primum, Ventris constipatio. Quod sane de immoderatiore vini rubri styptici siue pontici assumptione intelligendum est. Hoc enim cum constipandi, densandi, & astringendi vim habeat, non solum ægre in corpus distribuitur, sed aluum quoque suppressit.

Vinum rubrum nocivum

Secundum, Gutturis & faucium exasperatio, siue raucitas. Eam enim vina quædam impense rubra siccitate & terrena essentia sua efficiunt. In horum numerum vina quoque rubra Brabanticæ reponenda sunt. Nam & ipsa sane ob siccitatem & terrenam essentiam fauces exasperant, idque potissimum cum adhuc musta sunt, aluum tamen non cohibent. Musta enim admodum rubentia ventris soluendi vim habent, &

Faucium exasperatio.

hos

hoc quidem ex multa terrenæ fecis admittance.
 Hæc enim propterea quod nitrosa ac salsa qualitate prædita sit, intestina mordicans & abstergens, alui subductionem molitur. Ab eiusmodi igitur, dum multa, id est, turbida sunt ac feruent, abstinendum est. Ex quo enim mordicant, mordax etiam fumus ab ipsis resoluitur, qui ad cerebrum sublatus oculos acrimonia sua corrodit atque rubefacit. Idem de mustis quoq; Brabantia, siue ea rubra, siue alba fuerint, æstimandum est. Causa autem cur fumus iste mordicet, ex eo est, quod vinum vnde dissoluitur, sit mordificarium. Oportet enim similem esse defluxum subiectæ substantiæ, vt comment. 14. lib. 1. aphorif. & comment. 2. lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. Galenus clarissime ostendit. In vniuersum vina crassa, pontica, siue *supplina*, rubra vel nigra opportune ad retentoriæ facultatis ventriculi aliorumque viscerum corroboracionem bibuntur. quando nimirum recrementa vel plura iusto, vel ramentosa descendunt, velut in alui profluuiio atq; dysenteria contingit, sicuti & vina alba austera, & quæcunque alia adstringentia medicamenta. In eum vsum & fulua vina prosunt, non tamen simpliciter fulua, sed fulua austera, quemadmodum Hippocrates lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. aph. 7. & post eum in suis commētariis Galenus manifeste docuerunt. Quibus autem venter non facile concoquit, iis vina subtilia, vel substantia & colore mediocria odorata, sapore iucunda, sufficienter fortia, ac stypticitate quadam participantia conferunt.

DE LETHALIVM VENE NO-
rum Remediis.

CAPVT XIII.

A *Lilia, ruta, pyra, & raphanus, cum Theriaca nux,*
Præstant antidotum contra lethale venenum.

Hic sex referuntur *ἀντιφάρμακα* & remedia
contra lethalia venena ac venenatorum morsus.

Primum, Allium : quod cum aduersus omne
venenorum genus, tum imprimis aduersus vi-
tiosa ac corrupta aqua noxas remedio est. Præ-
sumptum enim, quemadmodum id ipsum Dio-
scorides lib. 2. cap. 138. Plinius libro 20. cap. 6. &
Constantinus Casar lib. 12. cap. 30. de agricultus-
ra, clarissime ostendunt, vires eius quæ per im-
prudenciam bibitur, inefficaces atq; irritas red-
dit. Auicenna 2. Can. cap. 122. parem facultatem
& Cæpæ attribuit: quo fit vt sub Allio hoc quo-
que comprehendi debeat. Idem 3. 1. doct. 5. cap. 7.
cum Theriacen vitiosarum aquarum capæ com-
mendat, & maxime quidem, si cum aceto sumas-
tur. Nam cæpe cum extenuandi, incidendi cum-
que stypticitate quadã abstergendi & non igna-
uiter aperiendi vires obtineat, caloreque quar-
tum ordinem accedat, malas aquas, ne frigiditas
te ventriculum offendant, temperat, crassasq; vt
promptius descendant, extenuat. Acetum vero
cum ipso permixtum non modo virtutem eius in-
augar, sed à siti quoque, quam cæpe mouere so-
let, præferuat Eadem & in alio ratio est: quare
post crassarum & turbidarum aquarum potum
præcipue commédatur. Eas enim vt cito descen-
dant, extenuat, & ne ventriculo ac intestinis of-
fendant

ficiant, venasue obstruant, iuuamentum præstat.
 Allium præterea Auicenna 3.1. doc. 5. cap. 4. teste,
 inter facientibus contra occurrentis aeris frigiditatem
 mirifice prodest: quia ex causa per diuersas mundi plagas
 oberrantibus varioque potu ventibus utilissime præsumitur: id quod Macer lib. 1. c. 5. hisce etiam
 versibus innuere voluit;

Allia qui mane ieiuno sumpserit ore,

Hunc igno'arum non ladet potus aquarum,

Nec diuersorum mutatio facta lcorum.

Allium quoque contra virulentarum bestiarum, serpentium & viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita vt non aliud magis, si cum vino iugiter adsumatur, aut tritum in eodem bibatur. Contra rabiosorum morsus & illitu & cibo valet. Venenatis $\mu\upsilon\zeta\alpha\lambda\eta$ hoc est, muris aranei morsibus efficacissime cum ficulneis frondibus & cymino illinitur. Quin & venenata animalia allij odore fugantur, vt Æmilius Macer loco paulo ante citato his versibus innuit;

Hac ideo miscere cibi messoribus est mos,

Ut si forte sopor fessos depresserit illos,

Ver mibus a nocuis tui requiescere possint.

Hanc forte ipse ob causam, aut potius quia sine allia addita apud Virgilium,

Thesylu' & rapido fessu messoribus astu

Allia serpillumq; herbas contundit olentes,

Porro cum foetor allii iis qui id non degustant, longe grauissimus & molestissimus sit, eoque rei, ne qui sumpserunt, alios offendant, remedium aliquod adhibendum est. Menander itaque à Græcis autor est, allium edentibus si radicem betæ in pruna tostam superederint, odorem extingui. Quidam tradunt ipsa grauem

halia

halitum
 crudam
 gus ea
 foliis a
 cem id

Cap
 tentia
 melle
 ber Au
 flatus
 lit. Et f
 cho gig
 nenato
 tur. C
 præter
 rum in
 ris, ne
 quod p
 acrem
 xime si
 tamen
 niq; o
 cocta s
 mentis
 lidum
 nam c
 melta
 efficit.
 somnia
 sua la
 cholc
 liciis y
 at. Ca

halitum non esse factura, si quis ab ipsorum esu
crudam fabam insuper mandat. Hieronymus Tra-
gus eandem facultatem viridibus etiam Ruta
foliis adsignat. Maer lib 3. cap. 6. Zedoaria radi-
cem id efficere his verbis tradit:

Allia quem faciunt faetorem pellit ab ore.

Capæ quoque ex Dioscoridis Anazarbei sen-
tentia rabiosi canis morsibus cum sale ruta &
melle illitum auxiliatur. Eadem ad verbum ha-
bet Auicenna 2. Cano. Cap. 122. *Capæ* præterea
status venenatorum in cibo discutit atq; expel-
lit. Et succus, qui ex eius esu plurimus in stoma-
cho gignitur, peculiari quadam proprietate ve-
nenatorum noxas frangere à quibusdam credi-
tur. Cæterum silentio illud hoc loco minime
prætereundum est, quod Allium, *Capæ* ac Por-
rum in cibo non conueniant, neque tempera-
ris, neque calidis corporibus. Nam præterquam
quod paucissimum & prauum dant alimentum,
acrem etiam atque pungentem sanguinem, ma-
xime si cruda ingerantur, generant humores
tamen crassos tenuant, lentosque incidunt. De-
niq; omnia hæc si cruda edantur, peiores quam
cocta succos procreant, ac plus humoris excres-
mentitij continent. *Porrum* Simeon Sethi ca-
lidum & siccum in secundo facit ordine: Uri-
nam ciet, & noxium succum creat. Assidue co-
mestum, visus hebetudinem & capitis dolorem
efficit. Stomacho aduersatur. Difficilia inuehit
somnia. Neros, dentes & gingiuas acrimonia
sua lædit: & sanguinem nigrum atque melan-
cholicum generat. Biliofis itaque & melancho-
licis vitandum est, potissimum si crudum fue-
rit. *Capæ*, ex quarto sunt ordine excalefacietium,

earumque essentia crassarum est partium. Si succum exprimas, quod reliquum est admodum terrea substantiæ est, eiusque calidæ: at succus aqueæ acereque caliditatis. Si crudæ edantur, humores in stomacho malos, putridos & corruptibiles generant. Difficilia & terribilia inducunt somnia. Largiore cibo capitis dolores cient. In morbis coctæ etiam lethargicos & phreneticos efficiunt, memoriam & rationem, ut aliqui ferunt, lædunt. Si vero cum electæ carnis iusculo coquantur, plurimum malignitatis deponunt, appetentiam inuitant, concoctionem promouent, & frigidos cibos, quibus cum percoquantur, temperant. Si quis tamen crebrius his utatur, in lienis vitia incidit. Tutius igitur est, eas raro attingere. *Alium*, ut Galeno placet, exalefacit quarto excessu, humiditate quidem participat aliqua, sed minore quam capæ, inflationes permutat alteratue. Veterem tussim crudam coctumue comestum lenit. Asperas arterias clarificat, & sreatum prouocat. Aciem oculorum esu hebetat. Capitis dolorem facit. De eo hoc amplius Galenus lib. 12. method. medend. cap. 8. Est inquit allium ex eorum ciborum genere, qui & flatum discutiant, & minime sitim inferant. Sunt qui, parum id experti, existimēt maiorem quam capas sitim excitare: sed plane errant: cum non modo non maiorem quam capæ, sed nec omnino sitim faciat. Idem omnium plane eduliorum maxime flatum discutit. Itaque ipse certe agrestium theriacen id appello. Abstinentum tamen ut paulo ante dictum est, assiduo horum trium usu, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, natura fuerit biliosus. Solis enim qui vel succū pi-
suito

rosusum, vel
arint, cibi
Secundum,
ariuum atq
luestre que
is damnati
cientiū &
o sit, in cib
olum gustu
igerere at
nores pote
e. Quin &
uir. Quare
effini com
disseuit atq
ex numero
siccant. Tra
dita ac cor
exacuat:
hoc cibo at
eius cum s
medicame
conficiunt
lis in festa
debet, ut
oculos per
se pro leth
let, foliis
nitum ma
tu derur
satus, & a
aculeos, &
rabiosi m
seman &

tuitosum, vel crudum & crassum ac lentum acuruarint, cibi eiusmodi sunt accommodari.

Secundum, Ruta: Eius duo sunt genera: Vnum *Ruta.* sariuum atque hortense: alterum montanum, syluestreque. Ruta montana syluestrisque in cibis damnatur, quod ex quarto sit ordine excalefacientiũ & siccantium. Saria vero cum ex tertio sit, in cibos magis admittitur. Est autem non solum gustu acri, sed & amaro. Ex quo sane etiam digerere atque incidere crassos lentosque humores potest. Ob eam vim & per vrinas euacuat. Quin & tenuium est partium statusque extinguit. Quare ad inflationes coli, vteri, & recti intestini competit, ac Veneris appetitum cohibet, discutit atque exiccat strenue: est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter desiccant. Traditur etiam, quod cruda saleque condita ac comesta visus aciem mirum in modum exacuat: ob id antiqui sculptores & pictores hoc cibo assidue utebantur. Nonnulli & succum eius cum succo fœniculi & melle commiscētes, medicamentum ad oculorum aciem acuendam conficiunt. Verum cum acrimonia quædam oculis infesta succo eius insit, ventilando applicari debet, vt vapor eius tantum, & non substantia oculos pertingat. Quæcunque autem ruta & pex se pro lethalium medicamentorum antidoto valet, foliis tritis & ex vino sumptis: contra acnitum maxime & ixiã, item fungos, siue in potu detur siue in cibo. Valet & contra scorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, vesparum aculeos, & cantharidas, ac salamandras, canisue rabiosi morsus. Acetabuli mensura succus, siue semen è vino bibitur, & folia trita vel comman-

ducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta. Succo vero perunctos aut eam habentes negant feriri ab his maleficiis, serpentesque, si vratur ruta, nidorem fugere. Folia per se praesumpta, aut cum nuce iuglande aridisque ficis inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Aristoteles libro 9. capite 6. de historia animalium tradit, Mustelam dimicaturam cum serpente rutam comedere. Odor enim eius infestus est serpentibus: Ruta quoque cum ficibus & amygdalis dulcibus mane sumpta, à veneno praeseruat. In sanctuariis Mithridatis maximi Regis deuidi Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti, è duabus nucibus ficcis, item ficis totidem, & ruta foliis viginri simul tritis, addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Autor est Plinius lib. 23. natural. histor. ca. 8. Eadem Galenus quoque lib. 2. de antidotis cap. 43. & lib. 2. de aliment. facult. cap. 28. & in libro de cibis boni & mali succi, capite 14. confirmat. De Ruta plura leges apud Dioscoridem libro 3. cap. 44. Plinium lib. 20. cap. 13. Galenum lib. 8. cap. 49. de simpl. medicament. facult. Constantinum Casarem lib. 12. cap. 25. de agricult. & Simeonem Sethi in Syntag.

Actium lib.
13. cap. 46.

Pyra.

Tertium, Pyra: Haec namque veneni & praecipue fungorum malignitatem pellunt abiguntque. Quod quidem de pyris syluestribus cum primis intelligendum videtur. De eis enim Dioscorides libro 1. capite 129. ita scriptum reliquit: A iunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri. Et lib. 2. cap. 28. de lethalibus

me.

medicam. Fructus aut folia pyrastris cum fungis decocta strangulantes illam vim auferunt, eius tateque eisdem auxiliantur. Quod Paulus Aegineta lib. 5. c. 54. in hunc scribens modum, innuere etiam voluit; Pyra syluestria, aut folia simul incocta, vim strangulandi, qua fungis inest, tollunt, eademque in cibo conferunt. Hanc pyrorum contra fungos efficaciam Plinius lib. 23. capit. 7. poteri & pugnanti succo attribuit. Intelligi praeterea potest & de pyris aromaticis, quae sane cum spiritus fragrantia sua corroborerent, veneni etiam noxam pellunt.

*Actius lib.
13. c. 73.*

Quartum, Raphanus. Eius Graeci duo faciunt genera, sariui & syluestris. Satiuus hodie peculiariter Raphanus minor dicitur. Syluestris Plinio libro 19. capite quinto teste, Latinis Armoricia appellatur. Satiuus excalescit ordine tertio, desiccatur secundo. Syluestris autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est, Satiuus contra viperarum ictus auxiliatur. His qui fungis stragulantur, tam cibo, quam potu salutaris est. Si quis ieiunus ipsos accipiat, securus erit, ut ne a medicamentis laedatur. Succus ipsorum ex aqua acceptus, boletis & venenis resistit. Si vero raphani succo quis manus suas probe illinat ac confricet, intrepide & citra periculum reptilia ac serpentes apprehendet. Scorpiis impositi raphani uestigio ipsos interficiunt, & succus ad hoc magis valere experimento comprobatur. Si quis praesumpto raphano a scorpione percutiatur, non solum non morietur, sed etiam celere sanitatem adipiscetur. Raphanus autem ob eam etiam causam contra venena valere dicitur, quod vomitiones moueat, quibus

Raphanus

bus stomachus à noxiis humoribus expurgetur. Semen quoque venenis & venenatis vermibus aduersatur. Contra cerasta morsus potum ex vino auxilio est.

Raphanus ipse cum manifesta calefactione attenuandi atq; incidendi facultatem habet. Nam qualitas acris in ipso superat : quibus rebus puitam incidit & absumit. Sanguinem acrem atque pungentem efficit, eoque biliosis nocet. Stomacho aduersatur, ructus ciet, humorē crassum ac lentum, & si virtus concoctrix debilis fuerit, crudam etiā generat. Vomitus cieri per raphanum sumptum ante reliquum cibum, dicit Dioscorides lib. 2. cap. 101. vtpote qui hoc modo cibum eleuet, & ad euomendum protrudat. A reliquo autem cibo sumptum, *αὐτὰρ ῥάπην*, hoc est, distributionem ciborum in corpus iuuare perhibet, his verbis : Summo tamen cibo sumi debet, quo magis eius distributionem adiuet; cum autem præsumitur, cibum suspendit : quare vomituris commodissime datur ante cibum. Verum Galenus libr. 2. de alim. facult. capite 70. se mirari ait, tum Medicos, tum idiotas, qui raphanos crudos à cœna *ἐν τῇ νύκτι ἐσθῆναι*, id est, bonæ concoctionis gratia edunt. Ipsi quidem, inquit, hanc rem experientia satis sibi exploratam esse affirmant : qui tamen ipsos sunt imitati, omnes lesi fuerunt. Sumpti enim post cibum, coctionē non iuuant, sed impediunt potius. Subinde enim eructant, ventriculum probe claudi non sinunt, caput vaporibus replent, eiq; grauitatem inducunt. Minus tamen officiant qui exigua copia à cœna cum sale & aceto ingeruntur : Inde *ἀφ' οὗτων ἢ τὸ ἀλίον ἐν πικρῷ*, id est, bonā

inge.

ingenii habitudinem ac industriã homini, mentemque quæ recte & perspicue percipiat atque intelligat efficere tradunt. Dioscoridi sensuum, etiam aciem excitant: Lienem extenuant, icciculi & lumborum doloribus profunt. Nonnulli quoque cum oxymelite vomendi gratia propinant, multamque educunt pituitam, & à febre quotidiana sæpe & quartana liberant. Folia si parua copia sumantur, coctionem adiuuant, & ad appetentiam quæ collapsa fuerit, excitandam accommodata sunt. Plura de raphano Dioscorides atque Galenus locis paulo ante citatis. Plin. lib. 20. cap. 4. Constantinus lib. 12. de agricul. cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

Quantum, Theriace: Hæc enim tota substantia sua tam brutis, quam ratione præditis animalibus contra omne veneni genus auxilio est, neminemque pollicito frustrari sinit. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hoc statim epoto antidoto periisse, memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta haud multo post morsu impetratus bellæ veneno ceu illam superante, interiiit. In pestifera etiam lue solum hoc antidotum malo correptis prodesse adeo hætenus visum est, vt nullum aliud præsidium tanto malo resistere fuerit idoneum. Namque pestis, tanquam & ipsa existat quædam bellua, haud paucos interimit, verum ciuitates quoque totas depascitis male conficit. Quippe praua quædam aeris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines, cum respirationis necessitate periculum euitare nequeant, ipsum aerem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt: Theriaca au-

Theriace.

rem in eiusmodi aeris statu presumentes, neuri-
 quam à malo corripiuntur. Quin & correptis ià
 eadem medetur, aeris inspirati malitiam alte-
 rans mutansque, vt quæ corporis temperaturam
 infici magis prohibeat. Breuiter, totum corpus ta-
 ta ab iniuriis securum facit, vt nec à deleterio
 quopiam possit infici. Consimilis fere virtutis est
 & aliud quoddam antidotum, quod ab eius, cui
 in frequenti vsu fuit, nomine Mithridatium ap-
 pellatur. In qualitate enim atque efficacia the-
 riaca proximum est, parumque ab ea differt, nisi
 fortè quod Theriace paulo calidior, & contra fer-
 pentum venena potentior est. Proditur magnum
 illum bellatorem Mithridatem hoc antidotum
 presumentem ob firmam corporis constitutionem
 ex illo preparatam, non potuisse veneno potè
 interire. Cum enim bellum aduersus Romanos
 gerens à Pompeio victus in extremis medica-
 menti veneno sanus mori cogeretur, medicamen-
 to epoto eoque copioso ipse quidem non inter-
 iit: filia autem ob eximium erga patrem amo-
 rem, cum eò mortem volentes oppetere, eiusdem
 medicamenti potu subito conciderunt. Deinde
 eum mortem ille obire statim non possèt, (venc-
 no propter antidotum presumptum inefficaci,
 vocato quodam ipsius amico, nomine Bistoco in-
 iunxit ipsum vt iugularet. Atque sic medica-
 menti opus ferro absoluens, mori ipsum violen-
 ter coegit. Hæc fere Galenus in libro de Ther-
 iaca ad Pisonem, capite 2. & 8. & 28. Lege plura
 apud eundem in libr. de vsu Theriace ad Pam-
 philianum per totum, & libr. 1. de antidotis, cap.
 16. & Auicenn. 64, Tract. 3, cap. 1. & 6. 4. Tract. 2.
 capite 5.

Sextum, Nuces, nempe iuglandes quas nōnuli etiam regias appellant. Hæ multo sane in vsu sunt. Cum ruta & ficis præsumptæ, & à sumpto cibo, lethalibus venenis aduersantur, nec minus si à veneni haustu comedantur. Largius esitata latos lumbricos pellunt. Cum capra vero, sale & melle, canis hominisque morsui conferunt. Et hoc de aridis cum primis intelligendum est. Alimentum porro quod corpori præbent, exiguum est. Arida viridibus ac humidis peiores habentur: vnguinosiores enim magisq; pingues sunt, itaque facile etiam in bilem transeunt: & quod diutius recondita fuerint, magis tales efficiuntur. Quamobrem oleum etiam ex inueteratis exprimere liceat. Tunc sane concoctu difficiles, & stomacho, præsertim bilioso, inutiles fiunt, atque bilem augment, faucium & capitis dolorem adferunt, tussientibus inimica, oculos lædunt, vertiginem faciunt, idque cum à cibo sumuntur, linguæ *πυρρὸν* inducunt, & in ore inflammationes & vlcera pariūt. Stomacho meliores fiunt, si cum caricis edantur. Ad vomitiones ieiunis in cibo vtilis. Caterum quæ virides adhuc sunt atque humida, neque adstringentis qualitatibus, neque oleosa conspicue participes, sed magis quodammodo qualitatibus expertes, hæ stomacho minus nocent: dulciores enim sunt, faciliusq; concoquuntur, & multo magis, quando & ipsa cum caricis manduntur. Humida præterea apta ad delectationem sunt, sicca vero minus. Plerique autem ventris subducendi gratia cum garo etiam ipsas præsumunt: in quem vsu virides sunt accommodatiores, vt quæ adstringentibus qualitatibus minus sint participes. *Quin*

& siccaram quoque, si prius (quod nonnulli faciunt) in aqua fuerint maceratae, facultas viridibus est ad similes. Adhuc viridium nuclei à pellucula mundati atque torrefacti aliquantulum, si à reliquo cibo commendantur, ciborum in corpus distributionem adiuuant. Et sic patet in vniuersum, corporibus sanis nuces virides magis quam siccas conuenire. Plura Dioscorides libro 1. cap. 178. Plinius libro 23. cap. 8. Galenus libr. 2. de aliment. facult. cap. 28. & Simeon Sethi in Synagmate.

DE AERE.

CAPVT XIV.

Lucidus ac mundus sit rite habitabilis aer,
Infectus neq; sit, nec olens fœtore cloaca.

Aeris optimi nota.

Hic agitur de prima re non naturali, nempe de Aere, cuius, vt Galenus libr. 9. capite 14. methodend. & in arte medicinali cap. 85. testatur, nulla est euitandi ratio. Nam in aere nos ambiente semper versari, comedereque ac bibere, & vigilare, & dormire est necessarium, & sine eo nec tolli morbus, nec teneri sanitas potest. Hic igitur causa sine qua non obtinet rationem. Quapropter sedulo hoc agendum, vt in ambiente, quoad fieri potest, quam optimo habitemus. Quod, ut recte consequamur, quatuor eius notas hisce versibus expressas diligenter consideremus oportet. Quarum prima quidem est, vt sit lucidus, clarus minimeque crassus, aut nebulosus. Crassus enim & obscurus humores confundit, turbidusq; ad cor descendit: quo fit vt spiritus etiam turbidi ac crassi, tum corpus pigrum ac languidum reddentes, tum animam quoque

contristantes, ex eo producantur. Nihil autem magis viuudum ac incundum, minusve circa voluntarios motus pigrum reddit hominem, quam si in lucido ac claro verferur aere, aut mane surgat. Secunda, vt sit mundus, hoc est, exquisite syncerus ac purus, nullisq; vaporibus inquinatus. Impurus namq; iuxta qualitatem & naturam illius quod ipsi admiscetur, cordis temperaturam variat atque immutat, quemadmodum id ipsum Haly Rhoboam comment. 16. in lib. 3. Artis medicinalis Galeni ostendit. Tertia, ne sit infestus, cuiusmodi esse solet in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, sicut post praelia contingit. Nam hunc pestis fere subsequitur: inspiratus siquidem corporis spiritus inficit. Quarta, ne foetorem habeat cloacæ: sub qua sane comprehenduntur & particulares aeris infectiones omnes, quibus humana natura offenditur, nempe latrinarum, cœni, sterquiliorum, fouearum, culina, locorum in quæ cadauera & ossa mortuorum comportantur, & stagnorum seu paludum, idq; multo quidem magis, si linum insuper aut cannabis in eis putrescit. Quando enim aer huiusmodi sordibus inquinatus per inspirationem trahitur, spiritus inuenit, ac maximam cerebro noxam suggerit, viarum spiritus obstructione, facultatis animalis transitum prohibens, & halitu suo caput grauans. Huiusmodi ergo aer omnibus ex a quo atatis uerso qui purus omnino est, nulli non atati est utilis. Hinc non temere Auicenna 2. 1. doct. 2. sum. 1. cap. 2. in hunc prope modum scriptum reliquit: Aer quidem optime temperatus & clarus,

cui nihil prorsus admistum est alienæ materiæ. quæ tota substantia spiritus temperatura contraria sit, sanitatem non efficit tantum, sed etiam conseruat: contrarius vero effectus producit contrarios. Verum quo prædictorum exactior habeatur notitia, sciendum est, Aerem pro tuenda bona valetudine duobus modis esse necessarium. Primo quidem ob spirituum & caloris innati refrigerationem: deinde vero ob humiditatis excrementi, spiritibus ac calori innato molestiam exhibentis, expulsionem. Quemadmodum enim externum ignem sine aeris euentilatione suffocari atque extingui videmus: ita etiam de spiritibus & calore innato imaginari oportet. Nisi enim per assiduam inspirationem & transpirationem calor naturalis refrigeretur & quasi ventiletur, necesse est spiritum perire: aere enim indiget nutriente, conseruante, temperante, atque depurante, siue segregante. Nutritio ergo, conseruatio & temperatio caloris innati fiunt per aeris attractionem: depuratio per eiusdem expulsionem. Ac priores quidem fiunt a spera arteriæ dilatatione, quam *Ἀσπλῶ* Græci nominant: ea enim aer frigidus attrahitur, qui vitale robur, vnde spiritus quoque animalis gignitur, excitat & recreat. Altera vero eiusdem arteriæ accidit contractione, *συσπλῶ* Græci vocant, qua certe quod ex humorum deustione in toto animalis contractum, velut fumidum est excrementum, expellitur. Aer itaque qui sic attrahitur, si foetidus & impurus fuerit, calorem innatum atque spiritus corrumpit. Hinc etiam intelligi potest, facillime infici corda venenato aere. Quare pro tuenda bona valetudine eligendus est aer

optima essentia, qui nihil vaporis seu halitus alieni in se admittum habeat, neque turbidus aut nebulosus appareat. Qui enim talis existit, humores conturbat, & vt antea etiam dictum est, animam contristat. Sed sit exquisite purus ac liber, qui ex terra plana vel edita ventorum perflatu vndique lustratur: & cui fumi, pulueres & nebulae admixtae non sint, & qui nec stagni, nec paludis halitu sit infectus, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret, qualis circa *scythias* & Hierapolin, alibi que in multis terrarum locis visitur: nec ex cloacis, qui urbem aut numerosum exercitum purgent, vitium contraxerit: nec ex animalium, olerum, leguminum, aut prauarum arborum putredine aut fimo coinquinatus sit: nec ob stagnum, vel flumen vicinum nebulosus sit: nec editis vndique montibus in cauo loco, siue valle conclusus vllum recipiat perflatum. Suffocans enim putrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus aceruatur squalor ac fitus. Proinde omni plane aetate noxius est, & vitandus, quemadmodum & quilibet inclusus. Haec fere Galenus lib. r. cap. 16. de sanitate tuenda. In pestilente tamen ambientis constitutione ob generaliore putrefactionem, inclusus conuenientior existit: vnde per id tempus domi manere, fenestrasque occludere oportet, ne qua pestilens aer ingrediatur. Quod si cui tamē eas aperire placuerit, curandum imprimis, vt sint versus Orientem aut Septentrionem constituta: idque fieri à Sole iam aliquot horis orto. Calorem enim Solis citius irrumpens caliginem atque putredines aeris dissipat, omnemque crassitudinis

rudinem eius attenuat. Ad postremum vero cauendum etiam, ne vel minimum quidem aer in qualitatibus suis tam actiuis quam passiuis, caliditate nimirum, frigiditate, humiditate & siccitate, excedat. Si vero talis loco habitationis nostra natura defecerit, arte nostra molliendum erit, vt qualem esse expedit, præparetur. Id autem qua ratione fieri possit, Galenus libr. 9. Method. meden. cap. 14. & Auicenna 2. 1. doct. 2. Sum. I. cap. 6. 7. 8. & 9. copiose admodum docent.

DE NIMIA VINI POTATIONE.

CAPVT XV.

*SI nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu mane bibas iterum, & fuerit medicina.*

Præceptum hoc loco de iis traditur, qui mane ob pridianum vini potum ægrotant, nempe vt tum quoque ipsis paulum vini propinetur. Porro largior vini inuitatio, quæ ultra quam satis est, ac multam in noctem producit, ebrietatem nonnunquam, sæpe sitim matutinam, aliquando vero immodicam etiam corporis excalefactionem suscitare solet. Si quidem excalefactionem, maximus error est, id mane repetere: nam perinde hoc esset, ac si ignem igni adderes, oleoq; incendium restingueres. Si ebrietatem cum nausea quadam, nihil in commodauerit, si etiam paulum eius mane propinetur. Quin Hipp. 2. Epid. in crapula & capitis dolore vinum meracum, vel panem quam calidissimum cum vino meraco edendum suadet. scilicet voluit tum Hippoc. meracum exhiberi, vt ascendentes è crapula vapores ad vias vrinæ deriuarentur, vel vt excitato

ex meri potu naturali calore præ copia grauato ac torpidiore reddito crapula ipsa vel per vomitum, vel per secessum solueretur. Sic enim facile vomitus elicietur, ventriculusq; à bile & pituita cæterisque prauis ac vitiosis humoribus, quibus grauatus fuit, exonerabitur, adeoq; crapula cum omni eius noxa discutietur. Vomitum enim præstare iuuamentum, vt stomachus à materiibus humoralibus euacuetur, autor est Auic 4. 1. cap. 13. probatque vomitum bis in mense continuis duobus diebus, ex autoritate Hippocrat, in libro de dixta salubri & in libro de insomniis, nimirum vt secundus dies prioris vomitus reliquias extrudat. Idem 3. 1. doct. 2. capit. 8. non parum emolumentum ex eo confecturum adferit, si quis semel in mense inebrietur: quo videlicet perebrietatem vomitus excitetur, vt qui maxime ab ægritudinibus chronicis, hoc est, longis ac malis tueri queat. Sed Rabbi Moses tract. 4. ad Sultanum Babylonix hanc sententiam ceu erroneam, his conuellit verbis: Noces, inquit, ebrietas omnis, & maxime assidua: errauit ergo qui esse putauit vtilem ebrietatem semel in mense. Quin eadem etiam à Gulielmo Placentino libr. 1. capite 8. de curatione morborum, & à Gordo-
 nio particul. 2. Lili, capite 21. & à Valesco libr. 1. Philonii cap. 8. redarguitur, vt quibus præseruari, quam curari melius esse videatur. De vomitu plura infra ca. 85. Si quis ex nocturna vini potatione, propterea quod bibere illud non consueuerit, oblatiditur, huic & mane, quod adsuescat, idem propinandum est: sic enim fiet, vt ex vini sumptione minorem læsionem sentiat. Nam ab assuetis, vt est apud Hippocratem libro 2. a.

*Diosc. lib. 5.
 cap. 7. &
 Rhaz. 1. lib. 2.
 4. cap. 5. ad
 Alman.*

phorif. 50 minor fit lasio. Si vero nocturnam vini potationem mane sitis excipiat, ea mendosa est, & curatur quidem sumptione vini, sed magis tamen aqua. Caterum minime ignorandum hoc loco, ab assidua & quotidiana ebrietate sumo opere omnibus tam firmum, quam imbecille cerebrum habentibus ex æquo cauendum esse.

Plinius lib.
14. cap. 22.

Ebrietatis
incommoda.

Frequens siquidem ebrietas, quemadmodum 3. 1. doct. 2. capite 8. Auicenna testatur, sex morborum genera in humanis corporibus excitat. Primo namque iecoris *δυσχολία*, hoc est, bonum habitum dissoluit. Vinum enim immoderatus sumptum calorem eius naturalem vel obtundit, vel resoluit atq; debilitat, adeo vt facultatem amittat sanguificam, & aquosas humiditates *ιδρώματα* efficientes pro sanguine generet: vel hepar ipsum vna cum humoribus eius adurit: quam sane tam magna ex parte sequi solet *ελεφάντιαισις*, quæ est Arabum lepra, vel mania. Deinde assidua fumorum è vino sublacione bonam etiam cerebri constitutionem destruit: calidum quidem phrenitidi aut mania, frigidum vero epilepsia, lethargo, apoplexia aut caro, Arabibus Subeth appellato, obnoxium reddens. Terrio loco neruorum imbecillitas continuata vini perpotationem sequitur: atque inde sane accidit, vt bibacibus & frequenter inebriari solitis caput, manus, ac reliqua membra prope omnia tremula efficiantur: idque non tantum in senio, cuius maxime proprium hoc vitium est, sed in cruda quoque viridiq; senectute. Quarto, frigida neruis vitia, nempe conuulsionem ac paralyin adducit. Vbi enim immoderatus sumitur vinum, vt quod

calidam habeat temperaturam, facillime eos re-
 plere solet. Talis siquidem natura prompte om-
 nia subintrat, præsertim quum non admodum
 crassam substantiam habuerit. Substantia igitur
 copia vinum nervis hæc adfert mala, Galenò
 commentis lib. 5. aphorism. teste. Vinum etiam
 frequenter in ventriculo acescit, vnde non mi-
 nimum læduntur nervi. Ex defectu præterea cõ-
 cõtionis vinum sæpe conuertitur, vel in crudas
 atque aquosas humiditates, quibus laxati nervi
 resoluuntur, vel in frigidos, crassos & glutinosos
 succos, quibus iidem obstructi aut distenduntur
 aut contrahuntur. Quinto apoplexiam pro-
 creat: pituitoso enim, hoc est frigido, crasso, len-
 toque humore, quem temporis tractu generat,
 adeo principalissimos cerebri ventriculos vna
 vice & cumulatum replet, vt subito omnes cor-
 poris particulae motu simul ac sensu destituan-
 tur. Sexto vero repentinam sæpe mortem adfert.
 Locis enim spirationis vini vel inde generatarum
 humiditatum multitudine vehementer coarctatis
 atque impeditis, ebrius stertendo & dormien-
 do suffocatur. Hæc omnia Galenus etiam libro
 tertio de temperamentis, in hunc scribens mo-
 dum confirmat: Vinum, inquit, non semper ani-
 mal calefacit, æque vt nec oleum flammam ac-
 cendit, tamen si aptissimum est ignis nutrimen-
 tum. Imo si imbecilla & exigua flammæ confers-
 tim multum oleum infundas, suffocabis eam, pro-
 fusq; extingues potius, quam augebis. Sic igitur
 & vinum, vbi plus bibitur, quam vt vinci possit, ta-
 tum abest, vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora
 vitia gignat, quippe apoplexia & paraplegia,
 & quæ Græce Caros & comata vocantur & ner-

uorum resolutio, & comitiales morbi, & conuulsiones, & tetani immodicum vini potum comitantur: quorum vnumquodque frigidum est vitium. Hæc ille. Quanquam vero à nobis hæcenus dicta mala vino immoderatus sumpto accepta ferenda sunt, non parum tamen conferre existimandum est, si modice bibatur. Auicenna loco supra citato quinque eius recenset commoda. Primo namque calore & subtilitate substantiæ, tum conuenienti quoque & occulta proprietate facilem efficit ciborum, quibus permiscetur, in omnia membra distributionem. Vnde elegantissime ab Hippocrate in libro de alimento, *ἔχημα τῆς τροφῆς* hoc est, alimenti vehiculum nuncupatur. Idque merito sane: neque enim ex ventriculo in venas, quæ sunt in hepate multa & angusta, succus facile transmitti posset, nisi aliquis ei tenuis & aquosus humor, tanquam vehiculum permisceretur. Deinde eadem est ratio phlegma incidit atque resoluit, meatuum obstructions aperit, adeoque naturam ipsam ad excretionem incitat. Tertio flauam bilem per urinam, sudorem, excrementa, & transpirationem insensibilem *ἄηλοι ἀποδύσσει πύλω* Graeci vocant, expellit: idque intelligendum maxime de vino tenui, subrubeo, siue albo, per naturam debili, vel abunde diluto. Potentia enim flauam bilem augent potius, quam expellunt: quod insita quadam vi in eam facile commutentur, & hepatis viua quam satis est calefaciant. Quarto atram bilem, quæ crassa & tardi-morus est, per proprios meatus ab hepate ad splenem, & à splene ad os ventriculi nullo negotio deducit, eandemque è corpore tandem vna cum fecibus exigit. Quin et-

Tam melancholia noxas substantia, temperamento, & effectibus suis contrariis reprimit ac tollit. Melancholia siquidem tristitiam, timorem, pusillanimitatem & auaritiam: vinum vero latitiam, audaciam, magnanimitatem & liberalitatem parit. Quinto medetur omnibus modis seu speciebus lassitudinis, nisi multa extranea caliditas ipsis coniuncta fuerit. Spiritus enim languidos tantumque non exolutos, abunde reficit & recreat, facultates corroborat, & humiditates musculis, neruis, chordis & iuncturis insidentes aut eximit, aut certe minuit. Adhac in arescitiua lassitudine, re ita postulante, velociter humectat, praesertim si dilutum fuerit. Praestat praeterea & alia quamplurima commoda: Galeno enim teste libro 3. de temperament. capite 3. omnium celerrime nutrit: nam vt adsimiletur, mutationem desiderat minimam. Calorem praeterea & spiritum naturalem corroborat, totum corpus calefacit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, iram mitigat, tristitiam remouet, libidinem incitat, praequae omnibus aliis potibus cōcoctionem semicrudorum humorum in quauis corporis parte adiuuat, & vt vnico verbo rem totam perstringam, hominem & anima & corpore reddit viriliorem: vnde abstemii, si caetera aequabiliter se habeant, reliquis sunt effeminatiorēs.

DE MELIORE VINO,

CAPVT XVI.

Gignit & humores melissu vinum meliores,
 Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
 Vinum fit clarumq, vetu, subtile, maturum

Ac bene dilutum, saliens, mo deramine sumptum.

Hic docetur imprimis, ex meliore vino meliores humores procreari; neque id sane immerito. Nam quanto prestantior humorum materia fuerit, tanto ex ea etiam meliores humores gigni rationi consentaneum est. Subiungitur deinde, corpus nigri vini potu turbidum ac pigrum reddi, & ne hoc quidem citra rationem. Nam cum reliquis sit crassius ac terrene nature magis particeps, spiritus etiam crassiores inde produci necesse est: Similem enim esse oportet defluxum subiecte substantie, vt locis supra aliquoties citatis Galeus autor est. Iam vero spiritus crassiores corpus grauant, & ad voluntarios motus perficiendos pigrum reddunt. Tertio loco septem referuntur precepta de electione vini.

Primum, vt sit clarum: hoc enim, vtpote subtile, spiritus etiam claros ac subtiles generat.

Secundum, vt sit vetus. Nouum enim siue mistum (si cetera consentiant) facilius inebriat, aluum subducit, colicos cruciatu generat, & alia quorundam adfert incommoda, de quibus infra capite 26. Neque ita tamen hoc intelligendum venit, vt nobis admodum vetus eligendum videatur. Tale enim, iuxta Auicennae sententiam, 3. 1. doct. 2. capite 8. inter medicamenta potius, quam potus reponendum est. Maior siquidem ei corporis ad caliditatem & siccitatem alterandi, quam alendi facultas inest. Alimentum enim quod ex ipso corpori hominum accedit, existimatum est: eo quod a facibus & viriditate, quibus permixtum & confusum fuit, iam repurgatum, seque ipso calidius quodammodo effectum sit. Vinum namque, sicuti libro 8. capite 14.

de

Vinum v.
viii.

de simpl. medicam. facult. à Galen. scribitur, ex secundo est ordine excalescentium: sed quod admodum vetus est, ex tertio: sicut mustum, quod vocant, ex primo. Caliditati eius proportionem respondet siccitas.

Tertium, vt sit subtile: tale enim spiritus præcreat multos atque subtiles: cum è diuerso crassum crassos generet.

Quartum, vt sit maturum, non austerum, sius stypticum. Austerum namque vinum, quemadmodum comment. 8. libr. 3. de victus rat. in morbis acut Galenus attestatur, excretionem omnes cohibet. Quare lædit ea corpora quibus per vias expurgari est opus: lædit quoque superiora omnia. Sed tamen ipsa adstrictionis ratione omnino iuuamentum præstat ægritudinibus intestinorum. Verum huiusmodi adstrictio remouetur, si aqua temperatum fuerit.

Quintum, vt sit dilutum: Vinum enim cum diluitur, hoc est, aqua temperatur, remittit fumositatem suam, atque ob eam rem minus cum caput grauat, tum inebriat. Sed hoc ipsum de vino subtili potissimum intelligendam videtur: nempe crassum si diluas, subtilius ac magis fumosum efficias, vnde citius inebriat. De eo igitur Auicenna intellexisse censendum est. 3. i. doct. 2. cap. 8. dum inquit: Mixtum velocius inebriat.

Sextum, vt in fundendo quasi subsiliat: & est vna de boni vini conditionibus, de quibus supra cap. 10. dictum est.

Septimum, vt modice sumatur. Vinum enim modice sumptum acuit ingenium. Excitat enim vini calor inueniendi vim, quæ torpet non nunquam in ieiunis, Est hæc sententia in li-

bro de disciplina Scholarium, qui Seuerino Boethio adscribitur, libr. 2. Vinum, inquit, modicum sumptum intellectui videtur conferre acumen: non autem modice sumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorē infundit, ad ignorantiam perducit. Ex omnibus iam dictis colligitur, pro conseruanda bona valetudine eligendum esse vinum ætate medium, clarum, rubedine nonnulla participans, odoratum, sapore æquale, ita vt non acre sit, nec acutum, neque dulce, nec fumosum, neque crassum, neque subtile nimis, sed ad subtilitatem inclinans, neq; excel- lenter potens, neque plus æquo imbecillum, sed medium: natum in colle aperto, Meridiem spectante, regione inter caliditatem ac frigiditatem temperata. Hæc ferè Auicenna loco citato. Porro circa vini vsum pro ætatis ratione tres notandæ sunt regulæ Prima, ne pueris detur vitum in potu: nam perinde hoc esset, ac si ignem igni addas. Quippe quod haustum & humectat nimium & calefacit corpus, tum caput halitu replet ijs, qui humido calidoq; temperamento sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atque nec repleti his caput est vtile, nec supra quam par est humidos calidosque fieri: quoniam eo iam calor humo- risq; peruenerunt, vt si paululum vtramuis qualitatem auxeris, iam modum excesserint. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit: ex quo non corpori modo, verum etiam animo damnum accedit. Galenus libro 1. capite 15. de sanitate tuenda. Secunda, vt seni detur, quantum citra dispendium valetu- dinis ferre queat, hoc est, quantum appetit genuis

Virgilius. 2.
Georg. A-
perios Bac-
chus amat
colles, &c.

na ac
oci ex
por
refici
æxang
comm
ditat
ris re
abun
tuum
dem
ris al
lenu
iuuen
vt Ga
15. ne
exista
itan
anim
dit.
mitig
corpu
& ter
Plato
20. d
more
te 10.

No
Ne
Hic q
T

na ac regularis appetentia. Quemadmodū enim ocreæ veteres, arida, & corrugata oleo; ita corpora senum vino electo, quale est Bellouacense, reficiuntur ac renouantur. Senibus enim, cum sanguines & frigidi sint, vnum illud maximum commodum ex vino accedit, quod ætatis frigiditatem ad symmetriam & mediocritatem caloris reducat, tristitiam & melancholiam, quibus abundat, expellat, & soporem quo fere destituuntur, reuocet, obstructions item, quibus iidem obnoxii sunt, tollat. Sane vinum ficati pueris alienissimum, ira senibus aptissimum est. Galenus libro 5 de sanitate tuenda, cap. 7. Tertia, vt iuuenibus non exhibeatur, nisi temperate. Nam vt Galenus inquit libr. 1. de sanitate tuenda. cap. 15. neq; iam adultis vinum, nisi modice sumptū, existimandum est vtile esse; quod videlicet & ad iram & ad libidinem præcipites facit, & partem animi rationalem heberem turbidamque reddit. Caterum his ipsis ad bilis excrementa vel mitiganda vel expellenda est sane non inutile: corpus corroborat, & ingenium ob subtilium & tenuium spirituum copiam exacuit. Plura Plato libro, 2. de Legibus, Senec. libro 2. capite 20. de Ira; & Galenus in libro. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, capite 10.

*Vinum lac
senuto.*

DE CEREVISIA:

CAPVT XVII.

Non acidum sapiat cereuisia, sit bene clara
Ex granū sit cocta bonis satis ac veterata.

Hic quinque traduntur notæ eligendæ cereuisiæ.

Prima, vt non sit acida: hæc enim ventriculo

inimica est. Acetum namque quemadmodum comment, 39. libro 3 de vict. rat. in morbis acutis Galenus docet, suapte natura nervos offendit, idque sane experimentum testatur, & demonstrat ratio: nempe exangues sunt, & ideo frigidi facileque ab iis, quæ refrigerant simul & tenues habent partes, afficiuntur medicamentis. Læduntur præterea & à reliquis perfrigerantibus omnibus: sed substantia aceti, quod tenuium est partium, in eorum mergitur profundam, atque in omnes ita irumpit partes, ut ne minimum quidem ex eis illa sum maneat. Sic igitur acetum nervosas offendit partes. Ventriculus autem nervosus est Ergo &c.

Secunda, ut sit clara: turbida enim impinguit quidem, sed urinarum meatus obstruit, atque ob id calculosis plurimum nocet, flatus gignit, difficilem atque breuem spirationem efficit, & pituitam auget.

Tertia, ut sit cocta ex bonis, ac validis & minime corruptis granis, nempe ex optimo hordeo, tritico, vel auena: quanto enim grana meliora fuerint, tanto & meliorem inde humorem gignit par est.

Quarta, ut sit bene ac perfecte cocta. Hæc enim melius concoquitur, & natura convenientior existit: Male vero cocta ventris inflationes, tormina, & colicos cruciatus generat.

Quinta, ut sit vetus & à facibus repurgata. Rescens enim præterquam quod iisdem malis, quibus male cocta, obnoxia est, stranguriam etiam facit, Plura infra cap. 46.

BONA VALETVDINE.
DE VSV CEREVISIÆ.
CAPVT XIIX.

139

D*E* qua potetur stomachus non inde grauetur.
Hic vnicum de Cereuisiæ vsu præceptum traditur, nempe vt modice sumatur, neque ea stomachus prægrauetur, vel ebrietas concilietur. Ebrietas enim ex cereuisia, quam vino, deterior est, & diutius perdurat, quod crassior, concoctaque difficilior sit, quam vinum. Fumi namq; crassiores inde ad caput eleuantur, quam ex vino: quare tardius etiam discutiuntur. Ex quo sane loco sequitur etiam, in principio prandii vel cenæ potum à cereuisia vtilius, quam à vino inchoari. Ventriculus enim ante cibi sumptionem vacuus & nutrimenti indigeus è proximis haud dubie visceribus attrahit. Illa vero, vt copiose admodum lib. 3. de facul. nat. cap. 13. Galen. docet, nihil præter superfuitates & excrementa retribuisse certum est: quo fit, vt superfuitaribus iam atque excrementis abundet. Quæ certe potissimè causa est, cur in maxima fame Medici consulant, vt ante cibi sumptionem vomitus eliciatur: quo nimirum superfuitates illæ à vetriculo attractæ euacuentur prius, minimeq; cum χυλῶν miscantur. Si igitur in principio mensæ biberetur vinum, quo natura præcipue delectatur, quodque acutissime ab ea, quæ visceribus inest, trahendi vi rapitur. Superfuitates à vetriculo attractæ vna cum vino in omnia statim corporis membra, non sine fanitatis dispendio distraherentur. Atque ob hoc fortassis Ioannes Matthæus de Grad. consilio 90. non in principio solum mensæ, sed in maxima quoque siti, & postquam

quamlibet actionem fortem ac vehementem a vino abstinendum cenfer: quippe quod ita sumptum inconcoctum adhuc ac erudum ad nervos facile penetrat, atque iambi in acetum commutatur. Cerevisia vero, utpote crassior & ad concoctionem pertinacior, non tam auide rapitur: quare ab ea potus in principio prandii vel coenae utilius inchoatur. Cerevisia humores etiam officio stomachi insidentes abluit, & sitim, quae ex nimia vini potatione timetur, praeterea quamlibet aliam mendosam, coarctat ac reprimat.

QVAE VICTVS RATIO QVOLIBET ANNI TEMPORE SIT UTILIS.
CAPVT XIX.

Temporibus verò, modicum prandere iuberis:
Sed calor a flatu dapibus nocet immoderatis,
Autumni fructus caueas, ne sint tibi lectus,
De mensa sume quantum vis, tempore Bruma.

Hic pro singulis anni temporibus conueniens instituitur victus ratio. Et primo quidem de Vere agitur. Verno siquidem tempore modice prandendum est, id est, paulum cibo demendum, adiciendumque porioni, Cornelio Celso libro 1. cap. 3. & Auicenna 2. 1. doct. 2. capite 6. testibus. Hyeme enim ob temporis gulositatem, exercitii paruitatem & resolutionis prohibitionem, humores crudi, maximeque phlegmatici, ex temporis proportione generati in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, siue *ἐν τῷ ἐσωτέρῳ* adunantur. Ver autem superueniens illos eliquat, & per totum corpus diffundit. Quare natura per id tempus plurimum circa illorum concoctionem occupata est. Si itaque in Vere

Vere n
pradic
tur
pia plu
humo
aliquo
Quar
cibo p
tio ab
Auice
to &
hyem
temp
item d
bus re
temp
qua a
hiben
cibi. V
hyem
longit
pionio
innat
ment
Sed
ra cibi
conco
tus, qu
propte
sum,
ita co
riam
multu
ment.

Vere magna daretur cibi copia, natura impedita prædictorum humorum concoctione diuerteretur, vtpote humoribus & magna ciborum copia plus æquo grauata: vnde relictæ in corpore humores crudi & inconcocti facile in membrum aliquod decumbentes, egritudinem inducerent. Quare summopere cauendum est, vt id temporis cibo non nihil dematur. Ciborum enim diminutio ab ægritudinibus Veris maxime præseruat, Auicenna ibidem teste. Er hoc quidem de adulto & extremo Vere intelligendum. Nouum enim hyemi adsimulatur, vnde & hyemis ritu per id tempus cibus administrandus est. Intelligendum item de corpore crudis & phlegmaticis humoribus referto. Corporum namque in humoribus temperato, cibus iuxta caloris innati atque eius quæ a corpore fit resolutionis, proportionem exhibendus est: ablati enim causa est diminutionis cibi. Vnde Hippocrates libro 1. aphor. 17. Ventres hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis.

Secundo; de æstate: nempe quod immoderata cibi sumptio æstate noceat. Siquidem virtus concoctrix tunc debilis existit. Calor enim innatus, qui omnium operum naturalium causa est, propter ætatis infecus circumstantis caloris excessum, ad sibi affinem extra protenditur atque ita contingit dissolui ac dissipari eius substantiam: ob hoc igitur debilior redditur quam vt multum cibum conficere queat, Galeno comment. 13. libro 1 aph. teste. Vbi minime tamen silens

*Æstatis ab-
bus.*

lento prætereundum est, ob maximam humiditatem corporis tam substantialium, quam nutrimentalium, quæ per ætatem fieri solet, distillationem, plurimum quidem ac crassius alimentum exhibendum esse, si virtus concoctioni sufficeret. Verum cum vno eodemque tempore multum conficere non sufficiat, parum de eo ac sæpius exhibendum est. Id quod comment. 17. libr. 1. aphor. Galenus his significauit verbis: *Æstiuus quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, sæpius pauca danda sunt, quoniam & pluri egent adiectione, ut qui sunt dissoluti, & vires habeant imbecilles.* Idem Cornelius Celsus lib. 1. ca. 3. sic scribens confirmat: *Æstate ut sæpius cibo vtendum, sic exiguo est. Quamquam vero cibo non nihil per ætatem demendum est, potioni tamen adiciendum videtur. Maxima si quidem tum sit distillatio & exsiccatio corporis & calor humidum longe exuperat, vnde maior etiam sitis exoritur. Elixis itaque frigidisque cibus, ac portione tum multa, tum diluta vtendum. Vinum vero purum ac vinosum, ut quod facile inflammetur, & violento æstu vehementem calorem incendat, vitandum.*

*Tertio, de Autumno: ut scilicet in eo à pomis ac cæteris autumnalibus fructibus, nimirum vuis, persicis, ficibus, & similibus abstinenceatur, vel parce saltem de ipsis assumatur: ob ebullitionem enim quam in corpore & humeribus faciunt, sanguinem nimis fluidum, & putrefactioni accommodum generant, idque maxime in ventriculo impuro, & corporibus *καυροποις*, qualia per Autumnum sæpius occurrunt, quæ ob id etiam malis corripuntur ægitudinibus, cuius*

In mod
 pestilen
 ta libro
 in Aut
 quæ no
 tiosos
 nim pr
 parum
 suman
 punt. C
 tumme
 tatis tu
 quem
 zes pr
 cibo v
 biben
 dice, q
 ræde
 immo
 inflati
 Minu
 est.
 quare
 Sunt
 mali
 sima
 locu
 tubii
 archi
 ces st
 bus, q
 defici
 adm
 san

Talimodi habentur in primis variola, morbilli, & pestilentia. Quod palam etiam Paulus Aegineta in libro 1. capite 53. ita scribens attestatur. Poma in Autumno affatim assumere noxium est, ut quae non copia tantum obsint, verum etiam vitiosos procreent humores & inflationes. Etenim praestantissima, nempe ficus & vuae, flatu pariunt, corrumpuntq; cibos, nisi ante alios praesumantur: ita vero neque inflant, neque corrumpunt. Caterum quo exactior victus ratio per Autunnum habeatur, vniue hoc omnibus qui sanitatis tuendae curam susceperint, cauendum est, quemadmodum lib. 4. ad Almanso. cap. 26. Rhazes praecipit, ne famem vel sitim patiantur, vel cibo vna hora repleantur, vel aqua. Vinum autem bibendum est paulo liberius, non tamen immodice, ceu in aestate, dilutum: nempe ut corpus huic ræctet, & calorem reprimat. Quod enim aqua immodice temperatum est, calorem obtundit, inflationes, ac inde colicos cruciatus procreat. Minus etiam eius quam per aestatem sumendum est. Siquidem natura tunc imbecillior existit, quam ut magnam vini copiam cõcoquere queat. Sunt apud Galenum in libro de cibis boni & mali succi, cap. 3. pulcherrima quaedam ac vtilissima de horis fructibus praepcepta: quem sane locum, quia valde eruditus est, hic integrum subiicere placuit. Pater meus, inquit, geometricæ, architectonicæ, astronomiæ, arithmeticæ, logisticae studiis plurimum valuit: maximeque omnibus, quibus erat notus, ob ipsius iustitiam, modestiam, bonitatem, ut quibus ex Philosophis, admirationi fuit. Is cum puer ipse adhuc essem, sam mihi victus rationem instruit, ut nullis per

Oribas. lib. 1. cap. 10. ad Eunapium.

id tempus obnoxius morbis vixerim. Vbi vero adolescentiam sum ingressus, ille in agrum rei rusticæ studiosus concessit, ego vero doctrinæ studiis ardentius, quam cæteri condiscipuli die noctuque operam dabam. Sed cum per totum id tempus, quod *ὄπρωτον* vocant, horæis, hoc est, temporariis vel fugacibus fructibus vna cum æqualibus meis vberius usus essem, adueniente autumno acuto morbo correptus sum, venamque incidere opus fuit. Cum ergo in urbem pater reuerteretur, ad me obiurgandum se conuertit, eiusque generis victus admonuit, quo eodem fradente, usus antea fueram, utque ab illo in posterum minime discederem: vitaremque sodalium incontinentium consuetudinem præcepit. Tum sequenti etiam anno operam curamque adhibuit, ut sobrie viverem, atque horæos fructus cum moderatione gustarem. Atque ita in eo anno, qui erat ætatis meæ vndeicesimus, incolumis vixi. Sed cum altero deinde anno pater excessisset è vita, ipseque vna cum eiusdem ætatis amicis operæ fructus ad satietatem sumerem, in ægritudinem superiori consimilem incidi, ut tunc quoque sanguinis missione opus esset. Deinde vero vel singulis annis, vel alternis nonnunquam ad octauum vsque & vicesimum annum morbo aliquo laborabam. Cumque tunc temporis periculum esset, ne ea pars mihi, quæ iecur septo transuerso annexum est, abscessu corripiretur, ab esu horæorum omnium mihi pernitus abstinendum proposui, exceptis ficibus vuisque omnino maturis, quas neque intemperanter, ut antea, sed cum moderatione, sumebam. Quam sane victus rationem, cum quidam ex sodali,

Galibus natu me duob. annis maior comproba-
ret, curā ambo adhibuimus, vt exerceremur, cru-
ditatesque omnino vitaremus, ob idque ad hāc
vsque diem multos iam annos incolumes vixi-
mus. Reliqui quoque ex amicis, qui me hortāte
exercitatione vsi sunt, moderateq; cibum sum-
pserunt, redē omnes semper valuerunt: sed alii
quidē a quinto iam & vicesimo, alii ab aliquan-
to paucioribus annis, vt cuiq; scilicet persuasum
fuit, horros fructus, cibosq; alios mali succi vi-
tari oportere. Hęc ille.

Quarto, de hyeme: Hyberno siquidem tempo-
re, Auicenna 2. 1. doct. 2. cap. 6. teste, quantum vo-
lumus, hoc est, plus quam ceteris temporibus es-
dē dum est. Quod Galeni etiam testimonio con-
firmatur, qui comment 17. lib. 1. aphor. in hunc
scribit modum: Hyberno tempore multa quidē
danda sunt propter robur virium, sed raro, quia
non valde multa indigent adiectione laborans
tes, vt quibus non multa fiat euacua. io. Et ratio
quidem est, quia calor innatus hyeme intensior
est, tum quia vnitus, tum quia corroboratus,
διὰ τὴν ἀντιθεσίαν, id est, iuxta positionem
sui contrarii, nempe aeris frigidi corpora ambi-
entis. De qua plura Aristoteles libro 1. capite 12.
περὶ πνευματικῶν. Sed hoc veritatem habet in ro-
bustis & corpulentis, non autem in raris & debi-
libus. In his enim intensum hybernū frigus non
modo non corroborat calorem innatum, sed ma-
gis debilitat. Quod vero hyberno tempore calor
plurimus sit, innuit Hippocrates aphor. 15. lib. 1.
Ventres hyeme & vere natura calidissimi sunt, &
somnia longissimi: quare per ea tempora alimenta
copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor

Hyemii cibi.

innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis. Quæ quidem & crassiora & concocti difficiliora exhibere licet, eo quod calor intensior sit. Vino autem vtendum est tum meraciorre, tum rubicundiorre. Quamquam vero in hyeme, ob robur caloris innati & fortitudinem virtutis concoctricis, cibi crassiores ac densiores conueniunt: quia tamen tunc temporis ob phlegmatis abundantiam corpora facillime replentur & obstruuntur, & parua sit à continente resolutio, tutius est vti cibis inter solidum & rarum mediis: qualis est caro hœdina, vitulina, veruicina, luciorum percarum & cancrorum. Crassioribus vero, vt bouina, ceruina, porcina, concharum, ostreorum, carpionum, & similibus abstinendum, aut certe cum moderatione vtendum: adhibitis semper rebus aperitiuis & diureticis, nimirum petroselino, nasturtio, apio, & exercitio fortis. Caterum circa victus rationem pro singulis anni temporibus conuenientem hoc etiam notandum venit: Quod autumno quidem melancholicis cibis ac siccantibus abstinere oporteat, hyeme vero eis vti, quemadmodum sane ætate humectantibus & refrigerantibus: Vere autem, quod medii sit temperamenti, mediæ facultatis cibos edere quemadmodum lib. 1. cap. 25. de alimentis facult. Galenus attestatur.

DE PRAVO POTU
corrigendo.

CAPVT XX.

S Aluia cum ruta, faciunt sibi pocula ruta,
Adde rose florem, minuuntq; potenter amorem,
Quo traduntur hoc loco prauis potus remedia.

Trin

Primum, Salvia: cuius folia potibus immer- *Salvia*
sa vitia eorum proprietate quadam tollunt. Pec-
culiarem præterea habent gratiam, roborandi
cerebrum ac nervos: iis vero roboratis, malis
fumis ex pravo potu procedentibus melius re-
sistitur.

Secundum, Ruta: Huius namque folia integra *Ruta*
ac citra contritionē ullam potioni imposta, au-
xiliarem vim contra perniciem potus præstant.
Item caliditate & proprietate sua potus vitia
emendant. De Ruta quomodo aduersus venena
conferat, satis dictum est supra cap. 13.

Additur in posteriore versu, quod flos rosæ
superioribus adiunctus non modo dictam illas
vim augeat, sed Veneris insuper appetitum
cohibeat atq; tollat. Quod sane de rosæ potissi-
mum intelligendum est, quæ puniceo colore ru-
bent: hæ namq; fragrantia ac styptico suo sapore
potus nocumentum remouent.

DE NAUSEA MARINA.

CAPVT XXI.

Nausea non potest in hac quem vexare, marinam
Vindam cum vino mixtam qui sumpserit ante.

Cum plerisque necessitas incidat nauigio per
mare proficiscendi, hic etiam remedia quadam
aduersus nauseas & vomitiones, quibus premi-
solent, qui nauium insueti primum iam nauiga-
re incipiunt, enumerare placuit. Nempe, si diui-
tes illi fuerint, vt per dies aliquot antequam na-
uem conscendant, vinū suum aqua marina tem-
perent: si pauperes, aquam marinam absque mi-
stione bibant. Sic enim fiet, vt nauseas citra vl-
lam negocium eritent. Nam vinum, & præcipue

Gale. eboras
ment 14.
libro 4. ca.
phor.

K. 2. aquæ

Oribas. lib. 4.
s. 3. Synops. ad
Eustach.
440.

aquosum, quod Paulo Aegineta *oivdeiov* Græce dicitur, stomacho vomitionibus turbato maxime conuenit. Aqua uero marina, salsa & adstrictoria sua uis uentriculi claudens, vomitiones præcidit atque impedit. Porro vomitionibus primum iam oborientibus, nec facile, nec utiliter resistitur; ut quæ omnino magna ex parte præsidio esse soleant contra magnas & uehementes ægitudines, nimirum elephantiasin, aquam intercutem, apoplexiam, & stomachi tum frigiditatem, tum inflationem. Siquidem ab his non solum præseruant, sed easdem etiã iam obortas uel curant, uel certe leuant. At si diutius crebriusque uigeant, adeo ut nauigantes uehementer debilitentur, comestione stypticorum & acidorum fructuum, cuiusmodi sunt mala cydonia, mala Mariana, hoc est, ut interpretatur Iacobus Syluius, poma syluestria, ut uero Ianus Cornarius, poma Arantia, & nostra oricularia & curtispendula poma, quæ Epyroticis malis responderè putantur, uulgo Capendata: siue *pommes de Capendu* Gallice uocantur, & punica siue granata acida, restringendæ sunt. Hæc enim os uentriculi corroborant, & humorem sursum repentem deorsum reuellunt, ac inferne per uentrem euacuant, fluentemque stomachum sistunt. Quin & ipse stomachus ab hisce roboratus fructibus humores ad se uindictam exagitatione confluentes reprimunt. Apii quoque semen torrefactum ac in uino potum confert. Absinthium quoque tam in cibo, quam in potu sumptum nauseas tollit. Panis item assatus si ex uino aquoso & odore maceratus ingeratur, prodest. In summa tota uisus ratio tum ex acidis & uentriculum roborantibus, tum uapores etiam siue

siue fu
constr
le cur
cocta
bro i. c

S. Ab
Ex h
Con
quibu
condi
possi
mero
fit con
rum &
farcit
perflu
soluti
odore
affatic
Quin
ment
su ut
uacri
cunda
Quod
condi
cii def
famen
tum &

siue fumos ad caput ascendere prohibentibus, Vapores ste-
 constituenda est: in quorum numero & lenticu- machi pre-
 la cum primis in aceto vel succo vix acerbæ in- hibentia.
 coctæ reponendæ sunt. Plura Paulus Aegineta li-
 bro 1. c. 56. & Auicenna 3. 1. doct. 5. c. 7.

DE GENERALI
 condimento,

CAPVT XXII.

*Salvia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum,
 Ex his fac salsam, ne sit commixtio falsa.*

Communes recensentur hoc loco materia, ex
 quibus in mensa *et cetera*, hoc est, intinctus,
 condimenta siue salsamenta ex tempore parari
 possint, si specialia defuerint. Sunt autem ex nu-
 mero sex. Et prima quidē Salvia est: Ex hac enim
 fit condimentum in assatione siue coctura anse-
 rum & porcellorum. Hi namque Salvia persepe
 farciri solent, antequam assentur: vt nimirū su-
 perfluis, ac glutinosi ipsorum humiditatibus re-
 solutis atque dissipatis, Salvia penitus sibi cum
 odorem, tum saporem induant. Salvia tamē post
 assationem reiicienda, & non comedenda est.
 Quin etiam ruricolæ & plebei homines condi-
 mentum ex Salvia conficiunt, quo in anserum e-
 su vtuntur. Allium enim cum Salvia contundūt,
 vt acrimoniam deponat, & vino commiscet. Se-
 cunda, Sal: de quo infra capit. 52. Tertia, Vinum:
 Quod sane extemporale diuitum vel nobilium
 condimentum est. Nam in sinapeos aut ompha-
 cii defectu vinum cum sale temperatum pro sal-
 samento ingerunt. Quarta, Piper: Estq; rustico-
 rum & agrestium hominum salsamentum: quip-

*Salsamenta
 varia.*

*Sal cum vi-
 no.*

Piper.

pe quibus faba atq; pisa pipere condita in quotidiano sunt vsu. Quinetiã ex pane tosto cum cereuisia, siue vino ius nigrum pipere conditũ pulvis instar conficitur, quod ob id vulgato iam fere vbiq; nomine piperatum etiã appellatur. Hoc super carnes aut pisces effusum in deliciis habetur. Quinta Allium: hinc quoque salsamentum Rustici conficiunt, quod cum omnibus prope cibis suis, siue assis illi fueriat, siue elixi, siue dulces, siue salsi, imo vero & cum induratis ouis effiant. Allium namque tritum cum molli caseo ac lacte commiscet, atq; epulis deinde apponunt.

Allium.

Petroselinũ.

Sexta, Petroselinum: Siquidem ex foliis eius confusis cumq; omphacio vel vino albo commixtis fit salsa viridis, quæ cum assis fere manditur. Ceterum silentio minime prætereundum hoc loco, quod pro ratione temporum sibi inuicem succedentium ac cibariorum etiã quibuscum apponuntur, salsamenta variari conueniat. Calidis siquidem temporibus frigida, aut minima certe caliditate participantia, è contrario vero frigidis calida conferunt. Salsamentorum igitur statuaenda materia est, in æstate omphacium, turiones vitis, acerum, succus malorum limoniorum, vel citrangulorum, vel punicorum siue granatorum cum saccharo, stillatio rosarum liquore, qui

ῥόδον Græcis dicitur, & amygdalis: quibus tamen interdum serpylli nonnihil ac petroselini ad frigiditatis comoderationem addi potest. Temporibus frigidis aptissima constituetur salsamentorum materia, sinapi, eruca, zingiber, piper, cinamomum, caryophyllon, allium, salvia, serpyllum, mentha, petroselinum, iuscula carni-

um, vinum & acetum, idque non acre nimis, sed

vinũ

vinũ
potibu
mag
net, al
gnora
uacina
ni sole
cum p
bere a
agrest
me ve
pia, pa
ponitu
ficiunt
le, pro
qui re
cum i
stun
Hoc i
pore fr
æstate
ac petr
nes, ne
quide
rum
sine ca
eopia
cibus ca
statem
phacie
ponen
omph
in om
gere o

vini naturæ propinquum. Temperatis autē tem-
 poribus inter caliditatem & frigiditatem media
 magis cōgruent. Porro quod ad cibaria ipsa atti-
 net, alia aliis, quemadmodum sane coqui non in-
 guorant, egent condimentis. Carni namq; vera
 ueracina, similiter & vitulina atq; hœdina appo-
 ni solet, in æstate quidem ex aceto & omphacio
 cum paucis speciebus cum petroselino, zingi-
 bere albo, omphacio & pane tosto in aceto vel
 agresta macerato, sine allii admistione. In hye-
 me vero eadem, sed cum largiore specierum co-
 pia, paucio allio, optimo vino, & pauca agresta ap-
 ponitur. Nonnunquam vero sinapi & eruca suf-
 ficiunt. Carnibus bubulis elixatis perquam vti-
 le, pro condimento est, duntaxat ad vsus eorum
 qui recte valent, iusculum nigrum ex pane tosto,
 cum iure carniū, paucio omphacio & pipere co-
 ctum, quod piperatum etiam appellari diximus.
 Hoc idem & pro suillis nō inutile hyberno tem-
 pore fuerit. Nihil porro vetat in primo cibo per
 æstatem carnes suillas etiam frigidas cum aceto
 ac petroselino mandi. Quod si tamen eedem car-
 nes, nempe bouina atque suilla fuerint, hyeme
 quidem cape atque allium cum exiguo specie-
 rum dulcium ponderis: æstate vero *ομφάκιο*
 sine capis aut paruulas capas, sed minuta plane
 copia assumere alienum non est. Sin vero ex can-
 cis carnis minutal paretur, repudiato per æ-
 statem ex parum vsu, lac amygdalarum cum om-
 phacio & exiguo specierū dulcium puluere ap-
 ponendum est. Ouum etiam conuassatum cum
 omphacio in sine conceditur. Hyeme vero vinū
 in omphacii locum sufficere, adeoq; species au-
 gere operæ pretium erit. Cuniculorum & pullo-

rum assatura conuenit condimentum ex cinnamomo & mica panis, æstate quidē cum omphacio, sed hyeme cum uino. Si illæ carni assata per hyemem conueniet liquor, qui inde assando destillauerit, cum capis contusis & optimo uino temperatus: per æstatem uero salsa uiridis, cuius supra mētionem fecimus, ex usu magis erit. Phasianorum, perdicum, & turturum assatura præter salem aliad non requirunt condimentum. Caponibus uero & gallinis elixatis non inutile condimentum est per hyemem, proprium decoctionis earundem ius, cum pauco specierum dulcium puluere; & maxime quidem si saluia, hyssopus ac petroselinū iuri simul incocta fuerint æstate ius ipsum per se cum momēto croci & succo turionum uitis sufficit. Cæterum pro caponū & gallinarum pinguium pastillatarū condimento, præter exiguam specierum dulcium copiam, nihil penitus apponendum est, idq; in sine tantum, per æstatem quidē cum omphacio, per hyemem uero cum optimo uino. Pisces uero rāto calidioribus atque acrioribus opus habent condimentis, quanto crassiore magisq; excrementitia carne & humidiore natura constiterint, concoctusq; pertinaciores fuerint. Eadem in carnibus quoq; habenda est ratio. Plura Magnus de cōseruanda sanitate, part. 3. c. 20, & 21,

DE UTILITATE LOTIONIS
manuum.

CAPVT XXIII.

Lotio post mensam tibi confert munera tina,
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.
Si fore uis sanus, ab his saepe manus.

Duæ hic referuntur commoditates ex lotionè manuum à sumpto cibo. Primo namque manus ipsas puras atque mūdās efficit. Deinde vero lumina etiam reddit acuta, hoc est, visus aciem excitat; & hoc quidem non per se, sed ex accidenti. Manus enim instrumenta sunt, quibus purgantur oculi. Quare puras eas atq; mundas esse conuenit. Sed de hoc abunde supra, cap. 2.

DE PANE.

CAPVT XXI V.

Panis non calidus, nec sit nimis inueteratus,
 Sed fermentatus q; oculis, sit bene coctus,
 Et saluus modice, ex granis validis electus.
 Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam,
 Et panis saluus, fermentatus, bene coctus,
 Turus sit sanus, non talis sit tibi Vanus.

Duo circa Panis electionem tenenda esse hoc loco præcipitur. Primum, ne actu calidus ingeratur: talis autem existit recentior, & iam primum è furno extractus. Nam cum lentorem quandam adhuc retineat, vehementer inflet, visceraque obstruat, necesse est: eoque ad sanitatem inutilis habetur: quod 2. Can. tract. 2. capite 572. in hunc prope modum scribens Auicenna, inuere etiam voluit. Non comedatur calidus, sicut est, quādo videlicet è furno extrahitur, huius enim, quemadmodum & reliquorum similium visus, propterea quod inflet, & immodice viscera obstruat atque obstruat, naturæ aduersus, infensusque est. Hic idem, vt lib. 2. de vict. ratio. in morb. acut. aphorif. 34. Hippocrates scriptum reliquit, & loco citato Auicenna confirmat, manifesta

DE CONSERVANDA

caliditate & recenti fuligine sitim facit, celeriterque vaporosa humiditate satiat, sed supra suspenditur, & tarde descendit. Vetere tamen (reliquis accidentibus circumcis) facilius concoquitur, quippe cum sit humidior: idque duobus potissimum modis cognoscitur. Primum ex pueris; fere enim ii maxime eo delectantur, utpote simili. Alterum testimonium ab ætate sumitur. Nam si vetus est siccissimus, eum qui recentissimus est humidissimū esse oportet. Attamen hic et si victus salubris rationi ut alimentum minus congruit, odoratu tamen præstantissimus habetur. Valenti enim ac suaevolenti vino imbutus & naribus admotus cor ipsum mirū in modum recreat ac roborat: atq; hac sane ratione syncope correptis vtilissime adhibetur. Imo vero & solo eius olfactu vitam prorogari nonnulli memoria prodiderunt. Quod proinde à Democrito factum esse Diogenes Laertius libro 9. in eius vita his testatur verbis: Cum iam ex senio defigeret, & propinquus videretur morti, moerentem sororem, quod ille in celebritate Cereris morturus ipsa deæ vota exoluere nequiret, bono animo esse iussit, panesq; calidos sibi quotidie afferre: eos igitur narib. quum admouisset, viuam se, dum ea celebritas transiret, seruauit. Vbi vero dies illi transierunt (tres autem erant) quietissime ac minimo dolore conclusit vitam 109. ætatis anno. Extat super hac re Græcum eiusdem Laertii Epigramma, sic Latine conuersum:

Quisnam tam sapiens visus, qui tale pararit

Vnquam, quale sciens omnia Democritus?

Qui per tres tenuit presentia fata dies, &

Ille roscis colli panis ore aluit.

Re-

Panē odor.

Plura hac de re Conciliator differentia 155. & Monardus libro 18. epist. 6. Secundum, ne vetustate induratus siue mucidas edatur. Natura enim humanæ, propterea quod nimium exsiccec, melancholicumq; succum generet, pro alimento non conuenit.

Secundo loco quinque enumerantur panis electi. *Panis electio.*
 Si conditiones. Prima, vt sit bene fermentatus: Siquidem consocti inter panes, vt lib. 1. de aliment. facult. cap. 9. Galenus attestatur, sunt facillimi qui plurimū sunt fermentati & pulcherrime subacti, quique in clibano igne moderato fuerunt afflati. Porro qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accommodus. Qui vero parum habet fermenti, hic iuxta Auicennæ sententiam vbertim quidē nutrit, sed nisi multo exercitio ac labore fatigetur qui eo vitur, prompte læditur. Iecoris enim meatus, per quos fertur alimentum, obstruit, lienis imbecillitatem auget, calculos deniq; in renibus gignit. Secunda, vt sit oculatus, id est, rarus, porosus, & minimum ponderis magna mole nobis præstans: huic enim viscositatem omnem sublatam esse perspicuum est. Parum tamen, si Auicennæ credimus, alit, venter excrementis implet, & facile per intestina descendit, quemadmodum ille quoq; qui, quod ex farina à furfure non separata & furfure à pura farina non separato fiat, *στυπυρος* siue *στυγερὸς* à Græcis, à Galeno vero *πυρρὸς* id est, furfuraceus, & à Cicerone cibarius appellatur. Furfur enim cū non nihil facultatis habeat absterforia, merito intestinis irritatis velox fit eius delectio. His autem cōtrarii quidem sunt panes purissimi, plurimū ponderis exigua mole habētes;

tes omnium vero panum tardissime deiciuntur.
 Tertia, vt plurimum ab artifice fit subactus, & in
 clibano mediocriter calido belle percoctus: ma-
 le namque coctus cum ægre conficitur, tum ven-
 triculum etiam grauat. Quod Auicennæ etiam
 testimonio confirmatur, qui loco citato ita fere
 inquit: Panis qui non probe percoquitur, pluri-
 mum quidē nutrit, sed si quis priuatus & ab ex-
 ercitatione alienus eo vti voluerit, celerrimæ in-
 obstructionis periculum incurret. Huius etiam
 generis est in patella coctus. Nam partes ipsius
 intimæ minus belle elaborantur. Sed de hac con-
 ditione abunde supra capit. 9. in Triticum dictum
 est. Quarta: vt mediocri sit sale conditus: dulcior
 enim obstruit, salior exsiccat: qui vero in vtrius-
 que excessus medio cōsistit, si ipsi cætera omnia
 ante pariter adfuerint optimum præbet alimen-
 tum. Modus vero salis gustu iudicandus est; qui
 namque in longiori huius mistura offenderit,
 prauus existit. Quatenus igitur gustus nullum
 adhuc sensum tristem ex ea mistura percipit, ea-
 tenus ipsius copiam augere præstiterit. Quinta,
 vt ex optimis granis, laudatissimo nimirum tri-
 tico sit confectus: de quo satis superque dictum
 est capite nono. Tertio demum loco præcipi-
 tur, vt ab esu crustæ panis, propterea quod cho-
 leram adustam atque succos melancholicos ge-
 neret, abstinemus quatenus enim ipsa adusta
 & sicca est, succum etiam inde genitum adustum
 & siccum esse oportet. Quod Galeni testimonio
 confirmatur, qui in 4. Hippocratis libr. de victus
 ratione in morbis acutis. commentar. 103.
 ita scriptum reliquit: Ob assationem ambusta,
 tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem
 sunt

Crusta panis
 mō.

sunt inhabilia choleramq; pariunt, propter eam quæ his accidit acrimoniam. Merito igitur nobiles qui natura biliosi sunt, vtrantq; sibi crustam, tam superiorem, quam inferiorem Ecclesiarum proceres atque deliciores obsonaticis speculationis magistri imitantur. Delienda itaque è pane medulla est: quippe quæ melius, firmitus atque velocius, quam crusta præstet alimentum. Iis tamen, qui sani adhuc sunt, sed ventriculum habent humidiorum, quique extenuari cupiunt, crusta nonnunquam post alios cibos vesci cõceditur: vt quæ præsumtos cibos deorsum subducatur, & os ventriculi roboret. Vltimi duo versus optimi ac saluberrimi panis quinque notas continent: nempe, vt sit probe salitus & fermentatus, vt bene percoctus, vt purus ac sanus, id est, confectus ex granis mundis & validis ac bonæ snesse collectis, quæ imbriũ multitudinem vitiatam non sint. Quod Auicenna loco citato his fere verbis inuere etiam voluit: Oportet, inquit, vt panis sit mundus salitus, belle subactus, fermentatus, probe coctus, & hesternus, hoc est post biduum nõ repositus. Minime præterea silentio præmittendum, quod maior panis portio ex comparatione semper sumenda sit ad pisces, herbas, & fructus humidiores, quam ad carnes & oua: rursus ad carnes maior, quam ad oua; & ad mollia oua copiosior quam ad dura.

A D D I T I O.

Tritum in scholis Medicorum est dictum. Differentiam vtique omnem esse incommodam: verum quæ ex pane fiat, pessimam. Quod sane de sumptum est ex 3.1. doct. 2. cap. 7. Auicennæ, ubi inter

inter reliqua sic ferme scribit. Panis impedimen-
tum, ubi non percoquat venter, maximum cen-
feri debet: carnis vero non ita. In stomacho
quippe residet diu onere imprimis molesto:
quod si non concoctus satis tandē dilapsus fue-
rit, hepar praefarcit ac mesaraicas. Caro a. maio-
rem ducit cum humano corpore similitudinem:
proinde ex ea minus prouenit nocumenti, &
hepatis aut mesaraicarum praefartio leuior, ac
curationi minus minusq; obliuens, imbibenti-
bus membris longe procluius ob cognationem
quandam carnis succum, quam panis. Hac Cæ-
lius Rhodiginus libro 5. cap. 26. lectior. antiq.
Sciendam præterea, quod panis ex farina cribro
sucrera & a fursure repurgata maius ac purius
praestet alimentum: fursuraceus vero, id est, cui
furfuris non nihil cōmixtum est, minimum qui-
dem omnium nutriat, sed facilius, ceu antea quo-
que diximus, per aluum subeat. De Pane plura
Galenus libro 9. cap. 9. & 10. de aliment. facult. &
lib. 5. cap. 8. de sanitate tuenda.

DE CARNE PORCINA.

CAPVT XXV.

Et porcina caro sine vino peior ouina:

Si tribus vinum, fuerit cibus ac medicina.

Prore versu carnis porcinae instituitur cum
ouilla comparatio, nempe quod porcina ab-
que vino sumpta, quam ouilla peior habeatur.
Porro quod praua sit ouilla Galenus libro 3. de
aliment. facult. capite i. his confirmat verbis: A-
liam carnem habent humidissimam, ac pituito-
sam: ouium vero excrementosior est, ac succi
deterioris. Hac ipsa tamen suilla, qua bonum a-
lioqui

Itaque succum generat, peior esse, si absque vino edatur, hoc loco asseritur. Idque non aliam certe ob causam, nisi quod & ipsa pituitosa habeat substantiā: quæ quidem vino corrigitur, & ad *supperetiam* perducitur. Altero deinde versu innuitur, eandem cum vino sumptam, supra quam quod valentissime nutrit, facultatē etiam habere ceu medicamento, vt quæ humectando corpus inalteret. Id quod de porcellis assis potissimum atq; apris pulcherrime apparatis intelligendum est. Caterum carnes porcine, quæ sale cōdiuntur ac Sole deinde vel fumo exiccantur (quemadmodum apud nos in annum reponenda à rusticis ac plebeiis hominib. apparantur) ouillis nihilo meliores censenda sunt, siue eum vino, siue absque vino mandantur. Quare de assatis porcellorum carnibus, siue aprugnis hoc ipsum quod hic traditur, eo videlicet quod diximus modo, accipiendum est:

Ilia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum.

Ilia siue omasa, id est, pinguiora porcorum intestina cum reliquorum animalium intestinis hoc versiculo conferuntur: quantumque ad victus salubris rationem attinet, aliorum animalium intestinis natura multo cum præstantiora, tum suauiora sunt, testis est cap. 11. lib. 3. de aliment. facult. Galen. Neq; vilius etiam animalis intestinis libentius quam eorum quæ sanguine referta, vel pinguiā admodum sunt, vescimur. Eiusmodi autem porci cum primis habentur. Iam vero & sanguis suillus humidus est & minus calidus, humano maxime temperie similis: siquidem & carnes suilla humanis sunt similes. Cum itaq; porcorum intestina sanguine plena

sunt, nec aliud animal ex brutis facilius tum sa-
ginetur, tum pinguescat, non abs re intestinis es-
ius libentius vescimur. De carne suilla abunde
supra cap. 7.

DE MUSTO.

CAPVT XXVI.

Impedit urinam mustum, soluit cito ventrem.

Hepatis ἐμφρεζίν, splenis generat, Lapidemq.

Quinq; referuntur hoc loco incōmoda, quæ
vini recentis siue musti potum sapius excipiunt.

Primum quidem, reddendæ urinae impedin-
tum est, quod dupliciter sane intelligendum est.
Vel enim crassitudine, quam ex multa terrenæ
facis admistione obtinuit, vsque eo hepar adeo-
que renes ipsos obsepit atque obstruit, vt urina
penitus supprimatur: vel certe consuetum eius
reddendæ morem ac ordinem immutat. Id quod
de mustis nonnullis Rhenensibus, ac aliis qui-
buldam subtilioribus nemini dubium est. Si quis
dem facies eorum terrena & nitrosa qualitate
prædita sunt, atque eam ob rem, vbi in vesicam
descenderint, ipsam mordicant, urinamque in-
ordinate ac præter morem consuetum profun-
dere cogunt.

Secundum, facilis ac cita ventris solutio: visce-
ra enim nitrosa siue salsa facis sua qualitate ab-
tergens ad deiectionem incitat: idque præstat,
primo quidem facis acrimonia, deinde flatuum
etiam quos progignit multitudine, tertio vero
propterea, quod ad coquendum sit difficile ac
stomachū grauet, cito deorsum subit, inferiorē-
que ventriculi meatum, qui Græcis πυλωρός, nos
bis autem lanctor & inferius os ventriculi, Bar-
baris

Musti necu-
rentia,

baris p
dillim
laxat
ducit
quippi
tum fi
Ter
par en
cenna
struit
riam h
ac rel
nimir
Qu
offen
mult
more
ripit
Qu
in re
eam
tur,
crass
de m
cane
cui e
calcu
quipp
prou
bus
per
coga
har
te, &

baris portonarius appellatur, compressum ac
 fissilimeque coactum & contractum aperit & re-
 laxat: qua de causa etiam promptius aluum sub-
 ducit: sed potior tamen ea est, quod nitrosum
 quippiam ipsi insit, ac tergendis facultate pradis-
 tum sit.

Tertium bonæ hepatis temperaturæ noxa: He-
 par enim quemadmodum 3. 1. doct. 2. cap. 8. Aui-
 cenna confirmat, plurima facis commissione ob-
 struit, flatuum multitudine debilitat, & dysente-
 riam hepaticam inducit. Pari modo & *καρχηδόνιον*,
 ac reliquas prauas hepatis ægitudines: diuersas
 nimirum hydropis species generat.

Quartum, Splenis ac constitutionis eiusdem
 offensio: Siquidem hoc viscus æque obstruitur
 musto atque hepar: imo vero & duro insuper tu-
 more, quem *ακλίπρον* Græci dicunt, haud raro cor-
 ripitur.

Quintum, Calculi generatio, & potissimum
 in renibus: qui colore ruber est, & friabilis. Hunc
 eam maxime ob causam mustum generare dicitur,
 quod substantia constet crassiore, adeoque
 crassitudine renes offerciat. Et hoc vere quidem
 de musto dulcioris vini, cui nitrosa ac mordi-
 cantes faeces admixta non sunt, intelligitur. Nam
 cui hæ admixta sunt, tantum abest à generationis
 calculi, vt nihil ei magis possit esse contrarium:
 quippe quod vrinam vehementer moueat ac
 prouocet. Eiusmodi vero nonnulla ex Rhenensibus
 inuenias. quæ non modo arenulas secum
 per vrinam agant, sed meiere etiam frequentius
 cogant. Frequentis porro mictio arenulas iam ad-
 hærescentes motu suo abstergit & aufert. *Qua-
 re, &c.* Plura infra capite quadriagesimo quinto.

DE CONSERVANDA
DE AQUA POTU,
CAPVT XXVII.

Potus aqua sumptus comedenti incommoda prestat.
Hinc friget stomachus, crudus & inde cibus.

*Aqua potus
gravis.*

Duplex noxa genus inter edendum aquæ potum consequi hoc loco asseritur. Primo namque ventriculum infrigidat & relaxat, maximeque omnium cibi appetentiam deicit. Deinde concoctionem interrumpens eruditatem generat. Pendent autem ea potissimum, ut testis est libr. 7. method. meden. cap. 6. Galenus, ex eius frigiditate omnia, cuius culpa & in præcordiis diutissime moratur, & fluctuationes excitat & infiatum mutatur & corrumpitur, & ita ventriculi resoluit robur, ut deterius ob id concoquat. Proinde eodem in loco Galenus etiam præcipit, ne illico post cibum largius bibatur, videlicet antequam cibus fuerit concoctus. Siquidem innarrant cibi, si bibatur, ita ut eos ventriculi corpus propter interpositum humorem non contingat. Quod innuere etiam 3. 2. doctr. 2. cap. 7. his fere verbis Auicenna voluit: Neque post cibum multa bibenda est aqua, quæ inter ipsum, videlicet cibum, & ventriculi corpus separationem faciat, & fluctuationis sensum inuehat. Hoc idem sequente etiam capite, nempe octauo, in hunc prope modum scribens attestatur: Cum a comestione natura concoctioni studet, si tantum aqua exhaustum prius fuerit, quantum commoda ciborum permissioni sufficit, tum ea quæ succedit aqua potio inchoaram concoctionem turbat atque impedit. Idem in Canticis sectio 2. aphorif. 29. & 30. Aqua potu in mensa vtendum.

dum non est, nisi ratione adhærentiæ & tardioris descensus buccellæ. Aqua enim cum cibo sumenda non est. Quem locum Auerrhoes exponens inquit: Causa quidem huius est, quoniam aqua quæ statim à comestione bibitur, antequam ingestus cibus à ventriculo incalescat, infrigidat, concoctionem impedit, & cruditatem parit. Eadem etiam causa est, cur ingestus cibus ventriculo innatet. neque eidem adhæreat, neque vniatur, ut ipsum, sicuti par est, conterat. Astio namque ventriculi in sumptum cibum fit contereendo simul & coquendo. Vnde simile quiddam succedit, quale solet cum multam aquam in lebetem feruentem infundimus: nam tum caloris vis in elixando hebetatur. Ita & in ventriculo contingit. Nam & cibi in corpore concoctio elixationi similis est, ut diserte admodum docet Aristot. lib. 4. Meteorolo. cap. 3. & post eum Galen. lib. 2. de facul. natur. cap. 7. Exigua tamen aqua potio, quæ paulatim & quasi sugendo sumitur, ante cibi descensum concedi potest, nempe ut per eam cibi promptius ventrem permeent, & ad inferiora descendant, idque magis adhuc, si sitis etiam molestant ad bibendum urgeat. Exigua enim frigida potio eo, quo diximus, modo sumpta ventriculum alleuat ac colligit. Alleuat quidem, quia sitim extinguit, & cibi descensum promouet. Colligit vero, quia partes eius in vnum cogit. Et hoc ex locis Auicennæ iam citatis satis liquet. Cæterum notandum, quod quamuis in depulsione sitis aquæ quam vini potus magis conueniat, omnibus tamen quæ valetudini tuendæ sunt consideratis, vinum haud dubie præferendum est. Nam dato ac concess-

fo, quod in fctis extinctione (quæ ex Aristotelis & Galeni sententia, est appetitus frigidi simul & humidi aut alterutrius) aqua in vniuersum fit melior, quia frigida & humida: naturaliter tamen in cibi permissione & eiusdem ad omnes corporis partes delatione, vinum præstantius habetur Siquidem facilius cum propter substantia tenuitatem, tum actionis celeritatem, cibus permiscetur. Quinetiam natura eò magis delectatur, adeoque citius attrahit, & aliis cibus, permiscet: idque eò excellentius etiam, quod hæc mixtio per modum quendam fiat ebullitionis, quam vinum vtique, cum sit potestate calidum, adiuuat; aqua vero ob innatam frigiditatem turbat atque impedit. Et sic omnibus perspicuum fit, vnum in ciborum tum permissione, tum delatione aqua præferendum esse: quippe substantiæ tenuitate & genuina caliditate prompte permeat & penetrat. Nam quæ calida simul & tenuia sunt, facile penetrant: quo fit, vt vinum etiam, quam aqua magis ad omnes corporis partes deducatur. Aquæ nihil inest potestate calidi, nihil substantiæ aereæ, nihil igneæ, vnde tardiuscula fit, & plurimum temporis moretur, adeoque omnem cursum impediatur necesse est. Assignatur præterea & alia ratio, cur aqua vino in potu sit postponenda; nempe hæc, quod aqua cum per se neque concoquat, neque nutriat, alimenti tamen nutritionem vel maxime impedit. Atque inde sane cibi omnes quanto aquæ naturæ magis participes sunt, tanto minus nutriunt. Vinum igitur commodius cum cibo bibitur, quippe quod non solum non impediatur nutritionem, sed multum etiam iuuat. Maxime enim

nim celerrimeque tum nutrit; tum instaurat:
 quemadmodum supra cap. 8. & 11. abunde osten-
 dimus Insuper & hoc notandum, quod aquæ po-
 tio. Auicenna 3. 1. doct. 2. capite 8. teste, non inter-
 edendum modo, sed in aliis quoque certis qui-
 busdam vitæ studiis noxia existit. Et primo qui-
 dem, si ieiuno stomacho sumatur, tunc enim li-
 bere ceu nullo retinaculo præpedita ad princi-
 paliora membra penetrans, insita sua frigiditate
 calorem innatum aut extinguit, aut certe debi-
 litat; & hoc potissimum in homine vere ieiuno.
 Nam ebrio maximum quandoque leuamen ad-
 fert, neque ipse quicquam inde læsionis perci-
 pit, si ieiunus aquam bibat: idque eam maxime
 ob rem, quod ieiunus ebrius non sit omnino iei-
 unus, aut stomacho vacuo, sed nonnullas etiam
 tum retineat hesternæ crapulæ reliquias, eas igitur,
 cum nitrosa qualitate præditæ. ac ob id per-
 quam molestæ sint, aqua contemperans stoma-
 cho abstergit; quin etiam vapores ad caput ten-
 dentes deorsum reuellit, ac totum ventriculi ha-
 bitum in pristinum quodammodo statum repo-
 nit corroboratque, ita vt alimentum rursus ap-
 petat, contineat & concoquat. Secundo, si ab ex-
 ercitatione vehementiore, aut statim à coitu su-
 matur: tunc enim pori corporis aperti, ac robur
 non nihil dissolutum est; aqua igitur in profun-
 dum penetrans calorem innatum aut extinguit,
 aut certe deteriorem reddit. Tertio, si mox à bal-
 neo sumatur; idq; eis potissimum, qui vacuo ve-
 tre loti fuerint. Siquidem cutis ipsorum laxata
 iã & meatus immodice aperti sunt: quare aqua,
 vt dictum est, libere ac citra vllum obstaculum
 penetrans, in summum vitæ discrimen perducit.

*Aqua crapa-
pula confert.*

Diosc. lib. de
 lethali bus
 medic. cap.
 38. Aetius
 lib. 13. capit.
 45 et 83. &
 Paulus lib.
 5. cap. 65.

Hinc est quod Auienna 6.4. Tract. 1. Sum. 1. cā-
 pite 12. ita fere scriptum reliquit: Ex aqua frigi-
 da, quæ ieiuno stomacho, aut ilico post balneum,
 siue coitum bibitur, bonæ temperaturæ corru-
 ptio & *idē* timenda est. Quarto, si deprauatæ
 sitis, quæ ebriis sæpe ac aliis quibusdam ventri
 ac gulæ seruientibus media nocte, aut summo
 mane oboritur, depellendæ gratia sumatur. Frigi-
 dæ enim potum concoctio impeditur, tum
 resolutio ac dissipatio vini potentis, vel lalsi aut
 bilioli humoris in ore ventriculi contenti prohi-
 betur. Quo fit vt sitis æque vehemens statim vr-
 geat, & temporis spacio magis augeatur. Proin-
 de hæc sitis somno tutius placabitur: per hunc
 enim humores prædicti sitim excitantes conco-
 quantur & descendunt ideoq; vt subinde cesset
 sitis necesse est. Quod si vero sitis vehementior
 fuerit, quam vt frigidi aeris inspiratu, aut oris
 collutione sedari possit, aquæ frigidæ potu restin-
 guenda est: nam melius est concoctionem ali-
 quantisper impediri, quam multa siti ventricu-
 lum accendi, præsertim ex meraciore vino. A-
 qua igitur frigida ex vase stricti orificii siue gra-
 cilis colli libenda est, vt plurimū temporis mo-
 retur in orificio stomachi, valentiusq; sitim mi-
 tiget: ac de ea sapius etiam, sed paululum su-
 mendam est, ne concoctio penitus excludatur.
 Quinto generaliter ac communi ratione sanis
 obest, si multum aquæ frigidæ bibant: calorem
 enim innatum extinguit, pectus offendit, cibo-
 rum appetentiam deicit, & nervosis omnibus
 aduersatur partibus, vt testis est lib. 5. apho. 18 &
 24. Hippocrates. Prudentissime igitur monuisse
 videtur, quisquis ille fuerit, qui ita cecinit:

Vina

*Vina bibant homines, animantia cetera fontes,
Absit ab humano pectore potus aqua.*

Veruntamen aqua temperate frigida appetentiam amissam reuocat nonnunquam, non per se quidē, sed ex accidenti. Ventriculum namque ac vna villos-eius in vnum cogendo firmat ac roborat.

DE CARNE VITVLINA.

CAPVT XXIIIX.

Sunt nutritiue multum carnes vitulina.

Laudibus hic efferuntur carnes vitulinę, eo quod alimentum corpori suggerant non medio-cre, & hoc satis ex Auicenna constat. Nam 3. r. doct. 2. cap. 7. inter cetera præcipit vt cibus sanitatis tutelę conueniens, sit talis, quales sunt carnes & proprię hædorum & vitulorum lactentiũ paruorum, & agnorum anniculorum, vt quę consimilis fere sint naturę, & facile in sanguinẽ commutentur. Galenus quoq; lib. 3. cap. 1. de aliment facultat. Carnes vituli lactentis sex vel octo hebdomadarum afflatas, vt optimas tum ad coquendam, tum ad succum bonum generandũ, tum ad nutriendum commendat. Sed de his abs- unde dictum est supra capite 7. Ideo non est cur hic plura referantur.

DE AVIBVS ESVI ARTIS.

CAPVT XXIX.

*Sunt bona gallina, & capo, turtur, fūrna, columba,
Quiscula, phasiades, merula simul oryxometra,
Perdix frigellusque, * artis, tremulusque amarellus.*

* al. Oris.

Agitur hoc loco de præstantia alimenti, quod ab auium genere sumitur. Enumerantur autem

quatuordecim, sed ita quidem, vt inde & reli-
quarum iudicia facile colligas.

Gallina.

Primum, Gallina est: que nomine non solum
gallina iuuenes mediocriter pingues, sed galli
etiã gallinacci hoc loco intelligendi veniunt.
Eiquidem horum omnium caro (vt copiose ad-
modũ differentia 68. Conciliator ex Haly. Auens-
zoaris. Auerrhois & Mesuæ sententia probat) a-
limenti est inter aues optimi: quia facile in san-
guinem vertitur, & parum excrementosa est. Ca-
ro autem gallinarum est melior quam gallorum,
nisi sint castrati. Nigrarum quoque, & quæ non-
dum pepererunt, est melior & leuior, vt gallorũ
qui nondum coierunt. Miram in corpore obti-
net cum ipsius temperamenti, tum humorum æ-
quandorum facultatem. Iis maxime conuenit,
qui vitam in otio ac quiete degunt, quiq; leui-
ori ingenio ac mente sunt. Colorem viuidũ com-
parat, vocem clarificat, genitali semini adiicit,
& cerebri substantiam auget. Insculum eorum
optima leprosis medicina est. Ad hæc gallorum
cum gallinis nondum coeuntium testes deper-
ditas in morbis vires mirifice restitunt: quam
ob causam hecicis & marasmo laborantibus,
morborumque diuturnitate macrefactis vtiliter
exhibentur. Insper & semen prolificum suppe-
ditant, & venereas roborant vires. Decrepitorum
autem præcipue gallorum caro nitrosa & salsa,
cibo inepta, medicamentosa est iure suo maxi-
me: potissimum vero gallorum rufforum, qui ad
motum sint alacres, ad coitum ardentes, ad di-
micandum fortes, obesorum ac macrorum me-
dicis: quoque vetustiores, eo magis sunt medica-
mentosi. Plura Mesuæ lib. 2. de medicam. simpl.

pur

purgant dist. 1. cap. 23. Simeon Sethi in Syntagm.
& Auicenna 2. cap. 296.

Secunda, Capo, siue Capus: hoc nomine semis Capus.
marem gallum vocât, quum fuerit castratus, sic
uti à M. Varrone lib. 2. cap. 9. & Columella lib. 8.
capit. 2. de Re rustica traditur. Hic enim in cibus
gratior est, vtpote remoto Veneris vsu pinguior
atq; salubrioris alimenti redditus. Quare cum
voluptate assumitur à vetriculo, ac facilius con-
coquitur.

Tertia, Turtur: huius quoque caro cibus an- Turtur.
numeranda est nulla omnino ex parte damnan-
dis, qui neque tenues, neque erassi sunt, sed vel-
ati in *ovum* *est* *est* omnisque excessus mediocri-
tate consistunt. De ea Galenus capite 7. libro de
attenuante dixit, in huac scribit modum: Qui
non exereetur, mandendæ ei erunt modice non
modo gallinæ, sed columbæ etiam, ac turtures,
tameti turtur temperamento est sicco, & potis-
simum quæ in montibus degit, itaque vesci quis
poterit eis innoxie: recens tamen non turtur
modo non est mandenda, sed nec perdix, nec
alia omnia, quæ carnem habent moderate sic-
eam; sed vbi vnum diem ad minus suspenderit,
ita demum mandas licet. Porro palumbes præ-
terquam quod carnem habent columbis & per-
dicibus & turturibus durior, difficilem etiam
ad coquendum & excrementitiam habent. Per-
dices vero ac turtures neque durissimas habent
carnes, neque concoctu difficiles, neque prave
sacco vitiosas; sed & ipsarum durities, si mortuæ
vno die asseruentur, facile vincitur, fiuntq; fria-
biles omnino atq; inculpatæ. Alimentum enim
corpori dant laudabile, sanguinemque minime

viscosum generant, & crassi ac tenuis medietate. Proinde quibus salubris cibus curæ est, eos, vt arbitror, his vti conuenit. Hæc ille. Plura Galenus in libr. de cibis boni & mali succi, cap. 5. & Rhazes aphor. lib. 3. aph. 17.

Sturnus.

Quarta, quorundam opinione, Sturnus est, quem *Σαῦρος* Græci vocant: auis nigra, albis maculis distincta, magnitudine Merulæ. Eius generi proprium cateruatim volare, & quodam pilæ orbe circummagi, omnibus in medium agmen tendentibus, sicuti ab Aristotele libro 9. cap. 26. de historia animalium, & à Plinio lib. 10. cap. 24. traditur. Galenus lib. 6. cap. 16. de sanitate tuenda, inter perdices, attagenas, merulas & turdos, quæ quidem boni succi esse ab omnibus existimantur, sturnos etiam commemorat: cum tamen à multis illauidabilis esse alimenti iudicentur: quippe qui melancholicum atque vitiosum generant succum, & cicuta, quæ venenum esse ab omnibus statuitur, vescantur, vt est apud Galenum libro 1. cap. 1. & lib. 3. capit. 17. de simpl. med. fac. Huic obiectioni Aloisius Mundella sic occurrendum putat: Nempe Galenum in 6. de sanitate tuenda in calculi renum vitio sturnos tanquam tenuis alimenti approbasse, itemque palumbes & passeruculos qui in turribus nidificant *Πυγυίτις* Græci vocant. Vel sturnos non ita fortasse improbi succi esse, præsertim iuuenulos, vt vulgus putat: quædam namque sunt animalia quæ adhuc in tenella ætate existentia boni sunt succi, vt vituli & hœdidi: si vero annosa fiant, praua. Hæc enim, vt ait Galenus lib. 3. de alim. facul. cap. 1. & concoctionis, & boni succi, & nutritio- nis laude carent. Multo autem magis Galeno cre-
dens

dendum est, quam vulgo ita inconsulte aliquam
 generalem proferenti sententiam. Naque etiam
 quod veneno pascantur, ab horum esu abstinen-
 dum est. Nonnulla enim animalia sunt, quæ li-
 cet venenis quandoque nutriantur, boni tamen
 sunt succi: quemadmodum de sturnis iam com-
 memoratis constat. His enim cicuta nutrimen-
 tum est, homini medicamentum, imo etiam ve-
 nenum. Siquidem sturnorum natura cicutam in
 substantiam suam vertere potest, quod hominū
 non potest. Sunt tamen quibus Starna hæc loco
 magis arrideat, vt per eam auis accipiatur gran-
 diuscula, magnitudine auferis, colore cinereo,
 cuius caro succi sit laudabilis, præsertim iuuen-
 cula. Atque ita sane Rhazes libro 3. ad Almanf.
 cap. 10. intellexisse videtur, vbi hanc reliquo a-
 uium generi præferens, in hunc prope modum
 scriptum reliquit: Starnæ caro inter aues leuissi-
 ma, atque his qui attenuante victus ratione des-
 lectantur, conuenientissima inuenitur. Vel per
 Starnam auis forma & magnitudine pusillæ per-
 dicis intelligenda est. Sic Rabbi Moses accepisse
 videtur, ita ad Iudæos inquiring: Pari modo nec
 starnæ domino nostro conuenire putandæ sunt:
 qui ventrem constringunt. Sed hanc proprietatem
 alii ipsis perdicibus adscribunt. Nam car-
 nes earum, sicuti à Simeone Sethi & Rhaze loco
 paulo ante citato, asseritur, ventrem fistunt.
 Quinetiam Baldashus quidam non contemnen-
 dus autor starnas mirifice commendans, tabula
 15. de rebus non naturalibus, ita fere scribit:
 Starnæ, phasianorum, ac perdicum naturæ pro-
 pinquæ sunt, & secundum ordinem sese in tem-
 peramento & subtilitate habent. Præstantissima
 enim

enim sunt starnæ, mox phasiani, deinde perdices, vt quæ reliquis excellentius desiccant. Docet præterea Ioânes Michael Sauonarola, ab harum trium esu abstinendum esse, tum iis, qui quamlibet actionem fortem ac vehementem obseunt, tum sanis etiam: vt si quâdo morbus aliquis incidit, habeant quod vltra consuetudinem ad edendum inuitet.

Columba.

Quinta, Columba. avis vulgo nota, quæ cū biliosam admodum habeat carnem, sanguinè moderato crassiorem & calidiore necessario gignit: atq; ob id febres nonnunquam facit. Quare in pastillis potius cum aceto aut omphatio & coriandro præparata, quam assa mandenda est: ita namq; exuperantia caliditatis eius ad *συνμητι-*
ον commodationemq; reducitur. Renes frigiditate dolentes iuuat, semini genitali & sanguini adicit, sed caput atq; oculos ledit. Quinetiam leporina caro, si frequentius vsurpetur, generare fertur. Nō minimum vero reliquis pulli eius volucres tum succi probitate, tum concoctionis facilitate præstât. Inuolucres enim calidam ac humidam habent carnem, atq; excrementitiam, & maxime domestici. Ex columbis enim, vt Oribasius tradit lib. 4. ad Eustathium, c. 1. agrestes domesticis præstantiores sunt, & omnino agrestia domesticis præcellunt. Electiores quoque pulli sunt per Ver & Autumnum, quam per Æstatem atq; Hyemè exclusi fotiq;. Porro antiquæ & antiosæ non solum columbæ, verum & turtures, tū ob caliditatis & siccitatis excessum, tum vero & concoctionis difficultatē vitandæ sunt. Plura Simeon Sethi, in Syntag. Rhazes lib. 3. cap. 10. ad Almanf.

Ani-

Auicenna lib. 2. Cano. cap. 132. & Auerrhoes lib.
5. Collect. cap. 32.

Seco, *Quicula*: vulgare nomen à sono fictum.
Neoterici *Qualeam* vocant, Latinis (vt Festus ait)
dicta est *Coturnix*, itidem à voce, à qua multis au-
ibus nomina indita sunt, *ῥενξ* à Graecis appel-
latur. Caro eius, iuxta Auerrhois sententiã tem-
perata est, ad caliditatem tamen paulo propen-
sior, ac tenuis substantia optimique succi: quare
sanis, ac iis qui conualescunt, alimentum est ad
bonam valetudinem accommodatissimum. Ve-
rum Psello, Isaaco, atque aliis quibusdam non as-
spernandis Medicinæ scriptoribus, *Coturnix* a-
uis est tum ad concoctionem, tum ad succi bo-
nitatem inhabilis, vt quæ & Vesatrum comedat,
& morbo comitiali corripitur. Vnde Auicenna
2. Canon. capite 153. ab eius vsu suadet abstinens-
dum, quippe quæ tetanum & spasnum inducat.
Vbi notandum tamen Auicennam non ob id so-
lum coturnicis cibum improbare, quod ellobos-
ro nutriatur, sed etiam quod talis facultas, spas-
num ac tetanum generandi, illius insit substans-
tiã. Hac ratione igitur Galli coturnices cū molli
ac pingui caseo passillatas edere consueuerunt.
Potest etiam per coturnicem intelligi alia quæ-
dam avis, perdice aliquântulum maior, genis, ro-
stro & pedibus rubenti colore, reliqua vero pen-
narum facie ad leucophæum vergente, quæ Ita-
lorum vulgo *Coturnix* appellatur: estque de Al-
pinarum volucrum genere, & in syluestribus &
frigidis locis montibusque versatur & degit, ne-
que ab Italicis regionibus vnquam recedit. Cu-
ius auum speciei apud veteres fuerit, nondum
satis compertum habetur: sed ex gustu, & odo-

Quicula.
Coturnix.

ratu

raru, & loci natura in quo continue commoratur, & ex iis quibus pascitur (nam illa grati admodum sunt odoris) boni & laudabilis esse alimenti iudicanda est, & propterea in cibis merito expetenda. Quo sane modo Rhazes etiam lib. 3. cap. 10. Ad Almanf. coturnicem accepisse videtur, cum ei secundum post starnam bonitatis locum tribuit. De vtraq; coturnice cum plurima, tum cognitu pulcherrima habet Aloisius Mundella epist. 6.

Phasianus.

Septima, Phasianus: quem à Phaside amne apud Colehos, vbi primum cognitus est, ita nunc cuparunt. Hæc est decantata omnium libris auis, quam primam fere in mensis esse iudicant, propter carnis bonitatem, à qua Medicinæ professores veluti à scopo, de temperamenti ciborum iudicia auspicantur: succi enim probitate & iucunditate longe cæteris antecellit, neque solum ad victus salubris rationem, verum ad robur quoque, conciliandum accommodatissima est. Caro enim iuuentuli ac pinguis conualescentibus & morborum diurnitate macrefactis optimus cibus est. Sed ob nimium atque immensum precium Principum duntaxat atque magnatum mensis dicata est. Meminit Phasiani Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 18. sic inquit: Caro Phasianorum, quod ad concoctionem & nutrimentum attinet, gallinis est similis; voluptate tamen in edendo superat: quin & sicciore constat temperamento, ut qui in sicciore degat aere, & magis exerceatur. Lege plura de hoc apud Simeonem Sethi, & Rhazem aphor. lib. 3. aph. 13.

Merula.

Octava, Merula: quæ quidem avis est nigra

gener

pennarum colore, rostro rutilo, & sturni magnitudine, Κόττιφος à Græcis dicitur. Quanquam vero hæc à Galeno, Οριβακίο atque Ægineta inter optimi succi alimenta connumeratur, carnem tamen, quam perdieis & attagenis, duriorrem obtinet. Quare & ipsa iuuenula ac pinguis mandanda est. Turdi quoque & reliquæ id genus a niculæ montanæ omnes in hanc classem referendæ sunt.

Nonæ, ὀρτυγομήτρα: ea avis est turturis magnitudine, pennarum colore ne quicquam à coturnice differens: rostrum longius est & acutius, crura pedesque satis etiam pro ratione corporis longos obtinet, quinetiam frugiuora est & aduena antequam coturnices haud vsquam audias, neque coturnices te amplius visurum speres, vbi hæc audire desit. Vox mirifica est coaxantium ranarum clamori non absimilis, nisi quod subtilior multo & acutior est. Caro eius optimum gignit succum, vbi per diem suspenderit. Gilbertus Longolius in eruditissimo suo de Avibus Dialogo eandem esse putat cum *κυχράμα, ὀρτυγομήτρα* autem Græcis dicta est, quasi coturnicis cum matris, quod coturnicibus per maria terrasque aduolantibus dux & rex itineris esse solet at, ab ὀρτυξ, id est, coturnix, & μήτρα, id est, matris. Plura Aristoteles libro 8. capite 12. de historia animal. Plinius libro 10. capite 23. natural. histor. Solinus capite 13. & Athenæus lib. 9. deipnosophist.

Decima, Perdix: huius quoque caro mediæ ferre temperamenti est, & concoctū facilis, probumque succum gignit, præsertim si non illico post

Ortygonestra.

Perdix.

occe

occisionem, sed vnum ad minus diem suspensa comedatur. Sic enim quod durum in se continet, abiicit & friabilis redditur, quemadmodum ex Galeno paulo ante ostensum est. Sanguinem copiosum ac tenuem generat, adeoq; crassiorē, si forte in corpore inuenerit, extenuat: idque alæ porissimum præstant: quæ vt in reliquo auium genere, ita in hoc quoq; facilius concoquantur. Et vno verbo optimæ quidem alæ sunt auium iuuenum saginatarum, pessimæ vero macilentarum & antiquarum. Alimentum autem perdicum optimum est iis, qui se non exercent, & qui vitam degunt otiosam, quiq; imbecilliores & inualidi sunt, tum etiam attenuante victus ratione affuetis, & hydropicis, quiq; humido sunt ventriculo: vitiosos enim & corruptos ipsius humores consumit atq; abstergit; memoriam assidue mansa corroborat, impinguat, semen auget, & ventrem stimulat, sed eundē cohibet: vnde ac commodatissimum diarrhoea laborantibus, si edulium, si assa eum aceto ingeratur. Medulla cum vino præsumpta ictericos sanat. Iecur comitiali morbo correptis auxilio est. Fel quoque suffusionibus oculorum à principio mirifice prodest: facit & ad ipsorum hebetudinem. Si tempora singulis mensibus eodem felle perungantur, memoria confert Plura Galenus lib. 3. c. 18. de alim. facult. & lib. 8. cap. 2. meth. medend. & Simeon Sethi in Syntag.

Frigellus.

Vndecima, Frigellus. Ea ex turdorum genere auis est, cuius Aristoteles libro 9. capite 20. de historia animal. tres constituit species. Vna visciouera, quæ nisi visco & resina non vescitur, & magnitudine paulo minor quam pica est: altera pularis,

laris, quæ
rula est
nima
qua sat
loco di
store &
habet
hyeme
est. Sec
loso va
ia caud
nusqua
instante
frigellu
re præ
reperit
tur, vel
circa
muu

Duo
ma atq;
gallina
tate cor
quapro
do cog
ripi t
& Opp
quam
lenus li
lib. 9. d
co mag
cipiatu
tantur.
Siani, ca

Iaris, quæ sonū edit acutum, & magnitudine me-
 rula est: tertia, quam iliacam vocāt nonnulli, mi-
 nima inter has, minusque maculis distincta, de
 qua sane intelligenda sunt, quæ de frigello hoc
 loco dicuntur. Hæc utrinque iuxta oculos, & in pes-
 ctore & in ipso alæ flexu, intus & foris maculas
 habet latiusculas, rubras. Primum genus nō nisi
 hyeme apud nos cernitur, aut si videatur, rarum
 est. Secundum per totum annum apparet, macu-
 loso valde pectore, & cantus sui gratia à multis
 in caueis alitur. Tertium per æstatem apud nos
 nusquam videtur, sed vindemiæ tempore atque
 instante hyeme primum cernitur, adeoque ob id
 frigellus, nempe quod aduentu suo frigus instas-
 re prænunciet, nominatur. In vineis potissimum
 reperitur, ac dulcium vuarū esu sæpius inebria-
 tur, velociter volat: & optimi est succi, præsertim
 circa festum Omnium sanctorum. Lege Guliel-
 muu Turnerum in libello de Auibus.

Duodecima, Otis: quæ & ipsa in cibis gratissi-
 ma atque optimi succi est, nempe ex syluestrium Ovis.
 gallinarum genere, Perdicum similis: sed obesi-
 tate corporisque pondere parum se alis attollit:
 quapropter canibus se obnoxiam quodammo-
 do cognoscens, ad eorū latratus extemplo pro-
 ripit sese latitans inter frutices. Lege Alianum
 & Oppianum. Gilbertus Lon. eam esse adserit,
 quam bonosam vulgo nuncupant: de qua Ga-
 lenus libr. 3. de alim facult. cap. 19. & Arhæneus
 lib. 9. dipnoso. Sunt tamen quibus orex hoc lo-
 co magis placeat, ut gallina phasiani per eam ac-
 cipiat. Alij vero gallinam aquaticam interpre-
 tantur. Siue igitur gallina sit à aquatica, siue pha-
 siani, caro eius bonam gignit succum.

Decimatertia, Tremulus: quæ quidem auis est fusco pennarum colore, magnitudine quam gallina minor, velocissimi volatus, alte vociferans ac clamosa: in cuius capite crista plumea, ex earum avium genere, quas *τεροπυιδες* Græci vocant: caudam enim, cum pedibus incedit, assidue quatit, & ob id tremulus vocatur. Semper fere iuxta maria versatur: ne quis parvam illam aviculam longæ caudæ, quæ codatremula vulgo siue motacilla dicitur, per tremulum hoc loco intelligendum putet. Huc etiam referri posset (si non eadem est) auis quædam cornice minor, plumis fere viridibus & nigris per totum dorsum, caput & collum: ventre albo, longæ & semper erectæ in capite crista plumea, alis obtusioribus & inter volandum magnum strepitum edentibus, vnde & vannellus à barbaris dicitur, clamosa admodum & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus solis vigilat, appropinquat, sed ipsas non ingreditur, in planis & locis circa confitis plurimum degit.

Amarellus.

Decimaquarta, Amarellus auis aquatica, forma perinde ac anas, sed minor, ab Aristotele libro 8. cap. 3. de histor. animal. *βοορα* appellatur. Illud porro nosse in vniuersum expedit, quod præstantius alimentum ab iis sumatur auibus quæ volatu magis nituntur, celeriusque volant. Et quemadmodum prædictarum avium caro concoctæ facilis & ad bonam valetudinem accommodatissima, sic è diuerso quarundam excrementitia est ac mali succi, multoque ad coquendum difficilior, atque inæqualis temperamenti: eiusmodi in primis existit pauonum, anserum, genum, ardearum, & quotquot oblongum habent

bent co
netur.
passe
dificat
sunt,
durius
skimu
ab au
uerfas
ius q
carne
conco
tatis p
Isaac
prætu
ration
uicem
atque
Auiu
cissim
filium
non a
ment
est fa
eitio,
plati
perdi
gallin
cule.
proce
gene
piiffi
daru
tanti

bent collum ac rostrum: inque paludibus nutritur. Huc, quod ad succiprauitatem attinet, passeret etiam referendi sunt, qui in turribus nidificant, pyrgita appellati: nam & calidissimi sunt, & longius à temperamento recedant, ac durius alimentum dant, Veneremque impensius stimulant. Circa electionem vero alimenti quod ab auium genere sumitur, sciendum est, iuxta diuersas præstantioris alimenti proprietates (si eius quod nutritur sanitatem vel robur spectes) carnes varie laudari. Sic Galenus ad facilem concoctionem & subtilitatem respiciens, bonitatis palmam perdicibus attribuit. Rhazes & Isaacus ob leuitatem & subtilitatem starnam prætulere. Idem quoque Isaacus diuersa ductus ratione diuersarum auium carnes laudauit. Auicenna turturis carnem, quod mentis aciem atque intellectum roborer, mirifice commendat. Auium porro omnium volucrum genus paucissimum præstat alimentum, si ad genus gressilium conferatur, potissimum si ad suillam, quæ non aliud inuenias, quod copiosior sit nutrimenti: volucrum tamen caro ad eoquendum est faciliior: quare ijs qui neglecto corporis exercitio, consilij potissimum & studij ac contemplationi vacant, conuenientissima est, præcipue perdicis, attagenis, columbæ, galli gallinæ & gallinæ, quemadmodum libro 3. de aliment. facult. cap. 18. Galenus testatur. Sanguineam enim procreat claram atque mundam, & spirituum generationi ac mentis exercitijs & intellectui aptissimum. Siccius namque alimentum, quale dietarum auium est, studio contemplationi que intentantis conuenit, Siccitas enim prudentiæ fami-

liaris est, sicuti luculenter & perspicue docuit Galenus in libro, cui titulus, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, cap. 5. Lege plura apud eundem lib. 8. cap. 2. method. medendi, & in libro de attenuante diata, capite 6. De Attagene pulcherrima quadam & scitu dignissima Gilbertus Longolius in Dialogo de Auiibus prodidit.

DE PISCIBVS.

CAPVT XXX.

Si pisces molles sunt, magno corpore tolles.
Si pisces duri, parui sunt plus ualiduri.

Hic duæ traduntur laudabilium piseium natura. Pisces enim aut dura carne suapte natura sunt, aut molli. Ex his igitur qui molles sunt, vetuli iunioribus præstant, Carnis namque mollietates pro modo humiditatis respondet, quæ crudior in nouello pisce, in vetulo vero concoctior existit. Quare nouelli pisces lento ac pituitoso succu magis quam vetuli abundant. Atq; hæc cetera ratione nonnulli anguillam etiam vetulam iuniori præferant. Ex iis vero qui dura carne præditi sunt, iuniores longe præstantiores & concoctu faciliores habentur: eiusmodi porro luci cūprimis sunt & perca. Carnis enim durities concoctioni resistit. Quæ sane sententia ex 2. CAVO. capite 553. Auicennæ desumpta est, ubi sic ferme scriptum reliquit: Ex piscibus dura carne præditis eligendi sunt minores, ex molli vero maiores ad terminum aliquem. Plura Galenus libro 3. de alim. facult. cap. 29. & 30.

*Lucius & perca, & saxatilis, albica, tencha,
 Gornu, plagitia, & cum carpa galbio, uita.*

Hic

Hic decem recensentur pisces, quorum alimentum hominum corporibus saluberrimum esse putatur.

Primus, Lucius est, piscis vulgo notus, qui quod non modo in alterius, sed suę etiam speciei pisces grassetur, tyranni appellationem vulgato verficulo sortitus est. *Lucius.*

Lucius est piscis, rex aquarum, tyrannus aquarum.

Natatu velox ac durę carnis est, sed omnium, Medicorũ iudicio ὀπείτῃ, atq; optimi succi.

Secundus, Perca: qui branchiis snbruffus est, dorso spinis armatus, vnde ἀκαιοσοσσηφῆ εἶναι καὶ ποικιλόχροα ex Aristot. Athenæus scribit, lib. δευτεροσόφ. 7. Durę quoque carnis est, & vulgo cognitus. Porro alimentum quod ex eo sumitur, non modo ad coquendum est facile, sed gustui etiam gratum, atque hominum corporibus saluberrimum, vt quod sanguinem medium consistentiã generet, supra cap. 9. Vnde maximo in precio hic piscis semper est habitus, Ausonius in Mosella sic de eo canit:

Nec te delicias mensarum Porca silebo,

Ambigonos inter pisces dignante marinis.

Quanquam certe τὸ πέριχον antiquissimis etiam Græcorum vsitatum sit, reperiuntur tamen quibus per ἀπίφρασις quod nulli piscium parcat, à parcendo sic dictus esse videatur: vt qui iratus alios pisces pinnis suis quas supra dorsum habet vulneret. Qua ratione à Lucio quoque immunis est: imo, vt Albertus refert, naturalis quaedam Lucio cum perca amicitia est. Læsus enim Lucius non tam facile à quouis alio piscium sanatur, quam à perca.

Solum igitur liquidum parcam laceratur in undis

Vestigat, lustrans solum hunc medicamina poscit.

Qui sic inuentus vulnere eius tangendo lenit atque sanat.

Saxatilis.

Tertius, Saxatilis: quo quidem nomine piscis à nonnullis hoc loco accipitur ex eorum numero, qui parui perpetuo manent: cuius alimentum (licet squamis careat) ad voluptatem, educationem simul ac distributionem & succi bonitatem præstantissimum est. Multos tamen inuenias quibus *Saxaulus* potius, siue *Saxaulis* hic legendum esse videatur, ut hoc nomine explicationum piscium genere eum intelligamus, qui βέγγλωπτος ή βέγγλωσος à Græcis dictus, hodie γλωπτα, nuncupatur: à Varrone & Plauto linguæ figura, quæ Græcis est γλωπτα, cui βέ particula addita est, ut magnitudinem potius quam bubulæ linguæ figuram significet à Plinio Solea, itemq; ab Ouidio in Halientico:

Pulgentes Solea candore, & concolor illis Passer.

A figura Soleæ quæ solo pedis subiicitur. His vero inter marinos pisces alimentum est haudquam contemnendum. Galenus libr. 3. de aliment. facult. capite 29. similes quodammodo inter se esse Passerem & Soleam scribit, non tamen omnino eiusdem esse speciei: Soleam enim molliorem esse, ciboque suaviorem, ac in totum Passerem præstantiorem suauitate quidem, alimenti copia, succi bonitate solea præstantior est: at carne duriore solidioreque esse experientia sensusque conuincunt. Plura Gulielmus Rondeletius libr. 2. ca. 11. de piscibus marinis.

Quartus, Albica, qui & ipse marinus reponendus in numeram sale conditorum, & in fumo deinde vel in aere exsiccorum, qui deinde baculo ante coctarum contunduntur. Albica autem ex eo di&us videtur, quod molli humida atq; candida admodum sit carne. Italis Mollo à carnis mollitie, Gallis *merlot*. Afellus est veterū, vel si omnino cognatus ex Gesneri sententia, & pro bono gratoq; cibo habetur.

Quintus, Tinca, vel teneha: piscis aquæ dulcis *Teneha*, notus pelle lubrica, mucosa, ad nigredinem tē *Tinca*. dente. ac carne dura: vnde ab his tribus, nempe lucio, perca & tinca post coctionem pellis auferri solet. Aufon. in Mosell. vulgi solarium vocat, quod pauperibus tantum apponatur. Excrementitius est, & totus lutosus.

Sextus Gornus, gornatus, siue gurnadus: piscis *Gornus*, marinus albus: atq; minimus, mediū digiti longitudinem non excedens, vna cum capite ac spinis manditur.

Septimus, Plagitia: piscis marinus planorum *Plagitia*, generi subiiciendus, rhombo figura similis, sed contractior, lingulaca latior. Hic piscis supina parte albicat, prona fuscus est & terreicoloris, instar passerum auium, vnde à Latinis passer etiam dicitur, à Græcis $\psi\eta\tau\alpha$ Gulielmus Rondeletius lib. II. cap. 7.

Oblatus, Carpa, siue Carpio: Cyprinus quorundam *Carpa*, opinione: piscis fluuiatilis notus, squamosus. Huius caro excrementitia est ac mucosa, quare à magnatibus in vino decoquitur. Ita nāque multo quam ante præstantior euadit: quicquid enim mucosum aut visosum gustu refert, id totum deponit.

Galbio.

Notus, Galbio: piscis marinus notus, cartilagineus, corpore tenui & in amplissimas alas expanso, raia Latine dicitur, & à quibusdam rochetus, siue rochus, à Grecis *βαρ* & *ή* *βαρής* à rabi, quæ *βαρής* vocant, similitudine. Quemadmodum enim spinosus est aculeatusque rubus, ita raia omnis aculeis aspera non quidem toto corpore, sunt enim *λαγύσατοι*, id est, laues raix, quibus nulli sunt in corpore aculei, sed siue leues sunt raix, siue aspera, omnes uncos aculeos in cauda gerant, sicuti in rubo, cynosbaro & rosis cernuntur. Piscis est dura carnis, concoctu difficilis, sed alimenti firmi & sani. Vide Gulielmum Rondeletium libro 12. cap. 3. Nonnulli Galbionem referunt in baculo contundi solitum piscium classis, ut eum hoc nomine intelligamus, qui & ipse dura carnis est ac sanus. Alii textus habent Gobio, de quo Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 28. Gobio inquit, littoralis est piscis ex eorum numero qui parui perpetuo manent, suavis, firmus ac concoctu facilis, simulque ad distributionem & succi bonitatem optime comparatus, Gallice *Gouzon*.

Fruta.

Decimus, Fruta: Hic omnium qui in dulcibus aquis generantur piscium aequali cunctarum generum iudicio longe nobilissimus habetur, Varius admodum est, purpureis guttis siue maculis totum dorsum speciose pingentibus, carne interioris rubra, quemadmodum in salmone etiam conspicitur, ut proculdubio is piscis sit, qui Ausonio in Mosella Salar vocatur, cum dicit:

Purpurei guttibus Salar stellatus tergora gutti.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate cibos reliquos superet: Carnem habet valde

fria.

friabilem, vt in qua nihil neq; lentoris neq; pinguedinis inſit: quo fit vt alimentum quod ex eo ſumitur. hominum etiam corporibus ſaluberrimum eſſe cenſeatur. Huc quod ad fucci bonitatem attinet, aſchia etiam & aurata referēdi ſunt. Porro Truta Gallicum eſt: nam vulgo *Truite* vocant. Verum haecenus ſingulatim de piſcibus: nunc generatim etiam atque vniuerſe nonnihil de præſtantia ipſorum dicemus.

Sciendum igitur imprimis, alimentum quod *Piſcium electio,* ex piſcibus provenit. quemadmodum id ipſum libro 3. capite. 25. de aliment facult Galenus aſſertatur, ſanguinem gignere conſiſtentia tenuiorem, quam quod ex pedestribus animalibus ſumitur, adeo vt non affluenter nutriat, & celerius diſcuriatur, magis tamen excrementitium eſt. Phlegmatici enim, id eſt, frigidioris humidiorisque temperamenti ſunt piſces. Ob eandem tamen cauſam quidam ipſos concoctu difficiles eſſe ac tardi transitus cenſuerunt: quippe ratio ne frigiditatis lenti etiam ſunt, atque diutius ob id ventriculo immorantur, & concoctioni repugnant: quo fit vt ſæpius corrumpantur, & putreſcendō ſitim generent. Carnium itaque laudabilem alimentum hoc nomine, quam piſcium ſalubrius eſt.

Secundo vero hoc etiam ſciendum: nempe pelagicos, hoc eſt, marinos (modo ceterę bonę note conſentiant) in victus ſalubris ratione, quam qui in aquis dulcibus nati ſunt, eſſe meliores. Alimentum enim quod præſtant, minus excrementitium eſt, & carniū nature propinquius. At vero cum pelagici (ceteris paribus) quam fluuiatiles ſint carne duriore, conſentaneum eſt

eosdem difficilius etiam concoqui & resolui, ac magis nutrire, sanguinemq; gignere puriorem. Agris tamen ob concoctricis facultatis imbecillitatem fluuiatiles accommodatiores sunt.

Tertio sciendum, ex piscibus tam marinis, quam fluuiatilibus eligendos esse, qui carne sint minimum mucosa aut lenta, sed alba, suauis, subtili, friabili, odorata, quæ tarde putrescat: & qui non degunt in paludibus lacubusque, atque id genus locis limosis ac sordidis, nec in aquis limosas herbas & mali succi radices habentibus. Pessimam enim habent carnem qui in eiusmodi locis degunt.

Eligendi vero non admodum iuuenes, neque pregrandes, neque pinguedine multa reserti, sed ut in suo genere carnosissimi, & celerrimi cursus.

Ex marinis præstantiores habentur, qui in fluuiis longius à mari distantibus capiuntur, utique si cetera laudabilium piscium notæ non abfuerint. Iisdem quoque notis consentientibus, quanto spinis adnatis ac squamis horridiores fuerint, tanto præstantiores etiam esse par est. Spinarum enim & squamarum multitudo subtilitatem arguit. Præterea optimi sunt ex pelagicis, qui viuunt in mari puro ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato, & quod fluuios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Balthico nutriti iis præstant, qui in Mortuo seu Meridionali capiuntur.

Eorum autem qui in fluuiis gignuntur, salubriores sunt qui in iis gignuntur, in quibus aqua rapide fluit, ac copiosa est. Ex quibus iam dictis liquido constat, qui piscium probi malive ceteri debeant.

Cetacei enim ac bestiales cuiusmodi porcus & canis marinus, delphinus, & morhua potissimum habentur, cum laudabilium piscium notis, nimirum albedine, subtilitate, ac friabilitate careant, in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumque boni quidem alimentii, excrementi autem plurimum reddunt, & præsertim recentes. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus qui quotidie illis vescuntur, cõgerant. Attamen eos si quando meliorum nõ suppetente copia, edere cogamur, magnopere cauendum, ne illico à captu ingerantur, sed seruandi sunt per dies aliquot, dum caro eorum mollescat adeoque citra substantiæ corruptionem tenerescat. Id quod fieri solet, vbi leuiter sale conspersi fuerint: quomodo sapidiores etiam ac multo quã ante præstantiores euadere, libro 3. de aliment. facult. capite 24. & 40. Galenus auctor est. Quicquid enina mucosum aut virosam gustu referunt, id totum deponunt.

Ex piscibus marinis Raia & Gornus in laudabilium classe censentur: carnem enim habent consistentia purissimam. Deinde vero Passer & Solea, quorum tamen caro lentior est, minusque tum alba, tum friabilis, & crassior, sapore etiam atque odore minus commendabilis. Merlango tamen, siue merlano, quem *à p'ho* Græci vocant, secundus forte à raia deberetur locus; minore enim participat crassitie ac lentore, quam passer & solea, & substantia utcumque friabilis est. sed si odorem, saporem, colorem, substantiæ puritatem & mollitiem spectes, bonitate non nihil è gorno ac raia deficere vide.

videbitur. Idem de harengo iudicium est. Morhua iuuenis bonitate praedictis satis propinquat, sed si diligentius ad praescriptas laudabilium piscium notas exigatur, crassior multo atque lentior inuenietur. Salmones autem, rhombi, (vulgo Gallorum turbori) scombri, vulgo maquerelli siue macrelli, longe à reliquis bonitate deficiunt: sunt enim multo crassiores, magisq; lenti, & concoctu difficiliore, neq; competunt nisi vehementiore exercitio fatigatis, robustis ac iuuenibus, idq; magis etiam si quid falsedinis ipsis commisceatur, quo lentor, crassities, & frigiditas eorum remittantur ac corrigantur.

Ex piscibus autem aqua dulcis, Lucius & Perca mediocres laudatissimi sunt, praesertim si praeter dictas bonitatis notas pinguedinis non omnino expertes fuerint. Secundum post illos locum obtinet Vendosia: carnem tamen habet non perinde albam, subtilem, & friabilem, sepiusque in stagnis, quam fluuiis reperitur.

Illud porro summarim nosse etiam expedit, quod pisces fluuiatiles, modo cetera consentiant, tum ad bonos humores gignendos, tum etiam ad gustus ipsius voluptatem ceteris multo sint praestantiores, si in aqua profunda, petrosa aut aspera ad Boream spectante, ac rapide fluente degant: praesertim si vrbs alicuius amplissimae, latinarum, balneorum, culinarumq; loturæ & purgamenta in illam non desuuant, neque vestes & alia eiusdem generis in ea abluantur. Multo vero magis, si praeterea & herbarum ac bonarum radicum copia abundet. Cancrivo tam marini quam fluuiatiles, sicuti libro 3. de aliment. facult. cap. 33. à Galeno traditur, dura

in totu
dum su
in vent
In pi
tenere
hume
lificam
& bil
Ceter
libet a
que id
qui, &
cum ge
bum la
est. Pra
ra sit, v
adhib
lem a
noa b
alijs 1
Neq; i
que su
na cre
Post
crassio
ti rece
liti, G
vigil
hores
spe

In totum carne constant, ideoque & ad coquendum sunt difficiles, & firmi alimenti, a gre tamen in ventriculo corrumpuntur.

In piscibus quoque id communiter memoria tenere oportet, quod recentes valde nutriant & humescant, mammas lacte repleant, semen prolificum suppeditent, adeoque venerem excitent, & biliosis corporibus sint accommodatissimi. Caterum abstinendum ab ipsorum esu post quas libet actionem fortem ac vehementem: qui namque id temporis ingeruntur, eos & male concoqui, & dum in iecur ac venas distribuuntur, suum cum generare crudum, qui non facile in proprium sanguinem mutetur, a ratione alienum non est. Præterea vero cum hæc ipsorum etiam natura sit, ut tardius pertranseant, cura non minima adhibenda est, ne in ventriculum incidant debilem aut præcis succis vitiatam: quippe qui tum nona belle concoquantur, & facilius fere vna cum alijs in ventriculo existentibus corrumpantur. Neque item vna cum carnibus, aut lacticijs, neque summo post alios cibos loco, si quid Auicenna credimus, edendi sunt.

Postremo vero hoc etiam sciendum, quod crassioris succi pisces infra mediocritatem salitatis recentibus sunt præferendi. Verum recens saliti, Galeno libro 3, de aliment. facultat. capite vigesimo quarto, teste, iam diu salitis sunt meliores: Pisces etiam laudabiles exiguo sale con-

spersi atque moderate sumpti, appetentiam, si quis eis delectetur, reuocant, & roborant.

DE CONSERVANDA
DE ANGVILLA, ET NOM-
nihil etiam de Caseo.

CAPVT XXXI.

Vocibus anguilla praua sunt, si comedantur.
Qui physice non ignorant hæc testificantur.
Caseus, anguilla, nimis obsunt si comedantur.
Ni tu sepe bibas, & rebibendo bibas.

Anguilla.

Anguillam vocibus nocere hoc in loco traditur, idque rationibus tum medicis, tum philosophicis comprobatur. Limosus enim piscis est, crassique & lenti succi, obstructions facit, longiusq; à memoratis paulo ante probi piscis indicijs recedit: quod Galenus etiam in libro de cibis boni & mali succi, cap. 15. in huuc modum scribens attestatur. Anguillæ nunquam boni succi sunt, tamen si puro in humore versentur, nedum in eo qui vrbium sordes & putramenta in se recipit. Idem fere & in lib. de attenuante diata, c. 6. confirmare videtur: Anguilla, inquit, & mollium pars maxima, tamen si carnem habeat mollem, quod tamen succo lento & pituitoso abundant, ijs qui salubri victus ratione uti volunt, plurimum est noxia. Pari modo de mustelis quoque, quæ vulgare iam nomine lampetræ dicuntur, sentiendum est. Nam & ipsæ nihilo secius quam anguilla plurimum crassi succi gignunt: tamen si parvula lampetræ non perinde malæ & periculosa sint. Minore enim, ut sensus ipse iudex est, crassitie & lentore participant. Quo fit ut hi pisces, licet non ingratum ori saporem offerant (quod salua tamen eorum reuerentia dictum velim, qui in eorum usu diu perseverant) admodum sint periculosi. Siquidem generatio eorum

in aquis serpentum generationi in terris respon-
det, non sine veneni suspitione. Vnde etiam M.
Varroni libr. 4. de lingua latina nomen habent,
quod anguib; adsimilentur. Atque hac certe
ratione capita & cauda, ac similiter interior spi-
na, vt quæ venenum in se contineant, nullo mo-
do edenda sunt. Conueniens autem erit ob succi
crassitiem ac lentorem vt in optimo vino immersæ
reentur, atque cum iusculo deinde optima-
rum specierum, sicuti ab Apitiana scholæ secta-
toribus solent præparentur: ac primo quidem
duabus ebullitionib; in vino & aqua præbulliât
illisq; reiectis rãdem ad perfectionē coquantur.
Vel gelu inde in patina fiat, vel pastillatura, vel
assatura, idq; cum salsamento competēti: in hye-
me quidem cum salsamento viridi, fortibus spe-
ciebus, & vino; in æstate vero cum debilibus spe-
ciebus, omphacio & aceto. Cōmodius tamen ab
eiusmodi pisciū esu abstinetur. Stomacho enim
& renibus sunt inimici: sed præcipuum sentiunt
nocumentū ex eorū obsoniis qui arenulas min-
gere consueuerunt, quoniã illæ angullari glutino
in calculos cogi & adstringi videantur. Poda-
gra quoq; laborantibus manifeste efficiunt, nec
vllis morbis medentur, sic vt inique natura fecif-
se videatur, quæ tam suauem refutandis expuen-
disque piscibus indiderit saporem. Medici omni
ex loco omninq; tempore, & præsertim circa sol-
stitium anguillas detestantur.

Sequitur deinde, caseum, atq; anguillas pluri-
mum nocere, si comedatur: quod sane de iis quæ
magna mole ingeruntur, intelligendū est. Cau-
sæ quidem de caseo supra cap. 7. de anguillis ve-
ro in præsentī capite habentur.

Postre-

*Anguilla
coctio.*

*Anguilla
esus calculo-
sis nephitis,*

Postremo loco hoc etiam adseritur, nempe
 prauitatem eorum vberiore ac frequentiore vi-
 ni potu corrigi atq; emendari: quod minime ta-
 men de vino subtili ac penetrante, neq; item de
 eo quod in potus delatui vicem substituitur in-
 telligendū est. Tale namq; cum cibis mali succi
 bibendum non est, quemadmodū 3. 1. doct. 2. c. 8.
 Auicenna sic ferme scribens diligenter admodū
 monuit Neq; vero cum cibis prauis succi, nec an-
 tequam illi conficiantur, neq; ab eorundem con-
 coctione vinū protinus bibendum est: quippe q̄
 mali chymi cibos in omnia statim corporis exte-
 riora membra, quo fortasse citra vini adminicu-
 lum minime penetrassent, non sine sanitaris dis-
 pendio secum trahat. Intelligendum igitur de
 vino forti, non admodum penetrante, quod sa-
 pius atq; modice commode ciborum permissio-
 nis gratia sumitur. Hoc enim prauitatem eorum
 corrigit, concoctoriam facultatem roborat, frigi-
 dosque & phlegmaticos humores concoquendo
 benignos reddit: quo fit vt ad casei atque anguil-
 larum, quæ agre admodum conficiuntur, conco-
 ctionem non parum proficiat.

Ceterum neque illud silentio hoc loco inuo-
 uendum, nempe vinum non in anguillarum mo-
 do, sed quorumlibet etiam piscium esu exhiben-
 dum: quippe frigidioris humidiorisque tempe-
 ramenti sunt omnes, adeoque difficilius ob id
 ipsam conficiuntur, tardiusque transeunt: vino
 igitur sapius ac modice sumpto facile emendan-
 tur, adque ~~reuerſam~~ perducuntur. Hinc non
 temere hætenus hoc usurpatum est: Ex piscibus
 viuos quidem aqua foueri, mortuos vero vine
 condiri oportere.

DE CIBI POTVSQVE IN
prandio atque cœna permiffione,
fiue alteratione.

CAPVT XXXII.

Inter prandendum fit ſæpe parumq; bibendum,
Si ſumas ouum, molle fit atq; noſum.

Hic duo traduntur præcepta.

Primum, de cibi potuſq; in prandio atq; cœna permiffione ſiue alteratione. Inter prandendum nanque cœnandumue inuicem modo edendum modo bibendum eſt, ac ne id quis dem large & copioſe, ſed ſæpe potius & parce. Neque enim iumenta nobis in hoc imitanda ſunt, quæ tum demum bibunt cum cibo exaturata fuerint: ſed potio ſubinde interponenda eſt, quoniã cibis permiffione potionis mollior redditus per membra nutritioni deſeruentia facilius peruehitur.

Atq; hic notandum, triplicem à Medicis conſtitui potum: ac primum quidem permixtium vocari, quod vna nimirum cum cibis ingeratur; alterum delatiuum, quod concoctione in ventre iam confecta, & abſoluta, in hepate vero inchoata, vt cibi penetrationem adiuet, exhibeatur: tertium vero ſitis ſedatiuum, quo in explenda ſiti vitimur. Quæ igitur de potu hoc loco traduntur, ea de permixtium accipienda ſunt. Hic enim interponi ſæpius ac permifceri cibis debet, neq; ad finem prandii vel cœnæ, ſiue dum ſitis urgeat (ſaluo tamen aliorum iudicio) differendus eſt. Imo vero crebrius etiam ab illis aſſumi debet, qui cibis actu vel potentia ſiccioribus veſcuntur, quiq; vehementius ſeſe atq; immo-

Potum triplex.

Permixtium.

deratius exercendo siccum panem vorant, non tamen copiose, ne concoctio impediatur. Simile enim quiddam succederet, quale aquam in lebetem feruentem sapius large & copiose infundentibus solet: quippe caloris vis in coquendo hebetaretur.

Sedatiuus.

Sitis autem sedatiuus potus circa prandii vel coena finem natura congruere magis videtur: tunc enim ob calidi sicciq; cibi a situatione vera sitis vrget. Namque verisimile non est eodem ac breui temporis momento infestari naturam esurie sitique simul; eo quod hæc irriteretur à calore, illa stimuletur à frigore interno. Estque hic potus augendus, vel minuendus, prout ipsa sitis expostulat.

Delatiuus.

Atque delatiuus prima coctione iam peracta, atq; etiam paulo ante quam aliud quippiam edatur, propinandus est: præsertim cum prius ingestus cibus consistentia fuerit crassior: neque differendus est, dum sitis oboariatur. Ventriculum enim ad reliquum suscipiendum cibum reddit expeditiorem, ac eorum etiam quæ in ventriculo continentur distributionem ad hepar plurimum iuuat. Non tamen immoderatus eo abutendum est, vt mature concoqui possit. Sic quidem inconcoctus ad hepar non transit. Quod verum vtique erit, si in delatiui locum non substituaturs aqua. In illa enim necesse non est vt coctio expectetur, priusquam ad hepar transeat. Rationabiliter vero in potu delatiuo, ceu etiam in permixtuo, non aqua, sed vinum propinari debet, aut aliud quidpiam, quod vino sit *αιναλογον*, veluti cereuisia, *μελικρατι*, aut ex ceasis vel malis, aut simili quopiam fructus genere.

hetecon
vinum e
limentu
non in e
cupatur

27. ofte

Sed
fione
dum ed
nempe
tem cib
permix
ca calid
cius. Et

cibo na
diuerse
tibus c
ratio si
mur bu
itemq;
refatur

ocum
recenti
dita est

Pisum
est v

Tellibus

Inqu

hoc loc

quand

Vbi scir

nete confecta potiones : quibus tamen omnib.
vinum est præferendum. Facilem enim efficit a-
limenti in omnia membra distributionem: vnde
non inepte, *ὄχημα τῆς τροφῆς* ab Hippocrate nū-
cupatur, vt copiose admodum supra capite 15. &
27. ostendimus.

Sed quia de comoda cibi potusque permi-
xtione satis iam diximus, illud minime omittē-
dum est, quod nōnullis vt rectum placere video,
nempe vt iuxta crassiozem, sicciorem & frigidio-
rem cibum de vtroq; potu tam delatiuo, quam
permixtiuo largius assumamus: & vt rursus cir-
ca calidiorem, subtiliorē atq; humidiozem, par-
cius. Et iterum vt vinum subtile valensque cum
cibo natura crasso, duro ac frigido bibamus: & ē
diuerso calidioribus cōcoctioniq; magis parens
tibus cibus vinum debilius adiungamus. Quæ
ratio si stabit, valentiore vino iuxta carnem vte-
mur bubulam, quam pulloxum gallinaceorum:
itemq; iuxta pisces, quam carnes animalium ter-
restrium.

Secundum præceptum de ouis erat, nempe vt
recentia ac mollia ingeramus: cuius ratio red-
dita est supra, cap. 8.

DE PISIS.

CAPVT XXXIII.

Pisum laudandum nunc sumpsimus ac reprobandum.
Est inflatum cum pellibus, atq; nocuum,
Pellibus ablati, sunt bona pisa satis.

Inquisitione dignum videtur, quod de pisis
hoc loco traditur, nempe ipsa laudem mereri
quandoque, nonnunquam vero & vituperium.
Vbi scire ante omnia conuenit, pisa duas habe-

Pisa.

re facultates, adstrictoriam nimirum & purgatoriam: quarum hæc certe in ipsorum velut carne est, illa, vero in corticibus. Laudantur igitur quæ adempto cortice manduntur: culpatur quæ non decorticata ingeruntur. Priore enim modo sumpta, vt in diætijs vniuersalibus Isaacus id ipsum confirmat, ventrem subducunt: altero vero magis condensant & adstringunt, plurimumq; flatulenti spiritus pariunt, ita vt pugna quædam ac tormina in intestinis excitentur, purgatoria quidem facultate succum excernere volente, adstrictoria vero retinente: hincq; intus affligitur natura, ab vtroq; horum diuexata. Porro si pisa cortice spoliata mandantur, tunc purgatorie actioni maxime conferunt. Quod de pisca hic dicitur, idem de omnibus ferme leguminibus, puta fabis, lentibus, phaseolis, & si qua sunt similia, precipue tamen corticem habentibus crassiorem, vt de fabis & ciceribus nigris, intelligendum est. Hæc namq; ratione legumina omnia, quemadmodum lib. 4. de vict. rat. in morb. acut. aphorif. 93. Hippocrates attestatur, flatuosa sunt, & cruda, & cocta, & fricta & macerata, & viridia. Cortex præterea in omnibus peiorem generat succum, quam quæ ipsorum velut caro est. In pisorum genere reperiuntur quædam alba & rotunda, cortice tenui, leui ac fragili, quæ tamen si vna cum corticibus innoxie madi queant, præstat tamen vt decorticentur. Legumina viridia adhuc & nondum exacte matura valde tenuem habent corticem, ac minus ipsis discrimen inest, quo ad corticem saltem & carnem attrinet, faciliusq; concoquuntur: quare ea nonnulli sanis corporibus, quam matura atq; exi-

cata

cata ma
 à verita
 esse ex
 gis ob
 que qu
 negari
 ab ext
 salubr
 cata ac
 quam
 omniu
 & ioni
 tū in
 ratione
 lum co
 menti
 trem s
 rum o
 rum es
 pe hep
 efficaci
 & us sa
 proind
 crassis
 tiorem
 homi
 li entir
 dum Q
 non p
 siorem
 propt
 rime
 crasso
 ceci d

cata magis conuenire arbitrati sunt: quod tamē à veritate alienum videtur. Nam ea admodum esse excrementitiæ substantiæ & corruptioni magis obnoxix constat: quæ fit vt à sanis non vsque quaq; citra noxam sumi queant. Hoc tamen negari non potest, quod matura & exiccata cum ab extimis corticibus purgata fuerint, ad victus salubris rationem, quam recentia non decorticata accommodatiora sint: & è diuerso viridia, quam exiccata cortice non spoliata. Porro cum omnium leguminum substantia inflet, concoctioni renitatur, crassiq; & prauis succi alimentū in corpus diffundat: merito à victus salubris ratione excluditur. Brodium tamen siue insculum eorum, eo quod flatum cum omni & alimenti & concoctionis prauitate deponat, ventrem subducat, vrinam cieat, venarum atq; viscerum obstructions amoliat, adeoque ad vasorum etiam, quæ colatoria vulgo vocantur, nempe hepatis, renum & vesicæ emundationem sit efficacissimum, non parum commoditatis in victus salubris ratione habere dignoscitur. Cuius proinde vsus ieiuniorum tempore, quando crassis atq; obstructibus vtimur cibis, frequentiore esse conuenit. Multiplex porro ac varius hominibus leguminum vsus esse solet. Nonnulli enim cum falsis carnibus estant: quem modum Galenus libr. 3. cap. 2. de aliment facultate non probat. Nam hæ quoque sanguinem crassorem & melancholicum magis generant. Quapropter non est his copiosius vtendum, & maxime si cui corpus sit aut melancholicum, aut crasso vel prauo succo abunder. Pessime autem ceci diuitibus legumina sapa apparant: quando-

quidem legumina haudquaquam incrassantiū
missionem postulant, sed humidiorum potius,
& quæ ipsorum crassitiem incidant. Quibus ve-
ro sapa commiscetur, iecoris obstructiōes solent
gignere, viscerisq; huius ac lienis inflammatio-
nes inaugment, nisi melle addito meliora fiant.
Perspicuum autem est, quod & scirrhosos visce-
ris vtriusq; affectus sapa exacerbatur. Vt autem les-
gumina elui accommodatiora fiant, magis nu-
triant, & crassum prauumq; succum amittant,
in hunc fere modum coquenda veniunt: Sub no-
ctem in aquam feruentem infundantur, ac pri-
mo quidem manibus diutule confricentur, vt à
cortice separentur, deinde per totam noctem in
eadem macerentur, sequenti vero die duabus
vel tribus ebullitionibus in eodem liquore, dū
tertia quartave aqua portio absumatur, perco-
quantur. Aquam autem adhibere oportet leuiss-
simam, seu pluuialem. Nam & hac citius coquē-
tur & molliora euadent, & concoctioni minus
faceissent negotii. Lus decocti colo tandem trās-
fundendum, & ad vsus reseruandum. De quo
vbi & quantum cuique libuerit, accipiendum,
cumq; cinnamomo denuo & croco temperan-
dum ad lentum ignem. Hoc enim pacto terre-
am naturam magna ex parte deponet. Nonnulli
duas partes zinziberis, vnam pipēris, aliquantū
etiam cymini adjiciunt, quo facilius secedat: ad
extremum aliquid apeti vinive, & butyri admi-
scant, atque vnica iterum ebullitione coquunt,
spumā interea diligenter auferentes. Quod qui-
dem in principio refectiois potissimum sumē-
dum illud postremo minime pratereundum,
quod brodium sive iusculum cicerum & piso-

LURA

*Resorū coctio.*rum al
natura
tra eoru

D

L A

L A

T L I N

Adfir

- Hic

re lach

hoc est

tibus,

aturu

rium

conu

pus en

vt vls

& pen

nihil,

lution

habet

quæ a

multu

ca sel

lib. 5.

tergen

monia

empla

libro

monia

curari

ampli

rum alborum multo fit præstantius, & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum & tota eorum substantia.

DE LACTE TABIDORVM.
CAPVT XXXIV.

Lactis *Φθιγγίς* sanum caprinum* postque camelæ, * al. pisco *κα*
Ac nutritiuum plus omnibus est asinum. melinum.

Plus nutritiuum vaccinum, sic & ouinum:

Adsit si febris caput & doleat, fugiendum est.

Hic præcepta quadam traduntur de electio- *Lactis ele-*
 re lactis genere, quatenus videlicet *Φθιγγίς.* *ctio.*
 hoc est, tabidis, emaciatis, hæctica febre laboran-
 tibus, & quomodocumq; consumptis fit condu-
 cturum. Cibi enim his ipsis, quod calorem na-
 tium imbecillum obtineant, concoctu faciles
 conueniunt: boni item ac multi alimenti, vt cor-
 pus emaciatum instaurent: sed liquidi & tenues,
 vt vltas, ob siccitatem contractus facilius subeant
 & penetrent: ob febrim quoq; refrigerent non-
 nihil, & ob vlceris saniem detergant, & ob so-
 lutionem cōtinui, glutinent. Quas dotes omnes
 habet lac: facile enim coquitur, ac inter omnia,
 quæ alimēti gratia sumimus, lac butyro & caseo
 multum nutrit: optimum & optimi est succi, sero
 casei & butyri liquidum & subfrigidum est, vt
 lib. 5. cap. 20. & lib. 10. ca. 7. de simp. medic. facul.
 terget sapore dulci butyroscq; substantiæ & acri-
 monia seri glutinat caseo & eodem ac butyro est
 emplasticum. Quapropter nonnulli, Galeno in
 libro de cibis boni & mali succi, cap. 9. teste, pul-
 monis vlceribus affectus potione tantum lactis
 curari putant, antea scilicet quam ea ipsa vlcera
 amplientur, callosaq; fiant,

Lac capri-
num,

Ac primum quidem præceptum est de lacte caprino, quod vtile esse phthificis, Auicenna libr. 2. Cano. cap. 442. & 1. 4. tract. 3. cap. 6. confirmat: Neque id sane iniuria: si quidem inter cætera lactis genera moderata se habet, cum non admodum pingue crassumq; sit: ob id medium quoque esse censetur, quod in corporibus nostris præstat.

Secundum de camelino, quod illo tenuius est, ferofiq; humoris magis particeps: quo fit ut minus tum nutriat, tum emaciat conferat, Hydro-
piscis tamen, & quibus hepar male affectum est, non parum commoditatis adfert, præsertim si fuerit cameli nuperrime enixæ. Eo namque hepar, si quid Auicennæ credimus, reficitur atque iustauratur.

Tertium de asinino: Asinæ namque inter cætera brutorum genera lac præbent ad propositos affectus accommodatissimum: quippe cum tenuissimum sit, & minime coaguletur, & quoquo versus ocysime in corpus digeratur, quemadmodum elegantissimè libro 7. method. medendi capite 6. à Galeno scribitur: Quod Auicenna quoque 4. tract. 3. capite sexto confirmat: Non est, inquiens, lac post muliebre, quod hæcticis æque conferat, ac asinum. Hæcticam enim, si quidem curabilis fuerit, ad plenum curat. Sed præ cæteris lac muliebre, tanquam naturæ eiusdem, & humano corpori familiarissimum, ab aliis Medicis, præcipueq; ab Herodoto & Euriphonte ad rabidos affectus celebratur. Quoniã enim cæteris est subtilius, frigidius & humidius, citius concoquitur, velocius penetrat, & melius nutrit, Sumendum autem queduis horum ma-

2. Cano. cap.
442. & 14.
2. Tract. 4.
cap. 15.

Alexand.
Tract. lib.
22. cap. 4.

- Lac mulie-
bre.

ne ieiunis, horis tribus aut quatuor ante cibum, vnc. quatuor primum; & has si recte confecerit, die sequenti quinque, sex vncias & sic diebus cōsequentibus auctum; si bene concoquat, vsq; ad libram vnam. Quatenus enim vires augeri cernimus, eatenus nos quoq; cibis adiiciemus. Sumat autem patiens ex mammilla, aut minimum diu extra propria conceptacula moratum (illic enim & sanguis & semen prōptissime corrumpitur) per se, aut cum pauco melle vel saccharo & sale, ne in vētriculo acescat. A lacte hausto non dormiat, ne corrumpatur, nec corpus exerceat motu ac frictione, ne crudum lac in corpus trahatur.

Cæterum silentio prætereundum, hoc loco non est, quod non semper lac muliebre aut asininum phthificis profit: imo vero lac acidum, siue ebutyratum ab ipsis in certis quibusdam casibus conuenientius adsumitur. Et primo quidem, quando cum phthisi fluxus ventris simul infestat. Deinde cum metus est, ne in ventriculo coaguletur, vel ardor adest vehementis febris, aut ventriculus suapte natura biliosus existit, vsq; in quo lac nullo negotio in bilem trāscat. Quinetiam quando phthisi febris coniungitur putrida, & multæ in inferioribus partibus sunt obstructions. Lac enim acidum cohibet & adstringit aluum, neq; facile in bilem conuertitur: quippe cui butyrum, quo prompte accendi poterat, ademptum sit: eadem ratione nec in putrida facile putrescit. Præterea cum imundus ac sordidus est ventriculus: in eiusmodi enim ventriculo lac promptissime corrumpitur. Postremo vero cum phthificus lac integrum & dul-

ce abominatur, ab acido autem siue ebutyrato non omnino abhorret. Sed de his omnibus copiose admodum Hieronymus Cardanus libro secundo Contradicentium, Tract. 4. Contradict. 1. & Conciliator differentia 194.

Quartum de lacte vaccino: quod ut inter cetera lactis genera crassius ac pinguius inuenitur, ita alere etiam magis putandum est. Atq; hinc sane Rhazes lib. 3. cap. 15. ad Almanfo. sic ferme de eo scriptum reliquit: Lac vaccinum quorumlibet aliorum animalium Lacte crassius iudicatur, atq; ob id corporis molem & obesitatem ad piscivolentibus accommodatissimum habetur. His amplius Auicenna lib. 2. Cano. cap. 442. hoc quoq; addendum putauit: Nempe lac cuiuslibet animalis, cuius foetus eandem in utero moram cum homine ducat, id est, per nouem menses, humano lacti esse maxime conforme: illud vero quod sit animalis, cuius impragnatio quam mulieris diuturnior sit, esse deterius: quo fit ut cum vacca nouem mensibus vitulum ferat, lac eius humano maxime conforme, atq; ob id optimum quoq; habeatur.

Quintum de lacte ouino: hoc, quod ad consistentiam quidem & nutrimentum attinet, ad vaccinum quodammodo accedit.

Sextum de lacte vitando in febris putridis, & dolore capitis: cuius rei causa adsignata sunt supra, cap. 7.

DE BUTYRO.

CAPVT XXXV.

L Enit & humectat, soluit sine febre butyrum.

Tres butyri proprietates hic referuntur.

Primo

Primo, eum doloris sedatione lenit & maturat: Siquidem temperate calidum est, & natura pingue atq; oleosum, facultatisq; concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentia, in mediis nimirum corporibus secundum duritiem & mollietatem. Bubonas igitur & parotidas iuuat, gingiuas extenuat, & praesertim in infantibus dentientibus, item humores in pectore ac pulmone fixos linctu concoquit.

*Butyri proprietas
etiales itel.*

Secundo, humectat, ex meliore namque lactis essentia constat. Quemadmodum ergo lacti, unde seiunctum est, humectandi vis inest, ita & butyro inesse oportet.

Tertio vero soluit, largius enim sumptum, cum ob suam substantiam lubricitatem, tam ob communem omnium ciborum humidorum rationem, qui scilicet citra adstrictionem sunt humidi, facile per ventrem subit. Sed febricitantibus & calidioribus naturis non aequae ut aliis conuenit: ipsi enim in flauam bilem conuertitur.

Illud porro nosse hoc loco utile est, quod butyrum ob superabundantem & humiditatem & pinguitudinem in alimentis, vtu praesertim immoderatiore, expetendum non est. Ventriculus enim resupinat ac subuertit, & ad vomitum incitat. Neq; vero vltimo post alios cibos loco ingerere conuenit, quippe cum humidum sit ac lubricum facileq; subduci queat, in superficie natans corrumpitur, atque ob hoc ipsum ante alios cibos sumendum est. Ita enim citius subducitur, & aliis cibis viam munit. Quocunq; oleo magis tum nutrit, tum cibos condit: quo fit vt obsoniis additum olei atq; adipis vicem merito penset, vnice tamen hoc semper cauendum

ne vsus eius sit immoderatus, neve in ventriculo accendatur. Pinguia enim inflammata, quemadmodum in maiori praxi tract. 6. cap. 15. rub. 4. Ioannes Michael Sauvonarola scriptum reliquit, in melancholiam adustam transeunt, ex qua lepra deinceps generatur. Quo fit, inquit ille, vt ob nimium Butyri vsum multi leprosi in Germania reperiantur. Recens etiam butyrum contra bestias quæ virus eiaculantur, venenaque & foris illitum, & per os assumptum efficax est: ab aspide enim percussis vtilissime imponitur, & in pestilenti aeris constitutione quotidie cum puri panis tribus aut quatuor bolis mane ab ieiunis deuoratum, mirifice ad sanos ab infectione præseruandos confert. Plura de butyro Dioscorides libro 2. capite 62. Galenus libro 10. capite 10. de simpl. med. facult. Paulus Aegineta libro 7. Simeon Sethi in Syntag. & Auenzoar, Tract. 1. cap. 4. lib. 3. Theysir.

DE SERO.

CAPVT XXXVI.

Incidit, lauat, penetrat, mundat quoque serum.

Hic agitur de facultatibus Sero, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (vt libro secundo distinet. 1. capite 9. de med. simpl. purgan. Mesues inquit) excalescit atque siccatur ordine primo completo, & vsque ad secundum. Quinetiam attenuatur, abluunt, abstergit, & nitrosa qua refertum est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam tum atram ab exustis humoribus genitam deicit: quo fit vt mirifice conferat maniacis & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis
inde

inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua
intercute laborantibus, felle suffulis & lienosis.
Datur utiliter febrientibus ex bile, & viscerum
ac vasorum obstructionibus. Cōpetit etiamnum
vitiis in cute à bile & perustis humoribus emer-
gētibus Quare lichenibus, vitiliginibus, alphis,
psōris, leprisq; admodum cōuenit. Facillē. Co-
mitialibus quoq; atq; iis qui ob potētis vini lar-
giorem potum male habent, auxilium pręstat.
Plura Dioscorides lib. 2. cap. 60. Galenus lib. 10.
de simpl. med. facult. cap. 8. Rhazes lib. 3. ad Al-
man, cap. 15. & Auicenna 2. Cano. cap. 442.

DE CASEO.

CAPVT XXXVII.

*Casus est gelidus, stipans, crassus, quoq; durus.
Casus & panis sunt optima sercula sanæ.
Si non sint sanæ, tunc hunc ne iungas panis.*

Duo hoc loco peraguntur. *Primo* quatuor refe-
runtur facultates Casei. Quarū prima est, ipsum
esse gelidum, id est, temperatura frigidum: quod
intelligi debet de recente ac molli quī frigidus
& humidus, & non de vetere, qui calidus & sic-
cus est. Atq; huius sane rei grauissimum habe-
mus testem Paulum Aeginetam, qui lib. 7. sic a-
Caseus recens compactus & mollis repulsoriam
vim habet, leniter perfrigerans. Quinetiam de
eo intelligi potest, qui conficitur ex sola lactis
coagulatione, absq; vlla alterius rei commistio-
ne. Reperitur enim qui ob aromaton quorun-
dam ac odoratarum herbarum admistionem a-
erior & calidior euaserit, & ob id linguam velli-
cet, atq; ventriculum excalescit. Talis autem
colore potissimum viridis existit, qui si maiore
paulo

paulo mole ingeratur, corpus vehementer exurrit. Secunda est, caseum stipare, hoc est, adstringere ac cohibere aluum, quod maxime solet prestare vetus, cui multum coaguli admistum est. Tertia est, ipsum esse crassum, quod est, crassos generare humores, idque nullo excepto. Omnis enim caseus fit ex crassiore & terrestri magis cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Quarta est, Caseum esse durū. i. agre & concoqui, & aluo discedere: nimirum propter succum crassiorem.

Secundo deinde loco hoc etiam adseritur: nempe caseum parua mole cum pane sumptum optimum sanis hominibus esse cibum, quippe qui panis admixtione concoctu reddatur faciliore: cum alioqui per se sumptus admodum ob concoctionis tarditatem offendat. Aegrotantibus vero, propterea quod neq; ad concoctionem, ut dictum est, neq; ad mouendam vrinam, neque ad ciendam aluum, neq; ad succi deniq; probitatem quicquam boni confert, omnino fugiendus est. Plura de hoc supra cap. 7. & 9.

CASEVS DE SE IP SO.

I Gravi Medici me dicunt esse nocivum,

Et tamen ignorant, cur nocumens aferam.

Expertis reor esse ratum, quia commoditate

Languenti stomacho caseus addit operam.

Caseus ante cibum confert, si diffluat aluus,

Si constipetur, terminet ille dapes.

Qui phisici non ignorant, hæc testificantur.

In prioribus duodus versibus *et ego non viciis* est. Fingitur enim caseus se ipsum aduersus malignos vicinos aut vituperatores defendere. Ignari,

gnari, inquit, Medici, dicunt me nocivum esse; quū ipsi tamē ignorent causam, cur humanę naturę nocere dicar. Allusum autem videtur ad illud, quod ab Hippocrate in libro de veteri medicina scriptum est in hunc modum:

Atqui, inquit, mihi necessarium esse videtur, vt omnis Medicus de natura sciat, & omni studio annitatur vt cognoscat (si modo aliquid eorum quę fieri debent, recte præstare velit) quidnam sit homo ad ea quę comeduntur ac bibuntur comparatus, & quid cuique ab vnoquoque contingat & accidat. Nec simpliciter tantum sic existimet oportet, quod malum edulium est caseus, quia dolorem afferat repleto ex ipso, sed etiam sciat, quem dolorem afferat, & propter quid, & cui parti intra hominem existenti incommodus existat. Quandoquidem & multa alia esculēta ac poculenta, quę natura mala sunt, hominem tamen non eodem modo afficiunt. Exempli causa: Vinum meracum, si multum bibatur, hominem aliquo modo debilem reddit: & omnes qui viderint, hoc fatentur, & cognoscunt hanc esse vini vim, & vinum causam esse. quinetiam in quas hominis partes maxime agat nouimus. Talem proinde veritatē in aliis quocumque apparere volo. Ergo caseus (quandoquidem hunc in exemplum assumpsi) non omnes homines lædit: sed sunt qui ex ipso repleti ne tantillum quidem offendantur, imo gracilibus mirabiliter etiam conferre perhibetur. Sunt autem alii, qui eo sumpto difficulter à noxa liberantur. Horum igitur natura differunt. Differunt autem secundum hoc, quoniam id quod in corpore caseo est contrarium, à caseo excitatur & com-

mouetur, in iis quibus eiusmodi humor multus existit: & quanto potentior hic est, tanto peius illos habere rationi consentaneum est. Quod si toti humanae naturae inimicus esset, omnes utiq; laederet. Eam ergo differentiam si quis nouisset, non incurreret profecto, neque pateretur ista. Haecenus Hippocrates.

Secundo deinde loco dux recensentur utilitates ab ingestio caseo. Quarum prima quidem est, ipsum debilitatem abscindere stomachi: ubi sciendum tamen, quod non quilibet statim caseus cuiuis subueniat stomacho (casei siquidē in certis quibusdam casibus omnes ex aequo nocent, stomacho nimirum rarae texturae, acilli quoque qui ex longa agritudine adhuc debilis se colligit) sed recens, mollis, ac pauci lentoris particeps, quemadmodum lib. 3. ad Almam. capite 15. Rhazes testatur: calido atq; sicco stomacho apprimere confert: exustionem enim, caliditatem & siccitatem eius, frigiditatis; ac humiditatis ratione, reprimit & emendat. Contra vero eidem verus admodum & acris, cuiq; multum coaguli inestum est, manifeste officit. Stomacho autem cuius pelliculis multa infarta sunt phlegmata, plurimum confert caseus qui inueterauit, & ob id quam prior acior atq; ardentior euasit: phlegmata enim acrimonia sua incidit, abstergit, & infra subducit. Rursus vero recens ac mollis huic maxime nocet.

Secunda est, caseum priori loco exhibendum iis, quibus venter maiorem in modum soluitur: posteriori vero quibus idem ob imbecillitatem non respondet. In vniuersum namq; adstringentia, si prius ante alium cibum aut edantur, aut
bis

bibant
ob imbe
liendi
aut id g
gentia,
nitur) o
orsum
officina
incitant
minem
alimen
Rhetori
laxantes
rei men
do caseo
caseus
app
Nam &
innoxia
aegre co
vero val
muni o
zes, acid
os cibo
atque a
ex dulc

Ner pr
Vim
Praci
Secundum

bibantur, alium comprimunt. Quibus autem ob imbecillitatem venter non responder, si molliendi virtute prædita, nempe olera, aut pisces, aut id genus aliud præsumunt: deinde adstringentia, (quorum in numero caseus etiam reponitur) quæ dum ipsum firmant ac robotant, deorsum in ventriculi fundum, vbi concoctionis officina est, propellunt, adq; excretionem tandem incitant: id quod ex vera medicinz peritis neminem latere arbitror. Vide Galenum libr. 2. de aliment. facult. cap. 22. vbi rationem tradit, cur Rhetori quidam adstringentibus post alios cibos laxantes sumptis venter fuerit solutus. Huiusce rei meminit etiam Paulus lib. 1. cap. 1. §1. De acido caseo ita scribit Aetius libr. 2. cap. 101. Recens caseus qui ex acido lacte fit, & ob id *ὀξύγαλακτις* appellatur, omnium optimus censendus est. Nam & in cibo iucundissimus est, & stomacho innoxius præ omnibus aliis caseis existit, minus ægre concoquitur, & minus ægre transit, neque vero valde crassi succi est, quo crimine in communi omnes casei sunt infames. His addit Rhazes, acidum caseum exigua mole ultimo post alios cibos loco ingestum roborare os ventriculi, atque auferre etiam *ἀναγεξιαν* ac nauseam, quæ ex dulcibus & pinguibus cibis proueniant.

DE MODO EDENDI
& bibendi.

CAPVT XXXIIX.

INter pranderendum sit sæpe parùmq; bibendum,
Ut minus agrotas, non inter fercula potes.

Præcipitur in primis hoc loco, vt inter pranderendum cœnandumue inuicem modo edatur,

modo bibatur, id est, inter edendum sapius quidem, sed parum bibatur: neque potus, quemadmodum supra quoque capite 32. dictum est, coctusque differatur, dum venter cibo expletus videatur. Deinde vero ut eo tempore, quod inter prandium ac coenam intercedit, potus, quoad eius fieri potest, evitetur: & maxime si ingestus cibus in ventriculo nondum concoctus fuerit, nisi magna cogente necessitate. Interrumpitur enim & impeditur primo sumpti cibi concoctio, ita ut eum inconcoctum à ventriculo descendere contingat, appetentia cibi in coena sumendi deicitur, corpus grauatur, & ad dispositionem, in qua homo neque sanus neque eger dici queat, siue qualis ea est quæ febrim præcedere solet, adducitur.

Ut vites poenam, de potibus incipe coenam.

¶ Coenam à potu inchoandam esse hic adferitur. Sunt qui hunc in modum exponant: Si vitare poenam, id est, infirmitatem, in principio coenæ bibas prius quam comedas. Sed inepta prorsus ac inualida est hæc expositio. Secundum Medicos enim coenam à cibo quam potu auspiciari conducibilius est. Neque Angli ipsi, quibus præsens liber dicatus est, eiusmodi morem consuetudinemque seruant. Quacunqu enim diei hora bibere voluerint, holum fere siue frustulum panis præsumunt. Quare quod dicitur, sic intelligendum potius videretur, incipe coenam à potu, id est, à cibo liquido & concoctu facili. Et hoc est, quod ait Hippocrates in aphorismis libr. 2. aphor. 11. Facilius est impleri potu quam cibo. Atque eius quidem rei hæc assignari potest ratio. Quia si cibus liquidus & concoctu facilis

illis pot
eius n
ingestu
qui coe
coctos
dus cib
to con
mis ad
sed in
que ita
ret. De
pra cap
Vtrum
totem

Post
Vn

Singul

Tri

vestus

mum q

casei l

modi

ea qu

extre

ac sic

hinc

quad

mo st

tur.

humil

ficiliu

ducat

panis

illis postremo sumeretur loco, concoctionem eius multo citius, quam crassi aut duri, qui prius ingestus fuerit, perfici cōtingeret. Somnus enim qui cœnam subsequitur, mirum in modum concoctionem adiuvat. Hancque ob causam liquidus cibus, cum ob crassum illum nondum ex toto concoctum ad exitum peruenire nequeat, nimis aduretur: aut certe, si exierit, crassum illum, sed incoctum adhuc secum traheret, periculumque ita ei qui comederit, non vulgare compararet. De recto ciborum ordine non nihil etiam supra capite 6. diximus. Porro de quaestione hac, Vtrum à potu cœna inchoanda sit, lege Conciliatorem differentia 118.

Post pisces * nux sit, post carnes caseus adsit.
Vnica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.
Singula post ova, pocula sime noua.

al. Nuces.

Tria hoc loco peragantur. Primus namque versus duo præcepta complectitur. Quorum primum quidem est, vt post esum piscium nuces in casei locum substituuntur. Id quod tribus ferme modis probari solet. Ac primo quidem, propterea quod nuces collectionem phlegmatis (quod ex frequente piscium esu generatur) caliditate ac siccitate sua discutiant & dispergant. Atque hinc sane est, quod in vere, quando nimirum quadragenario ieiunio corpora macerantur, summo statim post alios cibos loco nuces exhibeantur. Deinde etiam quod pisces frigidioris fere humidiorisque sint temperaturæ, adeoque difficiliter ob id ipsum concoquantur. tardius subducantur, & promptissime in ventriculo corrumpantur ac putrescant; Nuces vero cum euidenter

Nuces post
pisces.

excalefaciant atque deficcant, eorum concoctionem adiuuent, prauitatem corrigant, & ad mediocrem temperamentum perducant. Tertio vero ob eam quoque causam, quod pisces interdum veneni non nihil in se contineant: nuces autem ut copiose admodum ostendimus supra, cap. 13. venenis aduersentur.

Secundum, ut post carniū esum non nuces, sed caseus exhibeatur. Caseus enim præstat, ut cibis ad fundum ventriculi, vbi concoctionis opus potissimum viget, promptius descendat. Quod de eo sane caseo maxime intelligendum est, qui medium locum inter recentem ac veterem sortitus sit.

In secundo deinde versu de triplici agitur nucce: quarum vna quidem prodesse, altera nocere, tertia vero mortem inferre dicitur. Per primam autem eam nonnulli intelligunt, quæ ob odoris præstantiam Moschata vulgo appellatur. Hæc siccat & excalefacit ordine secundo completo, adstringit, oris suauitatem commēdat, & ferentis animæ virus commansa abolet, lentigines in facie emendat, visum acuit, ventriculum & iecur roborat, lienem absūmit, vrinam ciet, fluentem aluum sistit, flatu discutit, & frigidis vteri affectibus mirifice prodest. Per alteram accipiunt vel nucem Auellanam, quæ *λεπτοκάρυον* & *κάρυον ποντικόν* Græcis appellatur, vel eam quæ in communi est vsu, & *κάρυον βασιλικόν* Græce, Latine vero Juglans dicitur. Harum illam quidem nocere ob id tradiderant, quod ægre concoquatur, cibis in ventriculo supernatet, vomitus excitet, flatu generet, & largius esitata caput tentet, hanc vero, quod pari modo conco-

Qu diffi
tibus
hanc qu
à nocer
quid a
grauet
tiam v
tur ba
morte
lam q
topore
cellu, i
tutari
lentian
etiam
betur
nem d
508. I
funga
experi
præce
bus op
gitur
intelli
panca
peralt
tur: pe
merer
Sec
ca nua
thalib
ac rec
bos su
ti ven

Tu difficilis, stomacho inutilis, biliosa & tussien-
 tibus inimica sit, capiti que dolorem inferat. Ob
 hancque ipsam sane causam, Nuces etiam dici
 à nocendo Grammatici autumant. Græcorum
 quidam *καρυα*, quod *καρυαία* id est, capitis
 grauedinem faciant, nominari tradunt. Per ter-
 tiam vero iocose nonnulli nucem interpretan-
 tur balista, quod nimirum repentinam inferat
 mortem. Verum alii nucem intelligant Metel-
 lam: quippe quæ venenum sit, *καρυατινόν*, id est,
 torporem inducens. Quarto enim refrigerat ex-
 cessu, ita vt drachmarum duarum pondere est-
 ta statim interimat, minore vero mensura tenu-
 lentiam faciat. Et hos quidem effectus præstat
 etiam in canibus, quibus necandis aptissima ha-
 betur. Lege Rhaz. in lib. 3. cap. 30. ad Al. Serapio-
 nem de simpl. med. cap. 365. & Auicem. 2. Cano. c.
 308. PORRO vt grati etiam discipuli vicibus
 fungar: Georgii Sturtiadæ medici eruditione &
 experientia clarissimi, meique olim in re medica
 præceptoris obseruandiss. de tribus hisce nuci-
 bus opinionem huic quoque loco inferam. Is i-
 gitur per nucem hic aliud nihil quam Juglâdem
 intelligendum adferebat: per vnicam quidem
 paucas numero, quæ citra denarium consisterēt:
 per alteram, quæ paulo largiore copia ingererentur:
 per tertiam vero quæ immoderatissime su-
 merentur.

Secundum hanc igitur interpretationem vni-
 ca nux prodesse dicenda est, vel quod nuces les-
 thalibus aduersentur venenis: vel quod viridium
 ac recentium nuclei decorticati & ante alics ci-
 bos sumpti ventrem leniter subducant, torrefas-
 ti vero aliquantulum, atq; à reliquo cibo com-

manducati ciborum in corpus distributionem
adiuuent. Altera noscere, quod nimirum conco-
ctu sint difficiles, ac caput immoderatiore vlti-
tentent. Tertia vero mortem inferre, quod præ-
ter iam dicta incommoda *du tertio* etiam
ad istum ingeste modum generent: quæ nisi præ-
cipiti & compendiario auxilio cohibeatur, mors
tem breui inferat.

Tertio demum versiculo præcipitur, vt post oui
cuiusque recentis atq; mollis esum haustus &
præcipue vini, sumatur. Eiusque rei duplex fere
adlignatur ratio. Ac prior quidem, quod ouum
recentis ac molle succi sit optimi & concoctu fa-
cilis: paruaque mole, vt supra ea 6. ostendimus,
plurimo corpus reficiat alimento, idque vitello
suo potissimum: vinum autem, quum natura eo
delectetur maxime, præstet vt a mēbris audius
atrahatur celeriusq; ita permeet. Posterior ve-
ro, quod ouū tardius descendat per gulam (quæ
Græcis proprio nomine *ὀστοφάγος* ab *ὄστω* fero,
& *φάγναι*, eibus, quod cibum & potum in ven-
triculum transuebat, Arabibus Merinuncupa-
tur) vinum autem descensum eius adiuuet.

DE PYRIS.

CAPVT XXXIX.

Adde pyro potum, nux est medicina veneno.
Fertigra nostra, pyrus, sine vino sunt pyra virid.
Si pyra sunt virid, sit male dicta pyrus.
Dum coquitur antidotum pyra sunt sed cruda venenum.
Cruda grauent stomachum, releuant sed colta grauantur.
Post pyra da potum, post pomum vade cacatum,
Hic docetur imprimis, vt supet pyrorum esu

Tyrā,

Vinam bibatur idque tam vel^o, tum odoratum^o,
 atque eius quidem ratio reddita est supra cap. 7.
 Pyra enim sanguinem seroso replent succo, in-
 flationesque ac colicos cruciatus sulcitant. Vi-
 num ergo cū calefaciat tenuet, flatus discutiat,
 & serosam redundantiam consumat, super ipsis
 conuenientissime bibitur. Deinde Nucem vene-
 no medicinam esse traditur, de quo copiose su-
 pra, capite 13. Secundo ac tertio versu dicitur, py-
 ra absq; vino commanſa esse virus, hoc est, nocere
 humanæ naturæ, cuius ratio iam reddita est.
 Ne quis interim simpliciter, vt de illis quæ ex
 cessu qualitatum elementorum, quarum mi-
 stione constant, aut propria qualitate, siue for-
 ma (vt vocant) occulta venena esse noscantur, ita
 de pyris quoque suspicetur. Sic enim commanſa
 perniciem subinde vel noxam aliquam infer-
 rent ac proinde arbor ea ferens merito detesta-
 bilis esset, adeoque ob id ipsum excindenda, at-
 que in ignem conicienda. Quarto versu innui-
 tur, pyra recentia & cruda esse venenum, id est,
 nocere humanæ naturæ. Nam extra hoc quod
 sanguinem seroso atq; ebulliente replent succo,
 inflationes & colicos cruciatus excitât, phlegma-
 ta etiam ac scabiem generant. Cocta vero contra
εὐνίδου id est, remedium præstant, perinde atq;
 illa paulo ante præstare diximus, quæ cum vino
 manderentur. Atque hæc sane vltimo post alios
 cibos loco sumenda potissimum sunt: ita nan-
 que excrementorum subductionem adiuuant,
 Quinto versu docetur, crudorum pyrorum esum
 grauem esse stomacho. Ipsum enim non à conco-
 ctionis tantum opere distrahit, sed flatib. etiam
 distendit. Cocta vero è contrario grauatum.

Stomachum leuant & reficiunt, inque suum prius
 stinum vigorem restituunt. Vltimo tandem ver-
 su hoc in primis præcipitur, vt vinum super py-
 rorum esu bibatur: cuius quidem ratio iam red-
 dita est. Deinde, vt à pomorum esu alius subdu-
 catur: quam rem Galenus libro 2. cap. 27. de ali-
 ment. facult. sic scribens confirmat: Poma acida
 cum succum crassum in vêtre inuenerint, ipsum
 incidunt, ac deorsum subducunt, ob idque deie-
 ctiones humectant. Quod si ventrem purum in-
 uenerint, ipsum magis sistunt. Porro succus dul-
 cis cum sine acrimonia & crassitie, hoc est, solus
 plane fuerit, celerius, quantum in ipso est, distri-
 buitur. Quod si acrimoniam aut crassitiem ha-
 buerit, citius subducitur. Eadem habet Oribas-
 sius libro 4. SynopsEOS ad Eustathium filium ca-
 pite 69. & Aduenna 2. Cano cap. 569. Quinetiam
 hæc adsignari potest ratio, nempe quod poma
 flatum in ventriculo excitent, flatu vero per a-
 num deinde facile emittantur.

DE CERASIS.

CAPVT XL.

*Si cerasum comedas, tibi confers grandia dona:
 Expurgat stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
 Hinc melior toto corpore sanguis inest.*

Tria ex cerasorum esu commoda hoc loco res
 erentur: ac primum quidem, quod stomachum
 expurgent, idque de illis potissimum intelligen-
 dum, quæ vna cum nucleis manduntur. Ad
 eum namque modum (vt nonnullis placet) inges-
 ta abstergent & emundant. Secundum, quod nu-
 clei eorum, cum inde expressus succus siue lac
 sumitur, peculiari quadam proprietate lapidem

*Cerasorum
 commoda.*

NON

non in renibus tantum, sed in vesica quoque
 frangant & expellant. Tertium vero, quod qua i-
 psorum velut caro est, optimum generet sangui-
 nem, corroboret & impinguet. Et hoc certe
 experientia testatur & demonstrat ratio. Siqui-
 dem in passeribus, qui cerasis plurimum dele-
 ctantur, eo ipso tempore quo hæc matura sunt,
 iccuscula non paulo maiora quam alias reperi-
 untur. Vnde hepar frequentiore cerasorum vsu
 augeriac roborari certo colligitur. Sed hic no-
 tandum, quod duplicia sint cerasa, crassa nimi-
 rum & parua: ac crassa rursus duplicia, nempe
 dulcia & pontica siue acerba. Dulcia omnia &
 parua insalubriora sunt, facile corrumpuntur, &
 lumbricos in corpore generant. Crassa pontica
 quoque duplicia inueniuntur. Quædam enim pe-
 diculo constant longiore, bacca etiamnum cate-
 cis crassiore, gustu acerbo & admodum acido,
 colore perpetuo rufescente, nec vnquam in atriu
 vergente: Italis verè dicuntur. Hæc tenera adeo
 & fragilia sunt, vt nisi sub arbore sua comedan-
 tur, facile gestatu collidantur & marcescant. Qua-
 re non nisi recentia, atque in principio tantum
 mensa sumenda sunt. Abstergendi stomachi &
 eiendæ appetentiæ vi prædita sunt. Alia denique
 crassa, nigra, & maxime omnium pontica sunt,
 quæ in compluribus Italia Marasche vul-
 go nuncupantur, à sapore sic dicta, quod non in-
 iucundi amaroris tantillum respiciant. Ea sum-
 mo post alios cibos loco edenda sunt, ita vt os
 ventriculi ponticitate sua claudant: quo clauso
 concoctio & melius & citius peragitur. Galenus
 faciens cerasorum omnis generis mentionem,
 libr. 7. simpl. medic. capit. 19. scribit in hunc mo-
 dum,

dum: Cerasus arbor fructus fert non parvis adfructu-
 & ionis in omnibus particulatim plantis partici-
 pem Nam & in harum, sicut etiam malorū gra-
 natorum & malorum, quibusdam austera qualis
 tas, in quibusdam vero dulcis, in nonnullis au-
 tem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulciū
 quæ nondum cocta sunt, ac natura quædam ad-
 modum sunt acerba, quædam similiter moris as-
 cida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam
 exuperat, in cerasis non semper. Ergo quæ
 dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt sub-
 ducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra
 austera. Quæcunque vero acida sunt, ea pituitosis
 excrementosisq; stomachis sunt apta. Siquidem
 austera magis desiccant, & non nihil etiam inci-
 dunt. Porro ipsius arboris gummi communem
 omnibus viscosis & mordacitatis expertib. me-
 dicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad ar-
 terias exasperatas accommodata est. Proprie au-
 tem, siquidem, quod quidam subscribunt, verū
 est, calculis vexatos adiuuat. Nam sic illi tenuiū
 partium inesset facultas quædam. Hæc ille. Plu-
 ra Dioscorides libro 1. cap. 126. Plinius li. 15. c. 25.
 & Simeon Sethi in Syntagmat.

DE PRVNIS.

CAPVT XLII.

Frigida sunt, laxant, multum præsent tibi pruna.

Quæ prunorum facultates hic referuntur.
 Ac prior quidem, quod corpus mediocriter res-
 frigerent. Dulcia enim (quemadmodum libro 3.
 de medicaminibus simpl. purgantibus bened.
 capite 19. à Mesue scribitur) calido frigido sunt
 temperata, aut paulo frigidiora humida ordine
 secun-

BONA VALETVDINE.

175

secundo: *μείον* id est, dulcacida frigida princi-
 pio secundi. Omnia tamen refrigerant. Quare
 Lusitani, qui calidam incolunt regionem, carniū
 suarum cocturā pruna plerunque immiscunt, &
 potissimum Damascena posterior vero quod al-
 ium moueant. Et hoc Galenus confirmat: Cor-
 pori, inquit, ex hoc fructu minimum alimenti
 accedit: utilis tamen est iis, quibus propositum
 est, ventrem mediocriter humectare ac refrige-
 rare. Ipsum enim cum humiditatis, tum lentoris
 sui gratia subducit. Quod certe de maturis intela-
 ligendum: cruda enim, quemadmodum Auicen-
 na testatur, non parum adstrictionis prae se fe-
 runt. Et quanquam posterior haec prunorum fa-
 cultas, non secus atque prior etiam, Damascenis
 fere attribuatur, Armenis tamen potius adscri-
 benda erit, ut quae, Auicenna & Mesue testibus,
 praeter cetera magis alterent, largiusque soluant.
 Vtui vero maxime sunt matura, immatura mi-
 nus: optima autem inter ipsa, & humana natu-
 ra conuenientissima sunt oblonga, carne cum
 dura, tum exigua, siccitate nonnulla participan-
 tia, cortice exteriori tenui, sapore non profus
 dulcia, sed *μείον* id est, dulcacida, qualia Damas-
 sceana cum primis habentur. Haec enim mediocri-
 ter humectant ac refrigerant. Multa porro & va-
 ria prunorum genera reperiuntur, non omnium
 tamen vsus approbatur. In hoc genere sunt agre-
 stia quaedam parua, dura acerbique, & cibo in-
 saucunda, Galeno *ἀγριοκροκίμηλαν* vulgo pruna-
 ola siue prunula nominantur. Horum fructus, in-
 quit Galenus libr. 7. de simpl. medic. facult. capi.
 25. euidenter adstrictorius est, ventremque sistit.

Q. 10

Quo fit vt aquam nonnulli ventri sistendo accommodatissimam inde eliciant. Caterum pruna quæ ventris subducendi gratia sumuntur, in aqua frigida, prius quam ingerantur, aliquandiu pramaceranda sunt. Ita namque preparata magis tum humectant, tum refrigerant, adeoque ad appetentiam, quæ collapsa fuerit, excitandam, & ad flauam præterea bilem, quæ in ventre habetur detergendam ac subducendam accommodatiora fiunt. Quare biliosis etiam non solum febribus, sed aliis quoque morbis salubria redduntur. Pruna recentia atque humida siccis valentius quidem alterant: sed excrementitium magis & peioris succi corpori præbent alimentum. Siccæ veto non solum ad nutritionem accommodatiora sunt, verum magis etiam corroborant. Quod de prunis hoc loco diximus, idem de cerasis quoque aliquo modo intelligi potest: sed horum humiditas quam illorum subtilior ac minor est: quo fit vt minus etiam alant. De prunis Dioscorides libro 1. capite 134. Galenus & Mesues locis paulo ante citatis, & Auicenna lib. 2. Cap. nonum capite 539.

DE PERSICIS, RACEMIS, & Passulis.

CAPVT XLII.

*Persica cum musco vobis datur ordine iussu
Sumere, sic est mos nucibus sociando racemus,
Passula non splens, tussis valet, est bona reni.*

Duo præcepta cumprimis hoc loco traduntur.

Ac primum quidem, vt muscum cum persicis biba-

bibatur, a
beantur.
bullitione
ebullitione
ditate sua
persicis
adhibetur
eorum,
suo facile
capite 7.

Secundus

edantur
nucibus
humiditas
& ariditas
suam quæ
duntur
dendi v
matione
piose su

Tertius

passis li
tione d
Hinc G
pite 9. i
passa t
hepati
men ac
bus eti
tergun
ca a

bibatur, aut sane persica simul cum musto exhibeantur. Mustum namq; calefacit admodum, et ebullitionemque in corpore efficit: sed persica ebullitionem hanc atque excalefactionem frigiditate sua cohibent & moderantur. Contra vero persicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur mustum, quippe quod frigiditatem eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore suo facile mitiget ac temperet. De persicis supra capite 7.

Secundum vero, ut vuarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potissimum & antiquis nucibus intelligendum est. Virides etenim ac humidæ per se salubres censentur: antiquæ vero & aridæ excellenter siccant, adeoque ob oleosam suam qualitatem prompte in corporibus accenduntur. Iure igitur vuarum racemi cum ipsis mandendi veniunt, ut qui exsiccationi atque inflammationi humiditate sua resistant. De nucibus copiose supra, cap. 23.

Tertio deinde versu traditur, passulas siue vuas passas lieni officere. Ipsum enim communi ratione dulcium omnium obstruunt atq; lædunt. Hinc Galenus in libro de attenuante dixit, capite 9. in hunc modum scriptum reliquit: Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem & hepatis rumentibus non conueniunt: thoraci tamen ac pulmonis affectibus conducunt. Renibus etiam conferunt, quippe quos lauant & abstergunt, urinamque cient. Renes namque multa ad ipsos deriuata humiditate mundantur. Sed de his quoque supra, capite nono.

al. tenet. Fi-
cium facultate,

Scrophula, tumor, glande, ficu cataplasmate cedunt:
Iunge papauer ei confracta fori * trahit ossa.

Hic dux ficuum cataplasmatibus modo imposi-
tarum facultates referuntur. Ac prior quidem,
quod cum aqua, siue alio quopiam conuenienti
liquore decocta humidæque imposita scrophu-
las, glandes atque tumores discutiant. Per scro-
phulas vero, quemadmodum doctissime à Iano
Cornario in cap. 8. libr. 1. Macri scribitur, Latinis
non recepto adeo vocabulo, strumæ intelligun-
tur. Videtur autem ex Græca voce factum esse.
Sicut enim Græci *χοιρᾶδες* appellant, quas nos
strumas dicimus. sic visum fuit huic, qui primus
scrophas appellauit, eos glandularum circa colu-
lum ac guttur tumores, Græcæ vocis etymon ex-
primere, *χοιρῆδες* enim *δὲ τῶν χοιρῶν*, appella-
ta sunt, hoc est, à porcis ac suis: vel quod, Au-
cenna 3. 4. tract. 2. c. 9. teste, ob edacitatem haud
raro circa hoc animal reperiantur, vel quod earum
figura porcis plurimum adsimiletur. Per
Glandes accipiendus hoc loco abscessus, vt Guis-
doni Cauliaco placet, vtcunque mollis, vnicus.
mobilis & separatus à partibus circumiacenti-
bus: in emunctoriis plerumque nascens: talis es-
nim à glandis forma quam præ se ferre videtur,
nomenclaturam accepit. Lege Io. Taganitium
lib. 1. institutio. chirurg. cap. 13. Porro per tumo-
res qualibet inflationes in quauis corporis par-
te exorta intelligi possunt. His enim omnib. cu-
randis ac maturandis ficus in aqua cum momē-
to aceti, vt penetrationem earum adiuuet, deco-

Aetius libro
8. cap. 5.

quenda
per colu-
tunden
forman
camen
tulis. v
decoct
vulgar
Tunea
Poli
imposi
co arr
quod
tepol
lis è
cont
rides
mon
tis
con
j. Ma
ideff
extr
V
D
qu
ritu
gen
lim
Ca
qu
nu
ad

quenda sunt, donec mollescant: mox liquore
per colum transfuso, ficus ipsa in mortario con-
fundenda, ac cum eodem rursus cataplasma in-
formandum. Cataplasma autem proprie medis-
camentum vocatur, quod e plantis viridibus co-
ctus, vel iisdem ad mollitudinem vsque in aqua
decoctis componitur: id quod inuitur etiam
vulgato versiculo:

Tunc cataplasma facit, cum succum ponis & herbam.

Posterior vero facultas: quod cum papauere
imposita ficus fracta extrahat ossa. Quo sane lo-
co erraticum illud papauer intelligendum est,
quod in aruis passim nascitur flore rufo, & capi-
te pollicaris vnguis magnitudine. Pueri in Scho-
lis ἑρκυραῖς id est, atramentum librarium ex
contritis florum foliis conficere solent. Diosco-
rides lib. 1. capit. 142. de foliis eius priuatim testi-
monium praebet, quod cum ficibus cataplasma-
tis modo imposita ad extrahendum ossa fracta
conducant. Sed adscribam ipsius verba Ἀνάλυσαι
ἵδλωτον καὶ ὄσει σὺν μέλιτι & ἀγέλας φύλλοις
id est, Grossi cum syluestris papaueris foliis ossa
extrahunt.

Vermiculos, veneremq, facit, sed cuiuslibet obstat.

Duo hic traduntur effectus ficuum. Primo nam-
que ex largiore ipsarum vsu pediculorum mul-
titudine prouenit: quod de iis potissimum intelli-
gendum est, quae, vt refert Galenus libro 2. de a-
liment. facult. capite 8. & post hunc Auicenna 2.
Cano. capite 283. matura prorsus ac sicca sunt:
quandoquidem sanguinem non admodum bo-
num sudoremque multum gignunt. Deinde vero
ad Venerem irritant. Excrementitia enim sunt,

& inflationes pariunt, quibus virga erigitur, & Venerea roborantur vires. Plura supra c. 9.

DE MESPILIS.

CAPVT XLIV.

* al. Escula. **M**ultiplicant mictum, ventrem dant * mespila frictum.

Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Dux mespilorum vtilitates hoc loco recensentur Vna quidem, quod mictum siue vrinam multiplicent atque augeant. Quod certe non primo & per se ac propria sui ratione efficiunt, sed ex accidenti. Faeces enim comprimendo indurant, quo fit, vt ventris humor ad vesicam distribuatur. Quinetiam ratio adsignari potest similis illi, quae est apud Hippocratem aphorif. libro 4. aphor. 83. Mictio noctu plurima facta paruum significat deiectionem. Quoniam, inquit Philotheus, multa & magis conferra distributio facta est in iecinore, & alio deriuata est materia, ideo multa vrina fluxerunt, parum autem stercoris: & e conuerso si multa stercoris deiectio fiat, pauca erit vrinarum excretio, eadem de causa: nam parua distributio facta est, & ideo etiam parum vrinae, multa autem per stercus deiectio, quoniam in ventriculo manet humidum. Altera vero, quod ventrem detineant: idque praestant maxime qualitatis ratione, quae inest ipsis acerbata admodum & styptica. Ex quo inferitur hoc loco, mespila dura placere, quippe quae ob adstrictionem aluo fluenti in cibo accommodatis sine exhibeantur: sed mollia esse meliora, vt quae magis nutriant, & aluum minus sistant. Illud porro neminem latere debet, omnibus huiusmodi

Mictio nocturna.

modi p
ter, vi
Nullu
mento
colligi
stanti
bore
quam
ne de
donec
exace
suauit

PA
T
cibu
facu
rit, i
pell
sed
hab
sib
ces
du
atq
pu
&
et
co

modi parce vescendū esse, non autem affluenter, vt pyris, perlicis, ficibus, vuis, & similibus. Nullo enim ipsorum vt alimento, sed vt medicamento potius indigemus. Quod satis quidem colligitur ex saporis acerbitate, & duritie substantiæ, vt quæ præterquam quod tardius in arbore maturitatem consequuntur, minus etiam quam vt edi queant mollescunt. Atque hac sane de causâ priusquam edantur, reponi solent donec emolliantur. Sic enim quamplurimum ex acerbitate & stypticitate amittunt, & in cibo suauiora fiunt.

DE MUSTO.

CAPVT XLV.

Prolocat v. *maræ mustum, cito soluit & inflat.*

Tres hic enumerantur facultates musti. Primo enim vrinam pronocat. Siquidem facibus eius nitrosam quidpiam inest, ac tergendæ facultas, atq; eam ob rem vbi in vesicâ descendit, ipsam mordicans ad vrinæ profusionem impellit. Hic ramentum versus non de quolibet musto, sed de eo solum intelligendus est, quod fæces habet mordicantes. Eiusmodi porro ex Rhænis non pauca reperias. Mustum enim cui fæces insunt crassa, non mordicantes, quemadmodum supra cap. 26 ostendimus, meatus obsepiat atque obstruit vrinarios, ita vt vrina potius supprimatur.

Deinde ventrem soluit: Viscera enim nitrosa & salsa facis suæ qualitate abstergens ad deiectionem incitat.

Tertio vero inflat, quod quidem propter eam contingit, quam in corpore excitat ebullitionem:

P inde

inde etiam flatus proueniunt. Sed de his omnibus satis supra, cap. 26.

DE CEREVISIA ET

Aceto,

CAPVT XLVI.

Crassos humores nutrit cereuisia, vires
Præstat, & augmentat carnem, generatq; cruorems.
Prouocat urinam, ventrem quoq; mollit, & inflat,
Frigidat, & modicum. Sed plus desiccatur acetum.
Frigidat, emaciatq; melanch. Idat, sperma minorat,
Succes infestat nervos, & pinguis siccatur.

*Cereuisia
proprietates.*

Duo hoc in loco peraguntur. Primo enim breuiter octo Cereuisia proprietates percurruntur. Quarum prima quidem est, quod crassos humores in humano corpore generet: idq; maxime, si vino comparetur. Porro iuxta materiam varietatem vnde conficitur, aliam in se atque aliam recipit vel increassandi, vel extenuandi humoris rationem. Si quidem ex crassiore substantia crassiores, ex tenuiore vero tenuiores humores procreari par est.

Secunda, quod robur addat.

Tertia, quod carnem augeat.

Quarta, quod bonum gignat sanguinem, *Quæ* quidem tres proprietates potissimum intelligenda sunt de cereuisia multa substantia, non nimis recenti, neq; nimis inueterata, ex optimis granis rite & perfecte cocta: qualis Erphordiensis cum primis existit. Ea enim multum habet substantia, boni est succi, vberimum corporibus exhibet alimentum, & vires auget.

Quinta, quod urinam prouocet: quæ proprietate claris maxime conuenit cereuisiis, quibus

phus.

plurimum incoctum est lupuli: qualis est Embe-
censis. Ea namq; ob lupuli copiam celerrime pe-
netrat & vrinam prouocat.

Sexta, quod ventrem molliat. Eiusmodi inter
triticeas Hamburgensis existit: grati saporis est,
multum substantiæ habet, copiosum & boni suc-
ci alimentum præbet, sanguinem bonum gene-
rat, & in soluenda aluo per se, aut cum butyro
phryfico primum locum sibi vendicat. Minus ta-
men conuenit illis, quibus caput nõ admodum
firmum est: quippe qui ex ea facile inebrien-
tur.

Septima, quod flatibus ventrẽ distendat, idq;
maxime præstat Cereuisia cruda, hoc est, male
& imperfecte cocta: quæ certe præterquam quod
ægrè concoquitur, inflationes etiam & obstru-
ctiones gignit, vrinamq; remoratur: impinguat
tamen admodum. In hanc classẽ Coyta Hol-
landiæ referenda est.

Octaua, quod paululum infrigidet. Eiusmodi
censentur cum primis cereuisiæ Hollandiæ, Bra-
bantia, Hannoniæ, Flandriæ, & quibus plebei
homines vulgò vtuntur. Ea namque omnes vino
collatæ refrigerandi facultatem habere viden-
tur. Vbi sciendum cereuisiam confici posse ex a-
uena, hordeo & tritico, sed iuxta materiæ ratio-
nem diuersa ei inducitur temperatura, siue qua-
litas. Quæ namq; ex hordeo fiunt frigidiores e-
uadūt. Hordeum enim refrigerat siccaturq; in pri-
mo gradu. Quæ ex hordeo simul atq; auena, mi-
nus alunt, nec inflant neq; obstruunt admodū.
Quæ vero ex tritico, calidiores existunt, magis-
que tū obstruunt, tū nutriunt. Crassiores cereui-
siæ tenuioribus tardius concoquuntur, atq; in-

*Cereuisia
preparatio.*

corpus vniuersum distribuuntur: magis tamen nutriunt. Tenuiores vero contra cito alterantur, in partes corporis celeriter rapiuntur, mouent vrinam, & parum alunt. Mediocres omnia faciunt mediocriter. Pessima habenda est cereuisia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimirum ex lolio, vel chamepeuce. Ea enim adeo efficitur valida & halituosa, vt parum absit quin bibentes paulo immoderatus ad insaniam redigantur, maximum capitis dolorem generat, & nervos lædit. De Cereuisia plura supra capite 17. & 18. Est præterea eruditissimum Ioannis Flacotomi de natura & viribus cereuisiarum opusculum in omnium manibus, vnde facile suppleri queant, quæ hic desiderantur.

*Aceti propri
etates quinque;*

Secundo deinde loco quinque aceti facultates enumerantur. Ac prima quidem, quod exsiccat. Secunda quod refrigeret. De temperantia vel maxima est inter autores controuersia, aliis frigidum, aliis contra calidum astruentibus. In hoc tamen præcipui consentiunt, quod vim habeat refrigerandi magis, quam calefaciendi. Exiccatur tertio gradu, estq; valde tenuium partium, crassos & glutinosos humores attenuat atq; incidit, humorumq; putrefactioni vel maxime resistit. Eamq; ob rem Medici peste grassante cum in cibo, tum in potu aceti vsuum mirifice commendant. Hinc sane 3. 1. doc. 5. capite 1. Auicenna inter alia sic ferme de eo scribit: Aceto præterea pestis tempore vti in cibo atq; potu, nocumtanti ipsius securitatem præstat. Tertia, quod emaciet, hoc est, macrum reddat. Vehementer enim attenuat, incidit, ac desiccet, & excellentius, si, vt 3. 1. doct. 4. cap 5. Auicenna tradit: ieiuno vsurpetur

petur stomacho. Assiduus tamen atq; immoderatio eius vsus plurima, omnino adfert incommoda. Visum naq; debilitat, pectus ac pulmonem offendit, & tussis commouet. Hepati quoque inimicum est: liquidem, vt tract. 3. ad Sultatum Babylonie Rabbi Mosés autor est, ipsum radit, sanguinemq; eius dealbat. Stomacho præterea, iuncturis, & nervosis omnibus mali non nihil immoderatiore vsu generat, articularesque dolores, tremores, & paralyfin excitat. Proinde qui frigido sunt & sicco tēperamento, quique inualidum pectus, pulmonem, hepar, stomachum, & nervos habent, ab aceto abstineant, aut modice saltem eo vtantur.

Quarta, quod generet melancholiam: Frigiditate enim sua & siccitate ipsum hepar refrigerat & exiccat, atque ad generandam facem melancholicam opportunum reddit, quæ deinceps facile in verā melancholiam vertitur. Hippocrates libro 3. de vict. rat. in morbis acutissimis aphor. 38.

Quinta quod Veneris appetentiam rescindat & semen imminuat. Nimum enim attenuat, incidit, exiccat & refrigerat. Cibatorum tamē appetentiam suscitatur. Harum facultatum lib. 3. Ad Almanforem eap. 17. Rhazes etiam meminit: Acetum, inquit, frigidum est & siccum maciem efficit, virtutē destruit, sperma minuit, bilemque corroborat nigram, flauam vero demolitur, sanguinemque debilitat, & cibos quibus admiscetur, attenuat atq; incidit.

Vltimo tandem versu tria comprehenduntur: Ac primum quidem, quod macris noceat. Cum enim acetum excellenter attenuet, incidat atq;

desiccet, ex necessitate etiã maciem auget. Quippe similibus, vt Galenus libr. 1. cap. 10. de sanitat. tuend. testatur, quemlibet excessum auget scere par est, contrariis vero remitti aut minui.

Secundum, quod noceat neruis. Exangues enim sunt: & cum tenue sit, valde eos penetrat. Plura de hoc supra cap. 1. in acida cereuisia.

Tertium, quod immodice pingua corpora emaciet: atq; eius quidem ratio iam reddita est. De aceto plura Dioscorides lib. 5. cap. 17. Galenus lib. 1. de simpl. medic. facult. cap. 19. & deinceps. & lib. 8. eiusdem operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

DE RAPIS.

CAPVT XLVII.

Rapa tuuat stomachum, nouit producere ventum,
Prouocat vrinam, prastatq; in dente ruinam.
Si male cocta datur tibi do sfo sic generatur.

al. sic ter-
tio tunc
gen.
Raporum
et commoda
& incom-
moda.

Hic tres cum primis raporum recensentur proprietates. Ac primum quidem, quod stomachum iuuent. Secundum, quod flatus gignat. Tertium, quod vrinam prouocent. Quæ sane omnia de iis intelligi debent, quæ belle & perspicue cum pinguibus carnibus percoquantur. Ea enim iucundiora ac gratiora stomacho fiunt, satis tum nutriunt, tum impingunt, sed humentem ac fluxam carnem creant, flatus & genitale semen generant, Veneremque stimulant, vrinam prouocant, fauces leniunt, atque thoracem, ac visum præterea (vt Auenzoar in libro de conseruanda sanitate & tract. 8. capite 21. libr. 1. Theysir. & Auerrhoes libr. 5. capite 41. collect. testantur) peculiari quapiam proprietate roborant.

Fec.

Fertur etiam quod fibra illorum, siue cauda, alium fortiter moueant: Atque hinc sane vulgati excogitati sunt versiculi:

Radix rapa bona est, comedenti dat tria dona.

Visum clarificat, ventrem mollit, bene bambit.

Secundo deinde loco duo eorundem referuntur in comoda. Nam & dentes laedunt, & torsiones siue tormina in ventre suscitant. Atque his quidem malis cruda maxime obuoxia sunt. Primum enim non aegre modo dentibus franguntur, verum etiam minus iusto in ventriculo conficiuntur, quo fit vt & ipsa corrumpantur, & foetidos praeterea halitus dentibus suggerant, acciduntque duplici ita nomine dentes offendi, commanducatione nimirum & halitu. Deinde vero ad istum modum liberalius ingesta concoctu sunt difficiliora, ac flatulenta magis, stomachoque noxia. Nonnunquam autem & ventrem mordicant: Quorum posterius etiam vulgato nobis indicatur versiculo:

Ventum saepe rapis, si tu vis viuere rapis.

Crebrior raporum vsus crassum humorem generat, & obstructions iecoris parit. Ventrem nec sistunt nec mouent. Inter radices tamen omnes, quae quidem edendo sunt, rapae corporis nutritioni vel maxime conueniunt, idque ex saporis iucunditate facile deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura est, vtramque, & quae linguam contrahunt, minus: dulciora vero magis alant. Rapa autem cum aliis radicibus dulciora sunt minusque linguam contrahunt, maius etiam aliis praestare alimentum magisque victus salubris rationi conuenire consentaneum est. Sanguinem tamen crassiorem & melancholicum

generant, cum minus iusto in ventriculo, ob cō-
 cōtorix facultatis imbecillitatē, conficiuntur,
 Cōtionem autem diuturniorem postulant, eaq;
 sunt laudatissima, quæ primæ ebullitionis aqua
 segregata & abiecta bis percoquuntur. Cruda ob
 prædictas paulo ante causas nullo modo edens
 da sunt. Cymæ raporum decoctæ manduntur, &
 vrinam cient. Rapum muria conditum, vel cum
 aceto & sale sumptum, minus quidem, alimenti
 sufficit, sed multo magis appetentiam recreat.
 Huius semen tritū & magna copia haustum, Ve-
 nerem suscitāt. Fertur, quod si quis hoc ipsum
 semen cum calamintha & Lemnia terra commis-
 xtum sumat, eo die neque veneno neque morsu
 venenati animalis lædi. Appensum inguinum
 morbis peculiari quapiam proprietate medetur.
 Plura Dioscorides libro 2 capite 99. Plinius lib.
 18. cap. 13. Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap.
 62. & lib. 6. de simpl. med. facult. ca. 98. & Simeon
 Sethi in Syntag.

DE ANIMALIVM VI.
 scribis.

CAPVT XLIIIX.

al. digeritur. **E**geritur *tarde cor, concoquitur quoq; dure.
 Sic quoq; ventriculus, tamen exteriora probantur.
 Reddit lingua bonum nutrimentum medicina.
 Concoctus facili pulmo est, cito labitur ipse.
 Est melius cerebrum gallina, quam vel quoram.
 Agitur hoc loco de natura & facultate visce-
 rum, quæ homines cibi causa ex animalibus se-
 cant. Recensentur autem numero quinq; Quo-
 rum primus quidem est, Cor tarde tum conco-
 qui, tum per intestina descendere. Caro enim e-
 ius

Caro.

ius dura est, cui vt agre concoquatur, & tardissime descendat, natura comparatum est. Testis Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 11. Cor iniquiens substantia quidem sua caro est fibrosa ac dura, ideoq; ad concoquendum est difficile, & tarde permeat. Huc iecur quoq; referendum videtur. Nam, vt ibidem, testatur Galenus, omnium animalium iecur crassi est succi, ac ad coquendum difficile, tardeq; permeat. Renes itidem pravi admodum sunt succi, & concoctu difficiles. Galenus ibidem cap. 5.

Secundum est, stomachum quoq; agre concoqui, & lente transire. Est enim membrum cartilagosum ac nerueum, neq; facile in bonum sanguinem mutari potest. Cartilaginosa enim dura sunt: neruæ vero animalium particulæ succum absolute pituitosum gignunt, Oribasio libro 4. Synop. ad Eustathium filium cap. 7. teste Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 12. in hunc fere modum de eo scriptum reliquit: Durior carnibus est stomachus, ob id etiam si rite conficiatur, succum tamen gignet non plane sanguineum, neque inculpatum, sed frigidiorum ac crudiorum. Proinde multum temporis requirit, priusquam satis confici & in probum sanguinem mutari queat. In extremis tamen partibus, nempe in fundo & orificio, facilius conficitur in quibus pinguior sit, & carniū naturæ propinquior.

Tertium est, Linguam boni esse alimenti, idq; maxime, Auicenna lib. 2. Cano. cap. 145. teste, circa radicem. Illic enim suauissima est, facile concoquitur, & probum corpori alimentum præstat: cum fungosa alioqui laxave sit, & respectu

Stomachum.

Lingua.

solidioris carnis parum alimenti habeat. Inter omnes tamē porcellinæ præstantissimæ sunt, vt quæ oblata circumcingente pellicula à structoribus ac prægustatoribus principum catni æquis parentur aprugnæ. Bouillæ ob exuperantem humiditatem parum in victus salubris ratione cōmendantur. Quamobrē ipsi vsuri obsonariis artis periti caryo phylla inferere solent, priusquam assentur, sic enim illarum humiditas contemperatur, edendoque accōmodatiores fiunt.

Pulmo.

Quartum est, pulmonem facile & concoqui, & per intestina descendere, mollis enim admodū est & rarus. Paulus lib. 1. c. 85. hæc sic tradit. Pulmo facilius quidem, vtpote fungosus, concoquitur, sed leuiorem cibum præbet, pituitæ generandæ efficax. Aguinus vero pulmo, licet pro alimento minus conueniat, medicamenti tamē vim possidet. Impositus enim vt auter est Dioscorides lib. 2. cap. 34. & Galen. lib. 11. de simpl. med. facult. c. 3. attritus à calceamētis cōtractos ab inflammatione tuetur & sanat. Idem tradit Auicenna 2. Cano cap. 568.

Cerebrum.

Quintum est, gallinæ cerebrum omnium esse præstantissimum. Vbi sciendum in primis, cerebrum esse pituitosum crassi vitiosique succi: tēte trahere, concoctioni aduersari, stomachum lædere & nauseam excitare: ideo recte vulgo ad corrigendam frigiditatem & humiditatem, cum sale & puluere zingiberis, aut piperis condiri solet. Suillum naturæ inimicum est, ouillum vero vitulinum leporinum cuniculumve cum sale ac calidis speciebus mandi conceditur. Inter omnia tamē cerebrum gallinæ primam laudem obtinet, abunde enim nutrit, genitāli se-

gini

mini adicit, & cerebri substantiam auget: vnde & his qui tardiori leuioiq; ingenio ac mente sunt, prodesse dicitur. Dioscoridi libro 2. capite 40. sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit: Quod Auicenna lib. 2. Cano. cap 128. & 296. ad fluxum sanguinis narium transtulit, nempe qui membrana cerebri vitio contractus sit. Cerebrum inquit, gallinæ prohibet fluxum sanguinis narium, accidentem ex velaminibus cerebri. Plura de hoc supra cap. 9.

DE SEMINE FOENICVLI.
CAPVT XLIX.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.
Hoc in loco traditur, semē fœniculi, quod *περίσπυρον* Græce dicitur, status dissipare atq; expellere, idq; maxime ratione caliditatis. Nam vt lib. septimo de simpl. medic. facult. capite 97. Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium censeari promereatur. desiccet vero non aque, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit. Proinde lac procreat: quod si admodum desiccaret, non sane efficeret. Suffusus eadem ratione auxiliatur, vrinas mensesque ciet. Ex esu præterea seminis fœniculi manant & alia quædam commoda. In febribus enim nauseam & stomachi feruorem ex aqua frigida potum sedat, stomachum purgat, oculorum aciem reficit, & cum vino decoctum virulentorum vernium ictus sanat. Contrariæ radices & cum melle illitæ moribus canum medentur. Quæ quidem omnia à nonnullis memoriæ iuuandæ gratia hisce versibus inclusa sunt.

Bu duo dat maraib. ũ, febres fugat atq; venenum.

Et purgat stomachum, sum. n quog; reddit acutum.

Transcripta autem ea sunt, partim ex Dioscoride lib. 3. cap. 71. partim vero ex Auicenna lib. 2. Cano. cap. 28. Quo sane loco inter alia refert Auicenna, etiam Democritum existimasse, serpentes & vermes venenatos recentis foeniculi semine pastos senectam exuere, oculorumque aciem sacco eius reficere veris initio, vbi latebris relictis in apricum prodierint. Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginem praecipue eo releuari. Plura hac de re Nicander sub exordium Theoriacon. Plinius lib. 8. cap. 27. & lib. 19. ca. 91. & lib. 30. cap. 23. Macer libro 1. cap. 16. & Mesues cap. 1. de agritudinibus oculorum. Attamen quum coctioni aliquantulum renitatur, & exiguum prauiq; succi alimentum corporibus exhibeat, non vt alimento, sed vt medicamento potius foenicus lo vtendum est. Proinde aliis interim cibus ipsum vice condimenti, & vt eorum prauitatem corrigat, adhibemus. Quemadmodum enim petroselinum nonnunquam cum lactucis, vt earum humiditas & frigiditas contemperetur, sic etiam cum cucurbitis interdum aut rapis, vt prauitas eorum minuatur, foeniculum decoquere simul & mandere consueuimus.

DE ANISO.

CAPVT L.

E Mendat usum, stomachum confortat. Anisum.
Copia dulcoris Anise sit mel oris.

Dux hic referuntur vtilitates Anisi.

Primo nanq; visum emendat, & maxime quidem foris impositum. Atq; hinc sane apud Plinium

nium libro 20. capite 17. naturalis hist. epiphoris oculorum è vino radicem eius tusam ab Iolla imponi solitam legimus. Ipsum cum croco pari modo & vino, & per tritum cum polenta ad magnas fluxiones, extrahenda que si qua in oculos inciderint.

Secundo deinde loco stomachum roborare dicitur, quod profecto de semine eius potissimum intelligendum est. Illud namq; vt lib. 6. de simp. medic. facult. cap. 44. Galenus asserit, maxime utile est acre & subamarum, vt prope ad ventium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertii ordinis, sicut & in calefaciendo. Stomachum igitur calefacit, & qui in ipso sunt humores crassos ac frigidos lentosque attenuat, incidit, liquidosque & expulsiõni accommodos reddit. Inflationes quoque, quæ ab iisdem proficiscuntur, discutit. Atque hinc adeo fit vt stomachus tum repurgetur, tum exsiccecur, & onere quo grauatus fuit, deposito roboretur. Quineriã visui eadem ratione cõferre existimandum est: quippe cui nihil æque noceat atque stomachi impuritas. Hinc enim impuri, foetidi atque turbulenti fumi ad oculos sublatis noxam spiritibus visui inuehunt. Melius ad hoc semper recens, plenum, non furfurosum, dulcedine & odore præstans. Præter has utilitates & alia quam plurimã à Dioscoride lib. 3. cap. 55. à Plinio loco paulo ante citato, Serapione cap. 242. & Auicenna lib. 2. Cano. cap. 1. recensentur. Oris enim halitum incundiorem facit, dolotis leuamentum præstat, urinam ciet, discutiendi vim habet, aquam quæ subit cutem dissipat, potum sitim ex salis humoribus contractam extinguit, animalium venenis

aduersatur, valet ad inflationes. Alum & alba
fœminarum profluvia tostum sistit, lac ad mam-
mas elicit, Venerem stimulat. Dyspnoeas à pitui-
ta profectas, tostum purgat, cum melle sumptū
melius. Vetustis & antiquis ex frigore hepaticis
affectibus prodest. Iecoris, lienis, renum, vteri ac
reliquorum etiam viscerum obstructiones tollit.
Vias enim ab humoribus crassis, frigidis ac len-
tis præclusas & obsessas aperit. Atq; ob id febris
bus quoq; opitulatur antiquis. Dolores capitis
leuat, suffitum naribus: cum rosaceo tritum in-
stillatumque fractis auribus medetur.

DE SPODIO.

CAPVT LI.

Si cruor emanat, Spodium sumptum cito sanat.

Spodium.

Spodium sanguinis profluvia hic sistere tra-
ditur: quod de Spodio ab Arabibus nobis de-
scripto potissimum intelligendum venit Hoc ut
ex Auicenna 2. Cano. cap. 617. colligitur, non est
nisi radices cannarum arundinumve adustæ.
Quare cum eo quod Græci *ἀγρίον ποδίου* appellât
conuenire videtur. Officina Platearii nixæ testi-
monio pro spodio tam Græcorum; quam Ara-
bum ossibus vstis vtuntur, quæ elephantis esse
putant: quum verisimilius sit bouis, vel alterius
esse animantis ossa. Quocirca eum veterum &
Græcorū spodiū, quod Thutiacus vocata species
est habeatur, ex officinis profusus hæc combusta
ossa proscribantur, eiusq; in Græcorum compo-
sitionibus vsus sit: in Arabum vero cōpositio-
nibus cannarum India spodio, aut si illud habe-
ri non possit, radicibus cannarum nostrarū ad-
ustis vtendum erit. Græcorum spodium solum ad-

monetur. Arabum vero etiam sumitur & deu-
 ratur. Hoc ipsum itaque sanguinem vndecunq;
 etiam manantem hic sistere traditur, & maxime
 quidem quod frigidum sit & siccum, valideque
 adstringat aut certe quod sumptum siue admo-
 tum peculiari quadam proprietate hepar intem-
 perie vel naturali, vel quoquomodo aduentitia
 calidius moderetur ac roboret. Hoc autem visce-
 re (quod principium ac fons sanguificationis est)
 roborato, sanguis ab eodem melius etiam reti-
 netur. Puluis igitur eius cum stillatitiis liquori-
 bus rosarum & plantaginis in nares iniectus
αιμορρογία earundem curat. Idem cum succo
 plantaginis contra *αιμόνιστον* & dysenteriam
 efficaciter sumitur. Quin & alia quam plurimae
 ab autoribus spodio attribuuntur dotes. Siqui-
 dem cor quoque proprietate quadam corroborat,
 & spiritus claros ac solidos efficit: quapropter
 exhilarat etiam atque laetificat. Potum aut appo-
 situm calidam cardiacam & contractam ab effusione
 flauae bilis ad os ventriculi syncope, calidoque cor-
 dis tremori auxiliatur, adiuuante scilicet talem
 ipsius actionem facultate adstrictoria, & maxime
 quidem in temperaturis calidis. In frigidis ve-
 ro cum croco temperatum eadem praestat. Febris
 bus confert acutis, sitim sedat, & immodico cho-
 lericis alui profluuiis atque vomitui subuenit. Pu-
 stulis quoque quae in ore & lingua erumpunt pro-
 dest. Feruorem furoremque flauae bilis compe-
 scit, ventriculum roborat, ardori eius atque imbe-
 cillitati proficit, fluxumque ad ipsam bilis inhibet
 effusionem. Contra melancholiam ex sollicitu-
 dine, timorem de praeteritis, terrorem de futuris,
 & quaslibet animi perturbationes efficax est. Vti-
 liter.

liter calidis oculorum abscessibus illinitur. Plu-
ra Rhazes lib. 3. ad Almanforem cap. 36. Auicen-
na loco citato, & tract. 2. de viribus cordis, cap. 3.
Auerrhoes lib. 5. collect. cap. 56. Serapion capite
332. & Leonhardus Fuchsius lib. 1. ca. 17. de compo-
posit medic. Porro autem quemadmodum spo-
dium peculiari hepatis roborandi facultate præ-
ditum est, ita & alia nonnulla medicina aliis
singularibus quibusdam membris roborandis
accommodata sunt, veluti macis cordi, moschus
cerebro, glycyrriza pulmonî, capparî lieni, &
galanga stomacho, id quod vulgatis etiam hisce
versiculis comprobatur:

*Gaudet hepar spodio, mace cor, cerebrum quoq, moscho,
Tulmo l'quintria, spilen capp. stomachusque galanga.*

DE SALE.

CAPVT LII.

*V*As condimenti præponi debet edenti,
Sal virus refugat, recto in siphiaumque saporat.
Non sapit esca probe, qua datur absque sal.
Vrunt res salsa visum, semenque minorant,
Et generant scabiem, pruritum siue rigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. In primis enim
generale traditur præceptum, nemini hæcenus
humaniori saltem atque ciuiliori non obserua-
tum: nempe vt vas condimenti, hoc est, salinũ
primum in mensa apponatur: idque adeo vulga-
rum vbique est, vt hisce etiam versiculis decan-
tetur:

Sal primo poni lebet, primoque reponi.

Non bene mensa tibi ponitur absque sale.

Duo deinde salis recensentur commoda: æ-
ptimum quidem, quod venenis resistat, Cuius
duplex

duplex assignari potest ratio : Vel quod sal vim habeat vehementer siccam & adstringentem, atque ob id quicquid in corporibus humidum est, id omne depascat reliquum adstrictione leniter contrahat : eiusq; rei testis est Galenus libro vndecimo, de simpl. medicin. facultat. capite 50. sic inquit : Nam sal quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ adstrictione contrahit : ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, & à putredine tuetur : Vel quod sal non solum humores è corpore ducendos liquet, incidat, tenuet, purget & exiccet : sed poros etiam, per quos veneni vis in interiora corporis irruere solet, denset ac constringat, adeoque penetrationem eius intercipiat & excludat. Secundum vero, quod cibos condiat, id est, sapidiore reddat. Nulla siquidem cibaria citra salis commistionem, sapore quotidiano discimus experimento. Tertio demum loco salis, siue persalforum, eduliorum quatuor enumerantur noeuimenta. Quorum primum quidem est, quod vsu præsertim immoderatione vrant, hoc est, corrumpant aut hebetem certe ac debiliorem reddant visum. Ac huius itidem duplex assignari potest ratio : vel quod oculi, vt supra capite secundo, ex Aristotele ostendimus, sint de natura aquæ : res vero persalsa humidam ipsorum substantiam exiccent & consumant, adeoque hebetudinem ob id visui adferant : Vel quod à cibariis persalsis in ventriculo existentibus mordaces admodum atq; acres resoluantur sumi, qui ad oculos sublati ipsos acrimonia sua rodant ac rubefaciant. Atque hinc sane eos qui

Salis siue cibariorum nimis salsum nocuum.

falem excoquant, rubros fere oculos habere
 conspiciamus. Secundum, quod Veneris appeten-
 tiam compeſcant. Nam cum omnes corporis
 exſiccant & conſumant humores, ſperma quo-
 que neceſſario exhauriunt ac minuit. Tertium,
 quod ſcabiem generent. Acrem enim ac mor-
 dacem procreant ſuccum, ſanguinemque adu-
 runt, atque hinc profeſto ſcabies incidere con-
 ſuevit. Quartum, quod pruritus etiam excitent:
 mordacia enim ac pruriginosa generant excre-
 menta: Horum nocumentorum Rhazes etiam
 meminit libro 3. ad Almanſor. capite 17. Sal. in-
 quit, ſanguinem eorum qui multam ex ipſo tu-
 munt quantitatem adurit: viſum quoque debi-
 litat, atque ſperma minuit: pruritus generat &
 ſcabiem. Ad hæc ſerpiginem nonnunquam &
 impetiginem, morphaeamque ac lepram progi-
 gnat, quorum corpora ad patiendum ſunt pa-
 rata. Quin vrinarios etiam meatus, uſu præter-
 zim immoderato ac frequentiore, excoriat. Mos
 dice tamen ſalla proſtigato ſaltitio appetentiam
 reuocant. Ferrur præterea quod ſi ſal cum aceto
 & ſucco ruta permiſtus pedum plantis diligen-
 ter inſtrictur, non noxam tantum ex vini crapu-
 la contractam curet, ſed iis etiam qui cibos auer-
 ſantur, Gececi *αποτρυγες*, appellant, auſiditatem re-
 ſtituat. Plura de Sale Dioſcorides libro 5. cap. 90.
 Galenus libro 9. capite 9. & libro 11. capite 30.
 de ſimpl. med. facultat. Simeon Serhi in Syntag.
 Auſenna 2. Cano capite 624 & Meſues li-
 bro 2. ſeſt. 2. capite 16. de medic.
 ſimplie purganti-
 bus.

Hic seriore vigent tres *salsus, amarus, acutus.*

Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque:
Vnicuique, & insipidus, dulcis dant temperamentum.

Hic agitur de saporibus, siue qualitatibus gustatoris: Vbi sciendum imprimis, Saporem accipi pro omni eo quod gustu diiudicatur. Species autem eius aliter ab aliis numerari solent. Galeus libr. 1. de simpl. med. facult. capite 38. non facile numero comprehendibiles esse tradit. A Theophrasto lib. 6. de causis plantarum cap. 1. & Sapores octo. 4. eius octo recensentur differentia: exempli gratia, dulcis pinguis, austerus acerbus, acris, salsus, amarus & acidus. Quibus nonnulli quoque nonnulli adiciendum putarunt, nempe insipidum, quem *ἀπαιος* Græci vocant, quod extra omnem sit insignem tum caliditatem tum frigiditatem, medium, quoad fieri queat, constitutionem obtinens, qualem præbet sensum aqua plane omnino qualitatis experta. Ex his tres calfacere hoc loco traduntur, nimirum salsus, amarus, & acris. Sed in his non parua est maioris minorisq; ratio. Si quidem acre, vt Auicenna 2. Cano. tract. 1. cap. 3. confirmat, est calidus, hinc amarum, deinde salsum: quoniam acre maiorem vim habet resoluendi, incidendi & abstergendi, quam amarum: salsum vero est velut amarum frigida aliqua humiditate retusum hebetatumq;. Secundo deinde loco tres ex saporibus statuuntur frigida: acidus videlicet, austerus & acerbus. Ex quibus acerbus tamen frigidior existit, mox autem, de-

inde acidus. Quod sane perspicuum euadit in omnibus fructibus qui dulcescunt. Principio enim sese prodit acerbitas vehementis infrigidationis: processu deinde temporis cum per solarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, austeritas in eis sentitur: qua solum deposita, aciditatem acquirunt, sicut *de Phos. 105*: hinc dulcedinem tandem adfiscunt. Acidum vero quamvis acervo minus sit frigidum, tamen ob subtilitatem & penetrationem suam in pluribus maioris est infrigidationis. Acerbum autem & austum in sapore sunt propinqua, sed hoc nihil linguæ præter extimam eius superficiem contrahit: illud vero non modo extimam superficiem, verum etiam interiora eius contrahit atque exasperat. Postremo vero tres dicuntur temperati, id est, mediæ qualitatis, ita ut corpus neque refrigerent excellenter, neque calefaciant: nempe dulcis, pinguis, & insipidus. Dulce enim licet calidum sit, in ipso tamen non apparet excellentia caliditatis, ut libr. 3. ad Almanso. cap. 1. Rhazæ visum est. Porro suæ ac propriæ saporis cuique adsignantur facultates.

Dulcia.

Dulcia enim concoquunt, emolliunt, rarefaciunt, laxant, plurimumque corporibus exhibent alimentum & impinguant. Cum enim natura sanguinis nostri & carnis proxime congruant, lingua auide excipit ac voluptate dilatationeque afficitur, eis fruens non læditur, non exulceratur ab eis. nec refugit ea, ut amara seu acia. Ac sane quicquid nutrit, ex genere dulcium esse oportet. Nam dulcia vngunt, implent & restituunt erosas particulas. Sed interdum excellenter dulcia nocent: quia cum sint valde calida & æreacita.

cito.

cito in
charn
Quar
flam
edun
quint
dion
me q
mod
mod
& pu
An
nuan
mote
qua
uo,
guin
aug
A
pont
quoc
& int
sand
tura
acerb
quia
stri.
stria
nia
rueru
ut nu
fruct
corn
Au

cito in igneam naturam transeunt, vel mel & saccharum celerrime: vertuntur in flauam bilem. Quare auidius vsi saccharo saepe periculose inflammantur. Ad hæc dulces cibi intemperantius eduntur, humorisq; copiam generant, quam sequuntur interdum vel putrefactiones, vel obstructions & abscessus hepatis atque lienis: & maxime quidem cum hæc viscera ad pariendum accommodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant admodum & aluum cient. Pectori famem conferunt & pulmone, genitaleque semen augent.

Amara meatus perurgant, abstergunt, extenuant humorum crassitiem incidunt, & linguam mordent, suntque in natura terrestri crassa, in qua excedunt calor & siccitas, vt in Bile, Nitro, Marrubio, Absinthio: immodico vsu sanguinem cito adurunt & corrumpunt, bilemque augent flauam. *Amara.*

Acerba Græcis *σπυφνὰ* appellata, recentiores pontica à pungendo vocant, quo verbo medici quoque libenter vtuntur, linguam contrahunt & introrsum pellunt, ideoque constipandi, densandi & abstringendi vim habent, suntque in natura terrestri, crassa, frigida & sicca. Ideo enim acerbus sapor dicitur esse tardior quam acidus, quia acidus est in natura tenuiore minus terrestri. Acerba sunt fructus glandium, pyra syluestria, & in genere immatura poma, mala cydonia ac magis immatura. Nam postquam maturuerunt, fit mixtus sapor ex acerbo & dulci, sicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt *σπυφνὰ* & fructus qui vulgo Ribes dicuntur: item castaneæ, cornæ, & poma Cynosbati. *Acerba.*

Auftera Græcis *αὐστρα* medicis etiam nostri

temporis *σπυρτικα*, à verbo Græco *σπυρ* dicta, contrahunt, constringunt, densant, incrassant & infrigidant. Sunt enim in natura terrestri, crassa, frigida, & sicca, sed plus habent caloris & humiditatis quam habeant acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore vsu humores abunde extenuant inaniuntq; , eoque sanguinem gignunt melancholicum, & corpus reddunt gracile. Ventrículum tamen quemadmodum Galenus id ipsum in lib. de cibis boni & mali succi, c. 17. attestatur, corroborant. Omnia, inquit, quæ egregie austera sunt, laxum stomachum ac ventrem firmant, ac tum præcipue, cum calida intemperie affecti sunt. Hæc enim de causa, atq; etiam ad alui fluxiones siquædas, austeris utimur vinis. Iuuant enim ventriculorum nativa siccitate & aliquantulum adstringunt.

Pinguia.

Pinguia siue oleosa . quæ Græcis *λιπαρά* & vulgò vntuosa nominantur , dulcibus vicina sunt, aquæ & aeris substantiæ: leniunt, emolliunt, lubricant, laxant, concoquunt, maturant, & humectant, sine manifesta tamen calefactione. Hæc si sint mediocria, optime nutriunt: sed immodice pinguia supernatant, abominabilia sunt & nauseabunda, ventriculum resupinant, coctionem impediunt, flatu & obstructions generant Ad hæc cibi quoque, antequam edendo naturæ satisfactum sit, satietatem adferunt. Quod Galeni testimonio confirmatur: qui libro tertio de aliment. facult. capite 29. ita scriptura reliquit: Pinguia & lenta cibaria statim vt sumpta fuerint, celesiter implent, & appetentiam euertunt Præterea, quod maius est, copuluribus deinceps diebus ipsorum esum non sustinemus. Febreitantibus, ac us etiam quibus stomachus atque

atq; hepar calidiora sunt, non æque vt aliis con-
ferunt: ipsis enim facile accenduntur, & in fla-
uam bilem transeunt. Reliquis vero phlegmatis
generant copiam, somnolentiam patiunt, ratio-
naleque mentis partem reddunt hebetiorem.
Carnium tamen atque olerum coctura non me-
diocriter tribuunt condimentum.

Acrida, Græcis *δριμέα*, & vulgo acuta, non so-
lum mordent ac rodunt linguam, sed etiam pe-
netrant, vsunt, vlcera, aperiant, status disti-
pant, tenuant, incidunt, separant, resoluunt, à
longinquo attrahunt: suntq; in natura tenui, in
qua excedunt caliditas & siccitas, & superant ca-
lore res amaras. Vnde calorem augent & corpus
velociter inflammant, ac sanguinem adurunt, i-
psumq; in bilem prius flauam, deinde in nigram
conuertunt: siccant etiam emaciantque, ac sitim
faciunt. Acrida autem sunt, vt pipet, zingiber, alli-
um, cepa, calx, & granum gnidium.

Salsa (Græcis *αλιμερα*) incidunt, tergent, tenu-
ant, liquant, mordent, condiendo seruant & à
putredine vindicant, conturbant, subuertunt
ventriculum, & ad vomitum impellunt, desiccant
citra apertam aut caliditatem aut frigiditatem,
sitim excitant, exasperant, radendo expurgant, &
aperiunt. Plura supra cap. 52.

Acida, Græcis *ὀξεία*, vulgo acetosa, mordendo
constringunt & refrigerant, penetrant, incidunt,
extenuant, diuidunt, tergent, farctum liberant, per-
purgant citra excalesfactionem. Sunt in natura te-
nui, frigida & siccata, in qua dominatur frigiditas.
Nam que sunt tantum acida, sunt precipue frigi-
da, vt *ὀξυαλις*, que vulgo acetosa nominatur: quia

hæc puse hunc saporem habet. Est & species mali punici vere acida. Alia quædam sunt mixtæ qualitatis, vt acetum, quod est subacre, quia etsi frigidum est, tamen retinet obscurum calorem ex vini corruptione: inde fit subacre, sed tamen dominatur frigiditas. Cum enim exhalant acerea partes & reliquæ manent terreæ, diluta aquosa tenax parte sit acetum sua natura frigidum. Acida sanguinis atque flaua bilis feruorem commiscunt, & vt libro 2. capite 21. de aliment. facult. Galenus attestatur, cum in ventriculo succum crassum inueniunt, eundem incidendo aluum subducunt, & ob eam causam feces liquefaciunt. At si purum ventriculum inueniant, eum magis supprimunt: corpus in frigidant ac deficiant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant: neruis etiam ac neruosis omnibus nocent. Appetentiam tamen cident: quia humores vitiosos in officio collectos diuidunt & pellunt, & mordicatione non vrente irritant ventriculum. Ex insipidis quædam magis nutriunt, nempe quæ propius ad æqualitatem accedunt: quædam vero mediocriter calefaciunt aut refrigerant. Et hæc sane si multa etiam humiditate prædita fuerint, humectantium: sin vero siccitas in eis exuperet, exiccantium ordini adscribenda veniunt. De his omnibus plura Galenus in libr. de simp. medic. facult. præsertim libro 5. capite 25. Paulus libro 7. capite 1. Aetius libro 1. capite 1. Rhazes libro 3. ad Almanfor. capit. 1. Serapio sermo. 2. de temperam. simpl. Auicenna libr. 2. Cano tract. 1. cap. 3. Mesues libro 1. Theorem. 1. & Philip. Melanth. in libro de Anima.

Insipida.

DE

DE VIPPA.

CAPVT LIV.

Blsdus vippa facit, mundat dentes, dat acutum
 Visum : quod minus est implet : minuit quod ab-
 undat.

Hic quatuor recensentur commoda Vippæ: *Vippa.*
 Primo dentes mundat. Panis enim vino imbutus
 diutius circa dentes moratur, atque eam ob cau-
 sam facilius est fœculentam materiam ipsis ad-
 haerentem abstergit ac consumit: quam vinum
 per se sumptū. Deinde visum acuit: malos enim
 fumos, qui e ventriculo cerebrum petunt, suaq;
 permissione spiritus visuos obscurant, repri-
 mit: adeoque materias pranas stomacho inha-
 rentes concoquit, incidit & deorsum pellit. Ter-
 tio cruda concoquit: quia os ventriculi leni qua-
 dam adstrictione claudens concoctoriam facul-
 tatem roborat, plurimumque alimenti corpori-
 bus exhibet. Quarto vero vitiosorum humorum
 multitudinem minuit: eos enim concoquit, in-
 cidit, exiccat & deorsum expellit: idque maxime,
 si panis assatus prius, aut super prunis exiccatus
 fuerit. Quin eodem modo etiam superflue con-
 cocta ad *συμμετρίαν* reuocat. Porro de vippa
 quæ Gallice *Soupe au vin* vocant, Hermolaus Bar-
 bar. capit. 65. lib. 5. corollarij in Dioscoridem ita
 scribit: Erat veteribus ientaculum, buccæ ex
 vino, quod genus Barbari à vino & pane vippam
 vocant. De eo Athenæus libro 1. Deipnos. sic ait:
πρωινὸν ἐστραμα, ὃ ἡμεῖς ἀκρατισμὸν καλέρομεν.
Δὲ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν ἢ ἀσπίδαυ ψωμῆς,
 id est, matutinum edulium siue ientaculū, quod
 nos *ἀκρατισμὸν* vocamus, propterea quod panis

buccella mero tingantur. Lege de eodem Plutarchum in Sympof.

DE DIETA.

CAPVT LV.

Omnibus ad suetam iubeo seruare dietam,
 Quod sic esse proba, nisi mutare necesse.
 Hippocrates testis, quoniam sequitur mala pestis.
 Fortior hac meta est medicina, certa dieta.
 Quam si non cures fatate regu, & malo curas.

Cum primus præcipuusque non solum morbi cuiusuis curandi, sed sanitatis etiam tuende scopus (vt in libro qui de facile parabilibus inscribitur, capite 18. & in præfatio experientia confirmato, capite 5. & in libro de attenuante victus ratione cap. 1. Galenus adserit) in exacta victus ratione consistat, operæ præcium fuit de ea etiam hic aliquid præscribi. Præcipitur ergo imprimis vt seruetur consueta dixta Per quam sana administratio sex rerum non naturalium modo intelligenda venit. Et ratio quidem est, quod transgressio à consuetudine noceat nocumento magno. Consuetudo enim est altera natura, quia, vt lib. 1. cap. 11. Rhetoricorum ad Theodecten. & lib. 7. capite 10. Ethicorum, & capi. 2. de memoria & reminiscencia ab Aristotele scribitur, consuetudo est eorum quæ vt sæpe siue vt plerumq; fiunt: natura eorum quæ vt semper Sepe autem & semper sunt sibi inuicem propinqua. Quod est ergo diu aduetum, in naturam fere transiit. Queniadmodum igitur naturam custodire oportet, ita & consuetudinem, si laudabilis fuerit. Et quemadmodum consueta cibi & porus administratio, eadem ratione & aliarum rerum non naturalium

Dixta.

Consuetudo.

Num obseruanda est Vnde si quis cōsuetus mu-
 tum laborare velit hanc consuetudinem immu-
 tare, ocioque indulgere, minusve laborare, vel
 aliud laboris genus adsumere, idque alio & tem-
 pore & modo, ille proculdubio multum ex hoc
 debilitabitur. Idem intelligendum de cibo ac
 potu, somnō & vigilia, repletionē & inanitione,
 & animæ accidentibus. In quibus omnibus cons-
 suetudinem obseruare decet, & maxime quidem
 si sit laudabilis, vel ab hac non multum decli-
 net, siue medium etiam locum inter bonam ac
 malam obtineat: respectu nimirum illius ad
 quod fieri debet permutatio. Porro quāta sit vis
 consuetudinis, vel inde colligas, quod debiles
 & senes consuetos labores facilius ferant, quam
 fortes atque iuuenes inconsuetos: quod profe-
 cto lib. 2. apho. 49. Hippocrates etiam hisce ver-
 bis confirmat: Qui consueti solitos labores fer-
 re, etsi fuerint imbecilles & senes, non consue-
 tis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt.
 Quod dicit inquit Philotheus, tale est: Sunt duo,
 hic quidem senex, ille autem consistenti a ta-
 te, ambo incipiunt fodere, & huic quidem seni
 contingit recte fodere, illi autem qui est in con-
 sistenti a tate, non recte: seni quidem ob con-
 suetudinem recte, quamuis sit imbecillus, iuue-
 ni autem nō recte, cum non adsuetus sit. In uni-
 uersum enim oportet cognoscere, fortiores aliis
 fieri partes quæ exercentur, & hac de causā soli-
 tos labores facilius sustineri. Ex hoc autem par-
 ticulari exemplo licet nobis & de omnibus ra-
 tiocinari. Deinde vero malā pestem, hoc est, ma-
 ximum periculum ex repentina consuetæ diatæ
 permutacione sequi confirmatur autoritate ma-
 gni

Mutatio subita nocet.

gni Hippocratis, nempe ex 2. libro de vict. rat. in morb. acut. ff. aphor. 21. & 22. ubi sic inquit: Atqui facile est hoc addiscere, quod simplex victus cibi ac potus ipse sibi ipsi semper similis, securior omnino est ad sanitatem, quam si quis repente ad alium meliorem magnam mutationem faciat. Nam & his qui bis in die cibum sumunt, & his qui semel, repentinam mutationes noxas & aegritudines inducunt. Et eos sane qui prandere non adfuerunt, si pransi fuerint, statim infimos facit hoc, & toto corpore graues, & debiles, & pigros, &c. Aelianus quoque initio libri 7. de varia historia: Tachi cuiusdam exemplo admodum discrete nobis significauit, quam periculosa sit repentina diata permutatio. Tachus Aegyptius, inquit, donec usus est vernaculo victu, & frugaliter vixit, omnium hominum fuit sanissimus: Postquam vero ad Persas venit, & in illorum luxum delapsus est, cum non posset ferre insolentiam ciborum, vitam in dysenteria transegit, & luxuriam cum morte commutauit. Quanquam autem non sanis tantum, sed aegris quoque adfuerit victus ratio diligenter obseruanda praecipitur, haud tamen raro incidit eius permutanda necessitas: quando nimirum illaudabilis existit, ita ut, nisi permutetur, perniciosae inde consequantur aegritudines. Talis autem eorum est, qui prandium aut coenam prauis terminare solent alimentis. Eiusmodi igitur consuetudinem necessarium est corrigi ac permutari, non quidem subito, sed paulatim & ordinate. Omnis enim subita permutatio vehementer nocet, maxime si à consueto ad inconuetum transitus fiat. Hinc est quod in libro de

natura

natura hominis ita scriptum reliquit Hippocrates: Detrahendi sunt cibi ac potus, quibus uti consueuerunt: idque paulatim facere oportet. Nam si quis cito dietam permutet, periculum est, etiam à permutatione aliquid in corpore nouatum iri. Quin etiam laudabilem victus rationem interdum mutari necesse est, quo (si quando necessitas incidit) natura non offendatur insolentia nouitateque, neque reuatur, neque recusset. Nam qui omni diætæ sese assuefacit: minus læditur, cum ad inconsumta transire cogitur. Eadem in aliis quoque rebus non naturalibus ratio est. Quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur qui libro 2 aph 50. ita scriptum reliquit: Quæ ex longo tempore consueta sunt, et si deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta permutari. In cuius quidem sententia explanatione Philotheus inter cætera sic inquit: Cum enim quod per ipsorum factum sit peculiare, minus lædit, quamuis ex sua natura molestum sit, si non dum in consuetudinem venerit. Verbi causa, solus est aliquis mannam comedere, hic si ad bonum cibum sumendum conuertitur, læditur, cum aduetus non sit: aduetus est aliquis aquæ potioni, si præter consuetudinem bibat vinam offēditur, quoniam etiam consuetudo contemnitur. Oportet igitur ad insueta permutari, ut, si necesse sit, ea quæ offeruntur ferre possimus. Vientem enim copioso nutrimento, oportet etiam parum cibi quandoque assumere, ut, si contingat, ferat etiam illius usum. Hinc est quod Cornelius Celsus libro 1. capite 2. in hanc etiam modum scripsit: Nimis ociosa vita utilis non est, quia potest incidere
labo-

*Consuetudo
varianda.
Orbas. lib. I.
cap. 2. Eupas
sion. ad Eus
napium.*

laboris necessitas Neque etiam ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus labor sine graui noxa est Huc igitur respiciens Hippocrates rectissime consulit, consuetudinem esse mutandam. Proinde non temere à Plutarcho in libro de tuend. bona valetud. in hunc modum scribitur. Exacta illa & vehementer ad vnguem, vt dici solet, obseruata vita ratio simul & corpus formidolosum reddit, ac periculis obnoxium, & animi frangit vigorem. Quocirca caueret quisque debet, quemadmodum libro 4. capite 10. ad Almans prudentissime Rhazes monuit, ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat, quam deinceps ipsum obseruare necesse sit. Exempli gratia: Si quis vno cibo consuetus sit vti, vel aliquo potu, vel omnino ab eis absteineat: vel dormire, vel moueri, vel egerere, Venerue indulgere consuescat, & ab aliquo istorum impetuose irritetur, maximum incurret nocuentium, si ab eis abstinerit. Quapropter quisque corpus suum debet ita preparare, vt caloris & frigoris patiens esse possit, & ad motiones & cibaria sibi necessaria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum horas, atque mansiones & domos sine læsione permutare queat. Fortasse enim ex necessitate id ipsum quandoque facere cogetur. Poterit autem commode, si consuetudinem non obseruet ad vnguem, sed interdum ad insueta transseat. Porro quo tempore, quoque modo consuetudo mutanda sit, copiose admodum docet Galenus libro cap 8. & libr. 6. cap. 3. de sanitat. tuend. & libro 8. cap. 9. method. medend. itaque Conciliator different. 48. & Hieronymus Cardanus libro I. tractat. 6. Contradict. 2. Tertio demum lo-

co trad
tam,
curae
satis c
regere
est aut
nera i
sum d
serua
spect
men
com
Hoc
nem
in te
am
ca a
mo
ca. T
mir
nem
lum
adiu
aut
pic
prop
est.
nō
pro
Qu
re n
ad
vict
qui

co traditur, fortiorem ac potio-
 rem medendi me- tam, esse certam di-
 curare noluerit, ac aliam quan-
 dam eamque non satis com-
 modam administrauerit, stulte a-
 grum regere, ac male curare me-
 rito dicitur. Sciendum est au-
 tem, apud Galenum hæc alimen-
 torum genera inueniri copiosum,
 medium, tenue. Copiosum est
 sanorum cibus, qui non solum vi-
 res conseruat, sed etiam auget.
 Medium ad sanos etiam spectat
 (Nam vires quidem conseruat,
 non tamen auget.) Tenue, id est,
 quod vires quidem comminuit,
 eatenus tamen vt non exsoluantur.
 Hoc ab Autoribus in multas partes
 diuisum est, nempe in tenue sim-
 pliciter, in tenue exquisitè,
 in tenuissimum citra adiectionem,
 & in tenuissimum in extremo.
 Tenue simpliciter per pauca
 aut ea quæ parum nutriunt
 edulia fit: eius modi est ptisana
 succus, mulla, & sorbitio ex ali-
 ea. Tenue exquisitè, vbi ptisana
 succus exigua sumitur quantitate.
 Tenuissimum citra adiectionem
 per mulsam aquam, siue meieratum
 fit solum. Tenuissimum vero in
 extremo per inediam ad iudicationem
 vsque progreditur. Copiosum
 autem vel est, vbi tota ptisana
 sumitur: vel copiosum, vbi pisces,
 oua, & ius carniū: vel copiosissimum,
 vbi caro: Medium autem horum
 est, vt panis lotus, vel placenta.
 Sani homines non solum conseruandi,
 sed augendi etiam sunt, propterea
 alimentum copiosum illis comperit.
 Qui vero ægritudine longa laborant,
 vires augere non debent, sed bene
 conseruare: aliter vsque ad finem
 non sufficerent: propterea hi medio
 victu cibandi sunt, qui etiam sanis
 conuenit, in quibus vires augere non
 cupimus, sed illas solum

*Alimenta
 rum genera.*

Imo conseruare in animo est, quas etiam in longo morbo totis viribus seruare studemus. Quum vero ægrotudo breui terminatura est, si quarto die finire debeat, aliquid dare non est opus, iuxta illud Hippocratis, si. i. aphor. 6. Extremis morbis extrema exquisite remedia optima sunt. Imo si vires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illum terminum. Hac de re plura & cognita non indigu reperies apud Galenum & Philotheum in comment. aph. 4. 5. & 6.

DE ADMINISTRATIO-
nediatæ.

CAPVT LVI.

*Q*uale, quid, & quando, quantum, quoties, ubi, ^{relecta}

Debent hac medico in victus ratione notari,

Ne male conueniens ingrediatur iter.

Sex circumstantias medico in prescribenda victus ratione considerandas esse, hoc in loco traditur. Prima quale, hoc est, cuius qualitatis cibus exhibendus sit, quia in calida ægrotudine cibus frigidus, in frigida calidus, in humida siccus in sicca vero humidus conuenit. Corpus tamen quod secundum naturam est, similem semper victum postulat: quemadmodum quod præter naturam est, contrarium. Siquidem quod naturaliter se habet, custodire: quod præter naturam est, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus cum alibi sæpe, tum maxime in arte medicinali cap. 86 & lib. i. cap. 10. de Sanitate tuend. & libr. 3 cap. 9. meth. meden Secunda, quid id est, cuius substantiæ; Athletis enim ac rusticis, ijſque qui

qui quamlibet actionem sortē, ac vehementem obeunt, cibus exhibendus est crassus ac durus: quia facultatē concoctoriam possident fortem. Neq; verō tenuis substantiæ cibus, velut est caro pullorum, caporum, virulorum, agnorum, hœdorum, & similibus, ipsis comperit: quippe quæ in ipsis vel adureretur, vel quam par est citius conficeretur, ita vt sæpius ob id cibari cogerentur. Non temere igitur inquit Glossa delectabilis in l. Seruis vrbani in principio. ff. de leg. tertio. Rustici non debent vti pane albo, vel pultis aut aliis delicatis cibariis: sed pane grosso, caseo, cæpis & fabis. Porro nobilibus atq; ocio deditis hominibus tenuis substantiæ cibus magis congruit: quippe qui virtutem concoctricem habeant debiliore, quã vt crassos cibos, cuiusmodi sunt salsa suum atque bouum carnes, & pisces Sole aut vëto aut fumo indurati superare queat. Pari modo & in ægri tudinibus acutis tenuiore vtendum est diætã, quam in chronicis, id est, longis, sicuti quartanis. Tertia, quando, id est, quopotissimum diei tempore cibus adsumi debeat: in sanis enim consuetudo maxime obseruanda est. Vnde hominibus mane surgentibus, & bis tantum in die cibũ sumentibus, æstate quidem prandendum est hora decima vel paulo ante, neq; differendum donec propinquet meridies, vt qui maximũ æstus importare solet: cœnandum hora sexta, vel paulo post. Hyeme vero iisdem ob somni prolixitatem prædendum est hora vndecima, vel duodecima: cœnandum hora septima, vel paulo post: sed ita tamen, ne quid præter consuetudinem fiat. Quinetiam in ægris cibandis temporis habenda est ratio præsertim

in febricitantibus. Siquidem in ipsis paroxys-
 mis, vel non multo ante futuram accessiōem à
 cibis abstinendum est: quod nimirum naturam,
 quæ circa morbi materiam tum occupata est, ci-
 bus oblatus distrahat, atq; adeo humores mor-
 bum efficientes adaugeat. Neq; immediate post
 paroxysmum cibus dandus est, quippe quem fa-
 cultas à febris intemperie deiecta nondum su-
 perare queat. Quapropter tamdiu ante sequen-
 tis accessiōis initium exhibendus est, vt prius
 quam ea appropinquet, decenter in ventriculo
 coquatur, & ad inferiores partes descendat:
 idque in illis potissimum ita obseruandum, qui-
 bus virtus adhuc satis valida existit: his vero qui-
 bus vires prosteruntur, dandus est cibus quo-
 cunq; tempore etiam in vigore. Cuius rei testis
 est Galenus, qui lib. 1. aphor. comment. 9. ita scri-
 bit: Aliquando in ipso etiam morbi vigore vbi
 symptoma aliquod interuenerit, robor naturæ
 dissoluens, nutrire cogimur. Quod idem copio-
 sius etiam monstrat lib. 20. cap. 3. & 5. meth. me-
 dend. Hæc omnia de paroxysmo Stephanus A-
 theniensis in primum librum Galeni ad Glauco-
 comment. 39. multo clarius in hunc modum ex-
 ponit: Sciendum sane est naturam egere semper
 alimento, quod basin ac sedem illius quod di-
 gestum est, ipsi repleat. Sed hoc ipsum alimen-
 tum præcipue dandum est, quando ipsum conco-
 quere ac conficere potest. Concoquit autem quā-
 do pura ac integra est, nec à febris caliditate ve-
 xatur. Quare in intervallo dandum id est. Si e-
 nim in accessiōe demus, facultas quæ à febris
 intemperie deiecta est, ipsum superare non po-
 test. Alimentum autem non concoctum, mare-

ita sit febris. Et hoc est quod Hippocrates lib. 1. aphor. 11. ait: in accessionibus subtrahere oportet: nam addere nocuum est. Dandum igitur est alimentum in interuallis. Sed hac dici possunt in intermittentibus. In continuis vero quid utique quis faceret? neque enim in his inuenire licet remissum ac quietum tempus, quoniam febris continenter affligit. Tamen in his etiam cernitur *μειοτυπείλα*, id est, febris diminutio, quæ interuallum imitatur: tuncque alimentum dandum est, non quando exacerbantur. Plura & ad præsentem speculationem maxime facientia habentur apud Brudū Lusi lib. 2. cap. 9. de victu febricitantiū. Quarta, quantitas, id est, quantitas sumendi cibi: quæ præsertim in ætate, vt supra cap. 19. diximus, minuenda est: quod tum ob immodicas resolutiones calor innatus debilior existat. Hyeme verò augenda, propterea quod concoctoria facultas id temporis ob frigus ambiens roboretur. Quinta, quoties in die videlicet cibus exhibendus sit. Est enim ætate quam hyeme, autumno aut vere, sæpius exhibendus, sed minori quantitate. Pari modo facultate concoctoria debili existente, sæpe, sed parua quantitate dandus est. Eadem vero robusta existente, dandus est quidem quãtitate magna, sed rarius: Sexta, vbi, id est, quo in loco: Cibus enim per æstatem quidem locis suis arte siue natura frigidis, per hyemem vero temperatis, sumendus est.

DE CAULE.

CAPVT LVII.

*Est caulis solus, cuius substantia stringit,
Vnde quando datur, venter laxare paratur.*

Hic agitur de caulibus: per quos nihil iam aliud intelligendum, quam vulgare illud olus, quod *κρόμβη* Græcis, Latinis vero Brassica dicitur: atque hoc vel ex Martiali discere licet, qui xeniorum libro eos caules per nitratam aquam virides conseruari ait:

Ne tibi pallentes moueant fastidia caules.

Nitrata viridis brassica fiat aqua

Recensentur autem hoc loco tres ipsorum facultates: Quarum prima quidem est, decoctum eorum, & maxime primæ ebullitionis, ventris soluendi vim obtinere. In foliis namque & exterioribus partibus nitrosa quædam & absterforia inest qualitas, quam sane, cum debiliter admodum inhæreat, modica elixatio in aquam facile deponit, eique potentiam adiicit purgatoriam, Atque hinc adeo fit, vt ius primæ decoctionis alium excellentius, quam secundæ deiciat. Nitrosa enim illa & absterforia qualitas exquisite per primam segregatur, atque in aquam deponitur. Secunda est, corpus ipsum sine substantiam communi siccantium ratione ventrem sistere magis, quam ad deiciendum incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem aufertur, & relinquitur substantia terrea siccæ, quæ sumpta ventrem adstringit, idq; multo magis, si non bis duntaxat, sed ter aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquisitus in aquam succum suum deposuerit, tanto & illi quidem maiorem purgandi vim adiiciet, & reliquam sui substantiam, quæ velut oleris ipsius caro est, restringentem efficiet. Eadem est ratio in beta atq; adeo in omnibus ferme, quib. sapor aut acris aut nitrosus, aut salus inest, Quippe & lenticula ipsa tametsi

satis

fatis m
fert:
ius de
rum h
sturan
quid c
cetero
salsus
quam
est, vt
tiam
enim
& int
neun
libro
& lib
men
natu
rare
Sed
erap
litur
dum
cere
les
quic
corp
refir
hui
pro
gob
hup
terr
frige

fatis magnam adstringendi potentiam gustu refert: tamen eiusmodi quid sortita est. Nam & huius decoctum ventris soluendi vim obtinet. Verum hic succus, etiam si degustes, perspicuam misturam repræsentat, tanquam si nitroso austerum quid commisceas. Sed & conchularum maris cæterorumq; fere ostreorum succus plane tum salus est, tum ventrem soluendi vim obtinet: quamuis eorum caro ventrem reprimat. Tertia est, vtrunque, nempe decoctum atque substantiam simul ventris subductionem efficere; cum enim vires suas ita retineant, abstergere etiam & intestina ad expulsionem irritare consentaneum est. Lege hac de re plura apud Galenum, libro 3. de simplic. medicam. facultat. capite 14. & libro 1. capite 3. & 25. & lib. 2. cap. 44. de aliment. facultat. Proditum quoque est, Brassicam naturali quadam facultate vino aduersari, & curare temulentiam: Vnde quarit Aristoteles, 3. Sectio. problemat. 17. Quid est cur brassica sedet erapulam: Nonnulli respondent hoc euenire solitum, quod ex esu eius fumi eleuentur admodum crassi, qui, cum vini vapores increassent, ad cerebrum ascendere etiam prohibent. Aristoteles tamen aliam adsignat causam, nempe quod quicquid humores vinosos vndique & omnia corporis parte ad se in aluum trahit, & corpus refrigerat. tollat crapulam. Brassica autem est huiusmodi. Ergo brassica curat crapulam. Minor probatur, quia per succum eius humores, qui viscosi crudi que tenentur, e toto corpore detrahuntur. Ipsa vero substantia frigida, styptica ac terrea, supra in ventriculo remanens corpus refrigerat, quo fit vt tenues humores ad vesicam

Brassica temulentiam curat.

labantur. Cum igitur humor vtrunque educatur, corpusque refrigeretur, recte per consequens a capula liberatur. Euenit ad hæc vt cum humores deorsum ad se trahunt atque excernunt, flatum etiam secum deducant, qui, si per vinum liceat, in caput se efferens grauitatem creat & crapulam; sin autem deorsum se vertit, corpusque ob causam prædictam refrigeratum est, dolor crapulæ omnis tollitur. Quin & ipsa Brassicæ folia, quemadmodum libro 2. de compositis medicamentis localibus cap. 5. Galenus attestatur, calida macerata capitique circumposita ac obligata naturaliter ebrietati resistunt. Porro Brassica, quæ edendo est, calfacit & siccatur primo abcessu; prauum & melancholicum succum procreat. Astitua tamen peior est quam hyberna. Oculorum aciem hebetat, vnde Græcis κρημβη dicta cæsetur, quæ κρημβη, quod pupillas oculorum, quas illi κρημβη vocant, obtundat hebetetque; somnum per contraria insomnia interturbat, stomacho incommoda est parumque nutrit, at si cum pingui carne coquatur, plurimum noxa atque vitii amittit. Urinam ac menses ciet, & lumbricos interficit. Succus eius cum melle sumptus magnifice defectiones vocis iuuat, & si vulneribus imponatur, ea glutinat, dolosa malignaque vlcera & induratas inflammationes sanat. Plura Dioscorides libro secundo, capite 8. Plinius libro vigesimo, capite nono: Galenus locis supra citatis: Simon Sethi in Syntagmate: Rhazes libro tertio, capite decimo octauo. ad Almanforem,

& Auicenna 2. Canon. capite

capite 142.

SONA VALETVDINE.

268

DE MALVA.

CAPVT LVIII.

Dixerunt Maluam veeres, quod molliat aluum,
 Huius radices rafa saluunt tibi faces.
 Vuluam mouerunt, & fluxum sepa dederunt.

Hic agitur de facultatibus Maluæ. Et primo quidem versu, qui ex libro 2. capite 36. Æmili Macri huc adscitus est, veteribus Latinis Maluã ab emollienda aluo dictam esse traditur. Cuius sane rei testis etiam M. Varro, qui Maluam, quas Amoluam quod aluum molliat, dictam esse cõs tendit, quippe quæ clysteribus infusa vel in cibo accepta ventrẽ facile moueat. Quin etiã Græcis $\mu\alpha\lambda\acute{\alpha}\chi\eta$ ab emollienda aluo nomen traxit. Si quidem ipsis $\mu\alpha\lambda\acute{\alpha}\tau\eta\sigma\iota\varsigma$ mollire significat. Antia qui enima ea in acetariis cum lactuca ad subducendam aluum vtebantur. Vnd Martialis libro 10. Epigrammaton:

*Exoneraturas ventrem mihi villica maluæ
 Attulit, & varias quas habet hortus, opes.*

Et alibi:

Vtere lactucis, & mollibus vtere maluis.

Cæterum hoc olus facile subducitur, non modo propter humiditatem, verum etiam propter genuinam viscositatẽ. & potissimum quando quis cum oleo & garo copiosam ipsam sumserit. Atque ob id inter quatuor etiam emollientia, quorum decocto in clysteribus ad induratum fasum eductionem passim vtimur, primũ locum sibi vendicauit. Porro cortex malua est. Vna quidem floribus sanguineis, altera vero candidis, & in hac quam illa maior emolliendi vis

Secundo deinde versu innuitur, radices Maluæ rasas facibus educendis esse accōmodas: & maxime quidem, si inde, perinde atque è radicibus Mercurialis, *Βάλαροι*, id est, grandes siue suppositoria fiant.

Tertio demū versu, Maluam menses ciere dicitur, quod & ipsum sane ob manifestam humectandi facultatem ac genuinum l'entorē præstat. In sessione namq; vterum emollit, ita vt venena eius ab acri sanguine promptius fundantur. Quia etiam menses prouocare certo se experimento didicisse Platearius adserit. Folia Maluæ trita cum foliis salicis omnibus emplastris cōmodiora sunt. Nam & inflammari nō sinunt, & sanguinem sistunt, & recens vulnus cicatrice includunt: Sed & luxatis ac contusis medentur. Phalangiorum quōq; & reptilium plagas curant folia eiusdem, si cepas & porrum triueris, eis que miscueris, ac imposueris. Siquis vero syluestris Maluæ succo cum oleo illinatur, à vespis & apibus non pungetur: sed & qui punctus iam est, succo opem sentit: & folia Maluæ contusa & imposita similiter percussum ab illis sanant. Similiter autem curat Maluæ illita lichenas, & occulta fæminarum vitia. Succus vero eius auribus instillatus dolorem auriū sedat. Cum melle acceptus thoracem pulmonemq; iuuat, & raucam vocem lenit, hepaticos sanat, & comitali morbo apprehensos respiscere facit. Eodem modo & nephriticis, & ischiaticis auxiliatur. At vero decoctum ipsius potatū difficultatem emittendi vrinam emendat, lapides conterit, somnū conciliat, facilemq; partum præstat. Prodest etiam erosionibus vesicæ & intestinorum vuluæ, se-
d & que

disque,
mation
Plura
bro 20.
dic. fac
42. Co
capite

ME
Me
si alui
candi
loco a
bet &
que a
vero,
reieci
dum
tia. E
gustu
ordie
Qua
ipsa
iuua
facin
mar
ad e
dioc
mm
fate
nis c

disque, clystere infusum. Malua illita inflammationes lenit. eaq; quæ incurata sunt, emollit. Plura Dioscorides libro 2. capite 106. Plinius libro 20. capite 21. Galenus libro 7. de simpl. medic. facultat. cap. 95. & lib. 2. de alim. facult. cap. 42. Constantinus Casar lib. 21. de agricultura, capite 12. & Simeon Sethi in Syntag.

D E M E N T H A.

C A P V T L I X.

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
Ventris lumbricos, stomachi vermesq; nocuos.

Mentham eo nomine nō esse dignandam, nisi alui etiam lumbricos & stomachi vermes euecandi atq; expellendi facultatem obtineat, hoc loco adseritur. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum: & amaro quidem, non secus atque absinthium, lumbricos interficit: acerbitate vero, si cum oxycrato bibatur recētes sanguinis reiectiones reprimat. Exhibendum autem decoctum eius, velut absinthii quoq; & non substantia. Est enim, vt si qua alia herba, tenuium partiū gustu acri, & facultate calida, ex tertio nimirum ordine excalfacientium & secundo siccantium. Quare vt medicamento potius, quam alimento ipsa vtimur. Hepar enim frigidum & ventriculū iuuat, corroborat & stomachū, & concoctionē facit. sedat quoq; singultum, & vomitum phlegmaticum atq; sanguineum. Prodest quoque ad cordis morsus, & appetitionem suscitatur. Medicamentis item ad Venerem excitat: id quod omnibus accidit, quæ humiditatem semicoctā & statuosam continent. Aperit & iecinoris ac splēnis obstructions, Verum hac vesci ad satietatem

non oportet: quoniam sanguinem extenuat & serosum facit, & ipsum inflauam bilem permittat, deinde efficit ut sanguis, qui maxime est tenuium partium, discutiatur, & crassus ac melancholicus relinquantur: atque idcirco oportet biliosos ab ea abstinere. Contrita cum sale, & moribui tabiosi canis imposta, medicamentum fit salubre. Arida vero trita & post cibum sumpta ad concoctionem facit, & lienosos iuuat. Cum uino pota, difficulter pariteri succurrit. Ferunt etiam quod mansa lippienti imposta fiat remedium, quodq; eius decoctum absorptum confestim sanguinem e faucibus eicietes sanet. Coire lac de sarique in caseum non patitur, si folia portionibus lectis immergantur: In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Huius semen ventrem purgat, & pulmonem laedit, Plura Dioscorides lib. 3. c. 34. Plinius lib. 20. c. 14. Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 136. Simeon Sethi in Syntagm. & Auicennae 2. Canonum, capite 459.

DE SALVIA.

CAPVT LX.

CU moriatur homo, cui salvia crescit in horto?

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

Salvia confertat nervos manuumq; tremorem

Tollit, & etrus ope febris acuta fugat.

Salvia, castoreumq; leuendula, primula veru.

Nasturt. Athanas hac sanant paralytica membra.

Salvia soluatur, natura conciliatrix.

Per magnam esse utilitatem Salviae, hoc loco traditur. Ac primo quidem versu per modum dubii quaeritur, qui fiat ut homo moriatur, cui Salvia

Salvia crescit in horto? Ad quod ita respondetur secundo versu: quanquam medicina in horticis reperitur, quæ corporis putrefactioni resistat. humiditatemque custodiat naturalem, ne citius quam par esset, dissipetur, nulla tamen inuenitur, quæ moriendi necessitatem è medio tollat. Et hoc est, quod Auicenna 3. 1. cap. singulari ait. Ars quidem sanitatis tuenda nos à morte securos non facit, neque corpus à foris incidentibus nocumētis munit, neque vnumquodque corpus ad vltimam vitæ longitudinem, quæ est secundum hominē, absolute perducit. Sed de duabus rebus securitatem præbet: putrefactionem enim penitus excludit, & humiditatem defendit naturalem, ne iusto citius resoluitur.

Secundo locò tres referuntur Salviæ effectus: ac primo quidem quod nervos roboret. Siquid è manifeste calfacit, & leniter adstringit, humorū igitur copiam, quæ nervi impediti relaxabantur, exiccat, refrigeratosque recalcificat. Deinde, quod manuum tremorem tollat: Nam quicquid nervos roborat ac excalfacit, tremorem etiā tollit. Tremor enim ex nervorum imbecillitate & frigiditate potissimum accidit. Atque hanc sane ob causam senes nonnulli & anus decrepitæ cibis ac potibus suis folia Salviæ imponere solent. Tertio, quod acutam remoueat febrem: cuius hanc adsignaueris causam, nempe quod humores exiccet, adeoque putrefactionem, quam acuta febris magna ex parte comitatur, impediatur. Porro salvia temperamento est euidenter excalfacientem & exiccantem, atque eam ob rem per se in viduis febribus ratione non temere usurpanda. Attamen cum nervos excellenter roboret, dupliciter ea

Gale. lib. 2.
cap. 17. de san-
t. tuend.

Manuum
tremor.

ho-

homines in sanitatis tutela vti consueverunt. Aut enim inde parant *εὐβουματα*, id est, intin-
ctus, quemadmodum ostendimus supra cap. 22. appetentiam ita reuocantes ei, cui ventriculus crudis, inconcoctis ac prauis humoribus refer-
tus fuerit. Aut vinum ex ea etiam faciunt, Saluiatū ipsi appellatū, quod in mensæ princi-
pio potissimum expetitur. Hoc cum sibi qualita-
tem quandam à salua calidam simul ac adstrin-
gentem, aromaticamq; & exiccantē adsciscat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mire conferre
putandum est: præsertim si post purgationē epo-
ro medicamento modice sumatur. Quin & ven-
triculum, cerebrū, nervos ac reliquas quoq; cor-
poris partes præ humiditate laxas exiccet ac ro-
borat, idq; per hyemen maxime. Valet contra re-
num, vesicæ & laterum dolores, reiectiones san-
guinis, tussim, rupta & vulsa. Difficili vrinæ auxi-
liatur, & suppressos menses proritat, sed im-
moderatus: quocirca grauidis non nisi cum timore
exhibendum est, quippe quod partus facile ene-
cet, & abortus faciat. Vaporosum est admodum,
facileq; caput ferit, & cito inebriat: quare caput
debile habentibus, quibusq; plurimū molestia
catarrhus exhibet, ab ipso in roborando vētricu-
lo cauendum est: ne dum vni parti auxiliū qua-
runt, reliquas offendant. Imo vero nec alias im-
moderatus eo vtendum est, neq; ad depellendā
fitim, neque ad deferendum permiscendum ve-
cibum: quippe quod vniuersum ita cibū ad ex-
tremam plane caliditatem ac siccitatē perduce-
ret. Primum enim per se calidum & siccum est
vinum, deinde vero & Salua sat strenue exca-
lit, desiccaturq; & tenuium est partium: quare
quod

Saluiatum
vinum.

quod in
calidita
sanita
stum ci
coctio
facile &
nis pu
citare
3. Reg
iola, i
porro
gni lau
norib
ipsa h
comm
ἐλεῖ
nem
Te
simp
neu
verti
nia p
rant
fatis
ficc
stru
neru
catq
pra
pia
mon
refr
pl
liant

quod inde fit vinum, ad immodicam haud dubie caliditatem ac siccitatem inclinabit, atque ob id sanitatis tutelæ minus conueniet: vt quod ingestum cibum permutare atque ante perfectâ concoctionem è ventriculo ac hepate ad cerebrum facile & neruos deferre, obstructionemque omnis putredinis matrem, in humano corpore excitare valeat. Plura de hoc Magninus ca. 21. part. 3. Regininis sanitatis, & Ioan Michael Sauano iola, in maiori præf. 2. cap. 4. Rubri. 15. Duplex porro Saluia passim in hortis spectatur: Vna magni latis & asperis foliis. Altera vero foliis minoribus, cōtractioribus & læuiorib. Græci, quod ipsa herba reterrida semper & exucca appareat, communi vtraque appellatione nuncuparunt, ἐλελιόσφακον, quod quasi in tabe, vel siderationem redacta videatur.

Tertio loco sex enumerantur medicamenta simplicia παραλίσει curâda accommodatissima *Saluia*, nempe Saluia, Castorium, Lauendula, Primula veris, Nasturtium & Athanasia. Hæc namq; emnia proprietate quadam membra paralytica curant ac sanant. De Saluia quidem ex modis dictis satis constat: quippe quæ genuina caliditate & siccitate sua pituitosum humorem, quo nerui obstructi resoluebantur, facile consumat, adeoque neruis ipsis robur addat. Castorium calefacit licet catque cum extenuandi viribus eximiis quibus præter alias aetiones, etiam neruorum, qui ex copia humorū male habent, affectibus, nempe tremori, stupori, conuulsioni & paralyti congrunt, & refrigeratos facile recalscit, & extrinsecus applicatum, & potui datum: idq; ita, vt nullam aliam offendat particulam, etiam si mediocriter

Theophrastus lib. 6. cap. 2. de his flor. plant.

Castorium

fe-

febris affligat, quemadmodum in veteris & caphoris: sed & mensibus retentis proficit, & secundas expellit. Iuuat etiam, si quis suffitū eius in prunis impositi in inspiratione hauriat, maxime affectus in pulmone aut capite consistentes. Frigidæ quoque surditati, & auribus obtrassos flatulentosque spiritus dolentibus praclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum oleo nardino infusum. Oleum præterea castorii non minus contra frigidos neruorum & iuncturarum affectus omnes valet, quam Castorium ipsum, præsertim si post materia euacuationem applicetur: residuum enim consumit, neruos roborat, paralyti, conuulsioni ac tetano medetur, & acerrimos rigores, & frigora febrium, si spina dorsico liniatur sedat. Porro Castorium testiculus est animalis ancipitis vitæ, quod καστορος à Græcis, à Latinis Fiber appellatur. De quo Dioscorides libro 3. capit. 21. Plinius libro 2. cap. 30. & libro 32. cap. 3. Galenus lib. 11. cap. 11. de simp. med. facult. Aetius libro 2. cap. 177. Paulus lib. 7. & Auicenna 2. Can. ca. 125. Lauendula excalefacit & exsiccatur ordine secundo completo, vel tertio inchoante, viribus à nardo Celtica non longe recedentibus. Confert omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouentibus, cōuulsis, resolutisq; auxiliatur: ventriculum roborat, & iecur ab infartu liberat: quin & obstructos lienes iuuat: veterum calefacit & menses & secundas educit. Primula veris calida est & sicca, neruos roborat, cōuulsioni, tremori, apoplexiæ, paralyti, cæterisque neruorum atq; articulorum vitiiis frigidis & humidis auxiliatur: atque inde arthritica etiam nonnullis & herba paralyti appellatur. Primula

Lauendula,

*Primula
veris.*

In veris autem dicitur, quod scilicet Vere in-
 choante mox erumpat. Per Nasturtium Sifym-
 brium aquaticum hic intelligitur, quod riguis
 gaudet, & in fontium riuis discurrentib; comi-
 te Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis, quæ
 vero adoleuerint erucz modo dissectis, odore ac
 sapore satiuo nasturtio proximis, atque ob id. *Nasturtio.*
καρδαμύνη à nonnullis, id est nasturtium, nomi-
 natur. Ea herba cum sicca est, tertii est ordinis
 excalescentium & desiccantium: cum humi-
 da & viridis, secundi: crassos & pituitosos hu-
 mores extenuat, incidit, & resoluit: qua ratione
 nervos à phlegmate purgat, paralytisque causam
 aufert. Atque hinc sane præcipiunt Medici, vt in
 quadragenaria illa Ecclesiæ abstinencia, propter
 phlegmaticos cibos, qui per id tempus madi so-
 lent, Nasturtia quoque subinde exhibeantur. Athanasia
 tanacetum etiam vocatur. Ea partheni-
 species quædam existit, purgandique phlegma-
 tis facultate prædita est, nervos caliditate sua
 exsiccat. Siue foris imposita, siue intro in corpus
 assumpta lumbricos & materiam vnde illi gene-
 rantur ex ventre pellit. Plurimum igitur Galli
 primis sanctum post Pascha diebus Athanasia
 cum ouis friza ad phlegmatis per ieiunium qua-
 dragenarium ex esu piscium collecti educatione
 vtiuntur, ne scilicet inde lumbrici in corporibus
 aptis ac præparatis generentur. Recentiores et-
 iam vtiuntur ad ventriculi & alui flatus discus-
 tiendos: item ad frangendos renum calculos &
 ad sciendam urinam. Ultimo tandem versu tra-
 ditur. Saluiam sic dici, quod ad multa sit.

salutaris, præcipue ad focun-
 ditatem,

Mac. lib.
1. cap. 12.
al. Ruta,

Nobilis ruta hac, quod lumina reddat acuta.
Auxilio ruta vir quippe videbis acute.

* Cruda comesta recens oculos caligine purgat.

Ruta viri minuit Venerem, mulieribus addit.

Ruta facit castum, dat lumen, & ingerit astum,
Cotta & ruta facit de pulveibus loca tuta.

Visus.

Quatuor hic recensentur facultates Ruta: Ac primo quidem, quod acutam reddat videndi aciem; commanducata enim, vt testis est Dioscorides, libro 3. capite 44. & post eum Auicenna 2. Canon. capite 578. mire opituriatur oculis, qui hebetudinem sensere. Praestat idem & succus eius cum succo famisuli & mellis inunctus. De hoc non nihil quoque supra capite 13. & infra capite 79.

Secunda quod coeundi desiderium in viris minuat, augeat vero in mulieribus. Nam quum extertio sit ordine excafacientum & siccantium, flatus strenue discutit aboletque, & sic semen virile, quod tenue admodum & aereum est, resiccat, ac prorsum ne esse quidem permitit. Ex quo sane Veneris appetitum in viris cohibet. Sed in mulieribus semen aquosum & frigidum calefacit, incidit & extenuat: quare eas ad coitum magis incitat.

Tertia, quod astutiam siue caliditatem, id est, apprehensionem & medii alicuius in subtili causa faciliem inuentionem vsurpantibus conciliet. Calfactio enim ac resiccatione extenuantur & acuuntur spiritus, fouetur & illustratur ingenium.

Quarta,

Quarta quod decoctum ipsius, si domus ea respergatur, pulices depellat. Eos enim, vt vno ore Medici testantur, acrimonia sua necat, & graui odore fugat. Pamphilus apud Constantinum Cæsarem, libro 13. cap. 15. de Agricultura, longe plura aduersus pulicum molestias remedia enumerat. Serobem, inquit, facito, & rhododaphnas contusas in ipsum mittito, sicq; omnes concurrent. Absinthium aut cucumeris syluestris radix aqua marina rigata ac respersa, pulices necant. Disperdit autem penitus Melanthium, aqua maceratum ac respersum; aut conizæ coctæ decoctum irroratum. Disperdit eisdem similiter semen sinapeos & Rhododaphnes, ambo feruefacta, & in domo respersa. Calcem viam cribrato, & postquam locum verreris, inspergito, indeq; necabuntur. Idem continget ex amurea pauimentis assiduo irroratis, Cyminum item syluestre tritum ac aqua mixtum, & seminis cucumeris syluestris drachmæ decem tritæ & in aquam demissæ, indeque domo respersa, pulices erepare faciunt. Item chamelææ radix, & populi, nigræ folia tusa, & aqua macerata, & tribulus ex aqua coctæ. Pulices etiam muria acris respersa & aqua marina enecant. Quod si in media domo quis peluim deponat, & circulum machæra penitus ferrea circumscribat, & reliquam domum, præterquam locum circumscriptum, cremore staphidis agræ aut lauri foliorum tuorum conspergat, aut etiam muria aut aqua marina coctæ, omnes pulices in peluim congregabit. Fictile quoque vas defossum, ita vt labra æqualia pauimento habeat & adipe taurino oblitum omnes pulices in sese congregabit, etiam

Pulices frugantia & necantia.

Actius lib. 13. cap. 45. 4

eos qui adhuc in paleis delitescunt. Sub lecto
 paruulum serobem facito, & in ipsum sanguinem
 caprinum mittito, congregabit eo pulices
 & ex aliis estibus ad se illiciet ac vocabit. Cæ-
 terum ex amphimallis & densissimis tapetibus,
 in quibus plurimi pulices delitescunt, exiri ac
 euocari possunt, si sic in vrna aut dolio ipse san-
 guis caprinus deponatur. Hactenus ille. Auicenna
 6.4. Tract. 3. capite 11. de fugatione pulicum
 hoc amplius addit: Quando, inquit domus co-
 locynthidos infusione aspergitur, saliant puli-
 ces & fugiunt, & similiter ex decocto rubi. Re-
 ferunt quidam, quod si lignum adipe erinacei
 oblinatur, eo pulices statim omnes concurrent.
 Fugantur quoque suffitu sulphuris. Est etiam-
 num herba quædam vulgaris notitiæ Arabicæ
 dicta Chichuanu, id est, herba pulicum, quæ in
 ciuitate Chairi puluerizata in lecto circa dor-
 mientes ponitur, & ex odore illius inebriantur
 stupidiq; fiunt pulices, & non lædunt. Porro ni-
 hil æque disperdit pulices, ac graueolentia, vel
 ut ruta, mentha, mentastrum, & lupulus, præ-
 cipue tamen fimus & vrina equi. Encicat & pul-
 lices seminis rapide decoctum inspersum. Quin &
 taurini cornu suffitu pulices fugari perhiben-
 tur. Fama est, inquit Dioscorides libro quarto,
 capite 60. si psyllium virens domum importe-
 tur, non sine rein ea pulices gigni. Postremo ve-
 ro nihil tam accommodum est comprehendens
 dis pulicibus, quam lecto imposta recens & can-
 didissima lanugo xyliua. In ea namque congregati
 facillime capiuntur. Plura Rhazes
 libro 2. capite 8. ad Alman-
 dorem.

D E C A P I S.

C A P V T L X I I.

DE capis Medici non consentire videntur,
 Fellitū non esse bonas ait ipse Galenus.
 Phlegmaticis vero multum putat esse salubres.
 Non modicum sanas Asclepius adserit illas,
 Praesertim stomacho pilochrumq; creare colore,
 Conritu capis loca denudata capillis
 Saepè fricans, capitis pteris reparare decorem.

Sunt Macri
 lib. 1. cap. 7.

Agitur hoc in loco de Capis: Ac primo quō-
 dem dicitur, medicis de natura earum nondum
 satis constare. Nam ipsorum quidam phlegma-
 tici ex usu esse tradunt, quidam vero minime.
 Galenus lib. 2. de aliment facult. cap. 71. chole-
 ricis admodum nocere, phlegmaticis vero pro-
 deesse, his attestatur verbis: Abstinentum ab ali-
 seduo usu omnium acrium, ceu eeparum porri, &
 allij, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, na-
 tura fuerit biliosus. Solis enim qui vel succum
 pituitosum vel crudum & crassum ac lentum ac-
 ceuarint, cibi eiusmodi sunt accommodati. Si-
 quidem capæ, ut Galeno libr. 7. de simpl. medicis
 facult. cap. 98 placet, in quatto calfaciunt exees-
 su. Quo fit ut calidis, quales cholericis cum pri-
 mis existunt, vehementer officiant Rhazæ vero
 lib. 3. ad Almansorem cap. 18. superfluos humo-
 res & phlegma in stomacho generant. Quod de
 illis maxime intelligendum, quæ cruda mandū-
 tur Earum namq; essentia crassarū est partium,
 & mali succi. Porro per fellitos, quemadmodum
 Conarius noster in cap. 7. lib. 1. Macri diferte ad-
 modum manuit, biliosos hoc loco accipere o-
 portet, id est, τοὺς χολαίδικς, sicut phlegmaticos,

pituitosos. Deinde vero cępas phlegmaticis multum prodesse traditur. Corpus enim calefaciunt, humoresque crassos ac glutinosos in ipso coacervatos concoquunt, attenuant, incidunt, ac detergunt. Quin eadem etiam ratione stomacho frigidis, crassis, ac glutinosis humoribus grauato vtilis sunt, & ad validum colorem, veluti testis est apud Plinium libro 20. cap. 5. Asclepiades, proficiunt. Neque enim fieri potest, vt viuus ac floridus sit faciei color, vbi ventriculus crudus, pituitoso ac prauo succo refertus fuerit. Tertio demum loco adseritur, cōtritarum cęparum succo pilos siue crines locis glabris ac denudatis restitui, si eo sepius perfricentur: & maxime quidem, si ex densatis infarctisque meatibus & materix sub cute detentę corruptela, glabrities euenerit. Cępe enim caliditate sua meatus aperiant, materiamque prauam sub cute detentam non solum digerunt ac resoluunt, sed meliorem etiam in locum eius substituunt. Quapropter alopecix succo earum conuenientissime perfricantur. Celerius enim, vt Dioscorides libro 2. capite 137. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus lib. 1. cap. 2. testantur, quam Alcyonium pilos euocat. Vnde infertur tandem capitis decorem, quem Q. Serenus capitis honorem vocat, eo reparari. Capitis porro decor, capilli sunt. Cępe pręterea semen genitale gignunt, & Venerem stimulant, vrinam cient, appetentiam ante alios cibos sumptę excitant: sed largiore cibo capitis dolores faciunt, sitim mouent, fastidium pariunt, ruoorem faciei inducunt, saliuam multam generant, & rationem, vt aliqui asserunt, laedunt. Succus illarum eum melle illitus,

oculo
inci
iam c
melle
sus a

Plura
illis a

E
Da

Du
nam
aut v
cale f
ditur
simpl
inde

Pri
nim
sunt
icay
liant
Se
enit
etiam
ta cie
tur. &
nitia
Te

oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis & incipientibus suffusionibus auxiliatur. Quin etiam canis morfibus idem cum aceto, ruta & melle illitus confert: quare hi quoque duo versus à quibusdam hic additi sunt:

Appasitas perhibent morsto curare cannos.

Si trita cum melle prius fuerint & aceto.

Plura de his supra capite 13. diximus, cum de Aliis ageremus.

DE SINAPI.
CAPVT LXIII.

Est modicum granum, siccum calidumq; Sinapi.
Dat lachrymas, purgatq; caput, tollitq; venenum.

Duo hoc in loco potissimum aguntur. Primo namque perpussillum illud granum, quod *σινηπι* aut *σινπυ* Græci, Latini vero Sinapi vocant, ad cale faciendum desiccandumque efficax esse traditur: & hoc quidem Galeno libr. 7. cap. 5. de simpl. medic. facultat. teste, in quarto gradu. Deinde vero tres eidem adsignantur facultates.

Prima, quod lachrymas eliciat: excellenti enim caliditate sua humiditates, quæ in cerebro sunt, attenuat, incidit, liquefacit & dissoluit: illis itaque fluentibus, simul etiam lachrymæ profiliant.

Secunda, quod caput purget: cõmanducatum enim pituitas capitis pos ducit & purgat. Quia etiam tritum, naribusq; admotum, sternutamentum ciet, quibus meatuum obstructions tolluntur, & cerebri vitia expelluntur: eaq; ratione cõmittibus & apoplecticis mirifice succurrit.

Tertia, quod venenum tollat: suffitum namq;

acincensum serpentes fugat ad eorundem quæ
que & scorpionum istus cum aceto tritum ma-
gna uilitate illinitur: fungorumque venena dis-
cutit. Ad hæc lienis etiam affectibus ex humidi-
tate & flatu procreatis confert. Item quartanis
morbis, qui ex aucta pituita contracti sunt, præ-
terea & podagris à pituita factis. Officit vero vi-
sui, & calido capiti, ac iccori. Concoctionem &
distributionem ciborum crassarum partium ad-
iuuat. Minuit, quæ in ventriculo sunt, humidita-
tes. Illitum lepræ, eas in melius mutat. Linguas
etiam humiditate grauatas siccat. Si cum melle
sumatur, tusses resoluit. Cum caricis vero ischia-
dicis illitum & lienosis, vtile est: trahit enim,
quæ intus sunt ad corporis superficiem. Plura
Dioscorides lib. 2. cap. 140. Plinius lib. 30. cap. 22,
& Simeon Sethi in Syntagma.

DE VIOLA PURPUREA
CAPVT LXIII.

Mac. lib. 1.
cap. 19.

Ebrietas.

Crapula discutitur, capitis dolor, aq. grauedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Hic tres referuntur effectus nigre purpureæ
violæ. Primus, quod crapulam siue ebrietatem
dispellat ac sedet. Cuius sane rei duæ adferri so-
lent rationes. Vna quidem, quod temperatum
suauem & cerebrum confortantem spiret odo-
rem: cerebrum vero roboratum ac validum es-
brietas non tam facile, quam imbecillum, ten-
ret. Altera, quod cerebrum refrigeret, & fumis
calidis recipiendis ineptum reddat, adeoque vini
vaporem infringat, & sic ebrietatem dissoluat.
Secunda, quod κεφαλαλγίαν, id est, capitis do-
lorem discutiat: & hoc quidem, si à causa calie-
da, nempe à sua bile, ortum habuerit, hanc es-

nim purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum
 effectuum meminit Plinius lib. 21. cap. 19. vbi de
 violæ viribus differit, his verbis: Viola purpurea
 crapulam & grauedines capitis impostis coro-
 nis olfactuue discutiunt. Meminit etiam Simeon
 Sethi in Syntagmate: Viola, inquit, dolores
 capitis, qui fiunt à flaua bile, sopiunt, pota & o-
 dorata. Tertius, quod curet caducos, id est, comi-
 tialibus morbo correptos, à symptomate acciden-
 ti ac casu. Hoc habetur apud Dioscoridem lib. 4.
 cap. 105: Cæterum is non simpliciter hoc de pur-
 purea Viola tradit, sed de parte ea, quæ in flore
 purpurea existit, vel purpurascit. Sic enim scribit:
 Φασὶ δὲ τὸ πορφυρεῖον τοῦ ἀνθὸς μετ' ὕδατος πο-
 θεῖν, ἢ ἀγγυλῆς βουθεῖν, ἢ ἐπιληψίας τὰς ἐν
 παιδῶν: id est. Dicunt id, quod in flore purpu-
 reum est, cum aqua potum, anginis & comitia-
 libus puerorum morbis auxiliari. Videtur ita-
 que accipiendum esse de altero flore, qui in
 medio violæ instar capillamentorum inest. Sunt
 enim quidam flores, dicit Theophrastus libro 1.
 capite 21. de historia plantarum δὲ ἀνθὸς, id est,
 duplicis floris, qui alterum florem in medio ha-
 bent, velut rosa & lilium, & viola nigra. Lege
 doctissimas Iani Cornarii annotationes in ca-
 put 29. libri primi Macri. Quinetiam Plinius
 loco iam citato id ipsum sic tradidit: Id quod
 purpureum est ex iis, comitialibus medetur, ma-
 xime pueris in aqua potum. Eiusque rei hæc
 assignari potest ratio, quod cerebrum violæ fra-
 grantia roborer, ita ut à prauis nocentis mi-
 nimum lædatur, & sic in epilepsiam non facile
 incidat. De violis plura Galenus lib. 6. cap. 150.

de simpl. medic. facult. Rhazes lib. 3. ad Alman-
for. cap. 21. Auicenna 2. Cano. cap. 726. & Mesucs
lib. 2. Sect. 1. cap. 11. de simp. purg.

DE VRTICA.

CAPVT LXV.

Mac. lib. 2.
cap. 2.

A Egri dat somnum, vomitum quoque tollit, & v-
sum.

Ilius semen colicis cum melle medetur.

Ei tussim veterem curat, si saepe bibatur.

Frigue pulmonis pellit, ventriq; tumorem.

Omnibus & morbis ea subuenit articularum.

Somnus.

Hic septem recensentur facultates Vrticæ. Ac
prima quidem, quod somnum ægrotantibus ac-
cerfat. Crassos namque & pituitosos humores,
quibus natura grauata somno destituebatur, ex-
tenuat, incidit, & priuatim expurgat.

Vomitus.

Secunda, quod vomitum, simulque vsum eius
tollat. Lentam enim & frigidam materiam, qua
stomachum imbuente, nausea ac vomitus pluri-
mum suboriri solent, incidit, exsiccat & dissoluit.

Colica.

Tertia, quod Colicis medeatur doloribus: nã
præterquam quod crassum pituitosumq; humo-
rem incidit & extenuat, crassos quoque & flatu-
lentos spiritus, qui exitum non habentes coli-
cos excitant cruciatus, discutit & expellit.

Tussis.

Quarta, quod veterem curet tussim. Crassos e-
nim viscososq; humores è pectore pulmoneque
educit: qua ratione orthopnœæ quoque & late-
ris doloribus prodest, & maxime quidem semen
eius cum melle delinctum, quemadmodum 2.
Canon. capite 725. in eum prope modum scri-
bens Auicenna attestatur: Quando cum ptisa-
na siue aqua hordei decocta bibitur, vitia pectō-

ris extrahit, & folia eius cum aqua hordei decocta thoracem à lentis crassisque humoribus expurgant: sed semen cum melle delinctum ad omnia efficacius est.

Quinta, quod frigora pulmonis pellat: humores namque frigidos ac pituitosos caliditate sua incidens simul & extenuans ex pectore pulmonaque educit.

Sexta, quod ventris tumorem discutiat, atque sedet: Crassos enim ac flatulentos spiritus, quibus venter distentus in tumorem attollebatur, dissipat atque resoluit.

Septima, quod omnibus articulis doloribus, arthritidi nimirum, ischiadi, & podagræ subueniat: præcipue quidem, si prouenerint à lenta, crassa ac frigida materia: eam enim vrtica calefacit, incidit & extenuat. Ad hæc vrtica flatuosum etiam quiddam obtinet, quo & Venerè extimulat, & maxime vbi cum passo aut musto semen eius bibitur. Eodem modo potum, & vulua ora patefacit, urinam ciet, renumque doloribus medetur. Ventrem modice subducit, ipsa duntaxat abstersione ac veluti titillatione, non purgatione, crudum ac pituitosum humorem educens. Ducit fœminis præterea menses foliorum vrticæ decoctum, addita exigua myrrha potum. Cauendum tamen ne linguam œsophagumque lædat, nimium enim exurit: quod commode quidem fieri poterit, si post summptionem eius parum olei rosacei absorbeat. Est autem vrtica cum semine suo calida in principio tertii, sicca vero in secundo: licet semen minore paulo, quam herba ipsa, siccitate participet. Plura Dioscorides libro 4. capite 79. Plinius libro, 22.

Podagra.

cap. 13. Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap.
13. Paulus lib 7. Rhazes lib. 3. ad Almanforem;
cap. 28. & Auicenna. loco citato.

DE HYSOPO.

CAPVT LXVI.

Mac. lib. 2.
cap. 5.

Hysopus purgans herba est è pectore phlegma,
Ad pulmonu opus cum melle coquenda iugata.
Vulnibus eximium fertur prestare colorem.

Hic agitur de hysopi viribus: quod quidem
desiccatur & excalfacit ordine tertio, sed & tenui-
um est partium. Pituitam manifesto experimen-
to expurgat, facitque ad pituitosos tum cerebri,
tum neruorum affectus: quod non modo muna-
det, sed roboret quoque. Quin & pectus & pul-
monem detergit, praesertim senibus, quorum pes-
ctora lenta crassaq; pituita referta sunt: quo fit,
vt decoctum cum ficis, aqua, melle, & ruta, po-
tumq; peripneumonicis, diuturnae tussi, suspi-
riosis à capite in subiectas partes distillationi-
bus, & orthopnoicis auxilietur. Alearides reli-
quosque interaneorum vermes pari modo sum-
ptum enecat. Idem facit, si cum melle delinga-
tur, nitri tamen addito momento. Decoctum ex
aceto mulso epotum, crassum humorem per al-
uum extrahit. Ad subducendam aluum cum fi-
cis viridibus detritis manditur: vehementiusq;
addita iri, nasturtio aut irione, deficit. Mesues
exhibet cum iure aut manna mistum, vel cum
melle aut visis passis purgatis, vel scilla coctum.
Cutis in corpore colorem floridum efficit. Lienis
& aquae inter cutem cum fico nitroq; emplastra
modo imponitur. Inflammationibus quoq; ex
vino illinitur. Cum feruente aqua impostum
sugis

fugillata discutit In anginis cum ficuum decocto optime gargarizatur. Decoctum cum acetodentium dolorem collutione praesertim, vaporis suffitu discutit. Cibi appetentiam inuitat, visum acuit, menses & vrinam ciet, & febrium horrores excutit. Vinum decoctionis eius vterum a superfluitatibus purgat & abstergit. Plura Dioscorides, lib. 3. capit. 27. Auicenna 2. Canon. c. 365. & Mesues, lib. 2. sect. 1. ca. 18. de med. simpl. purgantibus.

DE CHÆREFOLIO.

CAPVT LXVII.

Appositum canceri tritum cum melle madetur,
Cum vino potum lateris sedare dolorem
Sape solet, tritam si neccis desuper herbam,
Sape solet vomitum, ventremq; tenere solutum.

Mac. lib. B
cap. 22.

Enumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. Prima, quod tritum & cum melle appositum cancerum curet. Est autem Cancer tumor durus melancholicus, inæqualis, rotundus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas & exaltatas. liuescens siue fuscus, & colore magis quam inflammatione nigricans, calidus, sed non adeo, ut inflammationes, subito accrescens, ægros maxime fatigans, & perpetuo fere dolore affligens: Græce καρκίνος & καρκινώμα dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt tam Græci quam Latini a cancro a quatico animali, quoniam circa hunc implentur & intenduntur venæ, cancerorum pedibus, à glomere illo corporis descendentes, persimiles. Nonnulli vero inde prænunciarunt, quod difficillime ab his parti-

Cancor.

bis

bus quas obfederit euellatur, quemadmodum cancer aquaticum animal. Hic enim loco, quem semel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quod hic tumor canceri animalis colorem repræsentat, nempe subnigium. Plura de hoc Paulus libro quarto, cap. 26. & Ioannes Tagaultius lib. 1. cap. 15. chirurg. Inffit.

Tormina.

Secunda, quod cum vino potum lateris dolorem sedet. Tormina quoque ventris mitigat. Crassas enim inflationes, vnde dolores isti proueniunt, discutit. Præterea stomachi atque aliorum etiam viscerum status dissipat, obstructionesq; tollit, ad quæ quidem omnia vinum quoque per se sumptum singulare est.

Tormina

Tertia, quod vomitus alique profusio sistat. Calefaciendi enim & exsiccandi vi materiam eorum discutit atq; consumit, & maxime quidem, si à frigido & pituitoso succo orientur. Vrinam & menses ciet, lateris, renum ac vesicæ dolores tollit, cum melierato exhibitum. Porro Chærefolium, de quo hoc loco agitur, nulla alia herba est quam quæ vulgo nostrati *Carfues* appellatur. Caterum medicamenta quæ hic de chærefolio produntur, neq; apud Plinium, neq; apud vllum aliquem autorem Græcum reperiuntur, sed ex Plinio illo recentiore, qui longe post Galeni tēpora extitit, omnia transcripta sunt. Nam is hæc verba de ipso tradit: Chærephyllon canceratis medetur, lateris dolores ex vino mitigat. Quidā illud oleo incoctum ἀκόπις ad soluendam frigoris iniuriam, miscuerunt. Ex aqua mulla pituitā resoluit. Ex aceto lumbricos & tincas perimit, vrinam ciet, menstrua pellit. Tritum cum cera & axungia veterē parotidas discutit. *Lege*
do

*Lib. 4. c. 37.
de re medi.*

doctiss
put 22
chare
lapide
nem o
in gr
uit, &

E N
C
Affirm
Hic

Elei

Barba

T

nomi

unt, n

quac

ne rad

sica a

ditate

remp

moni

prode

cit, co

confi

contra

midie

excre

ses ac

Sec

mit

doctissimi viri Iani Gornarii annotationes in cas-
put 22. lib. 1. Mac. Ad hac succus, siue stillatius
chærefolii liquor potus cum carbonibus tilæ &
lapide ex cancrorum capitibus exempto, sangui-
nem ob casum, percussione, vel contusione
in grumos concretum certo experimento dissol-
uit, & renum calculos frangit.

DE ENVLA CAMPANA.

CAPVT LXVIII.

E Nula campana reddit præcordia sana,
Cum succo ruta succus si sumitur eius,
Affirmant ruptis quod præsit potio talis.

Mac. lib. 1.
cap. 20.

Hic duæ referuntur facultates herbar, quam
ἐλέγιον Græci vocant. Latini Heleniū & Inulam.
Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam.

Prima, quod curet ac roboret præcordia : quo
nomine iam exta in homine intelligenda veni-
unt, nempe os ventriculi, membra spiritus, &
quæcunque cordi propinquiora sunt. Et hoc sa-
ne radice potissimum efficit. Ea enim calida &
siccataq; odorata est, cum excrementitia humi-
ditate : quapropter in eclegmatis cum melle
temperata crassos ac lētos humores pectori pul-
monique infarctos educit, tussi orthopnææque
prodest. Omnis iræ dolorisq; obliuionem indu-
cit, cor exhilarat ac roborat. Ex ea vinum etiam
conficitur, quod νεκταρίτης Græcis dicitur. Hoc
contra stomachi & pectoris vitia & cordis ex hu-
miditate & frigiditate imbecillitate efficac est,
excrementa in venis sanguini permista per men-
ses ac vrinas expellit.

Vinum eius
latino

Secunda, quod succus eius cum ruta succo per-
mixtus herniosis, hoc est, ruptis, quibus intestina

In scrotum deuoluuntur admodum epituletur
 & maxime quidem si hernio ex flatuum multi-
 tudine euenerit. Eos enim ruta atque heleni-
 succus discurit. Radix præterea helenii stoma-
 cho prauis succis referto uilis est in passio con-
 dita, obstructionesque iecoris atque lienis tol-
 lit. Trita potaque ad creuentas excreationes sin-
 gularis est & serpentium moribus medetur. Ru-
 ptis ac conuulsis omnibus confert. Folia eius ex
 uino cocta uiliter illinuntur frigidis ac diutur-
 nis partium affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ
 coxarum passiones, *ischiadus* uocant, & exiguar
 affiduzq; articulorum quorundam præ humiditi-
 tate procidentia ac luxationes. Plura Dioscori-
 des libro 1. cap. 17. Galenus libro sexto, ca. 114. de
 simpl. med. facult. & Auicenna 2. Canon. capi-
 te 240.

DE PVLEGIO.

CAPVT LXIX.

Mac. lib. 2.
 cap. 4.

Cum uino nigram choleram potata repe-
 lit, *Appositam ueterem dicunt sedare podagram.*

Duo hoc in loco Pulegij recensentur effectus.
 Prior quidem, quod atram bilē cum uino expur-
 get, cuius rei testis etiā est Dioscorides lib. 3. cap.
 32. Atram inquit, bilem per aluum exigit.

Alter uero, quod peculiari proprietate quas-
 dam antiquam curet podagram. Crassos enim
 viscososq; humores unde podagra generari plus-
 rimum solet, uehementer calfacit, concoquit,
 extenuat & amolitur. In tertio namque ordine
 calidum & siccum esse statuitur, quapropter po-
 dagris etiam per se subuenit, impositum usque
 dum rubescat locus. Vi pollere corroborandi,

ex bona fragrantia eius satis liquet: Aperit quoque, attrahit & consumit, ratione tum essentia, tum qualitatum. Potum menstrua, secundas & partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle & aloë potum extrahit. conuulsis auxiliatur. Capitis dolores impositu leuat. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æstusq; iniuriam, & à firi traditur. Nauseas stomachiq; erosiones ex posca permulcet. Bibitur in vino utilissime contra serpentium morsus. Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum præterea crematumq; & in puluere tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polëta inflammationes omnes sedat. Cum cerato varos extinguit, lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas pruriginis mitigat: & eadem utilitate insidentibus foeminis prodest: inflationes, durities & muliebriū locorum conuersiones corrigens. Plura Dioscorides loco citato, Plinius lib. 20. cap. 14. Galenus libro 6 capite 93. de simpl. med. facult. & Simeon Sethi in Syntagmate.

D E NASTVRTIO.

CAPVT LXX.

Illius succus crines retinere fluentes

Illitus adseritur, dentiq; leuare dolorem.

Lichenas succus purgat cum melle perunctus.

*Mas. lib. 3
cap. 11.*

Hic agitur de hortis familiari herba Nasturtio, quod *καρχαρεον* Græci vocant, quasi *καρχαρεον*, quod caput tentet ac domet. Et referuntur tres ipsius facultates.

Primo, quod succus eius siue stillatitius liquor capiti illitus, aut potus etiam, capillorum defluuia sistat, præsertim si ex densatis infarctis que

mca-

meatibus orta fuerint. Crassos enim & pituitosos humores calefacit, incidit, & extenuat.

Secunda, quod dentium curet dolorem, præcipue si à frigida materia prouenerit: eam enim nasturtium discutit.

Tertia, quod succus eius cum melle illitus lichenas, id est, impetigines, siue squamas cuti adhærentes, abstergat. Nascuntur ex ex phlegmate potissimum falso, sed nasturtium intus assumptum omne phlegma pellit & expurgat: & mel quoque insigniter abstergit. Nasturtii semen adurentis seu causticæ facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quicquid aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excalefaciunt. Miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, quippe quod crassos succos valenter incidere valeat, velut & sinapi: nam per omnia ei simile est. Stomacho aduersatur, aluum turbat, venteris lumbricos pellit, lienem imminuit, partus exanimat, menses ciet, & Venerem stimulat. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat. Serpentium venenis potum resistit, atque eos suffitu fugat. Carbunculos ad supputationem perducit & rumpit. Coxendicibus cum polëta commode ex aceto illinitur: tumores inflammationesque discutit. Furunculos cum muria illitum ad supurationem ducit. Vomitum flauæ bilis citat, eandemque per inferna seducit. Tradunt nonnulli nasturtium vim vigoremque animi succitare, ac proinde eos qui ipsum esitauerint ingenio ac mente promptiores fieri. Lege Plinium libro 19. capir. 8. Erasmi Chiliades in Prouerbio, *ἑσθίς νοῦ ποδαπόρ*. Porro & herba arefacta similem semini vim possidet.

fidet. Humida vero adhuc & viridis propter aquæ humiditatis admiffionem multo femine inferior est: adeoq; tunc mordacitas eius moderata est, vt cum pane ea vti liceat, ceu obfonio. Plura Dioscorides libro 2. cap. 141. Plinius libro 20. cap. 13. Galenus lib. 7. cap. 8. de simpl. medic. facultat. Simeon Sethi in Syntagma & Auicenna 2. Canon. capite 509.

DE CHELIDONIA.
CAPVT LXXI.

*C*æcatis pullis hæc lumina mater hirundo,
(Plinius ut fersit) quamuis sint eruta reddit.

*Mac. lib. 2
cap. 29.*

Notatu dignum est, quod hic ex Plinio de chelidonia refertur, nempe ipsam pullis hirundinum visum restituere. Locus est libro 25. cap. 8. vbi sic scriptum reliquit: Animalia quoq; inuenere herbas, in primisq; chelidoniam. Hæc enim hirundines oculis pullorum in nido restituant visum, vt quidam volunt, etiam erutis oculis. Meminit eiusdem etiam lib. 8. cap. 27. his verbis: Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Hoc nomen, vt lib. 2. cap. 165. Dioscorides testatur, sibi videtur vendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant hirundines excæcatis pullis, ad mota herba visum restituere. inquit idem. Hinc cognitum est succum eius hominum oculis quoq; mederi, vtique in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestionem atq; discessione indigens. Hinc igitur edocti medici chelidoniam omnibus fere oculorum remediis pro visus claritate admiscere solent. Herba est

nota, crocei succi, cuius inuentionem hirundinibus ob id quoque artribuunt, quod pulli earum sapius quam vlli aliarum auium in cecitatem incidant. Hirundinum enim sterco chelidonia oppositum præstat: excæcat namque, si calidum in oculos decidat, & præcipue matrum. Quod etiam sacre testantur literæ: nam Tobia 2. leniorem illum hoc stercore excæcatum fuisse legitur. Cor. Cel libro 6. capite 6. fabulam putat, per parentes oculos herba restitui, qui per se faneſcant. Chelidonii tertii est ordinis absoluti iam: idque tam in calfaciendo, tum in siccando. Attrahit igitur, discutit & consumit. Radix trita & in vino decocta caput columellamque frigidorum humorum à capite descendentium multitudine laxatam, ac linguæ radici atque faucibus incumbentem expurgat, si exurgentem inde fumū infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniso & vino albo pota medetur regio morbo, & vlcibus quæ serpunt: imposta cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Plura Galenus libro 8. capite 172. de simpl. med. facult.

DE SALICE.

CAPVT LXXII.

Mac. lib. 2. cap. 16. & lib. 2. c. 35. Idem lib. 4. cap. 13.

Auribus infusus vermes succus necat eum.
 Cortex verrucas in aceto cocta reseluit.
 Huius flos sumptus in aqua frigescente cogit
 Instinctus Venere cum sacris acres stimulant.
 Et sic desiccat ut nulla creatio fiat.

Tria hoc loco de Salice traduntur. *Primum,* quod succus eius auribus instillatus vermes interficiat, & maxime quidem, si is sit ex foelis &

cortice expressus. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum. Idem quoque cum rosaceo in calice punici calfactus, aurium deloribus & saniori medetur.

Secundum, quod cortex eius in aceto decoctus verrucas pellat. Hanc rem Dioscorides libro primo, capite 115. sic tradidit. Corticis cinis admixto aceto maceratus, illitu clauos & callos tollit. Est enim vis eius admodum deficcatoria, sed ita tamen, vt morsu abstineat: habet vero etiam quandam adstrictionem. Auicenna capite 541. secund. Canon. eundem effectum portulacæ quoque tribuit: Ex ea, inquit, fricantur verrucæ & eradicat eas non qualitate, sed naturali quadam facultate.

Tertium, quod flos salicis conceptus prohibeat, & hoc certe ob vim deficcatoriam & adstrictionem. Hoc ipsum autem ἀσυνήψιν ἐργάζεσθαι Dioscorides dixit, hoc est, facere vt mulier non concipiat. Non autem solum mulierum conceptus prohibet salicis semē, siue fructus, siue flos velut hic appellatur, sed etiam instinctus Venæris omnes hebetat ac reficcat, etiam in viris, vt generare nequeant. Atque hoc ipsum Democritus quoque apud Constantinum Cæsarem libro 11. capite 14. tradit his verbis: Qui fructus salicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipsa pinguefacit. Tritus autem & in poru acceptus ab homine steriles facit; ex quo & Homerus ἔδωσ. κ. ait:

Μακροίτ' ἀγχεοίτ' ἢ ἰπταὶ ὠλεσίκαρποι.

Id est:

Et grandes populi & salices fructū perimētas.

T. 2.

Vc.

Verum Theophrastus libro 3. cap. 2. de historia plantarum, & Plinius libro 16. cap. 16. vocem *ἀλεσίκαρπ* & *νομ* sic accipiunt dictā ab Homero, vt significet fructuum ac seminum humanorum perditionem, sed ipsius arboris. Plinii verba hæc sunt: Ocyssime autem salix amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda, secutaque *π*-tas scelere suo interpretata est sententiam, quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse constat Hæc fere Ianus Cornarius in c. 11 lib. 4. Macri. Didymus antiquissimus Homeri interpres ita ex Theophrasto de salice refert: *ὁ καρπὸς τῆς ἰτέρας πινόμεν* & *ἀφανίζει τὸν γόνυ τῶν ἀνθρώπων*. Id est: Fructus salicis potus genituras hominum demolitur. Plura de Salice Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 155. & Auicenna 2. Canon. cap. 3 16. & 686.

DE CROCO.

CAPVT LXXIII.

*Confortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos reficere que hepar reparatque.*

Hic agitur de proprietatibus quibusdam Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eiusque lætabundam quandam conciliare alacritatem iucunditatemve, præcipue si quis eo moderate vtatur. Immoderatus enim sumptus, pondere nimirum trium drachmarum, lethalis est.

Deinde vero membra defecta, id est, debilia ac prostrata reficere, inque vigorem suum restituere traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius essentia secūandi

fit

fit ordinis excalfacientiu, & primi exiccantium: proinde concoquendi, maturandi, emolliendi, aperiendi, & discutiendi vim quandam habet, adiuuante scilicet & paucula quadam adstrictione. Cor non parum exhilarat, ipsumq; adeo ac simul etiam hepar atq; alias corporis partes, ob infidentem nimirum adstrictionem ita corroborat, vt nō facile dissolui queant, obstructionesq. tollit. Quinetiam stomachum moderato calore suo firmat eiusq. tum coquēdi, tum distribuēdi facultatem adiuuat. Immodice tamen illo vtendum non est: quippe qui ita nauseam facile moueat, & cibi inappentiam, Græci *αυροπέγια* vocant, efficiat: siquidem aciditatem in ventriculo extinguit, quæ præsertim appetentiam excitat. Siccando mediocriter dispositionibus pectoris phthysicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitum felicem reddit, eiusque instrumenta corroborat. Nam si vsus ipsius mediocris fuerit, facilem respirationem & amabilem coloris bonitatem facit: sin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrum infestat, capitis dolorem commouet, sensus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impositus vehementer inebriat, adeoq; exhilarat, vt insaniam maxime alacrem & lætabundam pariat. Si quis vero ex passo bibet, crapulam non sentiet. Additur in poriones, quæ interaneorum causa temperantur. Pituitosa vitia & lethargica sanat. Somnum conciliat, Venere stimulat, menses & vrinam ciet. Mulieribus difficulter parientibus in poru duarum drachmarum pondere exhibitus, partū accelerat. Illitus cum humano lacte visum abstergit, & oculorum fluxiones cohibet. Aurium reme-

diis vtilissimus est. Vergentes ad ignem sacrum inflammationes inunctus lenit. Vulnæ sedisque cataprasmatibus vtiliter inditur. Plura Dioscorides lib. 1. cap. 25. Plin lib. 21. ca. 20. Galenus lib. 7. de simpl. medic. facult. cap. 75. Simeon Sethi in Syntagmate, Serapion cap. 173. simpl. & Auicenna lib. 2. Cano. cap. 129.

DE PORRO.

CAPVT LXXIIII.

*Macar lib.
1. c. 6.*

R Eddat secundas manus per sepe puellas:
Manentemque potes naribus retinere cruorem,
Vngas si nares intus medicamine sal.

Dua hoc in loco Porri referuntur proprietates. Ac prior quidem, quod impragnandi facilitatem vrentibus mulieribus pariat, atque ne abortiant grauida prohibeat. Quod sane magni etiam Hippocratis autoritate Plin lib. 20. ca. 6. in hunc modum scribens confirmat: Hippocrates de morb. mulieb. lib. 1. & 2. & alibi sapius, si ne alia mixtura dari iuber, vuluaq; contractas aperiri putat: fecunditarem etiam foeminarum hoc cibo augeri. Idq; non in cibo tantum siue potu, sed illitum quoq; & foris ad morum praestat. Coquitur enim in aceto & marina aqua composita eius, decoctioq; illo insidentium faminarum praclusi duratq; loci vtiliter fouentur. Folia quoq; porri muliebres locos, qui nimio humore madefcentes foetum haud continere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluvia sistit, potu succo cum lacte mulierum.

Altera quod sanguinem è naribus erumpentem sistat: & maxime quidem succus eius cum aceto, addito thure aut eiusdem manna, vel galla
aus

aut mentha. Idem quoq; sanguinem reicientibus cum galla aut thuris farina, vel acacia auxilio est. Quineriam potæ seminis drachmæ duæ cum paribus myrti haccis veteres sanguinis ex pectore reiectiones sanant. Acrimoniam enim quandam habet porrû, & adstringendi aliquam vim, sed semen acrius est. Plura supra, cap. 17.

DE PIPERE.

CAPVT LXXV.

Quod piper est nigrum, non est dissoluerè pigrum,
Phlegmata purgabit, coarctatricemq; iuuabit.
Leucopiper stomacho prodest: tussiq; doloriq;
Vitis, praueniēt matum, febrūq; rigorem.

Agitur hoc in loco de triplice genere piperis, longo scilicet, albo, & nigro. Et fructus quidem, vt lib. 8. cap. 42. de simpl. med. fac. Galenus memorix prodidit, nuper admodum germinantis arboris, oblongum est piper maturo humidius: humiditatis eius indicium est, quod facile repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulo incipiat, verum plusculum duret. Fructus veluti acerbus immaturusq; albū est piper, nigro quidē acrius. Nam illud iam quasi superatratum est, & superexiecatū. Longum quidem piper, μακρόν Græci, albū λευκόν, nigrū μέλαν, πέντε vocant. Sane prioribus duobus versibus tres nigri comprehendentur proprietates.

Prima, quod in dissolueno non sit pigrum, hoc est, crassos, glutinosos ac frigidos humores flatuososq; spiritus egregie discutiat. Valenter enim tam excalfacit, tum desiccet, ordine nimis cum tertio completo.

Secunda, quod phlegmata expurger; Viscidam

enim pituitam: quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone & intestinis residet, concoquendo atq. extenuando dissipat expellitq.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctionis adferat facultati. Hoc ipsum Dioscorides etiam libro 2. cap. 145. his confirmat verbis: Somnum, inquam, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: vt tuncque ob id eo ad instinctus. Porro ad eum vsum melius est longum: quippe quod, Galeno lib. 4. cap. 10. de sanitate tuenda teste, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem depellit, & concoquendis, quæ sumptis, subuenit. Posterioribus duobus versibus quinque albi piperis referuntur utilitates.

Prima, quod stomacho conferat: ipsum enim, vt Galenus eodem, quo antea loco testatur, supra duo reliqua genera roborat.

Secunda, quod linctu potuq. tussientibus opituleretur: præsertim si ex frigido & crasso humore tussis euenerit: eum namque piper album calidum facit, incidit, & dissoluit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & à pituita ortis pectoris vitiis succurrit.

Tertia, quod dolori subueniat: idque intelligendum vel de dolore pectoris, vt iam dictum est, vel de dolore flatuoso. Potum enim cum melle & recentibus lauri foliis, flatuosos spiritus & tormina discutit.

Quarta, quod præsumptum febrium accessiones, siue exacerbationes, *πυροζυσμῶν* Græci vocant, auertat: & hoc quidem in febribus frigidis. Earum namque materiam excalfaciendo quodammodo dissipat & expellit.

Quinta, quod februm horribus circuitu res
potentibus siue potū, siue illitu subueniat. Ner-
uos enim & musculos caliditate sua vehemen-
ter roborat. & in eis residentem materiam con-
sumit. Hinc est, quod lib. 3. cap. 1. Macer in hunc
modum cecinerit.

Quodq; mouere solet frigus periodica febris

Compefcit, febrū si sumitur ante tremorem.

Illud ipsum 2. Cano ca. 556. Auicenna inue-
re etiam voluit, inquiens: Fricando fit inundio
ex ipso cum vnguento, & confert rigori. Eiusque
rei exempla sunt apud eundem 1. 4. tract. 2. cap.
12. Et hæc certe facultates non albo tantum pipe-
ri, sed & reliquis quoq; generibus conueniunt.
Liberalior piperis vsus, quemad modū est apud
Aristotelem, sect. 1. probl. 44. vrinas prolicit, pars
autem aluum deiciit: è contrario vero scam-
monia. Piper caliginem, quæ oculis obuersatur,
absterget. Serpentium moribus auxiliatur: An-
ginæ eo & melle conuenienter perunguntur.
Cum vua passa manducatum, pituitam à capite
elicit. Strumas cum pice discutit. Vitilignes ex
nitro emaculat. Plura Plinius lib. 12. cap. 7. & Se-
rapion cap. 735. de simpl. med. fac.

D E G R A V I T A T E auditus.

C A P V T L X X V I.

ET mox post escam dormire, nimiq; moueri,
Ista grauari solent auditus, ebrietatē q;

Hic tria recensentur, quibus auditus prægra-
uari solet.

Primum, cibus, quem somnus statim excipit,
& maxime quidem, si ventriculus eo distentus

fuert. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex incoctis vero ac crudis in ventriculo cibus viscosi, crassi & flatuosi suscitantur sumi: qui in caput sublari, cum exitum non inueniant, auditorios obstruunt meatus, auditumq; grauant. De hoc nonnihil etiam supra, cap. 3.

Secundum, motus siue labor vehementior illi co potest ingestu cibum susceptus. Causam Galenus in commentario *ἑστὴ διζυμίας καὶ κακοζυμίας*, capite 5. nanc esse tradit. Sicuti, inquit, bonæ valetudini ante cibum exercitatio maximum adfert commodum: sic qualiscunque sumpto cibo motus noxius admodum est. Alimentum enim ex ventre ante concoctionem in diuersas corporis partes distribuitur. proptereaq; crudi humoris copia per venas aggeritur. Vnde crassi etiam ac flatuosi spiritus sursum elati meatus auditorios obrurant. Idem quoque libro 6. de sanitate tuenda, cap. 8. his testatur verbis: Non leue incommodum nonnullis accidit, cum repleti cibo se exercitant. Nonnullis enim & caput impletur vaporibus & in iecinore aut ponderis sensus, aut distentionis, aut vtriusq; percipitur. Et lib. 1. cap. 9. de aliment. facult. Carnes, inquit, inaniter rapiunt ex ventre succum, non modo semicoctum, sed nonnunquam etiam omnino crudum atq; incoctum, cum cibo sumpto operibus sese reddiderint: ob eamque causam si grauissimis morbis posteaprehenduntur, & ante senectam intereunt.

Stare tamen post comestionem, vel suaviter deambulare, quò cibus ad fundum descendat ventriculi, multum expedit & confert ad bonam cibo-

*Oribas. lib. 1.
cap. 7. ad
Eunapium.*

ciboru
hocco
Tert
tura m
ēfavo
inuen
& auc
ditui
instru
modu
bis: E
sensib
prop
lis ex
beba
Ne
grau
auto
mne
riof
onen
M
S
giur
tes d

ciborum concoctionem. Idq; vulgato etiam hoc comprobatur versiculo:

Post cœnam stabus, aut passus mille meabis.

Tertium, ebrietas: nam ex calidi vini temperatura multi omnino vapores ac fumi ad auditus ὀψωνον prompte deferuntur, qui tum exitū non inueniant, spiritum eius insitum perturbant, & audiendi difficultatem, Græcis βαρυνγίαν ἢ ἀουρηγίαν appellatam, pariunt. Neque vero auditui solum, sed visui quoq; ac reliquis sensuum instrumentis omnibus ebrietas nocet, quemadmodum 4. 3. capite 2. Auicenna his testatur verbis: Ex eis quidem, quæ nocent auri, & reliquis sensibus sunt, nauseosa satietas & repletio, & proprie somnus super repletionem. In nonnullis exemplaribus hic etiam versus adscriptus habebatur:

Balnea, Sol, vomitus, adfert repletio, clamor.

Nec male quidem, si quidem & hæc auditum grauari, & aurium sonitus generare 4. 3. cap. II. autor est Auicenna: Oportet, inquit, ut omnes isti vitent Solem, balneum, motum laboriosum, vomitum, clamorem, coitum, & repletionem, & ut leniant naturas suas.

DE TINNITU SIVE

sonitu aurium.

CAPVT LXXVII.

Motus, longa fames, vomitus, percussio, casus, Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Septem hoc loco enumerantur sonitus siue tinnitus aurium causa.

Prima, motus, immoderatio scilicet. Humores enim & spiritus vehementiore atque inordinato

nato

nato corporis motu concitati crassos ventososq. generant flatus, quibus sursum vergētibus cum facilis non pateat exitus, tinnitus excitatur. Ac plurimum sane ob ventosi flatus in auditorio meatu commotionem nasci solet.

Secunda, fames, siue longior vltra consuetam edendi horam abstinencia Cuius Auicenna 4. 3. cap. 9. hanc tradit esse causam: nempe, quod humores per corporis molem dispersi, ac quiescentes longiore fame exagitantur. Natura enim cibo, in quem agat, destituta ad humores conuertitur, eosq. resoluit & commouet.

Tertia, vomitus violentus & multus. In hoc enim motus accedit vehementior, quo humores exagitati sursum ad caput feruntur: quo fit, vt oculi nonnunquam ac facies rubescant, visusq. debilitetur: nonnunquam vero vapores ac ventosi flatus ad auditorium pertingant organum, tinnitumq; excitent.

Quarta, progressa plaga, siue percussio sphaerulae capitis, & maxime qua parte aures sitae sunt. Innato enim auditus aeri vehementius inde exagitato spiritus accedit. Siquidem membro aliquo laeso, quemadmodum in libro de renum affeet. dignot. & cura, cap. 12. Galenus testatur, spiritus statim & sanguis, qui sunt naturae vehicula, eo concurrunt: ex quorum deinde commotione tinnitus accedit.

Quinta, casus, praesertim supra caput: cuius eadem cum praecedente ratio est. Quinetiani humores in corpore ex quolibet casu vehementer exagitantur.

Sexta, ebrietas, & maxime quidem ex largo vini potu. Inde enim caput fumis repletur, ac va-

poribus, quibus ad auditorios meatus vergenti-
bus innatus eorum aer commouetur, & sonitus
quidam excitatur.

Septima, Frigus immodicum. Eo enim auditus
organum & naturalis cerebri calor debilitan-
tur, vt flatuosos generent spiritus, quibus ad au-
res penetrantibus tinnitus facile elicitur. Neq.
ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non
paucas, sonitus in auribus fiunt: Nempe ob fla-
tuosum spiritum in capite generatum ac com-
motum, ex sonitu saniei, quæ in ipsa fortassis au-
re genita est, aut ex feruore puris in partibus e-
ius, aut ex motu vermium in auditoriis meatis
bus sæpe numero eueniente, aut ob humoris in
toto corpore ebullientis commotionem, sicuti
in febribus fere & paroxysmorū principiis con-
tingit, aut ob superfluam in corpore repletionē,
præsertim in capite, aut ex lenta & crassa mate-
ria in ventosos status resoluta, aliquando deniq.
ob pharmacorum auriculariū vsu sonitus fiunt
quidam etiam fiunt. Qui in febribus sonitus fiunt
minime inturbandi sunt: vt plurimum enim
statim sedantur. Plura Galenus lib. 3. de composi-
tione Pharmacorum secundum locos, cap. 1. de
sonitu in auribus. Serapion tract. 2. cap. 12. de sur-
ditate, & Auicenna loco iam citato.

DE VISVS NOCVMENTIS.
CAPVT LXXVIII.

B Alnea, vina, Venus, ventus, pipar, allia, fumus,
Parrum cum cepis, faba, leni, fletus q; sinaps,
Sol, costusque, ignis, labor, ictus, acumina, puluis,
Istæ nocent oculis, sed vigilare magis.

nam & viginti numero hic referuntur, quæ
ocu-

oculis important. Ac *primum* quidem Balneum, idque tam humidum, quam siccum; hoc Stupha Barbaris, Latinis Aereum balneum dicitur: illud vero Tina Vulgo, Latinis Solium appellatur. Duplici porro nomine vtrunque oculis officit. Primum quidem immodice exalfaciendo temperaturas eorum destruit. Natura enim, velut supra ostendimus, frigidi sunt & aquei. Deinde vero tenuiores humiditates, quibus visui inque ignei temperantur refocillanturque spiritus, resoluit & exiccat. Atque hinc adeo prope Rhenum, vbi plurimus vtriusque balnei vsus est, non pauci passim occurrunt ceci. quemadmodum in Hollandia ob inordinatam victus rationem mul-
ti leprosi.

Secundum, vinū, & maxime quidē si immodice bibatur. Cum enim caput, vt sapius iam dictum est, vaporibus ac fumis repleat, non oculos tantum ac visum, sed reliquos etiam sensus omnes immoderatiore vsu hebetare putandum est.

Tertium, Venus, immodica scilicet: Hanc enim obtundere oculorum aciem, Medici omnes vno ore prædicant. Cuius causam Petrus Aponensis Sect. 4. problematum Aristotelis commentar. 3. hanc esse tradit: Nempe quod coitu auferatur id, quod commodum est oculis, humidum scilicet aqueum & subtile, quo spiritus fulciuntur visui. Oculus enim, vt libro 5. capite 1. de generatione animalium, & alibi sapius Aristoteles adseruit, humidus est & de natura aquæ. iam vero euulsis atque euacuatīs humidis, partes superiores necessario exiccantur. Quo fit vt oculi, qui humiditate vigent, à sua decedant natura, hebetioresq; fiant. Merito autem humiditate vigent:

nisi

nisi enim ea sustentarentur, per igneos facile spiritus, qui in frequenti sunt motione, exarescerent. Atque hinc sane constat, superiores partes immoderato concubitu plus iusto exiccari, visusque aciem hebetari; humores enim deorsum extrahuntur.

Quartum, Ventus & præcipue Auftrinus: De quo lib. 3 aphor. 5. Hippocrates: Νότες, inquit, βαρυήχοι, ἀχλυάδες, καρησοραχοί, hoc est, Auftri auditum hebetant, caliginem obducunt, capitis grauitatem efficiunt. Auster enim natura calidus & humidus est, ac magna ex parte pluuias & tempestates adfert: quare etiam τὰ τῶν αἰσθησῶν ὄργανα ὑποσβέννυσι, quemadmodum Philotheus ait, id est, sensuum instrumenta implet & obtundit. Cæterum vocem, ἀχλυάδες, barbariam interpretari possumus. Primum, ut ad austros ipsos referatur, qui caliginem aeris efficiunt. Iis enim flantibus aer fit turbidus, crassius, caliginosus & tenebrosus. Secundo, ut ad oculos ipsos potius hæc vox referatur, qui flantibus Austri caliginosi redduntur, minusque acute vident. Ut enim reliqua omnia sensuum instrumenta non satis probe suo funguntur munere, sic etiã oculi ipsi ab Austro caliginem quandam contrahunt. Lege Galenum commentario 1. in 1. epidem. Tempestate 1. aphor. 3.

Quintum, piper. Hoc enim cum impensius exsiccat, acres omnino vapores frequenti esu generat, qui vbi ad caput ascenderit, oculos mordicant, & exiccant.

Sextum, alliũ: quod acrimonia sane & vaporibus, quibus caput replet, oculos offendit. Supra c. 13.

Septimum, fumus, qui certe quod mordacissimus sit, nimiumq; exiccet, infelicitissimus est oculis. Aristoteles problem. 22. Sect. 31.

Octavum, porrum, hinc enim crassi, ac melancholici generantur fumi, qui sursum elati oculorum aciem hebetem faciunt, si quis eo frequentius utatur. Supra cap. 13.

Nonum, cepæ, horum namq; esu acres similiter ad caput submittuntur fumi, qui non visum tantum, sed, ut quidam volunt, rationalem etiam animæ partem lædunt. Simeon Sethi.

Decimum, faba, flatus sum enim crassumq; & melancholicum generat fumum, qui horrenda & terribilia parit somnia, mentem perturbat ingeniiq; aciem obtundit, & spiritus visiuos obtenebrat. Galen. lib. 1. de alim. facult. cap. 26. & Simeon Sethi in Syntagm.

Undecimum, lens: Ea visum integrum & inculpatæ hebetat, ipsum immoderate exiccans. Galen. lib. 1. de alim. fac. cap. 25.

Duodecimum, fletus, præsertim immodicus: Hic enim cum retentricem oculorum facultatem imbecilliam reddat, visum vehementer oblaedit, & sanam oculorum aciem nimio plus siccando heberat.

Decimum & tertium, sinapi, quod acrimonia sua visum efficit debiliorem.

Decimum & quartum, conspectus Solis: Et hoc quidem ob excellentem eius splendorem ac nitorem, quibus visum destrui manifesta constat experientia & ratione. Sensibilibus enim exuperationes, ut libro 2. de anima, cap. 12. Aristoteles adstruit, sensuum instrumenta corrumpunt. Quod quidem Galenus etiam lib. 1. de usu part. cap. 3. in

in hunc modū scribens approbat: Solem ipsū, inquit, si quis oculis inconniuentibus velit intueri, oculos celeriter perdet: multique in Solis defectibus, cum eum affectum qui Soli acciderat, planius nosse cuperent, fixis oculis Solem intuentes imprudentes prorsus fuerunt occęcati. At enim per niuem iter facere, quam oculis sit perniciosum, si minus Xenophonti credis, experientia tibi discere id licet: Sin vero naturalius quippiam audire sustines, vbi ellychnium ardens, aut aliam quamuis flammam in Sole luculento constitueris, cernes eam protinus marcescere, atque etiam si prope quamlibet flammā magnam ellychnium posueris, vel aliam quamuis flammam minorem repente exstinguetur: cū quæ minor lux est à maiore vincatur semper ac dissipetur. Lege eundem etiam librum: de causis sympto. cap. 6.

Decimum & quintum, coitus: & maxime quidem intemptatius ac immoderatio. Hunc enim paulo ante capiti, oculis, omnibusque sensuum instrumentis plurimum nocere ostendimus.

Decimum & sextum, ignis: Cuius frequens inspectio & splendor vehementer exsiccat oculos, visumque debilitat. Quo fit vt fabri ferrarii, & quicunque artes, quibus se suosque sustentant, ad ignem exercent, rubros fere & debiles habeant oculos.

Decimum & septimum, labor: immodicus scilicet. Is enim sanguinem efficit sicciorē, sicut etiam reliquum corpus. Siccitas autem totam cutem indurat, atque adeo etiam eam qua pupilla integitur. Itaque vis illa conspiciendi cooperitur

tur & delirēfcit. Aristoteles problemat. ſect. 317
problem. 14.

Dacimum & offatum, iſtus ſiue percuffio capi-
eis, & maxime quidem qua parte oculi ſunt. Cū
enim ſanguis inde, ſicuti præcedente capite offē-
dimus, ad oculos rapiatur, accidit vt ſpiritus vi-
ſiui perturbentur, adeoque viſus ob id debilitē-
tur, & apoſtēma nonnunquam generetur.

Dacimum & nonum, nimius acrium rerum v-
ſus; cuiuſmodi ſaliſimenta nonnulla exiſtunt,
quæ ſumorū acrimonia aciem oculorū ob-
tundunt.

Vigeſimum, puluis, ſiue ambulatio per loca pul-
uerulenta; puluis enim ad oculos pertingens vi-
ſum maxime obſcurat.

Vigeſimum primum, immodica vigilia: quæ non
oculos tantum, ſed totum etiam corporis habi-
tum impenſius exſiccant & extabefaciunt.

Ad hæc nocet oculis quælibet repletio, & quic-
quid naturam exſiccet, quicquid item ſanguis-
nem conturbat, ſiue ex rebus ſit ſaliſis, ſiue acris
bus, ſiue etiam aliis: & omnis ebrietas. Vomitus
medio quodam modo ſe habet: confert e-
nim quatenus ventriculum expurgat, nocet ve-
ro quatenus cerebro inſidentes materias com-
mouet, adque oculos deſuere facit. Quod ſi ne-
ceſſarius fuerit, cum facilitate à ſumpto cibo
prouocandus eſt. Somnus quoque ſuperſuius,
quique repletionem mox ſubſequitur, inſeſtus
admodum eſt oculis. Sic quoque copioſa ſan-
guinis detractio. Potiſſimum vero quæ per fre-
quentem cucurbitularum affixionem celebra-
tur. Plura Auicenna 3.3. tractat. 1. ca. 5. & 3.3. tractat.
4. cap. 4.

DE CORROBORANTI-
bus visum.

CAPVT LXXIX.

Foeniculus, verberna, rosa & chelidonia, ruta,
Subscentunt oculo dira caligine pressu.

Nam ex istis aqua fit, qua lumina reddit acuta.

Quinq; hoc loco recensentur herba. quarum
succo & stillatitio liquore siue aqua visus refici-
tur ac recreatur.

Primo, foeniculus: succus namque caule & foliis
pressus siue destillatus, quemadmodum
lib 3. ad Alman. cap. 47 Rhazes testatur, & nos
supra cap. 49. abunde ostendimus, ad excitandā
oculorum aciem præstantissimus habetur.

Secunda Verberna siue Verbenaca, *αβροβάνη*
ἡ ἰσός βορβόλη Græci vocant Huius stillatitius
liquor semel aut bis oculis quotidie ad motus, is-
pforum vitiiis mederi perhibetur. Quia ratione
oculorum remediis plurimum misceri solet. Semen
eius, vt in Pandectis Syluaticis refert, cum
succo foeniculi impositum oculos emundat.

Tertia, rosa: Cuius aqua refrigerando & ad-
stringendo oculorum potissimum fluxiones co-
hibet, animalemq; spiritum ac visum corrobo-
rat. Succus recentibus foliis expressus Dioscori-
di lib. 1. cap. 109. ad oculorum circumlitiones re-
conditur.

Quarta, chelidonia. Huius succus claritati ocu-
lorum vtilissimus est, quemadmodum satis sa-
perque ostendimus supra, cap. 77.

Quinta, ruta: herba vulgo cognita quæ visus
aciem excitat, grauesque oculorum dolores eius
plastri modo imposita cum polenta mitigat. Pla-
stra supra capite 61.

DE CONSERVANDA
DE DOLORE DENTIVM
sedando.

CAPVT LXXX.

*Sic dentes serua, porrorum collige grana,
Vre cum hyoscyamo adiuncto quosq; thure, decenter*

*ica, per
otium.*

** Sic per chonion & fumum cape dente remotum.*

Remedium hoc in loco traditur efficacissimum ad sedandum dentis ex erosione dolorem. Id constat seminis hyoscyami albi & porri, singulorum partibus iiii. & seminis cepæ partibus vj. S. thuris parte vna. Primum optime præparatum dato dente omnia simul comburantur exurgensque hinc fumum æger admittat infundibulo adhibito ad affectum dentem. Lege de hoc plura apud Æginetam libro 3. capite 26. Aetium libro 8. capite 33. Auicenna 7. 3. capite 19. Mesuen de ægritudinibus oris, titulo de vermibus dentium: & Rosam Anglicam capite de dolore dentium. Hyoscyami natura est ἀνώδυνος quæ doloris leuamentum adeo præstat, vt vix percipi quidem amplius possit. Fumus vero seminum porri atque cepæ, Auicenna 2. Canon. cap. 547. teste, accommodatissimus est necandis eiciendisq; vermibus, qui in erosione nonnunquam dentibus intolerabiles cruciatus excitant. Hyoscyamus, vt lib. 4. cap. 64 à Dioscoride describitur, frutex est caules emittens crassos, folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta, flores è latere caulis ordine prodeunt, tanquam puniceorum cytini, scutulidis septi seminum plenis vt papaueris, ἡρίζα μεστὸς ἐστὶν ἐψηθεῖσα, ὀδοντοφυλάκισσι Διγλυσμα. Id est, radice eius in aceto elixa, vtiliter in dolore dens.

entes collauntur. Quod Macer lib. 2, c. 35. hisce
verſibus confirmat:

*Ore diu tepidum ſi contineatur acetum,
Quo ſunt decocta radices illius herba,
Dicitur immodicum denti pacare dolorem.*

Porro $\chi\omega\upsilon\iota\omicron\upsilon\varsigma$, quod in emboti locum ſubſtitui-
mus, $\delta\epsilon\iota\omicron\ \tau\eta\varsigma\ \chi\omega\upsilon\iota\omicron\upsilon\varsigma$ diminutiuum eſt, ſignificat
infundibulum.

DE RAUCEDINE VOCIS.

CAPVT LXXXI.

N*ux, oleum, ſi quæ capitiſq; anguillaq; potus:
Ac pomum crudum, faciunt homine n̄ fore raſſo
cum.*

Sex cauſæ raucedinis hic recenſentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehementer exi-
cet, vocem exaſperat, grumque clangoribus ſi-
mitem efficit.

Secunda, Oleum: & maxime quidem, quod
ex immaturis oliuis exprimitur. Huius enim
glutinofa quardam pars, dum in ore continetur,
ad aſperam delabitur arteriam, ipſamque diu-
tule inhaerendo ſtringit & exaſperat. Omne
præterea oleum in bilioſis corporibus prompte
accenditur, quare vocalem ſæpe arteriam ipſis
exaſperat, raucedinemque parit. Quod oleo
attribuitur hoc in loco, id ipſum etiam de caryi-
no, quod è nucibus conficitur iuglandibus, in-
telligi poteſt.

Tertia, frigus capitis: ipſum enim caput com-
primit ac ſtringit: quo fit vt humores, qui ſunt
in cerebro, deorſum ad aſperam arteriam de-
fluant, eamque immodice humectando rauce-
dinem excitent.

*Apor. lib. 2
Commen-
tar. 5.*

Quarta, anguilla: De ea satis supra, capite 31. dictum est.

Quinta, potus: nimius scilicet, & maxime quidem, si instante nocte atq; hora somni exhibeatur. Asperam enim arteriam immodice rigat & humectat: quæ ex medicorum omnium sententia potissima raucitatis causa est.

Sexta, pomum crudum: quo nomine quilibet fructus crudi intelligendi hoc in loco veniunt. Quatenus enim crudi existunt, phlegmatis generant multitudinem. Quod si immaturi præterea ac styptici fuerint, fauces exasperant, raucedinè que pariunt. Plures causas raucitatis enumerat Auicenna 10. 3. Fract. 2. cap. 1.

RHEVMATIS REMEDIA.

CAPVT LXXXII.

Ieiuna, vigila, calidè dape, tuq; labora.

In spira calidam modicum bibe, comprime flatum;

Hæc bene tu serua, si vni depelle rheuma.

Si fluat ad pedes, dicatur rheuma catharrus;

Si ad fauces, bronchos, si ad nareu, esto coryza.

Hic septem enumerantur rheumatis remedia:

Primum, fames, siue ieiunium: per hoc enim ipsius consumitur materia. Fames enim, vr aphorif. 59. libr. 7. Hippocrates adserit, corpora exsiccant. & hoc quidem ex accidenti. Nam cum fame scimus, si in fame perseueremus, naturalis calor, qui nunquam cessat, pabulo in quod agat destitutus carniū humiditatem exsiccant. Quare rheumatis quoq; materiam concoquendo ac diffundendo consumit.

Secundum, vigilia: quæ & ipsa sane cum totum corporis habitum, quemadmodum libro 7. capi-

te 6. methodi medend. & comment. 28. libro 2. aphorif. Galenus testatur, sufficienter exiccent, rheumatis etiam causam, nempe cerebri humiditates necessario consumunt, vaporumque copiam ad caput transmitti prohibent.

Tertium, cibi calidi: præsertim si à frigida materia $\rho\epsilon\sigma\mu\alpha$ initium duxerit. Eam enim cibi calidi concoquunt ac maturant.

Quartum, labor. Hic enim sicuti libr. 2 de dicta Hippocrates adferit, suapte natura superflua deimit. Cuius deinde hanc affert causam, nempe quod corpus siccat. Corpora enim laborantium calefiunt, quibus calefactis attenuatur & repurgatur, id quod in ipsis superfluum est.

Quintum, calidi aeris inspiratio: & maxime quidem, si ex frigida materia sit rheuma. Ea namque per calidi aeris attractionem incalescit ac maturatur.

Sextum, moderatio potus: Nam & hæc corpora, perinde ac fames, exiccat: adeoque rheumatis materiam maturando dissipat atque consumit.

Septimum, cohibitio siue retentio spiritus. Ea frigido potissimum auxiliatur cararho: frigiditas namque pectoris particulas, Aërio libro 8. capite 54. teste, calfacit, materiamque catharris pituitosam ac frigidam concoquit, dispergit atque consumit. Galeno lib. 3. cap. 3. de sanitate tuend. $\tau\delta\ \pi\iota\epsilon\upsilon\mu\epsilon\sigma\tau\ \&\ \kappa\alpha\tau\alpha\ \eta\ \kappa\alpha\tau\acute{\alpha}\lambda\eta\psi\iota\varsigma$ dicitur. His amplius oportet ut is qui catharrum patitur, caput suum moderato calore continenter foueat & à frigore. Be reali præsertim, taceatur: & maxime quidem post diurnos Austr: flatus. Siquidem caput, ut commentat. 2. lib. 3. aphor. Galenus scriptum reliquit, repletum est in calida atque

humida austrina constitutione: Frigus autem Septentrionis superueniēs, ceu manus quædam extrinseca capiens ac premens cerebrum, veluti spongiam quandam exprimit illam, quæ in ipso continetur, humiditatem. Hæc vero delata alias ad alium locum ex iis qui faciles sunt ad patendum, multos generat morbos. Minime tamen sub dio solaribusve radiis nudum exponendum est, neq; ad luculentum ignem diutius commorando exaefaciendum. Eo nanque modo rheumata augentur. Multam quoque ciborum ingestionem, præsertim vaporosorum, ac vini potum fugiat: iuno vero quod fieri potest, famem ac sitim toleret. Caveat etiam à potu aquæ glacialis ac niualis, præterea supinum decubitus vitet, ne peccans humor in posteriorem partē & dorsalem medullam deferatur. Ea enim pars cum manifesto careat meatu, quo materia excernatur, periculum est, ne ad nervos penetrans conuulsionem aut paralysem generet. Somnum item fugiat diurnum, quantumcunque potest vigilet quoniam est radix curæ. Hæc fere Rhazes libro 9. ca. 14. ad Almanforem, & Auicenna 5. tractat. 1. cap. 13.

¶ Vltimi duo versus differentiam inter cataractum brachion, & coryzam continent. Rheuma autem nomen est generale ad quemlibet materia defluxum ἀπὸ τῆς ὀφθαλμοῦ, quod est fluo: Eius species siue membra sunt cataractus, & coryza, de quibus supra cap. 2.

Porro rheumatis generatio imbrum generationi similis est, quemadmodum lib. 2. de partib. animalium, cap. 7. Aristoteles docet. Cum enim ex terra vapor exhalat efferturq; in sublimē à ca-

lore, vbi supernum aerem subierit frigidum, con-
 siliit: denuo in aquam propter refrigerationem
 conuertitur, atque in terram defluit. Fluxiones
 etiam sic ex capite oriuntur, in iis corporibus
 quibus cerebrum frigidius est, quam tempera-
 mentum modicum postulet. Cum enim alimen-
 tum per venas sursum respirat vbi excrementum
 ob eius loci vim refrigeratum est, fluxiones pi-
 tuitæ, sanieique mouet Hactenus Aristoteles.

DE CVRATIONE FISTVLÆ.

CAPVT LXXXIII.

Auripigmentum, sulphur miscere memento.
 His decet apponi calcem, conunge saponi
 Quattuor hac misce, conmixtu quattuor istis
 Fistula curatur, quate ex his si repleatur,

Medicamentum hoc in loco pro fistulæ cura-
 tione describitur longe optimum quod (vt præ-
 ter quotidianam experientiam, recentiorum fe-
 re omnium scripta testantur) neminem vnquam
 fefellit: Nempe vt fistulis infundenda collyria,
 siue penicilla ex auripigmento, hoc est, arseni-
 co, sulphure, calce, & sapone commisceantur.
 His enim omnibus insignis quædam inest ero-
 dendi, exiccandi, discutiendi, abstergendi, & e-
 mundandi facultas: quæ ad fistulæ curationem
 cum primis necessaria est.

Auripigmentum siue arsenicum facultatis est
 causticæ siue vrentis, idq; tam combustum, quâ
 vstionis expers. Discutit, attrahit, erodit, consu-
 mit & emundat. Crustas cum vehementi vredi-
 ne & violento mortu excitat. Reprimit quæ ex-
 crescunt, & capillos euellit. Quod vero sublima-
 tum est, cancrum, lupam, esthiomenon, noli me

rangere, fistulam, & omnes tales pessimos morbos prima die occidit & extirpat.

Sulphur substantia tenue est, calcificandi & ipsum vim obtinet, celeriter concoquit, attrahit, detergit & discutit.

Calx omnis communiter habet feruidam vim, erodit, vrit, & ignium modo crustas inducit. Calx vero in aqua elota absque morlu desiccatur: ac si bis terque aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis expers constituitur, ac strenue absque mordacitate exiccat.

Sapo, qui Græcis etiã *σμήνυμος* dicitur, est pingue illud album siue nigrum, quo vestes mulierum lauant, abstergunt & emundant. Calcificat quidem & desiccatur, sed reliquis paulo remissius. Aprissimus est ad emolliendos tumores in *σχιππος* induratos. Q. Serenus Samonicus prima longa extulit ca. 1.

Attrito sapone genas purgare memento.

Porro fistula (quæ Græcis *σινευξ* nominatur) artus oblongusque, & callosus est sinus, aliquatenus indolens, assidue & periodice, id est, secundum diuersa tempora siue lunationes, ut vocant, fluens. Hic magna parte ex abscessibus parum dextre curatis oritur, sed & ex aliis nonnunquam dextre curatis ac sinibus perperam curatis, nascitur. Hæc autem nomen accepit ab arundinearum fistularum translatione: quandoquidem in eis cavitates quædam deprehenditur, arundinis cavitatibus similis. Plura Cornelius Celsus lib. 5. cap. 8. Paulus Ægineta lib. 6. cap. 77. Auicenna 4. 4. tract. 3. capit. 1. & Ioannes Tagaultius lib. 3. chirurg. inquit. cap. 18.

BONA VALETVDINE.
DE DOLORIBVS CA-
pitis.

116

CAPVT LXXXIV.

Si capitis dolor est ex potu, hymphā bibatur.
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel fons aestu tribulentur,
Tempora fronsq; simul moderate saps fricentur,
Morella cocta nec non calida q; lauentur,
Istud enim credunt capiti prodesse dolori.

Duo hic traduntur remedia doloris capitis.

Primum, si cuipiam ex nimio vini, vel alterius
cuiuslibet liquoris inebriantis potu dolor acci-
dat capitis, vt is in potu aqua vtatur frigida. Ea
namque frigiditate ac crassitudine sua impedit,
ne furai ex eiusmodi potu sursum euecti cere-
brum petant ac laedant.

Secundum, si cuipiam vertex capitis, siue fons
nimio calore aestuet, vt ei tempora & fons mo-
derate primum fricentur, ac calida deinde aqua
decoctionis morellae lauentur.

Porro Morella, siue Maurella, vt diserte admo-
dum Ianus Cornarius in cap. 34. lib. 2. Macri ex-
ponit, dicitur solatrum Officinis appellatū, ob a-
trum acinorum colorem Mauros referentem.
Graeci *σπύγγον κίτρινον*, Latini vero Solanum vo-
cant hortense Notum est omnibus, vtunturque
illo ad omnia ea quae refrigerari adstringiq; po-
stulant: potest enim hac duo ordine secundo,
Galeno lib. 8. cap. 144. de simpl. med. facultat. te-
ste. Folia per se trita & imposita, capitis dolores
sanant. Dioscorides lib. 4. cap. 71.

In quibusdam exemplaribus hi versus contra
Scurum ventris subiiciuntur,

Quis

DE

*Qui fluxum patitur, si non caueat, morietur,
Concubitum, nimirum potum, cum frigore motum.*

DE QUATVOR ANNI

temporibus.

CAPVT LXXXV.

Tempus astiti ieiunia corpora siccant,
*Quolibet in mense & confert Vomitus, quoque
purgat*

*Humores noxios, stomachus quos continet intus.
Ver, Autumnus, Hyems, & Aestas dominantur in anno.*

*Tempore vernali calidumque aer madidusque,
Et nullum tempus melius est Phlebotomia.*

*Vsus tunc homini Veni u confert moderatus,
Corpori & motus, ventrique solutio sudor,*

*Balnea purgentur tunc corpora per medicinas.
Aestas more calet sicca, & nascatur in illa*

*Tunc quoque praecipue cholera rubram dominari,
Humida frigida secula dentur, sit Venus extra,*

*Balnea non profunt, sint rara phlebotomia,
Vtilis est requies sit cum moderamine potus.*

Plurima hisce versibus comprehenduntur.

Ac primum quidem, quod ieiunia corpus per
aestatem validissime exiccent. Aestas enim cum
calida sit ac sicca, necessario talem etiam vim,
nempe calidam & siccam in corpore exercet. Cu-
tem igitur efficit rariorem, poros aperit, sudoremque
elicit, quo fit, ut humoribus large discussis ac co-
sumptis corpus vehementer exiccetur. Superue-
niente autem insuper & ieiunio, magis omnino
exareferi necesse est. Naturalis siquidem calor,
ut cap. 82 ostendimus, humido destitutus cibali
in propriam agit carniū humiditatē, ipsamque
exaurit & exiccat: Fames enim corpora siccant.

undum, quod v
ut bis prouoc
diferat emolu
& piruita ceter
quibus grau
em de Hippocr
de salubri diet
est, vt is qui sin
ut, continuo bi
quindecim die
oris reliquias ex
in libro etiam d
in quoque libro s
Hippocratis senten
Ree igitur veter
singulos menses,
d semel, alii ve
tas ipsas eo casu
aestorias delige
entriculo purge
aiciatur. De hoc
Cruero arte vom
Aucenna 4. t. c.
c. lam. Nempe q
cinatum sit, qu
rueat, sicuti in
ons ipsa facile &
idem in loco qu
infet commoda
apte natura faci
Ac primum qui
tar: idque mar
multitudine
abus iustitia v

Secundum, quod vomitus singulis mensibus semel aut bis prouocatus, plurimum tuenda sanitati adferat emolumenti. Ventriculorum enim à bile & pituita cæterisq; prauis ac vitiosis humoribus, quibus grauatus fuit, exonerat. Atque hoc quidem de Hippocratis consilio constat. Nam in libro de salubri diæta, ita scriptum reliquit: Melius est, ut is qui singulis mensibus vomere consuevit, continuo biduo hoc agat, quam interpositis quindecim diebus: ita enim secundus dies prioris reliquias extrudit. Quæ quidem sententia in libro etiam de insomniis repetitur. Galenus quoque libro 5. de vsu partium, cap. 4. hanc Hippocratis sententiam his confirmat verbis: Recte igitur veteres medici vomitus à cibis in singulos menses, repeti præcipiebant, alii quidem semel, alii vero bis. Omnes autem hi qualitates ipsas eo casu comedendorum acres atque abstersorias deligendas suadent, ut pituita omnis è ventriculo purgetur: neq; prauo succo corpus adficiatur. De hoc nonnihil etiam supra, cap. 15. Cur vero arte vomitum interdum moliri oporteat, Auicenna 4. l. c. 13. hanc potissimum adsignat causam. Nempe quod ventriculo à natura nihil ordinatum sit, quo irritante sua sponte expurgari queat: sicuti intestinis flaua bilis: quæ descendens ipsa facile & abstergit & emundat. Idem eodem in loco quamplurima etiam vomitus recenset commoda, siquidem recte fiat, & vomens suapte natura facile ferat.

Ac primum quidem, quod capitis grauitatem tollat: idque maxime, si ex humorum ac vaporum multitudine è ventriculo ac membris inferioribus sursum vergente contracta sit. Si vero à

pro-

proprio ipsius cerebri fuerit: nocumento, ab eo cauendum, vt qui gravitatē augere magis soleat.

Secundum, quod visus aciem subtiliorem reddat: præsertim si visus ob vaporum copiam è ventriculo sursum ascendente obscuratus fuerit: alias enim offendit potius.

Tertium, quod nauseosam auferat satietatem: humorem enim in ventriculi spatio innatantem ac nauseam excitantem euacuat.

Quartum, quod illi etiam, ad cuius ventriculū, flaua bilis confluens cibum corrumpit, egregie opituletur: eam enim per superiora exturbat.

Quintum, quod stomachi subuersionem atque abominationem ex pinguium ac dulcium alimentorum esu contractam submoueat.

Sextum, quod *diorexia* id est, appetentiæ amissionem, & corruptum ipsius ventriculi desiderium, quo nimirum acria solum, aut acida, aut pontica appetuntur, curet. Vomitus namque eiusmodi affectionum causas omnes remouet: remotis vero causis, effectus quoque tolli necesse est.

Septimum, quod corporis ex humorum redundantia lassitudini conueniat, euacuata enim materia, vires corporis omnes leuantur & recreantur.

Octauum, quod renum ac vesicæ vlceribus succurrat: materiam namq; eo corrudentem ad oppositam abducit partem.

Nonum, quod lepræ auxilietur: & maxime quidem, si cum vehementi vomitio, quale veratrū cum primis existit, eliciatur. Hoc enim lepræ materiam eradicatorum difficilem è remotis locis subducit. Quinetiam primæ cōcoctionis errata corrigi-

it: quo fit vt
ores fiant. L.

cultatis con-

Dicimus, quod

quo humore

cute alio deri-

Vndecimus, quod

erebro sympto-

im, cuius ex-

ventriculo ex-

Duodecimus

obstructioni-

mentiore sig-

tionum ma-

tuntur. Ad h-

modi fere pa-

Dicimus

causam eius

cem etiam a-

tates ablu-

Dicimus

sin curet: ha-

Dicimus

in extremi-

diuertend-

Quang

torum co-

dum tam-

scere vole-

eius frequ-

tinam &

Præterea

thoracis

ibus &

rigit: quo fit vt & reliquæ concoctiones absolus
tiores fiant. Lepræ enim origo est ex concoctionis
facultatis corruptione.

Decimum, quod corporis colorem ex vitioso a-
liquo humore deprauatum emēdet: ipsum enim
à cute alio deriuat.

Vndecimum, quod epilepsiam ex ventriculi cum
cerebro sympathia obortam curet: humorem e-
nim, cuius euaporatione epilepsia accidebat, è
ventriculo expellit.

Duodecimum, quod ictero, illi præsertim qui ab
obstructionibus initium ducit, medeatur: vehe-
mentiore siquidem vomendi conamine obstru-
ctionum materiz à locis, quos oblidebant, auers-
tuntur. Ad hæc materia etiam pituitosa, quæ eius-
modi fere parit obstructions, vomitu educitur.

Decimumtertium, quod asthma subueniat:
causam eius antecedentem tollit. *Quin* thora-
cem etiam ac pulmonem calefaciendo superflui-
tates absumit, vnde asthma gignebatur.

Decimumquartam, quod tremorem atq; paraly-
sin curet: harū enim passionum materiam aufert.

Decimumquintum, quod magna & nigra vlcera
in extremis partibus, & impetiginem (materiam
diuertendo) curet.

Quamquam vero vomitus rite prouocatus di-
storum commodorum omnium sit autor, cauens
tamen vnice erit, ne is qui valere & senes-
cere volet, vomitum quotidianum habeat. Nam
eius frequentia assiduusq; vsus stomachum sen-
tinam & lacunam facit omnium superfluitatū.
Præterea surditatem etiam inducit, visui obest,
thoracis pulmonisq; venas disrumpit, nocet den-
tibus & doloribus capitis, maxime si nō ex ven-
triculi

tricoli vitio orti sint. Caterum in eliciendo vomitu summa diligentia considerandum medicis, qui ad vomendum faciles, quiq; difficiles fuerunt sint. Difficiliter enim vomentes ad vomitias purgandi. Difficiliter enim vomentibus, ubi eos ad vomendum viferis, venarum quæ in thorace sunt ruptionis periculum imminet. Difficiles autem & inepti ad vomendum sunt mediocriter carnosii, & angusto thorace præditi. Contra vero faciles & idonei, qui tenues gracilesque natura sunt, & amplum obtinent thoracem. Quæ singula Hippocrates libro 4. aphor. 6. & 7. ita scribens confirmat: Graciles & ad vomendum faciles, per superiora purgare convenit: qui vero ad vomendam difficiles sunt, & mediocriter carnosii, hos per inferiora purgare oportet. Tempus vomitioni aptissimum est æstas, utpote in qua biliosi potissimum humores generantur, qui facile sursum feruntur, & per vomitum sine negotio eiiciuntur. Quod Hippocrates etiam libro 4. aphorismo 4. ita scribens confirmat: Æstate quidem superiores magis ventres, hyeme autem inferiores medicamentis purgare convenit. Neque obstat quod Hippocrates in libro de diata salubri aphorismo 15. contrarium adstruere videatur, sex hybernis mensibus vomere utile esse tradens: & Celsus libro 1. capite 3. vomitum vtiliorem hyeme quam æstate esse scribat: quod vterq; in iis locis de pituita vacatione, quæ citra purgantia medicamenta fit, loquatur. Quando enim hyeme in ventriculo pituita generatur, necesse est ut illam vomitibus expurgemus. Verum uniuersum corpus si purgare instituamus, æstate

æstate per
riorem,
mus. Qu
superiora
me vero p
culo tant
re nihil p
quid ex e
etiiciuntur
cundo p
eum in s
euerunt.
um lib. 2

Tertium
sibus est
scilicet,
hac Ver
medio,
rament
tu taro
dicitur
tendo a
le est a
modu
libro
sangu
sangu
sangu
vt in v
nus, n
mode
Hippo
tionis
Qu

estate per superiorem ventrem, hyeme per inferiorem, vt est in aphorismis relatum, purgabimus. Quid multa? vniuersum corpus astate per superiora & vomitum magis purgandum: hyeme vero per inferiora. Pituitam vero in ventriculo tantum coaceruatam hyeme vomitu euicere nihil prohibet, imo plurimum confert. Porro quid ex eis quæ per vomitum quouis tempore euiciuntur prædicere liceat, Hippocrates libro secundo prognost. aphor. 38. & sequentibus, & post eum in suis commentariis Galenus abunde docuerunt. Lege plura apud Leonhardum Fuchium lib. 2. Sect. 5. cap. 15. Institut. medic.

Tertium ex iis quæ in præscriptis notantur veribus est, quod quatuor sint anni tempora, Ver scilicet, Æstas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc Ver, licet per se sit omnis excessus plane in medio, quemadmodum libro primo de temperamentis, capite septimo Galenus testatur: respectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur ac humidum. Hoc tempus sanguini mittendo accommodatissimum est. siquidem æquale est: atque adeo neq; nimis calidum neq; supra modum frigidum: vt rectissime ab Hippocrate libro septimo aphorism. 54. dictum sit: Quibus sanguinem à venis detrahere confert, iis vere sanguinem mittere prodest. Hoc idem tempore sanguis in corporibus augetur. Conuenit autem vt in vere ad imminuendam repletionem, Venus, morus, ventris solutio, sudor & balnea sint moderata. Hoc etiam tempus, vt lib. 6. apho. 47. Hippocrates testatur, aptum est corporis purgationi quæ fit per medicamenta.

Quartum, quod æstas calfaciat atq; exijcet, ac

proinde flaua bilis, quæ calida & sicca est, per
 plam in corporibus augeatur. Ad moderandam
 igitur *δυσκολιαν*, quæ corporibus ratione tem-
 poris accedit, alimentis vtendum est frigidis ac
 humidis: abstinendum à Venere & crebris bal-
 neis. Nam & hæc exsiccant. Et nisi necessitas co-
 gat, rara sit phlebotomia. Sit quies & paucus
 motus: quies enim humectat, motus exsiccat.
 Potu vtendum moderato, præsertim frigido: su-
 perfluam namque frigidi potus sumptionem ob-
 pororum apertionem subita nonnunquam cor-
 poris infrigidatio, vel paralytis, siue laxitas mē-
 brorum, aut repentina mors consequitur. De an-
 ni temporibus plura diximus supra capite deci-
 monono & quinquagesimo sexto.

DE NUMERO OSSIVM,
 dentium, & venarum in huma-
 no corpore.

CAPVT LXXXVI.

○ *Sibus ex dentibus centenisque nouenis,
 Constat homo, dentibus binis & duobus,
 Ex tercentis decies sex, quinq; que venis.*

Traditur hoc in loco, quod in vniuersum sine
 ossa dentes a venæ humani corporis. Ossa qui-
 dem fiunt ex semine, cum id quod est crassissi-
 mum, à calido vrente induratur, sicut lapides
 coquuntur à calido vrente. Sunt autem ossa vel
 uti truncus sustinens reliquum corpus. De ho-
 rum numero haud parua inter ipsos artis Medi-
 cæ scriptores dissensio est. Hic enim ducenta
 ea esse & novendecim asseritur. Ioannes Fa-
 gaultius excellentissimus nostri æui medicus

ducenta & quadraginta sex hoc disticho comple-
plexus est:

*Adde quater denis bis centum senaque, habebis
Quam sis multiplicet conditus esse semel.*

Nonnulli 304. constituerunt. Sed Blazes lib.
I. cap. 2. ad Almenforem ducenta & quadragin-
ta octo ea esse Galeni autoritate probat. Cum om-
nia, inquit, corporis ossa numerata fuerint:
prout Galenus numerauit, ducenta & quadra-
ginta octo erunt. Cui subscribit etiam vulgatissi-
mus hic versiculus:

Ossa ducentena atque quater sunt et duodena.

Secundo deinde loco dicitur, homini inesse 32.
dentes: & hoc quidem in corpore bene consti-
tuto, vt qua libet maxilla, tam superior, quam
inferior, sexdecim dentium sit capax. Quaterni
primores siue aduersi *τομεις* & *τομινγι*: Gracis
nominantur, item *γλαπιοι*, quod inter riden-
dam retegantur, Latinis incisores siue incisorii,
quia cibum in os primo allatum confringant &
incidant: singulis tantum radicibus nuntur.
Horum vero lateribus adiacent in qua libet ma-
xilla duo acuti, canum dentibus similes (vnde
Κυνοδς, *τε*, vocati) cinguntq; tomicos ex omni
parte, quorum munus est, mortu diuidere escas,
atque eas discriminare: Simpliciter radice con-
stant, quemadmodum incisorii. Sed caninorum
qui superiores sunt, longissimas habent radices,
vt ad oculorum orbem fere pertingant, ner-
uisque, qui labri superioris motores ab oculo-
rum regione per superius foramea emergunt,
admodum vicini sunt: Vnde fit vt altero ex his
senibus auulso, periculum nonnunquam im-

mineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quæ propter vulgo dentes ocularii dicti. Magnum dum nascuntur dolorem infantulis infligunt, & si quando defluxio à cerebro in eam gingivæ partem infederit, in quam implantatur (vel natu grandioribus) totius genæ & oculi dolorem pulsatorium non sine febre suscitant. Intimis porro dentibus atteritur cibus: iis maxillaribus siue molaribus nomen est inditum, Græci γομφίαι & μύλαι, siue μυλίταις vocant, quod cibus iam incisos & contractos à prioribus dentibus molant & comminuant: asperi enim sunt, duri & ampli, ut incisæ à tonicis & contractæ à caninis in læuorem exactum terant. Sunt autem viginti: superius quidem decem, in utroque latere caninorum sui, totidemque inferius. Quæ superiori maxillæ affixi sunt, triplice radice, interdum etiam quadruplici nituntur: alii vero duplici, nonnunquam triplici: præsertim qui duo ex iis aduersi & anteriores magis sunt: tertius enim perraro huiusmodi esse reperitur. Postremi dentes qui sunt omnium reconditissimi, ac prope modum gingivæ operati, Græcis σωφρονισήρες, quod scilicet eo tempore producantur, quo sapere solemus, & ὀψιγόνοι, id est, serotini, & Κραντήρες, quod a tatè perficiant & compleant, nuncupantur. Latini simpliciter Genuinos nominant, nonnulli dentes sensus & sapientiæ. Interdum ad septimum & vicesimum annum latent vnde Hippocrates in libro de carnibus, sic scriptum reliquit: Quin & in quarto septenario dentes enascuntur, plerisque hominibus duo, quæ sapientiæ dentes appellantur. Interdum etiam
ad

ad octuagesimum annum. teste Plinio lib. 11. ca-
pitate 37. Plura Galenus in libro de ossibus, capite
5. & lib. 11. c. 8. de vsu part. Auicenna prima 1. doct.
5. sum. 1. cap. 5. Andreas Vesalius lib. 1. cap. 11. de
humani corporis fabrica. Carolus Stephanus lib.
1. cap. 11. de dissectione. Et Leonhardus Fuchsius
parte 1. epitomes de humani corporis fabrica,
lib. 1. cap. 14.

Tertio demum loco traditur humanum cor-
pus constare ex trecentis & sexaginta quinque
venis. Cuius rei certitudo ex anatomia peten-
da est.

DE QVATVOR HVMORI-
bus humani corporis.

CAPVT LXXXVII.

Quattuor humores in humano corpore constant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholicis, aqua confertur pituita,
Aer sanguineis, ignea vis Cholera.

Hic de humoribus, qui ad humani corporis
constitutionem necessario concurrunt, cum pri-
mis agitur. Sunt autem ii numero quatuor, fan-
guis scilicet, pituita siue phlegma, flaua bilis siue
cholera, & atra bilis siue melancholia.

Deinde ostenditur quodnam eorum sit tem-
peramentum, & quomodo singulis elementis
respondeant. Melancholia frigida ac sicca est, &
terra respondet. Pituita frigida & humida exi-
stet, & aqua comparatur. Sanguis calidus est atq;
humidus, & confertur aeri. Flaua bilis calida ac
sicca existit, & igni respondet. Quod sane vul-
gatis hisce ve siculis maiores nostri innuere et-
iam voluerunt.

Humidus est sanguis, colet, est vis aeris &c.

Atque phlegma, humetq; & sic copia aquosa est.

Sicca & let ebilora, & sic tunc fit simulata.

Frigens sicca melancholia est, terra ad similita.

Sanguis omnium humorum facile praestantissimus est, vel quod materia sit spirituum, in quibus consistit vita & omnis actio, naturalis scilicet, vitalis & animalis: vel quod vitae principiis conformis existat. Est enim temperate calidus & humidus: vel certe quod praecipuus ipsius usus sit, ut nutriat. Ex eo enim omnes particulae corporis, ut multis in locis testatur Galenus nutriuntur. Et ut uno verbo dicam: Sanguis naturae thesaurus & vitae fomes est: ut quo affatim effuso mors subinde sequatur. Hinc sane est, quod Moyses 17. Leuitici ita scriptum reliquerit: Anima omnis carnis in sanguine est. Significat autem anima Hebraeis vitam. Hanc cum dicit in sanguine esse, vult sanguinem vehiculum esse vitae.

Phlegma secundum probitatis locum sibi vendicat. Hic humor, ut testis est commentar. 39. libri de natura humana Galenus, in prima ciborum mutatione generatur. Colore autem albus existit, & concoctione in sanguinem mutatur. Quapropter quum sit veluti ex dimidio constitutum nutrimentum, nullum quod pituitam expurget propriam instrumentum natura machinata est. Quippe in ventriculo generata pituita, quia fertur simul cum iis, quae ex cibi potusque humoribus in iecur distribuuntur, concoctam iam sanguis euadit. Quod autem pituita in venas fertur, animali etiam ex usu est. Desiderat itaque talis humor non utique euacuati, sed in corpore manens alterari. Quod vero in intestinis

Sanguis.

Phlegma.

relinquitur, à bile ex iecinore in ea defluente
 absterfum, commodiffime accelerime per fea
 dem eicitur vt lib. 5. de vfu part. corpo. hum. cap.
 4. fufius Galenus oftendit. Porro excrementum,
 quod à cerebro diffilat. veluti Gal. 2. de natural
 facult. capite vlt. attettatur, proprie non recte
 appellatur pituita, fed Græce βλεννα κ̄ κ̄ρ̄υζα
 Latine, Mucus.

Flaua pallidave bilis fic à colore, qui est flauus
 pallidusve, appellacionem accepit. fimpliciterq;
 Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter
 naturam, capite 10. teste, χολη̄ dicitur. Reliquas
 vero omnes biles cum coloris adiectione nomi-
 nant. Generatur autem bilis in hepate, ibi
 demq; cum fanguine mifcetur. Neceffarium au-
 tem fuit, vt ab ea fanguis purgaretur, ne fcilicet
 totius corporis color ab ea, haud fecus quam in
 ictero, inficeretur. Hinc natura huic propriam
 fedem machinata est, veficam nimirum, quæ ies
 cori fubeft, & bilem ex eo ad fe per convenien-
 tem meatum trahit. Vfus aurem bilis flauæ eff,
 vt intestina à pituitofis excrementis repurget
 abftergat, atq; earundem excretionem adiuuet.
 Ad intestina autem defertur bilis per meatus
 duodeno infernum.

Atra bilis naturalis veluti fex ac sedimentum
 fanguinis est, ideo colore, quod nomen faris in-
 dicat, nigra. Hac autem, fi volumus exquisite lo-
 qui, Galeno feft. 6. aphor. comment. 53. attettan-
 te, nondum atra bils nominari debet, fed me-
 lancolicus humor. Neceffe vero est ab hoc hu-
 more expurgari iecur, ideoque instrumentum,
 quo ille expurgetur, natura lienem condidit.
 Qui fi minus quara oporteat melancholicus

humorem ad se trahit, ut inde sanguis impurius, ita totum corpus redditur magis decolor. Ut hinc etiam perspicuum omnibus sit, eum humorem in iecore generari à quo tandem in lienem transfertur. Vfus autem atra bilis naturalis est, Galeno libro 3. de vsu part humani corporis, capite 4. attestante, ut ventriculi actiones iuuet. Ipsa enim cum acerba & acida sit, ventriculum intendit, & in seipsum contrahit, & exquisitè comprehendere cibos cogit ac retinere, quousq; plene concoquantur.

Verum enimvero cum exacta humorum cognatio vtilissima cum primis sit, & oppido quam necessaria, de ipsis latius non nihil dicemus.

Sanguis igitur, ut comprehensum est, humor est calidus & humidus ex temperatiore parte ipsius chyli progenitus. Et hic quidem duplex est iuxta neotericorum diuisionem, naturalis, & non naturalis.

Naturalis, est humor calidus & humidus, substantia quidem mediocris, colore vero multum rubens, odore autem & sapore dulcis, mitis ac benignus.

Verum non naturalis ille dicitur, qui ab isto nuper descripto deflexit degenerauitq;, intra ramentum suæ latitudinis terminos: quos si transgreditur, non iam sanguis, sed alius humor venit appellandus. Hoc autem (sanguinem, inquam, degenerare à propria sua natura) contingit dupliciter. Vno modo (ut aiunt) in se, hoc est, ratione sui, permutata propria eius substantia, citra alterius admistionem. Altero modo per alium, seu ratione alterius. Et per se quidem adhuc bifariam: nempe, vel quia eius substantia crassior est,

est, aut tenuior quam debeat: vel quia adurit, & quod ex eo tenuius est, in flauam bilē mutatur: quod vero crassius, in atram, idq; absque separatione Alterius vero ratione sanguis fit non naturalis, quando alius humor illi permiscetur. Quod multifariam contingere potest, prout scilicet varia species bilis, pituitæ aut melancholiæ cum ipso sanguine misceri possunt: qui ob id multifariam a naturali etiam differt. Ac primo quidem substantia: crassior enim est & turbidior, cum ipsi miscetur melancholia: tenuior, cum flaua bilis est aquositas. Secundo, colore: pituitæ namq; ratione declinat ad albedinem, flauæ bilis ad pallorem: melancholiæ vero ad nigredinem. Tertio, odore: foetet enim, cui humores admisti sunt putridi, omnino vero expers odoris est, cui crudi. Quarto, sapore: flauæ bilis namq; admistione ad amaritudinem, melancholiæ ad aciditatem, pituitæ vero ad insipiditatem vergit. Auicenna 1. 1. doct. 4. cap. 1. & Ioannes Tagaultius lib. 1. institut. chirurg. c. 6.

Phlegma, quod Latini pituitam vocant in generatione humorum sanguinem consequitur, maiorq; eius portio est in corpore secundum sanguinem, quam aliorum humorum. Est autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis quidem, est humor frigidus & humidus, substantia crudus, colore vergens ad quandam albedinem, sapore vero & (si fas sit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc certe concoctione in sanguinem mutatur: est enim potestate iam sanguis, sed nondum exquisitè concoctus. Est quoque modus quidam pituitæ dulcis, quæ non existit valde frigida, imo si cum corpore confers-

tur, pauca admodum frigiditatis videbitur esse
 particeps: si veto sanguine ac flaua bile, non
 modo frigida, sed naturaliter etiam alba erit.
 Dicitur aurem dulcis, extenso nimirum hoc no-
 mine ad omnes sapores, qui delectationem gu-
 stui pariunt. Alias enim naturalis pituita *α πιδος*
ή δαλαδης id est, qualitatis expers, insipida &
 aquosa, hoc est, aqua saporis valde assimilis est.
 Huic natura, vt dictum est, proprium instrumen-
 tum, veluti flux bili & melancholiae machina-
 ta non est, sed simul cum sanguine fertur, vt in
 ipsam oportuno tempore facile commutari
 queat: similitudinem enim ipsi finitimam iam
 atque propinquam habet. Huius quidem pitui-
 tæ duplex est necessitas, & vna utilitas, Ac prior
 quidem necessitas est, vt in hoc iuxta membra
 sit, quo facultates eorum caliditate sua natura-
 li in ipsa concoquenda ac distribuenda operen-
 tur, ex eaq; tempore indigentia nutriantur, cum
 proprio videlicet alimento, quod est sanguis mi-
 tis ac benignus, ob retentionem aliquam massæ
 sanguinea defrututa fuerint: eam enim à ventri-
 culo non nunquam atque hepate ex accidenti
 quopiam retineri contingit. Altera necessitas
 est, vt sanguini misceatur, ipsumq; adeo mem-
 bris phlegmaticæ constitutionis siue tempera-
 turæ, quale cerebrum cum primis existit, atque
 spinæ medulla à Galeno *ωλική* & *μυελή*, ab
 Arabibus vero Nacha appellata, nutriendis ac-
 commodet. Horum namq; sanguini pituitam
 & admisceri oportet iuxta mensuram, quam
 materia necessitas exigat. Utilitas porro eius
 est, vt articulos ac membra, quæ in continua
 sunt atque iugi motione, humectet: vt scilicet

melius inuerti possint, quia vbi non sint partes
 humectatae, sed sicca, difficiles sunt ad motum:
 & ne per calorem qui ex motu & collusione
 profiscitur, penitus exsiccantur. Non natura
 pituita est ea, qua à modo descripta degenerat,
 intra tamen sua latitudinis terminos, quos
 si forsam pertranseat, nec iam amplius phleg-
 ma pituitave, sed alius humor dici debet. Con-
 tingit autem bifariam pituitam ipsam à propria
 sua natura degenerare: Vno quidem modo in
 se, quando scilicet in propria sui ipsius sub-
 stantia citra alterius admissionem permutatur:
 Quod sane multifariam contingit. Alia enim
 iuxta sensus iudicium in substantia, hoc est, crassa
 sine ac tenuitate partium suarum diuersa appa-
 ret: eaq; à similitudine mucedaginis, quae è femi-
 nibus quibusdam extrahitur, mucilaginosam dicitur.
 Alia in substantia secundum sensus iudi-
 cium aequalis apparet, cum reuera tamen in par-
 tibus suis sit diuersa, eaq; pituita est cruda: quae
 in ventriculo potissimum atque intestinis colli-
 gitur. Ac illam quidem, quae in ventriculo resi-
 det, Hippocrates in libro de salubri diæta, singu-
 lis mensibus bis vomitu expellendam præcipit.
 Ad alterius vero excretionem, quae in intestinis
 congeritur, à natura constitutum est, vt flaua bilis
 è vesicula fellis, quae $\chiοληδόχ$ Gracis dicitur,
 ad ieiunum reliquaq; ad inferiora intestina
 deferatur, eaq; à pituitosis excrementis repur-
 get & abstergat, ipsorumq; expulsionem iunet.
 Haec eadem interim in venis quoque, senum
 præsertim, ob concoctoria facultatis imbecilli-
 tatem coaceruatur, ibidemq; diutius hærendo
 coægetur, ac crassescit. Huius vero molestiam

cum ulterius natura non ferat, ipsamque per ordinarios meatus expellere nequeat, facit è possibilibus, quod melius est, repellitq; à corde ac reliquis internis membris nobilioribus ad exteriora, eaque ignobilia & præcipue ad tibias: quæ naturaliter alioquin ob grauitatē suam tendit. Eaque causa tibiæ senum inflantur nonnunquā, adeoque in tumorem attolluntur, vt pressæ digitis fossulam repræsentent: & maxime quidem appropinquante nocte. Idem euenire nonnunquam pinguibus etiam atque obesis solet, quique humidioribus oblectantur alimentis. Alia pituita tenuis valde est & aquosa, aquæ nimirum paululum admodum densata similitudinem quandam præ se ferens. Qualis quidem in saluis haud raro ac sputis illorum visitur, qui cibos minus belle conficiunt, quique largius bibunt: consuevit etiam in coryzæ principio à cerebro in nares distillare. Hac eadem per decoctionem indurata, pituita euadit crassa ac mucilaginosa. Pituita alia crassa admodum est & alba: cuius quidem, quod tenue erat, ob diuturniorem in iuncturis motam euanuit: crassum vero inspissatum ac conglutinatum mansit ceu lapis quispiam. Hinc nodosa generatur podagra, morbus, vt Ouidius testatur, fere incurabilis. Sic enim lib. 1. de Ponto eleg. 4. de illa cecinit:

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Alia vero pituita densa & crassa est, colore & lentore pondereq; fusæ ac liquefacto vitro similis: quæ ob id passim etiam apud rei medicæ scriptores vitrea appellatur. De qua copiose admodum Galenus libro 2. capite 7. de sanitate

ratē tuenda & libro 1. capite 8. de sympto. cau-
 sis, & libro 2. capite 6. de differen. febr. & libro
 2. capite 5. de loc. affect. & libro 12. capite 8. me-
 thodi medend. Altero modo pituita efficitur
 non naturalis, per admisionem: quando scilicet
 alius quispiam humor illi extrinsecus acce-
 dit: verbi gratia, vel sanguis, vel bilis flaua, aut
 atra. Si sanguis pituitæ permisceatur, hæc dul-
 cis efficitur: fiuntq; ex eo, sicuti in libro de mul-
 titudine, capite 17. Galenus testatur, somnolen-
 ti. Si crudi humores, insipida & aquosa: quæ
 propter infirmam concoctionem in corporibus
 redundans cibi fastidium parit, perindeque ac
 dulcis pituita aperte somniculosos facit. Si fla-
 ua bilis, salsa: hæc mordacior certe sicciorque, ac
 leuior cæteris pituita generibus inuenitur: nam
 flaua quoque bilis mordax sicca & leuis est. Hæc
 quidem ex sapore sputi facile iudicari potest, &
 in corporibus intemperantium, qui fortia vina
 bibunt, & salis vescuntur cibis, nascitur copio-
 sius: ac inde perniciosi oriuntur catarhi. Lon-
 go vero tempore in ventriculo residens intole-
 rabilem nonnunquam excitat sitim. Diutius au-
 tem huc illuc per intestina discurrens ipsa fere
 exulcerat, dysenteriamq; generat & tenesimam.
 Si melancholia pituitæ permisceatur, ea acida
 efficitur, sæpiusq; in imbecillo ventriculo, quam
 in aliis corporis partibus reperitur: melanco-
 lia enim naturaliter defertur ad os ventriculi, vt
 concoctionem eius adiuuet, famemque ac natura-
 lem appetentiam inuitet. Ea igitur subsidendo
 nonnunquam pituitæ miscetur, ipsamq; reddit
 acidam: quæ ex acido certe ructu iudicari faci-
 le potest: fiuntq; ex ea in corporibus redundan-

te famelici. Quæ etiam pituita per se non nunquam in ventriculo ex chylo acida efficitur, citra alterius humoris admisionem: nempe à debili calore per modum ebullitionis. Ea pituitosis accidit frequentius, non secus ac dulcibus fructibus etiam quorundam succis accidere solet. Primum enim illi feruent atque ebulliunt, deinde acescant. Postremo vero pituita quædam melancholia ponticæ admisione pontica etiam efficitur: minus sape tamen ob eius melancholiæ raritatem inuenitur. Talis autem melancholia oritur quandoque ex vehementi in frigidatione, qua nimirum humiditas eius (cum nullus accedat calor, neq; debilis, quo ebulliens in acorem vertatur, neq; fortis, qui cõcoquendo in sanguinem mutet) congelascit, & ad terream nonnihil essentiam inalteratur.

Bilis, quæ *χολή* Græcis dicitur, vulgo autem Cholera, est humor calidus & siccus. ex tenuiore & calidiore parte chyli, vel ex sanguine tenui & feruente procreatus. Hæc quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis. Naturalis, est humor calidus & siccus potestate: substantia quidem tenuis, colore vero flauus aut ruber, declinans ad quandam citrinitatem, seu aurantiem: sapore vero exacte amarus, non autem acutus siue acris, vt quidam male affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata in duas statim distribuitur partes. Vna cum sanguine ad venas deferretur: altera ad *κυστιν*, id est, vesiculam fellis transmittitur. Quæ quidem cum sanguine deferretur, necessitatis & iuuamenti causa cum eo transit. Necessitatis quidem, vt sanguini permisceatur pro nutritione memori, in cuius temperatura

conuenientem flux bilis partem esse oportet iuxta mensuram, quam materiae necessitas requirit. Galenus libro 5 de usu part. huma. corp. capite 6. de pulmone. Inuamenti vero, ut sanguinem quo commodius per angustos venarum meatus ad nutriendum penetraret, subtiliorem reddat. Quae vero de ea colata ad cyst. n. fellis transit, ob necessitatem eidem ac utilitatem eo transmittitur. Necessitas autem vel est ratione totius corporis, nempe ut ipsum à pituitosis ac biliosis excrementis repurget & abstergat: vel vnus cuiusdam membri, ut nimirum vasa fellis nutriat. Utilitatis vero duo sunt iuamenta: vnū, ut intestina ab inhaerentibus faecibus & viscoso phlegmate abluat & expurget: alterum, ut intestina & ani musculos pungat atque irritet ad excernendum quod ipsis noxium inest. Propterea quando porus, qui à vesica fellis ad intestina protenditur, obstructus est, male habent intestina in expulsionem excrementorum, & colica saepe accidit passio.

Non naturalis vero bilis dicitur, quae à praedicto humore vere bilioso degenerauit, intra terminos tamen suae latitudinis continetur: quae si egrediatur, non iam bilis sed alius humor reputabitur. Hoc autem (bilem inquam egredi limites suae latitudinis) contingit bifariam: vno modo (ut sic dicatur) per se, & in se: altero modo per admisionem. Per admisionem quidem bilis efficitur non naturalis, seu praeter naturam, cum alius humor illi extrinsecus accedit. Et hoc quidem fit multifariam. Alia enim est cui pituita admiscetur: quae, quod frequentius generari solet, nota est famola, siue maioris faecis vulgo appel-

appellatur: hinc saepe tertiana notha oritur. Alia vero est, cui melancholia admiscetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem siue cholera maioris famæ duplex est, citrina & vitellina. Quando enim bilis naturalis cum pituita tenui & aquea miscetur, appellatur bilis citrina: quando vero cum crassa pituita miscetur, vitellina bilis appellari solet, quod ouorum vitellis tum colore, tum crassitudine sit similis. Et hæc quidem vitellina rursus duplex est, sicuti vitellorum ouorum duplex est color. Quidam enim magis albis albicant, alii rufiores videntur. Bilis autem quæ rufioribus est similis, per assationem fit. Minoris quoque famæ bilis duplex est. Aut enim cholera naturalis miscetur atræ bili ex bilis naturalis assatione factæ, & hæc est peior, aut miscetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali, qui in hepate cum aliis humoribus generatur, & hæc est melior: color eius ruber est, sed non clarus, neque floridus, imò sanguini qui in venis est similior. Bilis vero non naturalis per se & in se. i. secundum propriam suam substantiam, alia quidem in hepate sapius generatur per adustionem eius quod tenuius inest in sanguine, crassum enim in melancholiam vertitur. Alia vero in ventriculo ex prauis alimentis non concoctis, sed corruptis: vel ex aliis humoribus in venis generatur. Et hæc quidem duplex est. Vna porracea, prassinam etiam vocant, quæ porri virorem præ se fert: generatur ex vitellina quando aduritur. Adustio enim in cholera vitellina efficiat nigredinem, quæ cum citrinitate mixta generatur vitellina. Altera est argentea quæ argentei coloris imitatur, &

gignitur
donec
albes
sed ar
tato, &
tut chi

Mel
mor es
li port
natura

Nat
mosa
dam sa
cerbus
innot
sangu
rar) g
Vna e
ra ad
guine
cum i
guini
ia qu
choli
quam
ossa,
siue
nis r
dens
pars
auct
qua
A
quæ

gignitur ex porracea, quando eousque adurit, donec humiditas eius exsiccet, & ob siccitatē albefcat. Et hæc duæ extreme quidem malæ sunt, sed aruginosa peior. Auicenna loco supra citato, & Ioannes Tagaultius libro i. capite s. Institut. chirur.

Melancholia si in vniuersum definiatur, humor est frigidus & siccus, ex crassiore ipsius chyli portione progenitus. Hac quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis.

Naturalis, est boni sanguinis fax, ac veluti limosa quædam superfluitas, hoc est, crassior quidam sanguis, cuius color niger est, sapor vero acerbus, vel acidus, vt vomentibus eum non raro innotescit: hæc in hepate quidem, & in massa sanguinaria (in qua humores vniuersi continentur) generatâ in duas statim deducitur partes. Vna enim cum sanguine ad venas defertur, altera ad lienem detrahitur. Quæ quidem cum sanguine defertur, necessitatis & iuuamenti causa cum ipso transit. Necessitatis quidem, vt sanguini permisceatur pro-nutritioe membrorum, in quorum temperatura conuenientem melancholia partem esse oportet iuxta mensuram, quam materix necessitas exigit: sicuti sunt lien, ossa, & omnia membra terrestria. Vtilitatis vero siue iuuamenti, vt nimis fluidam illam sanguinis tenuitatem eousq; restringat, firmet ac condenset, dum inde nutriendorum membrorum pars solida fiat. Requirit enim sanguis in hisce animalis particulis nutriendis crassitudinem quandam.

Altera pars nempe crassior magisque terrea, quæ non satis commode à naturali calore alte-

rari potuit, ob necessitatem pari modo ac vtilitate ad lienem se iungitur. Necessitas autem vel effractione totius corporis, nempe vt ipsam à melancholia superfluitate expurget, vel vnus cuiusdam membri, nimirum vt lienem nutriat. Vtilitas vero eius est, vt ad os ventriculi profusens inuentas ibidem humiditates exprimat non aliter quam muliercula lac mulgendo è vaccarum vberibus solent. Et huius quidem vtilitatis duo sunt iuamenta: Vnum, vt contrahat ventriculum ac constringat: & cum acerba sit atque acida, non modo non laedat actiones eius, sed multo magis etiam promoueat. Nam ventriculum intendit ac contrahit in seipsum, cogitque cibos ad vnguem circumplecti, ac retinere quos usque fuerint concocti. Alterum, vt acredine suae commotionem ac corrugationem in ventriculo faciat, quibus ventriculus ad cibi appetitionem excitatur. Talis autem virtus excitata, fames appellatur. Fit enim fames propter succum melancholicum tendentem ad os ventriculi, qui corrugando partem illam facit famem: ob id igitur succus melancholicus vtilis in natura fuit. Melancholia non naturalis est, quae à modo descripta naturali degenerat, intra tamen limites suae latitudinis permanens: quos si praetergreditur, non iam amplius melancholia, sed alius humor dicitur. Eius quatuor differentiae nota communiter statuuntur, licet plures sint obscurae.

Prima est, quando humor ipse melancholicus (qui naturalis dictus est, & quotidie gignitur in corpore, dum animal sanitate fruitur) in propria sua essentia torretur, aduritur & putrescit.

Sci, fto
bro r
bile ca
lenus
confiat
bitam
exqu
terram
menti
da ad
gustau
sum l
agit, v
Porro
ille ve
am n
pore
xum,
meta
hic h
putre
effici
met
quia
que
dum
teric
fang
mel
vel
voca
S
D
SUA

scis, fitque bilis atra exquisita. Talis enim, vt libro 14. capite 9. Therap. method. & libro de atra bile capite 3 & comment. 21. libro 4 aphor. Galenus ait, ex humore atro supra modum adusto conflat, habetque splendidum aliquid, veluti bitumen & pix Hęc autem (vere inquam, atque exquisite atra bilis nominata est) acida est & in terram effusa velut acetum feruet, & ipsam fermenti ruti eleuat, tum omni animanti iniucunda adeo, vt ne mures quidem ipsi aut muscę eam gustauerint, non magis quidem, quam copiosum salem, in quo nullum animans vitam peragat, vt mare quod Mortuum appellatur indicat. Porro tum gignitur huiusmodi nigra bilis, cum ille veluti sanguinis limus (quam melancholicam naturalem diximus) diutius moratur in corpore, & neque per aliquem sensibilem exitum, neque occultum excernitur: verum transmutatur, corrumpitur & putrescit. Siquidem hic humor, vbi amplius incaluit, aut propter putredinem, aut febrem inflammantem, nigram efficit bilem, inquit Galenus libro 14. capite 9. methodi medendi: quę quidem frigida est, quia terrestris, sed tamen caloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum apparetque dum per aluum (vt contingit aliquando dylen-tericis) excernitur, splendidior ac nigrior ipso sanguine crassiore & nigriore, quem humorem melancholicum appellamus. Splendet enim veluti Mortui maris bitumen, quod Iudaeum vocant.

Secunda species seu differentia bilis atrę non naturalis est, quę ex adustione aliorum humorum nascitur, & illa quę fit ex sana bile vehe-

men-

menter vsta : quæ etiamnum tantæ est malitiæ, vt & terram radat, & eam more bilis exquisite atra in altum attollat Sed & muscæ ipsam, non secus quam vere nigram bilem, refugiunt. Si sanguis quoq; aut pituita in corpore vehementer incaluerint & exurantur, efficitur etiam melancholicus humor, non naturalis per adustionem dictus, vt voluit Auicenna. Verum duæ istæ postremæ species (quæ scilicet per sanguinis, aut pituitæ assationem fiunt) Auicennæ mitiores sunt. Scribit autem Galenus commentar. 29. libro tertio, prædict. Hippocrat. illam bilis atræ speciem, quæ ex flaua bile vehementer assata generatur, deteriorem esse ea, quæ ex crassiore sanguine generationem habet : qui subsidenti in dolio vini faculæ aut amurcæ, hoc est, faci olei proportione responder. Hæc enim mitior est, sed potissimum quoties traxit nondam in animali moram cum aliquo calore abundante præter naturam. Verum priusquam in exactam atram bilem transmutetur, primo in vitellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit.

Tertia species melancholiæ non naturalis est, quæ originem sortitur à lapidosa quadam concretionem, vt cum ab imperitis Medicis vel Chirurgis erysipelata & inflammationes (quas Græci *Φlegμονα*, vocant) aut quibus alii tumores ex naturalibus humoribus procreati admotis extrinsecus præsidiiis nimis vehementer refrigerantur adstringunturque : vel cum iisdem tumoribus ea quæ valenter nimis trahunt digerantque medica mēta applicantur. Tunc enim toto quod in eis subtilissimum erat dissipato, id quod reli-

quæ in

quum
lapi
licum

Qu
tia ex
lia na
turac
vsta h
crefci
partic
& loq
moqu
puffia
& Le
Instit

D E

N

Hoc v
Et fa
Omn
Quæ
Larg
Cant
Si
dign
A
gued
me
Gal

quum est (nempe crassus) plus iusto desiccatum lapidis duritiem consequetur, atq; in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholix non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipsi melancholix naturali permiscetur: quod dum fit, dulcoratur ac mitescit magis, nisi dum alterutra bilis adusta huic commiscetur. Siquidem tunc vel aurescit, vel amarescit, & erosionis non modice particeps efficitur. Auicenna loco antea citato, & Ioannes Tagaultius libro primo, capite decimo quarto Institut. chirurg. Plura Ioannes Baptista Montanus in 1. doct. 4. capit. 1. Auicenna, & Leonhardus Fuchsius libro 1. Sect. 4. capite 2. Institut. medic.

DE TEMPERATURA, SIVE
complexione Sanguinea.

CAPVT LXXXIIX.

Natura pingues isti sunt atq; iocantes,
Rumoresq; nonos cupiunt audire frequenter.
Hos Venus & Bacchus d.lectant, forcula, risus.
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.
Omnibus hi studiis habiles sunt, & magis apti
Quol bet ex causa non hos facile excitat ira.
Largus, amans, hilaris, ridens, ruberq; coloris,
Cantans, carnosus, satis audax, atq; benignus.

Signa, quibus sanguinea temperatura facile
dignosciqueat, hic recensentur.

Ac primum quidem, quod sanguinei sint pingues: quod de pinguetudine proprie dicta minime hoc in loco accipiendum est. Ea enim, sicuti Galenus libro 2 capite 9. de temper. & post eum

Auicenna 2. in doct. 3. capite; attestatur, ex habitus frigiditate gignitur, sed de pinguedine ad mediocrem corpulentiam siue carnis abundantiam extensa, quam *Corpulentia* Græci vocant. Siquidem rubræ carnis cum decenti firmitate abundantia calidæ & humidæ, hoc est, sanguineæ temperaturæ nota est. Quibus enim plus est carnis rubræ, ii & virtutem assimilatiuam habent potentem, & sanguinis copiam: quippe quæ (Galeno loco iam citato teste) vigeant inualescantq; calido atq; humido. Corpulentia inquit siue abundantia carnis ex sanguinis copia nascitur. Cum enim calorj intra debitos fines manenti boni sanguinis accedit copia, necesse est vt corpulentia sequatur. Idem innuere etiam his verbis Auicenna voluit: Corpus carnosum absque multo adipe & pinguedine calidum est, & humidum, id est sanguineum.

Secundum, quod sanguinei sint vel iocantes, vt qui multa iucunditate magnæq; iocandi lepore amicis ac familiaribus suis risum subinde moueant, vel lati, hoc est, alacri & erecto animo idque maxime ob spirituum, qui ex sanguinei humoris benignitate procreantur, subtilitatem & perfectionem.

Tertium, quod facietiarum iocosarumq; fabularum & nouarum rerum auditione eandem ob causam mirifice capiuntur.

Quartum, quod proueni admodum sunt in Venere: Nimia enim Venus, seu intempestiuum eius desiderium fit ob multitudinē genitura, quæ ex sanguinis copia potissimum nascitur.

Quintum & sextum, quod conuiuia appetant, vino suauiter indulgeant, & cibis gaudeant.

ptimis atq; exquisitissimis, scilicet sui similibus
& quibus seruari possint, seruantur enim similia
similibus.

Septimum, quod ridibundi sint, hoc est, facile
rideant : quod Hippocratis etiam testimonio
confirmatur, qui in libro de structura hominis
ita scriptum reliquit : Qui puri sanguinis parti-
cipes sunt, hi vsque quaque rident, & aspectu ac
corpore floridi, nec non perspicui coloris exi-
sunt.

Octauum, quod hilares sint a clato vultu, idq;
ob viuidum maxime ac floridum colorem & ve-
nustatem corporis, hæc enim omnia sanguinem
qui temperatus est consequuntur.

Nonum, quod blanda plerunque & auditu iu-
cunda verba ab ipsorum ore profuant, quod &
ipsa vtrique ob sanguinis benignitatem eueni-
re putandum est, οἷαι γὰρ αἱ τῶν ἀνθρώπων καρδί-
αι πρὸς τὸ καὶ αὐτῶν ὀλογοῦσι.

Decimum, quod ingeniosi, hoc est, artibus qui-
buslibet ad discendis idonei sint, nimirum ob
vigorem & insitam ingenii ex sanguine vim, siue
docilitatem. Hinc etiam Hippocrates in libro de
statibus ita scripsisse videtur: Opinor inter omnia
quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam
conferre, quam sanguinem.

Vndecimum quod nō facile excandescant, præ-
cipitesque in iram ferantur, reprimunt enim san-
guinis humiditas bilis feruorem, qui ὀξύθυμος
efficit. Vnde eleganter sane flaua bilis frenata
ab Auicenna quarta, primi, capite vigesimodi-
citur.

Postremis duobus versibus non solum ex iam

dictis repetuntur quædam, sed adduntur etiam alia nonnulla.

Quorum *primum*, quidem est, quod sanguinei sint largi, hoc est, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

Secundum, quod amoribus sint dediti.

Tertium, quod hilares sint, & iucundo ac læto vultu.

Quartum, quod ridibundi. quæ quidem omnia sanguinis benignitate eueniunt.

Quintum, quod rubei sint coloris. Humor enim cuti colorem adfert, quemadmodum li. i. aphor. commentar. 2. Galenus adserit. Et Auicenna 2. 1. doct. 3. capite 7. Color, inquit, rubeus sanguinis multitudinem significat. Quod intelligendum maxime de colore, qui ex rubeo & albo cum iucundo quodam nitore commixtus sit: & nõ qualis in facie eorum visitur, qui fortia potant vina, & in cibo salis atque acribus vtuntur speciebus, nempe rubeus fuscedine quadam permixtus, hic enim lepram portendit.

Sextum, quod cantionibus & musicis delectentur harmoniis: quippe quæ & ipsa (autore Theophilo Citharædo apud Athenæum libr. 14. δεῖπνο) perinde atque sanguis temperati-or, ἀνθεῖαι, id est, bonos ac candidos mores pariant. Μεγας γὼ Ἰσοσυρις ἐστὶ ἡ βέλεια ὁ ἡμερικὴ ἀπασὶ τοῖς μαθηταῖς παιδευοῖσιν. καὶ γὼ ἴθι παιδευεῖ, ἡ τὸς Ἰυμοειδῆς τοῖς γυάμοις δαφόρες ἡγορεῖται.

Septimum, quod sunt corpulenti.

Octauum, quod sint audaces: idq; ob sanguinis caliditatem.

Nonum, quod sint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris sanguinei, qui est dulcis, mitis & benignus.

DE TEMPERATURA CHOLERICA, siue biliosa.

CAPVT LXXXIX.

Est humor cholera, qui competit impetiosis, hoc genus est hominum cupiens, praecellere cunctis, Hinc leuiter discunt, multum comedunt, cito crescunt, Inde et magnanimit sunt, largi, summa petentes, Hinc furus, fallax, irascens, prodigiu, audax, Astutus, gracilis, siccus, croceiq; coloris.

Biliosae temperaturae notae hoc in loco traduntur.

Ac prima quidem, quod biliosi siue cholericus, quos *χολώδεις* Graeci vocant, prompti admodum sint ad operationes: sed impetu animi potius quam cogitatione faciant omnia. Igneum enim habet colorem, qui impetum & agilitatem ad motiones praestat. Hinc 2. 2. doct. 3. cap. 3. ita fere ab Auicenna scribitur: Cum operationes plene ac perfecte naturali cursu procedunt, temperatura & qualitate indicant: cum vero ad superfluos mutantur motus, caliditatis exuperantia significatur.

Secunda, quod ambitiosi sunt & honorum cupidissimi, primasque in conciliis ac confessibus expectant cathedras, adeoque praeferi omnibus velint: perinde atque ignis ipse, qui sine pondere semper euolat, excelsaque locum sibi quarrit in arce. Exuperans enim ille calor animos ad insolentiam plerumque & arrogantiam excitat atque inflammatur.

Tertia, quod celeris sint mentis ingenique & facile discant, ob calidum nimirum & subtilem cerebri substantiam, qua formas cito ac facile suscipit. Hinc non temere mentis acumen & prudentiam à bilioso humore proficisci, commentar. 46. de natura humana, Galenus tradidit. Lege plura de hoc apud eundem. capite duodecimo, artis medicinalis, & Auicennam loco aliquoties iam citato.

Quarta, quod edaces sint & multivori; tum enim fortiores habeat calorem concoquentem, tum ipsis etiam plus per omnem cutem digeritur, & in ambientem aerem euacuatur, quam aliis corporibus.

Quinta, quod cito adolescant, & corporis incrementum consequantur, validissimum enim habent calorem innatum; hic vero omnes actiones naturales adauget, ergo & eam, qua corpus ad summum incrementum (*ἀκμὴ* Græci vocant) perducitur. Galenus commentar. 14. aphorism. libro 1. & libro 5. capite 8. de simplic. medic. facultat.

Sexta, quod magnanimi sint illataq; iniurias iniquo animo ferentes à se propulsare statim conentur, idq; maxime ob caliditatis exuperantiã. Parum enim ab vnaquaque re pati posse; caliditatem significat, inquit Auicenna.

Septima, quod largi, benefici ac liberales sint, præsertim in eos à quibus honores se consecuturos sperant.

Octava, quod summa petant, id est ad summos semper dignitatum ac honorum gradus affectet viam.

Nona, quod sint hisuti: calida enim & sicca

Intemperies, sicut Galenus lib. 2. cap. 10. de temperat. testatur, hirsura est, verum ea in summo, quippe per omnem cutem diffusatur semper aliquid à calido, quod secum etiam interim humoris nonnihil ad cutem adfert, unde pili generentur. Quomodo autem hæc generatio fiat, copiose admodum ibidem docet.

Decimum, quod versuti, fallaces, & deceptores sint.

Vndecima, quod præcipites sint in iram, acerbè nonnunquam vehementerq; excandescant & irascantur, ob animosam nimirum facultatis vehementiam, magnum caliditatis excessum facilè bilis commotionem, & caloris in corde feruorem: Lege Galenum cap. 29, & 3. artis medicinalis, lib. 2. cap. 16. de sanitat. tuend. & in li. de causis morborum cap. 2.

Duodecima, quod sint prodigi, in eos potissimè, à quibus se ad summos dignitatum gradus promotum iri sperant.

Decimatertia, quod audaces, fortes, ac animosi sint: Plurimum enim in corde caloris habent. Galeno libro secundo, capit. 12. de temperamento, teste.

Decimaquarta, quod sint astuti, & hoc sane ob fluxu bilis tum caliditatem, tum mobilitatem.

Decimaquinta, quod graciles, id est, macilentæ ac raræ sint corpulentæ, ob exuperantem nimirum & immodice diffusantem caliditatem. Hinc magna ex parte graciles sunt biliosi. Galen. comment. 6. libr. 4. aphor.

Decimasexta, quod sicci sint, id est, macri eadè ratione.

Decima septima, quod crocei sint coloris, id est, pallidi aut flauī. Certissima enim succi animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus sicubi albius solito est effectum, pituitosum abundare succum indicat: sicubi pallidius aut flauius, biliosum: ita sicubi ad rubicundius quam pro natura est mutatum, sanguinis abundantiam subesse significat: sicubi ad nigrius, nigram redū dare bilem ostendit. Ita Galenus libro 4. ca. 7. de sanitate tuenda. Lege eundem commentar. 2. lib. 1. aphorism.

DE TEMPERATURA PHLEGMATICA, siue pituitosa.

CAPVT XC.

Phlegma dabit vires modicas, latorq; breueq;.

Phlegma facit pingues, sanguis reddit meuiocres, Omnia non studio tradunt, sed corpora somno.

Sensus hebes, tardus motus, pigrum somnus,

Hic somnolentus, piger & spūto crebriore.

Est hanc sensus hebes, pinguis facie color albus.

Hic recensentur notæ temperatura phlegmaticæ.

Prima, quod phlegmatici viribus sint infirmis ac inualidis: cum enim phlegma frigidissimum ac humidissimum sit omnium quæ in animali habentur, mobilitatem caloris innati, & quæ inde oriuntur facultates omnes magna ex parte obtundit ac debilitat, & occasione quidem frigiditatis torpidum pigrumque corpus ad naturæ actiones omnes reddit: humiditatis vero ratione nervos omnes relaxat languidosque facit: quo fit vt phlegmatici, in quibus hic humor

mor præualet, in omnibus motibus voluntariis pigrissima sentiant.

Secunda, quod sint lati, sed breuioris staturæ: ob debilitatem enim caloris innati corpus in longum extendi non potest: porrigitur ergo & in latitudinem protenditur.

Tertia, quod pingues sint & obesi, nimirum ob frigiditatem & humiditatem. Adeps enim vel pinguedo superflua frigiditatis & humiditatis excessum significat, & temperaturam corporis phlegmaticam. Quicquid enim in sanguine pingue, leue & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus seruatur. Cum porro id venæ extra se transfuserint, ubi in frigidas particulas incidit, quod genus membrana sunt, in iis concrefcit, & in adipem siue pinguedinem conuertitur. Galenus libro 2. capite 9. de tempera. Sequitur deinde, sanguineos esse staturæ mediocri: quicunque enim corporum habitus & temperati natura sunt, & mediocri exercitatione vtuntur, hos necesse est esse: id vero eã, mediocri omnino corporis habitu.

Quarta, quod ad ocia, quam studia propensiores sint: instrumentis nimirum veluti torpentibus ob frigiditatem, Galenus libr. 3. de sympt. causis, capite 3.

Quinta, quod sint somnolenti, idque ob multam cerebri humiditatem & frigiditatem. Frigiditas tamen minorem viam ad præcreandum somnum, quam humiditas obtinet. Galen. cap. 22. artis medicinalis.

Sexta, quod tardi ac hebetis sint ingenij: quemadmodum enim metis celeritas, *ὀργή* *ὀργή*

Græcis dicta, & discendi facilitas, quam *Simplicius* idem vocant, à caliditate & siccitate, ita eorundem heberudo ac tarditas à contrariis, nempe à frigiditate & humiditate exordium suscipiunt, Galenus capite duodecimo, 16. 18. & 22. artis medicinalis.

Septima, quod tardi sint motus: & hoc frigiditatis ac humiditatis ratione: frigidi enim proprium est non mouere: humidi vero, relaxare.

Octava, quod sint pigri.

Nona, quod sint somniculosiores: quorum omnium causæ ex iam dictis satis constant.

Postremis duobus versibus reperiuntur notæ prædictæ cum quibusdam aliis.

Prima, quod sint somnolenti.

Secunda, pigri ac tardi sint ad quamlibet operationem.

Tertia, quod multi spuri: frigiditas enim improbe concoquit ac digerit: proinde multa in corpore excrementa relinquunt.

Quarta, quod sensibus minime vigeant. Galenus cap. 22. artis medicæ.

Quinta, quod sint pingues.

Sexta, quod album habeant faciei colorem, de quo satis in præcedenti capite, nempe 29.

DE TEMPERATURA

Melancholica.

CAPVT XCI.

Restat adhuc tristis cholera suspirans a nigrae
 Quæ reddat prauos, pertristis, pauca loquentes.
 Hi virgines studium, non mens est eorum somno,
 Seruant propositum, sibi nunc præcipuum.

Inui

*Inuidus & tristis, cupidus, dextrag, tenax,
Non expert fraudis timidus, intus calorib.*

Signa melancholicæ temperaturæ hæc in locis referuntur.

Ac primum quidem, quod melancholici sint prauis, hoc est malis, feris ac perditis moribus, ut qui eo inestitiz facile inducantur, ut mortem desiderant, iugularique se optent: & odio prosequantur omnes quotquot viderint. Galenus lib. 3. de loc. affect. c. 7.

Secundum, quod tristes admodum sint, infidiasque sibi tendi in omni vita suspicentur: ob turbidos nimirum & tenebricosos qui ex melancholico humore procreantur spiritus. Quam admodum enim puri ac tenues spiritus lætitiæ, ita contrario turbulenti ac crassi tristitiæ contrahunt.

Tertium, quod taciturni sint, & paucorum verborum: ut enim caliditas garrulitatem, sic frigiditas taciturnitatem & silentium generat.

Quarum, quod ad bonarum artium studia apti, habiles atque accommodati sint: propter similitudines nimirum & secreta quæ fere petunt loca. Nam, ut libro secundo, epistol. vltima, Horatius ait:

Scriptorum cherus omnis amat nemus, & fugit vrbes.

Eandem sententiam sic extulit Ouidius lib. 3. eleg. 1. Tristium.

Carmina sacrum scribentib & otia quarunt.

Hinc est quod Hippocrates de Democrito Alexander ad Philopœmenem ita scriptum reliquit: Non insaniam, sed quandam excellentem mentis sanitatem vir illic declarat, dum neque liberorum,

rorum neque vxoris, neque cognatorum, neque rei familiaris, neque omnino alicuius curam gerit, sed & diu & noctu apud seipsum consistit, & priuatim vitam degit, plerumque in antris & solitudinibus, aut sub arborum vmbriis, aut in molibus herbis, aut apud frequentia aquarum fluenta, Contingunt igitur talia plerumque atra bile percitis. Faciturni enim aliquando sunt, & solitarii ac deserti amantes, & rerum familiarium conspectum auersantur, alienum putantes. Nec vero disti- nile vero est, etiam his qui circa disciplinas versantur, ab vna erga sapientiam adfectione alias curas exclusas esse. *Legge Aristotelem problemate 1. sect. 30. Ciceronem lib. 1. Tusculan. quaest. & Quintilianum li. 10. capite 3.*

Quintum, quod breuibus admodum minimeque profundis pertententur somnis. Nam ad formnum creandam calidum adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedite potest, indeque ad caput vapores surriguntur, à quibus subinde somnus inducitur. Quod si deest, exiguusque humor aut concoctus difficilis inest, somnus non oritur. Qua de causa post cibum somnolentissimi fieri ob calorem solemus. Melancholicos vero & vehementer astuantes insomnia tenent: illos, quia refrigeratus humor penitus est: hos, quia nullus est, aut certe minimus. Horribilia etiam visa melancholicis per quietem obiciuntur, quibus maturius è somno excitantur. Galenus libro primo, capite octauo, de symptom. cau. Et Calius Rhodiginus lib. 16. cap. 6. & 37. lect. antiq.

Sextum, quod constantes ac stabiles admodum.

¶ dum sint in rebus gerendis, a gerrimeque dimo-
 ueantur ab eo, quod menti semel haeserit, adeo
 que difficulter etiam, si quando offendantur, in
 veterem gratiam restitui possint. Et hoc certe
 facitatis occasione, quæ non finit propositum,
 facile immutari.

Septimum quod nil sibi tutum fore putent, eo-
 que semper timeant. Hinc est quod Galenus lib.
 2. capite 7. de sympt. causis ita scriptum reliquit:
 Illud quod ab Hippocrate perhibetur, omni-
 bus melancholiz speciebus commune esse vide-
 tur. Si timor & mœstitia multo tempore du-
 rant, melancholicum eiusmodi symptoma est.
 Sunt enim omnes sine causa mœsti: nec si roges
 quamobrem mœreant, reddere causam possint.
 Timent autem eorum nonnulli tum mortem,
 tum alia, quæ minime sunt timenda. Nec des-
 sunt & qui mori vehementer expetant. Cate-
 rum quod ex atra bile, cum principium rationa-
 lis animæ occupauit, timor mœrorque, ac mor-
 tis expectatio accidant, nihil mirum. Siquidem
 etiam eorum, quæ extra corpus sunt, nihil vides-
 mus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Er-
 go cum tenebræ rationalis animæ parti sunt cir-
 cumfusæ, necesse est hominem timere: vt qui
 semper vna cum corpore suo timoris causam cir-
 cumferat. Quod enim nobis extrinsecus sit, ali-
 tissimis tenebris circumdatum nobis aerem ad
 tempus aliquod occupantibus, id melancholiz
 vitio laborantibus ab interno & ipso corpore
 contingit, scilicet vel ipsa nigra bile cerebrum
 occupante: vel aliqua melancholici halitus ex-
 halatione, veluti in morbo quem flatuosum &
 hypochondriacum vocant. Idem libro tertio, ca-

*Lib. 6. apho-
 rism. Apho-
 ris. 23.*

pite septimo, de locis affectis iam citatam sententiam his fere repetit verbis: Differunt autem inter se melancholici. Nam omnes timent, moerent, vitam damnant, odio habent homines, sed non omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipsum nonnullis melancholice caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiam alieno admodum atque extraneo videbis animo: utpote, qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, metum & moeritiam, Moeritia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes quotquot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: terrentur quoque ut in tenebris pueri, atque ex adultis indocti. Sane quemadmodum externa tenebræ omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum vel edocti fuerint: sic atræ bilis color, mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso est, & humores & omnino corporis temperamentum animæ actiones variare posse. Postremis duobus versibus repetuntur quedam ex iam dictis, & adduntur nonnulla alia.

Primum, quod sint inuidi: Est enim inuidia tristitiæ species.

Secundum, quod tristes:

Tertium, quod auari.

Quartum, quod tenaces:

Quintum, quod fraudulentus.

Sextum, quod valde timidi.

Septimum, quod lutei, id est, terreæ sæe fuscæ coloris sint. Coler enim pure fuscus, qui viridi

tati propinquus est, melancholiz dominium ostendit, teste Rhaze libro secundo, capite primo ad Almanforem.

DE COLORIBVS:

CAPVT XCII.

H sunt humores, qui præstant cuiq; colores.
 Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus,
 Sanguine fit rubeus, cholera rubea quoq; rufus.

INDICIA REDVNDANTIS
sanguinis.

*Si peccet sanguis, facies rubet, extat ocellus,
 Instantur gena, corpus nimiumq; grauatur,
 Est pulsusq; frequens, plenus, mollis, dolor ingens,
 Imprimis frontis, fit constipatio ventris,
 Siccag, lingua, siccis, sunt somnia plena rubore,
 Dulcor adest sputi, sunt acris dulcia quaq;.*

Hic cuiusque temperatura ex coloribus indicia præscribuntur. Phlegmatici enim coloris sunt albi: biliosi, pallidi siue flau: sanguinei, rubri: melancholici vero fusc: Est autem color fuscus proprie, Galenolibro 14. capite 9. Therapeu. method. tçste, inter rubrum & nigrum medius. Sed de his omnibus in præcedentibus satis iam dictum est.

Secundo loco tredecim traduntur notæ redundantis sanguinis.

Prima, rubor faciei: ob ascensum enim sanguinis omnia quæ circa caput sunt, rubicundiora apparent.

Secunda, oculorum prominentia: calor namque

que exuberantis sanguinis ipsos dilatat, ac flatu distendit.

Tertia, genarum inflatio: cuius eadem est ratio.

Quarta, vniuersi corporis cum distentione grauitas: Natura enim cum contentos humores moderari nequeat, corpusque multitudine grauatatum sustinere minus valeat, supplanatur ac deiicitur.

Quinta, pulsus creber, propter caliditatemque sanguinis multitudinem sequitur.

Sexta, pulsus plenus: ob calidorum & humidorum vaporum copiam.

Septima, pulsus mollis: nimia enim sanguinis exuperantia arteria emolliuntur.

Octaua, dolor capitis, & maxime quidem circa frontem, ob sanguinis in plexu reticulari, vt quis busdam placet, augmentum.

Nona, ventris constipatio: nimia enim caliditate faeces exiccantur & indurantur.

Decima, siccitas linguæ ob eandem causam.

Undecima, vehementia sitis: orificium enim stomachi præ nimia caliditate exiccatur.

Duodecima, somnia plena rubore: Nam que in somniis visuntur agique putantur, magna ex parte corporis affectionem humorum que naturam, plenitudinem, defectum ac qualitatem testantur. Nam qui ægre se moueri putant, aut graua onera portare, aut in ea re impediri, quam se efficere somniant, animalem facultatem ex plenitudine aut crassitie, aut viscositate humorum deprauante habere coniciendum est. Contra qui se vel volare, vel currere ocysissime credunt, humores paucos eosque minimeque

excrementitios habere verisimile est. Et qui nocturnas Veneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eundem modum, qui in locis foetentibus, sordidis ac immundis se volutari putant, illos in corpore materiam putrem corruptamq; ac grauiter olentem habere suspicio est: quemadmodum contra qui in locis odoris se esse autumant, materiam probam suauiterq; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc a flaua bile infestari: cui vero fumus aut caligo aut profunda tenebræ, ab atra bile. Imbres autem frigidum humorē abundare testantur: nix vero & glacies, & grando, frigidam pituitam. Gallorum gallinaceorum cristas habere, aut rufa quadam, sanguinem exuperare. Lustatorem qui sibi visus fuit in sanguinis solio stare, & vix supereminere, multo sanguine abundare Galeus coniecit, & euacuatione opus habere. Hæc fere Galenus commentarij. in libro primo epidem. aphorism. 1. & in libello de dignotione ex insomnijs. Lege & Rhazen libro secundo, capite vigesimo quarto, ad Almanforem, & Auenennam secunda primi, doctrin. tertia, capite septimo.

Decimatertia, dulcedo sputi: propter sanguinis dulcedinem. Rhazes libro secundo, capite 20. ad Almanforem.

INDICIA EXUPERANTIS Cholera, siue flaua bilis.

*Accusat choleram dextra color aspera lingua,
Tinnitus, v. mitusq; frequens, vigilantia multa,
Mula sitis pinguis, egestio, tormina ventris,
Pulsus si, morsus cordis languescit crebris.*

*Pulsus adest gracilis, durus, veloxque calefcens.
Aret, amarescitq; incendia somnia fingit.*

I lege de his omnibus Rhazem, lib. 2. cap. 1.
ad Almanforem, & Auicennam 2. 1. doct. 3. ca-
pite 7.

INDICIA REDVNDAN-
tis phlegmatis.

*Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,
Os facit inspidum, fastidia crebra, saluas.
Costarum, stomachi simul occipitiūque dolores.
Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoq; inanis.
Præcedit fallax phantasmata somnia aquosa.*

Rhazes lib. 2. cap. 23. ad Almanforem, & Aui-
cenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

INDICIA ABVNDANTIS
Melancholiz.

*Humorum plenus dum sax in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus tenuiq; urina.
Solicitude, timor, tristitia, somnia tetra.
Acæ sunt ructus, sapor & sputaminis idem.
Leuag; præcipue tinnit vel sibilat auris.*

Rhazes lib. 2. cap. 22. Ad Almanforem & Aui-
cenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

DE PHLEBOTOMIA, A G
primo quidem de ætate phle-
botomia.

CAPVT XCIII.

Denus septenus vix phlebotomon petit annuo.
Spiritus uberiorq; exit per phlebotomiam.

Spiris

Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
 Humorūq; cibo damnū lente reparatur.
 Lumina clarificat, syncerat phlebotomia
 Mentes & cerebrum, calidas facit esse medullas.
 Viscera purgabit, stomachum ventremq; coercoet,
 Puros dat sensus, dat semnum, tadia tollit.
 Auditus vocem; vires produci & auget.

De venæ sectione, quam Φλεβοτομία Græci
 vocant, iam agitur: Ac primo quidem huic rei
 accommodata ostenditur ætas, annus nimirum
 decimus septimus, vel vt aliis placet, decimus-
 quartus. Pueris namque vsque ad quartum de-
 cimum ætatis annum sanguis mittendus non
 est: carnem enim habent teneram & facile per-
 spirabilens. Quod Galenus libro nono, capite
 decimoseptimo, method. medend. his testatur
 verbis: Puerorum, inquit, substantia omnium
 facillime digeritur ac dissipatur, propterea quod
 est omnium humidissima: & nulla frigidior.
 hoc est, omnium minima frigida. Quo minus
 vacuanis præsidii eget, cum habeat ex se ipsa,
 vnde naturaliter vacuetur. Idem etiam libro 11.
 capite 14. eiusdem operis de synochō loquens
 confirmat. Si in puerum incidat, qui quartum
 decimum annum hætenus non attigit, mittit il-
 li sanguis non debet, propterea quod tantis
 lis, cum præsertim calidi ac humidus sint, pluri-
 mum corporis substantiæ quotidie defluat ac di-
 geratur. Ita quod ex incidenda vena molien-
 dum nobis fuerat, id vltro nobis ex curandi cor-
 poris natura præstat. Quanquam Auenzoarus
 memoriæ dederit, se filio trimo venam disseca-
 isse, atq; hunc à morte tali remedio liberasse.
 Quod si corpus decimumquartum annum ex-
 cello.

Auerb lib.
 7. cap. 3. col-
 lectan.

cesserit, æstimandum est, qualisnam eius natura sit, num gracilis, spissa, dura, & copiosi sanguinis, an contra. Atque ita in priore missionem sanguinis adhibebis: in secunda, nequaquam. Senibus quoq; post septuagesimum annum, si multi sanguinis fuerint, viresque robustas habuerint, ac morbus ita iubeat, venam secabis. Quod si in hac ætate constitutis, vires parum validæ sunt, & sanguine non admodum abundant, in totum ab huiusmodi euacuatione arcendi sunt. In his enim cum, Galeno libro quarto, capite decimo, de sanitate tuend teste, sanguis bonus exiguus sit, crudi vero humores plurimi, incisa vena bonum sanguinem emittit: malum vero qui in primis maxime venis circa iecur, & quod mesenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus.

Secundo loco vnicum innuitur ex phlebotomia incommodum: nempe quod vberior per ipsam exhalet spiritus. Quod certe Galenus in libello de scarificatione his ostendit verbis: Venam incidere sæpe in anno, minime commodum puto. Nam vna cum multo sanguine vitalis spiritus excernitur. Hoc autem frequentius consumpto, & tota corporis moles perfrigeratur, & omnia animalia opera peius sunt. Frequentior igitur venæ sectio maturam senectam, & hanc morbis grauioribus obnoxiam reddit: cuiusmodi sunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralysis & apoplexia. Impensius enim refrigerato natiuo calore, humidoq; primigenio imminuto viscera languescunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum causa fit atq; origo.

Tertio versu traditur remedium reparando.

zum spirituum, potus nimirum vini. Hoc enim ex omnib. celeriter ac subito nutrientibus, veluti supra capite 8. & 11. ostendimus, principem obtinet locum. Quin ex cibo quoque, vt quarto docetur versu, spiritus recuperantur: sed lente, hoc est, tardius. Vbi sciendum cum primis, quod exhibendus sit à venæ sectione eibus concocti facilis, optimi succi, ac plurimi nutrimenti, velut oua sobilia, & eiusmodi. Eo moderatius tamen, vt libro septimo, capite vigesimo primo, ad Almansorem Rhazes præcipit, primo ac secundo die vtendum est: quippe concoctoria facultas, sanguinis educatione debilis, multum superare cibum nequit. Hinc Isaacus in diatis ita ferme scriptum reliquit: Cibus ipsis minuendus, sed potus augendus, respectu nimirum cibi, & non consuetudinis: imo vero quam ante phlebotomiam minus bibendum est, quod virtus concoctrix debilior adhuc sit, quam vt copiam eius ferat.

Quarto demum loco vndecim moderata atque tempestiua phlebotomia enumerantur commoda.

Primum, quod visus aciem roboret, clarioresq; reddat: imminutis enim & detractis per phlebotomiam humoribus, quorum effumatione oculorum claritas obscurabatur, visus necessario roboratur ac reficitur.

Secundum, quod cerebrum expurget, integritatem menti restituat, & ingenii excitet aciem, idq; consimilem omnino ob causam.

Tertium, quod medullas excalfaciat: superfluas namq; humiditates, quarum confluxu inrigidabantur, absunit.

Quartum, quod viscera, id est, interiora expurget: leuata namq; quæ corpus nostrum regit natura exonerataq; sanguine, quo velut sarcina premebatur, haud a gre crados in interioribus detestatos humores concoquit & euincit.

Quintum, quod vomitus & alui profluua cohibeat: humores enim ab interioribus ad externas reuellit partes. Hinc ab Auicenna quarta & capite vigesimo, ita scriptum est: Phlebotomia, propterea quod ad diuersa trahit, naturam secundum plurimum retinet. Vbi tamen silentio prætereundum non est, quod in alui profluuiio cubiti vena incidenda veniat: vt quæ citissime conspicuam nonnunquam adferat vtilitatem: quod si contra feces, nempe in pede, nihil omnino profuerit. Accidit tamen aliquando, vt alius venæ sectione fluida magis fiat, idq; duobus maxime modis: Vno quidem, quod natura onere per phlebotomiam sublato virtus roboretur, adeoque alias haud raro incitet euacuationes: Altero vero, quando alui profluuium oritur ex retractoris facultatis imbecillitate. Ea enim venæ sectione augetur: quo fit, vt venter magis proriterur.

Sextum, quod sensus efficiat puriores: euaporationem enim ad caput, vnde sensus turbantur, imminuit.

Septimum, quod immodicis conferat vigiliis: si quidem humorum exuperantiam, vnde acres subinde atq; diuersi fursum feruntur fumi, qui somnum impediunt, euacuat.

Octauum, quod tedia, id est, nimiam corporis grauitatem segnitiemque, siue lassitudinem tollat: leuat namque quæ corpus nostrum regit natura in

turam, exoneratq; humorum multitudine, quibus velut onere quodam grauissimo premebatur. Melancholia quoq; quæ præcipua quædam tædiorum ac grauitatum causa exiit atque origo, vna cum sanguine educitur: quippe fax eius est & sedimentum.

Nonum, quod audiendi difficultatem corrigit: imminuit enim redundantiam humorum, vnde crassi ac flatuosi fursum euecti spiritus auditorii os obturant meatus.

Decimum, quod voci conferat: subtrahit namque superfluas humiditates, quibus vocalis arteria immodice irrigata rauca edebat voces.

Vndecimum, quod vires reficiat augeatque: siquidem corpora humorum exoneratæ multitudine vires recreantur & augentur.

QUIBUS MENSIBVS
conueniat, quibusve noceat
Phlebotomia.

CAPVT XCIV.

Tres insunt isti, *Maius, September, Aprilis.*

Ei sunt Lunares, sunt velut Hydra dies.

Prima dies primi, postremaq; posteriorum,

Nec sanguis viniui, nec carniui anseris uti.

Sic sentium atq; iuuenta licet, si sanguis abundat,

Omni mense probe confert inciso vena.

Hi sunt tres menses, Maius, September, Aprilis,

In quibus emittuas, vt longo tempore viuas.

Tria hoc in loco traduntur. Ac primum quidem, quod tres menses sunt lunares, nempe *Maius, Aprilis, & September*, ipsisque dies quidam insunt, quibus venam incidere nefas habeatur:

Maii

Mali scilicet primus, & reliquorum trigessimus. Id vero vulgo quidem ita creditur, cum reuera fictum atq; à veritate alienum sit. Siquidem & his ipsis diebus, modo constellatio non deterreat, venam secate nihil impedit. Vanum item ac errore plenum est, & quod de anferunt, esu subiungitur, magisq; fascinationi tribuendum, vel tractum forte à Iudeorum consuetudine esse existimandum.

Secundum, quod senibus æque atque iuuenibus singulo quoque mense, modo in venis sanguis abundet, ac morbus ita iubeat, sanguinem subitahere fas sit: vt in quibus non facile digeratur dissipeturq; substantia, & boni sanguinis adsit copia.

Tertium, quod phlebotomia pro conseruanda sanitate administranda sit in aliquo horum trium mensium: in Aprili scilicet, aut Maio, aut Septembri: differenter tamen. In Aprili enim ac Maio, iecoraria incidenda venit, ob exundantem nimirum sanguinis copiam: est enim tempus verum. In Septembri vero lienaris: siquidem per id tempus, cum sit autumnale, atra bilis nonnullis plus cæteris colligitur.

DE IMPEDIMENTIS phlebotomix.

CAPVT XCV.

Frigida natura, & frizgens regio, dolor ingens.
Balnea post coctum, minor ætas, atq; sen. lu.
Mortuus prelixus, potus, repletio & esia,
Si fragilis, vel subtilis sensus stomachi sit,
Et fastidii tibi non sunt phlebotomandi.

Duodecim hic recensentur impedimēta phlebotomiæ.

Primum, frigida hominis natura: quippe qua venæ sectione augeatur. Fundamentum enim caloris innati, sanguis est: hoc igitur per phlebotomiam imminato & calorem innatum imminui totumq; corpus grauius refrigerari necesse est Galen. capite sexto de curand. rat. per sang. missionem.

Secundum, regio impense frigida: Hæc enim largam vacationem, qualis phlebotomia est, haud sustinet: quod corpus detracto cum sanguine natiuo calore satis antea refrigeratum magis subinde refrigeret. Præterea nec calida nimis regio venæ sectionem tolerat: quod sua caliditate vires dissoluat ac humores discutiat. Tæpus etiam anni mittendo sanguine expendendum, num scilicet calidum sit, aut frigidum. In frigido enim tempore corpus refrigeratur: id eoque sanguinis missionem impedit. Quid enim attinet corpus antea abunde satis refrigeratum sanguinis detractione magis refrigerare? In calido tempore improbe vacuati syncope & resolutione intereunt: quippe calor ambientis è corpore foras euocatum spiritum digerit, reficcatq; corporis habitum & imbecilliolem reddit. Quocirca tum omnino à sanguinis missione abstinendum erit. Quod Galenus libro vndecimo, capite 4. method. medend. his verbis confirmat: Et omnino quidem non mirres in tempore æstatis, & regione æstuosa, & coeli statu calido ac sicco. Proinde eadem est temporis, quæ regionis, conditio.

Tertium, dolor ingens, sub quo & nimia corporis

poris inflammatio comprehenditur. In his enim
 secta vena multa seditionem & agitationem in
 humoribus excitat: phlebotomia nimirum at-
 trahente ac vacuante humores, dolore vero at-
 que inflammatione contrahentibus, adque se-
 rapientibus. Siquidem dolor omnis & calor at-
 trahunt influxumq; humorum efficiunt: quo fit
 vt inflammatio augeatur, & natura magis debi-
 litetur. Et hoc quidem, vbi temperatior & arti-
 ficialis fuerit phlebotomia. Si vero acernatim,
 vel ad animi deliquium vsque fiat, in praedictis
 casibus plurimum adfert emolumentum. Quip-
 pe hoc praesidio feruentis sanguinis copia in ma-
 ximis inflammationibus educitur, & laborans
 phlegmore pars refrigeratur. In vehementis-
 simis autem doloribus ideo sanguinis missio
 confert, quod sanguinis confluxum, dolorem
 rescindendo, inhibet. Accedit quod excretor-
 ria facultas causam dolorem excitantem eli-
 cere properans phlegmonem interdum excitet.
 Quum enim primis suis conatibus nihil profe-
 cit, vehementius aggressa quod infestat expel-
 lere sanguinis aliquid ex superpositis partibus
 in afflictam simul exprimit, vt copiose libro 23.
 methodi medend. capite tercio Galenus ostendit.
 Quapropter ne id accidat, sanguinem mit-
 tere expedit. Et haec fuit intentio Galeni com-
 mentar. 23. libro 1. aphorif. vbi sic scriptum reli-
 quit: In ardentissimis febribus si vsque ad animi
 defectionem sanguis mittatur, statim totius
 corporis habitus refrigeratur & febris extingui-
 ent. In maximis vero doloribus nullam maius
 noui remedium, quam vsque ad animi defeccio-
 nem euacuare. Lege plura apud eundem libr. o.

Methodi meden. capite 4. & in libro de curan-
rat per sanguin missionem capit. 11. & Leonhar-
dum Fuchium libro 2. Sect 5. capite 4. & 6. Infit.
medic.

Quartum, Balneum, & maxime quidem *δια-
φορητικόν*, id est, resolutiuum. Hoc enim cum
Galeno in libro de vtilitate respirationis, capi-
te septimo teste, spiritus ex toto corpore eua-
cuet, adeoq; vires debilitet, phlebotomiam im-
pedit. Nam plurimum & repente euacuare peri-
culosum est, inquit Hippocrat. libro secundo a-
phorism. 51.

Quintum, coitus: post quem prohibetur inci-
sio venæ, quod is corpus iam plus æquo excalfe-
cerit, vires deiecerit ac debilitarit. Porro quo-
nam modo Venere vires dissoluantur, diser-
te admodum Galenus libro 1. de semine, capite 25.
his demonstrat verbis: Circa tempus, inquit,
concubitus testes ex venis seminarium humo-
rem, quantum eius in ipsis continetur, trahunt.
Est autem modicus hic, & ad rosis similitudi-
nem sanguini ammixtus: huiusmodi autem illæ
opus habent. Violenter igitur eo per testiculos,
vtpote potentiore facultate præditos, quam ve-
næ detractæ, venæ ipsæ rursus à supra positis re-
uellunt: hæ vero rursus ab his quæ deinceps sitæ
sunt, deinde hæ rursus à vicinis, atque hoc fieri
non cessat, donec ad omnem corporis particu-
lam transumptio perueniat, adeo vt omnes to-
tius animalis partes proprio alimento euacuen-
tur. Recellit enim semper id quod perfecte est
euacuatum, ab eo quod plus habet velut violen-
ter eripiens. Hoc igitur quum semper fiat, & o-
mnia velut in choro inter se mutuo participan-
tan-

tantum sane omnia vasa, ac partes totius animalis euacuari necesse est, donec fortissima ex omnibus pars depleatur. Neq; vero solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri continget hoc tempore, sed etiam spiritum vitalem. Nam & hic ex arteriis vna cum seminali humiditate euacuatur. Quare nihil mirum est, immoderato coitu videntes imbecilliores reddi, à toto corpore vtroq; syncerissimo ablati, accedente insuper voluptate, quæ ipsa per se sufficiens est vitalem firmitatem dissoluere, adeo vt iam quosdam ex nimia voluptate ac incunditate mortuos esse constet. Quæ omnia Marsilius Ficinus libro primo de sanitate tuenda, capite septimo, his etiam confirmat verbis: Venerens, inquit, coitus si vel paululum vires excesserit, subito exhaurit spiritus, præsertim subtiliores, cerebrumq; debilitat, labefactat stomachum atque præcordia, quò malo nihil ingenio aduersus esse potest. Curnam Hippocrates coitum comitiali morbo similem iudicauit? nisi quia mentem, quæ sacra est, percellit, tantumq; obest, vt Auicenna in libro de animalibus dixerit: Si quid spermatis supra quam natura toleret, coitu profluat, obesse magis, quam si quædragies tantundem sanguinis emanarit, vt non iniuria prisce Musæ atq; Mineruam virgines esse voluerint. Plura de hoc lege apud Galenum, capite octuagesimo sexto artis medicinalis, Pauli Aeginetæ libro primo, capite trigésimo quinto, & Aetium lib. 3. c. 3.

Sextum, atas, vel maior vel minor, quam phlebotomia requirit: qualis est infantia, & senectus. Horum omnium meminit Auicenna 4. 1. c. 20.

te 20. in hunc ferme modum scribens: Cauere debes à venę sectione in complexione vehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris, & post balneum resolutiuum, & post coitum, & in ætate quæ est minor 14 annis, quanto plus poteris, & in ætate senum, quanto magis poteris: nisi in figura confusus fueris, & in soliditate musculorum & venarum amplitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos namque ex adolescentibus & senibus phlebotomare audebis. Adolescentes tamen secundum ordinem ad phlebotomandum paulatim prouehere debes cum pauca mitigatione.

Septimum, morbus prolixus: virtus enim temporis tracta exoluta non tolerat venę sectionem, vt quæ à morbo plus satis iam debilitata phlebotomia facile exhauriretur. Galenus de curant. per sang. miss. capite 20 Idem Auicenna etiam loco citato confirmat: In corporibus, iniquiens, quæ prolixas perpessa sunt ægitudines, abstinendum à venę sectione, nisi sanguinis affuerit corruptio, quæ ad hoc te perducatur: quoniam tunc sanguinis subtractione vteris.

Octauum, nimia potus repletio.

Nonum, largior cibi ingestio. sub qua inconcoctio siue cruditas etiam comprehenditur: causa horum omnium est, vt ex Auicenna in. doct. 6. capite 3. colligitur, quod tria sint materiam attrahentia loca scilicet inanita, membrorum caliditas, ac totius corporis habitus. Sanguis igitur affectis mitteretur, venę proprio & con-

ventriculo ac hepate concoctum est attraherent, hos vero in membra raptum non corrigeretur. Siquidem tertia concoctio, vt Galenus autor est, non emendat erratum secundę, nec secunda prima. Atque interim excrementorum copiam in corpore, ac inde tandem ægritudines prouenire necesse est. Tanto igitur tempore differenda est phlebotomia, quantum satisfacere tum ad eorū concoctionem, tum vt excrementa descendant, videbitur.

Præstiterit tamen intemperantibus vinoſisq; ac ventri gulę que deditis, vt capite sexto libri de curand. rat. per sanguin. missionem Galeno visum est, à venæ sectione in totum abstinere, vt quos neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere adiuueris. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam ocysſime colligunt: verum his ne manum quidem ad mouere tentandum est. Quorsum enim attinet apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuisse salutis? Galenus libro vndecimo, capite nono, method medend.

Decimum, fragilitas, id est, debilitas virtutis: quippe sanguine misſo virtus semper iis extremis concidit, nec postea reuocari recolligiq; potest. Galen. cap. 6. de curand. rat. per sang. miss. & li. 11. c. 14. meth. med.

Vndecimum, os ventriculi supra modum sensile: sub quo imbecillum etiam comprehenditur, & quod amara bile redundat: ob hæc enim multum in venæ sectione ante iustam euacuationem per inſitia statim animo destituuntur.

Porro os ventriculi magno sensu præditum esse ex eo maxime conicitur, inquit Auicenna

quod acria mordaciaque citra offensionem non facile trāsglutiāt. Imbecillitatem arguit deiecta cibi potusque appetentia. Amara vero bilis redundantiam, oris amaritudo nauſeaq; perſeuerantes, & bilis frequentiores vomitus ostendant. Hæ itaque indicationes à sanguinis subtractione dehortantur. Siquidem humores venæ ſectione exagitati ſic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad conſuetum locum, confluunt: ſed cum id membrum debilius iam ſit, quam vt tali humorum confluxui reſiſtat, multa omnino ex ſanguinis miſſione contrahunt mala. Et hæc vna cauſa eſt, cur multi ex ipſis animo liquantur. Bilis namque in ſtomachum reſuſa morſu ſuo cor nonnunquam ac cerebrum *eis oueruidetur*, id eſt, in conſenſum trahit, ſyncopenq; parit, quandoque vero ſubitam etiam adfert mortem. Galenus libr 9. cap. 5. method. meden. & Auicenna loco citato.

Duodecimum, nauſea: in hac enim ſi ſanguis mitteretur, venæ exhausta prauam illam ac nauſeoſam ad ſe facile attraherent materiam. Neque ob dictas ſolum cauſas, ſed ob alias etiam non paucas à phlebotomia interdum abſtineamus.

At primo quidem ob *αιποποιιδων* menſumque fluxum. Quod certe Galenus libro nono, capite quinto, method. medend. his innuere verbis voluit: Si tempore, inquit, mittendi ſanguinis menſes moueri cōrigent ſiue etiam hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu ipſe ſatis tere videbitur, qui ſolus quod requiritis, valet, natura rem omnem permittes: ſin minus, tantum ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambo-

bus perficiatur quod postulas. Nonnunquam
tamen reuulsionis etiam causa in immodicis sa-
guinis è naribus, vtero, sede aut thorace eruptio-
nibus venæ sectio citissime conspicuam adfert
utilitatem.

Deinde ob corporeæ constitutionis raritatem,
hoc est, humidam calidamque temperaturam.
Eius enim substantia celerrimè in ambientem
dissipatur, alias in halitum sensibilem, alias in
perspirationes, quæ visum fugiant, sed ratione
deprehendantur. Itaque etiam huius causa aut
prorsus venam non secabimus, aut parum detra-
hemus. Galenus libro nono, capite decimosep-
timo method. medend.

Tertio, ob lentorem ac cruditatè humorum,
hæc enim venæ sectione augentur. Vnde in diu-
ainis morbis sanguinis missione vtendum non
est, ne cruditas scilicet augeatur, virtus debili-
tetur, & morbus consque producat, vt nequa-
quam postea curari queat. Hinc præcipit Auicen-
na, vt in morbis chronicis pharmacia venæ sectio-
ni præmittatur, & non contra, licet vtraq; opus
habeant ægrotantes.

Cruditas porro humorum duabus potissimè
de causis accidere solet. Primum quidem ob age-
rauantem humorum copiam, quæ innatum ca-
lorem velut suffocando in tantum debilitat, vt
ipsum euincere postea nequeat. Et in hac phlebot-
omia vt licet, quemadmodum id ipsum Ale-
xander Trallianus libro 9. capite 2. in curatione
Anasarca his confirmat verbis: Omnium cura
sio à vacuatione incipienda est, sed Ascitis quis-
dem dicti aut Tympania à sola purgatione. Cui
autem Anasarca nomen est, ea venæ sectionem

in

interdum
nascatur
indiget,
leuat, vt h
peret, non
est, hic qu
quod etia
bus prope
sus si illa
inde vero
minibus
bo conua
phlebotom
sanguine
sanus est
frigeretur
guis igitur
eat, relin
diutinos
labores v
que corp
vires dist
vt copios
n. ad 4. l.

QV

Hæc
Vires, sicut
Delectat ne
Omnia

interdum requirit, vt quæ ex sanguine frigido nascatur. Ac frigiditatis quidem ratione illa non indiget, sed quoniam copix detractio naturam leuat, vt hæc minorem illam effectam facile superet, non alienum, sed rationi consentaneum est, hic quoque vena sectione vti. Videmus enim quod etiam ignis externus, cum à lignis viridibus propemodum extinguitur, refocillatur rursus si illa quæ ipsum suffocabant auferantur. Deinde vero ob caloris innati debilitatem, vt hominibus frigide nature, quales à diutino morbo conualescentes cum primis sunt, & senes, phlebotomia ex vfu non est. Subtracto enim sanguine, qui tomes natiui caloris ac vitæ thesaurus est, necesse est vt corpus vehementius refrigeretur, humorumq; cruditas augeatur. Sanguis igitur ipsis, vt humores concoquat & euincat, relinquendus est. Quinetiam post *χολερα*, diutinos vomitus, *διάρροια*, inedia, vigiliæ, labores vehementiores, & vno verbo, post omnia quæ corpus impensius calfaciunt exiccantque ac vires dissoluant, à venæ sectione abstinendum, vt copiose admodum docet Rhazes libro 6. cap. 11. ad Almanforem.

QVÆ CIRCA VENÆ SECTIONEM obseruanda.

CAPVT XCVI.

Hæc facienda tibi quando vis phlebotomari,
 Vel quando minus fueris vel quando minus vis,
 Vinctio, sine lauariis & potus, facta, motus,
 Debent non fragili tibi singulamente teneri.
 Quinq; in sanguinis missione obseruanda est.

se hoc loco traditur: & ex ipsis alia quidem prius quam vena tundatur, quaedam interea dum sanguis emittitur, nonnulla vero eo subtrahō.

Primum est vñctio: alias enim membrum in quo vena incidi debet, oleo irigatum fricamus, vt tepore eius sanguis reddatur fluxilis: interdū ipsi etiam *φλεβοτόμῳ* siue scalpello olei nonnihil allinimus, vt inflictum dōlorem mitiget: *Quandoque* vero & vulnere olei cuiuspiam parū illinimus, quo nimirum cicatrice tardius obducatur, humoresque in venis relicti liberius experirent, & mali sumi discutiantur.

Secundum, potus: & præcipue quidem vini. Hoc enim cum in ipsa sectione, si syncope obuenerit, rum post eam etiam ad boni sanguinis generationem spirituumque recuperationem cōuenientissime exhibetur. *Supra* cap. 8. & 10.

Tertium, lauacrum, id est, balneum: quo certe per biduum aut triduum ante & post sanguinis missionem vti conceditur, nequaquam vero eodem die. Ante quidem, in illis quos crassorum humorum copia aggrauari suspicio est: hos enim balneum incidit, mobilesque facit: ob eandem etiam causam paululum dimoueri ante phlebotomiam conuenit, & assumere nonnihil syrapi acetosi. Eodem quoque tempore membrum incidendæ venæ fricandum est, vt humore è propinquis venis ad locum sectioni destinatum alliciantur, & ad exitum properent. Post vero emissionem sanguinis, valet ad humorum vaporumque reliquias discutendas. Verum eo supersedere in ipso die oportet: cutem enim nimis reddit mollem, quo fit vt plaga facillime cedat, quod non est extra periculum.

Quarta
scilicet li
ctione
vnde ve
fiant, & a
cum faci
reprimer

Quinta
nimirū d
venæ in
humore
ro, ad d

Ea h

vt venæ

cho: se

nus pr

deatur

hauri

horam

confe

stoma

zur, s

vero

trien

prim

exir

R

tem

con

men

rain

bus

qui

in v

Quartum, fasciæ, hoc est, ligatura, ex pannis scilicet lineis, quas tam ante, quam post venæ sectionem administrari oportet. Ante quidem, & vt inde venæ incrassescant, conspicuæque magis fiant, & ad humores ad confitutum incisioni locum facilius prolestantur. Post vero, ad sistendū reprimendumque fluxum.

Quintum, motio siue inambulatio, moderata nimirū ac tranquilla: qua quidem & ante & post venæ incisionem vti conuenit: ante quidem, vt humores dissoluantur extenuenturque: post vero, ad dissipandas humorum reliquias.

Ea hodie apud vulgum inualuit consuetudo, vt venæ ieiuno fere ac vacuo incidantur stomacho: sed hoc ipsum Doctoribus quibusdam minus probatur, vt quibus conducibilius esse videatur, vt ouum molliusculum siue sorbile cum hauſtulo vini prius exhibeatur, idque circiter horam nonam, vel decimam ante meridiem, ac confestim deinde vena incidatur. Natura enim stomacho existente vacuo, ne alimento destituatur, sanguinem pertinacissime retinet. Contra vero pauculo eoque exigua mole plurimum nutriente (cuiusmodi vinum & oua sorbilia cum primis habentur) ingesto cibo, eundē facillime exire patitur.

Porro quod ad diem, in quo sit venæ sectio, tempus attinet, sciendum sanguini mittendo conueniente maxime tempus matutinum, sic tamen vt non protinus excitis è somno, sed horam vnā antea vigilantibus vena secetur. Quibusdam etiam posteaquam rerum solitarum quidpiam obierunt, siue in ludoliterario, siue in officina, siue in foro, siue in redibus, sangui-

Cribas. lib. 1. nem auferre expedit. *Ægris autem nullum est*
7. 11. Synops. venæ sectionis præscriptum tempus, quamob-
ad Eustas. rem nec per noctem sanguinem mittere iis, si
Aetius libr. moribus sic expetat, vereris. Sic Galenus in li-
3. cap. 6. bro de curand rat. per sanguin. mission capite de-
 eimotertio & vigesimo, & in præfatio experien-
 tia comprobato capite 4.

DE QUIBUSDAM PHLE-
 botomia effectibus.

CAPVT XC VII.

Exhilarat tristes, iratos placat, amant et
 Ne sint amentes phlebotomia facit.

Hic tres phlebotomiz referuntur effectus.

Primus, quod contristatos exhilaret, ac latos reddat.

Secundus, quod animos iratorum placet recon-
 ciliatq; Ac vtriusq; quidem causa est, quod hæc
 scilicet ira, maxime fiat, cum sanguinis admiscetur
 multum flauæ bilis: illa vero nempe tristitia,
 cum multum melancholia: sed horum humorū
 vterque vna cum sanguine per phlebotomiam e-
 ducitur, ergo, &c.

Tertius, quod præcaueat, ne amantes ob rabi-
 dos quosdam appetitus ad insaniam adigantur:
 humores enim à capite ad partes subiectas reuel-
 lens expellit.

Ob quinq; porro causas venæ sectio adhiberi
 solet, quarum vna tantum directa est, reliquæ ve-
 ro omnes indirectæ.

Directa sane habetur sanguinis vacuandi cau-
 sa ipsius abundantia, sed cum is utilis sit naturæ,
 probe hanc administrari conuenit, sic ut quod
 inutile

Inutile natura sit emittat. Fit autem sanguis natura inutilis bifariam, vel cum propriam qualitatem ad vnguem non seruat, nec amplius nutritiue sicut prius, cum utilis esset, potest, vel ita multitudinæ creuit, vt aut vires præmat, aut tum venas, tum arterias vel distendat, vel findat, vel obstruat. Ac in his quidem missio sanguinis utilis est, ceu vacuantium praesidiorum vna. Differentiam tamen adhibenda est. Siquidem in sanguinis multitudine copiose detrahere, in reliquis vero pauca vacuatione vti oportet. Hinc est quod libro nono, capite decimo, method. medend. Galenus in hunc prope modum scriptum reliquit. Si sanguis vitiosus in corpore fuerit, paulatim quod vitiosum est, vacuare oportet, & paulatim inuicem quod salubre est pro eo reponere. Vocant medici eiusmodi vitiosi succi curationem *Græce ἐπιπύση*. Hanc subscribit Alexander etiam Trallianus libro nono capite secundo, his verbis: At hoc non vna vice faciendum est, ne vires deiciantur. Etenim quamuis id quod vacuatur recrementitium est, tamen vniuersa ac subita mutatione magis offendit. Satius igitur est paulatim & tuto euacuare, quam festinando perturbandoque vna cum morbo etiam ægrum e medio tollere. Atque hinc certe liquet, quam peruersæ phlebotomia abutantur qui vitiosum sanguinem studiose auferunt tam diu dum bonus effluere cœperit, cum vniuersus forte sanguis citius erupturus sit, quam bonus appareat. Paucam igitur esse decet, & vt Galenus præcipit, in eiusmodi casibus ante venæ incisionem *ἐπιπύση* vtendum est, hoc est cibus exhibendus est probum generans sanguinem,

quo nimirum in vitioso locum bonus succedat: ac paulo post sanguis extrahendus est modicus. Hæc quidem directæ dicitur phlebotomia: quod per se fiat, ad euacuationem illius quod per se venæ sectione euacuari debet: nempe ad multitudinis humorum, siue sanguinis euacuationem: principaliter tamen, secundum quod cum eo sunt alii humores.

Reliquæ quatuor dicuntur indirectæ: & ad ministrantur ut humorum vehementiorem impetum ad diuersam reuocent partem, vel ad altera deriuent.

Prima, adhibetur ob magnitudinem morbi, siue vehementiorem apostematis cuiuspiam inflammationem. Nam in apostemate vehementis inflammationis, in febribus, & doloribus maximis, non inuenitur excellentius remedium quam sectio venæ, teste Galeno lib. 1. aphor. commentar. 23.

Secunda, ut materia alliciatur ad locum, per quem euacuanda est: vnde in mensium atque hæmorrhoidon suppressione saphena aperienda est, quemadmodum in libro de curand. rat. per sang. missionem capite 9 in hunc scribens modum Galenus attestatur: Plenitudines à suppressis mensibus ortas omnino per erura euacuabis, siue venam secare oporteat, siue scarificare. Sectæ enim in cubito venæ mulierum reuellere purgationem assolent.

Tertia, ut humores deriuentur ad partem oppositam loco, ad quem sua sponte rapiuntur: & hoc quidem, ut materia à membro, in quod confertim ingruit, auocetur reuellaturque: & propterea in immoderatiore mensium fluxu (se-

ca. mas

namus basilicam, id est, interiorem cubiti venã, quæ hepatitis etiam vocatur, vt reuulsa materia ad locum oppositum à fluxu suo diuertatur.

Quarta, vt portiuncula materiæ quæpiam per venæ incisionem euacuata, natura residuum euincere valeat. Atque ita tandem venam incidere conuenit, vbi repletio in corpore fuerit, ne generetur apostema, virtute scilicet imbecilliore existente, quam vt vniuersam illam humorata redundantiam simul moderetur ac regat. Ideo portiunculam eius emittimus, ne ob naturæ impotentiam imbecillitatemq; in debiliores partes ingruens inibi abscessus aut tumores præter naturam excitet.

DE SCISSURÆ QUANTITATE IN VENÆ SECTIONE.

CAPVT XCVIII.

F *Ac plagam largam mediocriter, vt cito sumus*
Excant uberius liberiusq; cruor.

Hic vnicum habetur præceptum de scissuræ quantitate in venæ sectione; nempe vt ea mediocriter sit ampla; quo nimirum crassior sanguis ac fumi liberius exeant. Fissura enim stricta existente tenuior sanguis duntaxat effluit, crasso intus remanente. Vbi hoc quoque sciendum, quod in venæ sectione aliquando amplum, nonnunquam vero arctum infligere vulnus oportet. Et amplum quidem, tribus maxime de causis. Primo, cum humores sunt crassi, & crassior sanguis educendus est: vt facilius exire queat. Hinc melancholicis etiam amplū infligendam est. Secundo, ob temporis ac regionis frigiditatem:

tem: per eam enim humores crasse fiunt, quare
per hyemen, sic necessitate iubente, amplo pos-
tius utendum est vulnere. Tertio, ob redundan-
tiam humorum, qui melius certe amplo, quam
arcto, euacuantur vulnere. Contra vero arctum,
vulnus magis conuenit, cum virtus imbecilla est,
ne scilicet immodice spiritus excernantur & ca-
lor innatus extra modum debilitetur. Eadem ha-
benda est ratio in calido tempore, & cum sanguis
subtilis ac tenuis euacuatur.

QVÆ IN VENÆ SECTIO-
ne consideranda.

CAPVT XCIX.

*Sanguine subtraeto sex horu est vigilandum,
Ne somni sumus ladat tibi sensile corpus.
Ne neruum ladas, non fit tibi plaga profunda.
Sanguine purgatus no carpas proximus escas.*

Tria in venæ sectione consideranda esse hoc
in loco traditur.

Primum, ut is cui vena secta est non dormiat
ilico post phlebotomiam, nisi sex ad minus hos-
ra præterierint, ne fumi scilicet, quos somnus
efficit, sursum ad caput euecti cerebrum offens-
dant. Possunt tamen & alia ad signari causa. Ac
prima quidem, ne ager vertendo sese inter dor-
miendum supra membrum voluatur, in quo ve-
na secta est, itaque laxationem percipiat. Secunda
ne inter dormiendum humores transluent in
partem ex scalpelli ictu dolentem, in ibique apos-
trema generent. Siquidem partes dolentes, vt
capite 95. artis medicinalis, & in libro de curan-

rat. per sanguinis missionem. capite septimo, Gale-
 nus asserit, natura solent fluxionem suscipere, &
 præcipue quidem in somno. Auicenna vero hanc
 adfert causam, nempe quod ex dormitione phle-
 botomia propinqua plerumq; accidat in mem-
 bris contractio. Dum enim huc & illuc inordi-
 nato atque inopinato voluuntur reuoluunturque
 mota, fasciæ dissoluantur: quo fit vt rectæ & ad-
 huc à recenti sectione hiantes plagæ immodi-
 cam nonnunquam sanguinis vim inscientibus
 effundant: quod quam sit vitæ discrimini con-
 iunctum, nemo est qui ignoret. Ad hæc fumida
 quoque excrementa per somnum intro rursum
 ad principalia reuocantur membra. Quinetiam
 spiritus, sanguis & calor venæ sectione ad exte-
 riora prolestat per somnum ad centrum retra-
 huntur: atque ita certe haud raro cum ob venæ
 sectionem excitatam commotionem, tum somni
 quoque retractionem, ebullitio in humoribus
 contingit, ac inde febris tandem accenditur. Sa-
 tis igitur liquet, confestim à venæ sectione non
 esse dormiendum: præsertim si interea nihil
 dum cibi ingestum fuerit. Quod si vero à cibi
 sumptione in vnam atque alteram horam, imo
 & in plusculas (si ita patitur animus) somno in-
 dulgeatur, nihil aut parum admodum offendit.
 Si quidem exagitatio humorum tanto temporis
 spacio ad plenam contrahi sedarique potest. Sa-
 tius tamen fuerit à somno abstinere: aut certe
 si qua necessitas dormire omnino cogat, quam
 breuissimo vri somno, adhibita semper cautio-
 ne quadam, ne discinctæ fasciæ agrotantes in
 vitæ discrimen adducant. Nonnulli hanc quo-
 que adsignant causam, nempe quod materia-
 per

per somnum crassescat, contractioque in membris eueniat, perinde atque in quartana type ob materia crassitiem frigiditatemq; solet. Tum nerui præterea atque lacerti frigidi sunt: fumus igitur ad ipsos perlatus in somno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur, crassescit simul & refrigeratur: is sic refrigeratus & crassior effectus frigiditatem quoque & crassitiem, siue contractionem cum membris communicat. Simile namque à simili facile afficitur. Et hæc quidem de somno phlebotomiæ propinquo, & non de remotiore intelligenda veniunt.

Secundum, ne vena sector profundam nimis incuriat plagam, ita vt scalpello neruum, aut arteriam vena iunctam attingat. Nerui enim punctura ob sentiendi præstantiam, ob idque quod cum principio pars hæc continuitatem habet, prompte dolorem accersit, quem necessario committatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone, quam ex necessitate deinde non solum quidem puncti nerui, sed totius etiam instrumenti consequitur conuulsio, & inde acerbissima tandem mors, vel ad minus membri, vtpote brachii aut digiti, &c. amissio. Quod Cornelius Celsus libro 2. capite 10. his etiam verbis significare voluit: Iuncta est, inquiens, vena arteriis, his nerui. Ita si neruum scalpellus attingit, sequitur neruorum distentio ea qua hominem crudeliter consumit. Lege Galen. cap. 92. artis medicinalis, & lib. 1. cap. 2. de motu musculorum & lib. 6. cap. 2. method. medend. Porro ex arteriæ punctura fluxus sequitur sanguinis arterialis difficillimæ curationis.

Tertium,
fione sang
humorum
concoctus
sanguine
4. cap. 10. c.

Q V E

O Min
Et v
Frigida v
Interdicit
Spiritu e
Omnibus

Hic q
se præci

Prim
humor
sape in
gitur, q
est, sum
facilit
ratione
attrahi

Secu
do in
cap. 5
Ter
quap
Pam

Tertium, ne is cui vena secta est, protinus à missione sanguinis cibum sumat, sed expectet dum humorum exagitatio sedetur, ne cibus nondum concoctus ad subueniendum membro læso cum sanguine simul attrahatur. De hoc Galenus libr. 4. cap. 10. de sanitate tuenda.

QVÆ POST PHLEBOTOMIAM vitanda.

CAPVT C.

Omnia de lacte vitabit rite minutis,
 Et vitet potum phlebotomatus homo.
 Frigida vitabit, quæ sunt inimica minutis,
 Interdictus erit, q. minutis nubilus aer.
 Spiritus exultat q. minutis luce per auræ,
 Omnibus apta quies, & motus sap: noctiuus.

Hic quinque ab incisa modo vena cauenda esse præcipitur.

Primum, lac & lacticia omnia. Siquidem ex *Lacticia.*
 humoribus venæ sectione agitatæ ac commotis sæpe in ventriculum non nihil transfluit. Lac igitur, quod per se alioqui corruptioni obnoxium est, sumptum dictisque humoribus admistum, facillime omnino & corrumpitur, & dulcedinis ratione incoctum ac crudum ab inanitis venis attrahitur. *Supra c. 7.*

Secundum, potus: quippe qui & ipse pari modo *Frigido;*
 incoctus facile ab iisdem abripiatur. *Supra*
cap. 9.

Tertium, frigida omnia, tam intro sumenda, quam foris admouenda. Eiusmodi autem cum primis sunt, alimenta frigidiora, potus frigidus, balnea

balnea frigida ambientis nos aeris frigiditas, ve-
 stium exilitas, super petram nuda sessio, capitis
 ac pedum frigiditas. Hinc enim corpus, calore
 nimium innato plus satis iam vena sectione
 imminuto, praeter modum refrigeraretur.

Nebula.

Quartum, ne is, cui vena secta est, versetur que-
 ambulet in aere turbido ac nebuloso: hic enim
 est qui (vt supra capite decimoquarto ostendi-
 mus) sanguinem melancholicum efficiens ani-
 mam contristat; sed versetur potius incedatque
 in aere lucido, claro atque sereno. Hoc enim spi-
 ritus recreantur omnes, & iucundissima quadam
 voluptate distracti, ad eum ceu sibi similem pro-
 mouentur.

Quintum, vt idem temperatam amplectatur
 quietem, motionemque vitet. Haec enim humo-
 res vena sectione agitados magis adhuc commo-
 uet, & vires vsquequaq; debilitat: illa vero com-
 motionem contrahit ac sedat.

Sunt qui tradant caendum etiam esse à sali-
 torum piscium vsu, postquam vena alicui incisa
 est *ἀλφες τε ἢ ποδάρις ἢ ἰσθμὸς ἢ πορρωτάτω*
σι, id est, viligines enim & scabiem sapenu-
 meto gignunt. Simeon Sethi in Syntagmate de
 piscibus.

QVIBVS MORBIS ET ETA-
 tibus phlebotomia conueniat, & quan-
 tum sanguinis quoque tem-
 pore detrahens
 dum.

CAPVT CI.

P Rincipio minuas in acutis, perperacutis.
Etati media multum de sanguine tolle.

*Sit puer atque senex, tollet uterque parum.
 Ut tollat auxilium, re iequum tempus tibi simplum.*

Quatuor phlebotomia præcepta hoc loco traduntur.

Primum, ut in principio acutorum & peracutorum morborum vena incidatur: pro cuius pleniore intelligentia sciendum initio, peracutum morbum esse duplicem; exquisitè peracutum, quò ultra quartum non producitur diem (hunc recentiores Medici barbaram cæstantes medicinam, peracutum vocare solent.) Non exquisitè peracutum, cuius vigor in septimo futurus est. Hi itaque morbi cum breues sint, ac statim summo, id est, maximos obtineant labores, neque inducias concedant, illico per initia curandi sunt. Iidem porro, quod à calidis magna ex parte humoribus sanguine nimirum & flaua bile, nascantur venæ sectionem potissimum exposcunt. Hinc non temere Hippocrates libro quarto, de victus ratione in morbis acutis aphorism. 19. ita scriptum reliquit: In acutis morbis sanguinem detrahe si vehemens morbus videatur, florueritque ægrotanti ætas, & virium adfuerit robur.

Secundum, quod in ætate media siue florenti, ab anno nimirum 30. ad 45. vel 50. copiosius quam in aliis sanguis detrahendus sit. Etenim hic corpus solidum esse incipit, quod nequæquam tantum sanguinis quantum solebat, in se traducit, sed plus solito in venis relinquit. Quo ut eius subtractio incrementum non impediat, quoque virium robur dissoluat. Corpus tamq; in ea

atate neq; augeri sensibilibiter, nec imminui, sed
veluti stare videtur.

Tertium, quod senibus ac pueris parum san-
guinis detrahendum sit: vt per pueros intelliga-
mus etiam eos, qui pubertatis, hoc est, 14. aeta-
tis annum excefferunt. Nam vsque ad puberta-
tis initium tota illa ætas pueritiæ mollis est &
tenerior, quam quæ phlebotomiam toleret: quo-
niam licet concoctio & nutritio in his liberalis
sit, tamē spiritus & sanguis modicus, vt pote qui
continuo atque affatim in corpus, quod nutriti
simul & augeri postulat, transmittitur: neque na-
tura citra noxam illius vacationem sustinere
potest: Nam esto quod natura nostra in solidis
habiter, tamen ad immodicam omnem euacua-
tionem labefactatur, aut interit. Pubertas ergo
primum sanguinis missionem tolerat. Hic igitur
pro mutatione naturæ sanguinem mittere lice-
bit, neque tamen id facere decet affatim, sed ad-
modum breuiter.

Porro per senes eos inaudire oportet, qui ad-
huc in prima atque secunda senectute consistunt.
In his enim audacia mittendi sanguinis pauca-
tim decrefcit, adeo vt in decrepitis, hoc est, post
70. annum ob virtutis imbecillitatem vix liceat.
Plura Galenus in libro 4. Hippoc. de vict. rat. in
morbis acu. com. 19. & ibidem etiam Hieremias
Thriuerus Brachelius.

Quartum, quod dupla sanguinis portio, respe-
ctu nimirum reliquorum temporum vere detra-
henda sit. Tunc enim sanguinem maxime cre-
scere in corporibus nostris apud omnes medici-
na scriptores in confesso est. Cæterum quod

primum

circa san

Acco

phlebot

medicin

nus adse

hunc qua

sunt hu

go nec r

huc om

ri debet

ant, gr

Galenu

Fallit

mo, qu

sponre

tum en

his hu

res par

ordine

eumba

biles a

unqu

non e

si rarit

Hinc

7. & l. 4.

vt in p

dimite

corpu

non e

quo fi

ar

primum præceptum attinet, regula nonnullæ circa sanguinis missionem obseruandæ sunt.

Ac prima quidem, vt ab initio morbi non fiat phlebotomia. Medicus enim, vt capite 87. artis medicinalis, & comment. 2. lib. 4. aphor. Galenus adferit, naturæ minister est. Sed natura ipsa nunquam in morbi principio, dum crudi adhuc sunt humores, vllam vacuationem instruit. Ergo nec medicus ipse in principio morbi, dum adhuc omnia cruda sunt, vacuationem vllam moliri debet. Cruda enim cum vacuationi nõ obediunt, grauius ea de causa symptomata excitant. Galenus comment 22 lib. 1. aphor.

Fallit tamen hæc regula in tribus casibus: Primo, quando noxii humores turgent, hoc est, sua sponte concitati ad excretionem nos adducunt: tum enim in principio etiam morbi nondum coctis humoribus vacuare licet, ne scilicet humores parum stabiles & ab vna parte ad aliam sine ordine moti, ad principem aliquam partem decumbant. Raro autem accidit vt humores mobiles ab vna parte ad aliam transfluant, sed plerumque sunt in parte aliqua firmi ac fixi: ideoque non est in principiis morborum vacuandum, nisi rarissime, hoc est, quando humores turgent. Hinc non temere 4. 1. cap. 20. & 22. 3. tract. 2. cap. 7. & 1. 4. tract. 1. cap. 33. ab Avicenna præcipitur, vt in principiis morborum venæ incisio penitus dimittatur, vt quæ superfluitates extenuet, vt per corpus fluant ac sano sanguini permisceantur, non extrahatur tamen quod extrahi necesse erat: quo fit vt post temporis intervallum phlebotomiam repetere oporteat, interim eodem die, inter-

terim postidie. Atque hinc profecto vires nimium debilitantur.

Secundo in materia multitudine: hic enim circa principia quandoque, quemadmodum comment. 29. lib. 2. aphor Galenus testatur, venæ sectionem, non nunquam vero & purgationem adhibere oportet, quo minorem iam factam materiam natura possit concoquere.

Tertio, in morbi magnitudine ac vehementia, ut in magno vehementissimiq; doloris apostemate: licet non sit multa in corpore materia, scilicet antecedens. Nam repellendus humor est, ne apostema citius, quam par est crepet aut aperiat. Venæ igitur sectio, ut magna hæc & prava symptomata euentur, circa initia statim adhibenda est. Quod Galenus libro decimotertio, capite vigesimo, method. medend. his innuere verbis voluit, inquiens: Itaq; incidenda in talibus affectibus vena statim ab initio, si modotam valens virtus sit, ut sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quæ de secanda vena retulimus, sicuti vel erudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus vel regio in qua sit extremus calor aut frigus. Non solum autem in morbis acutis, atque adeo inflammationibus, verum etiam in vulneribus & contusionibus particularum, præsertim nobilium, sanguis ex opposita parte mittendus est, ut inflammatio prohibeatur, etiam si sanguis modicus fuerit.

Secunda, ne fiat phlebotomia in die motus acritudinis, velut in crisi: ut in qua neq; venæ sectio, neque aliqua alia vacuatio tentanda sit.

materia
tura ipsa
in ipso
refteq;
Galenu
que ven
quod c
quæ m
tur. Ca
morbu
α π ο σ
dum i
in part
Ter
borum
guis e
nim
ipse d
ex ip
perfa
quer
fit. v
robu
diat
succ
Ter
tur.
dim
bro
na
tis
an

materia scilicet diuertatur à loco, ad quem natura ipsam, vt excernatur, pellit. Pari modo nec in ipso paroxysmo tale quippiam tentandum: recte q; commentar. 29 libro secundo aphorism. Galenus præcipit, vt morbo iam consistente neque venæ sectio, neque purgatio adhibeatur, quod cõsiones morborum tunc maxime fiant: quæ melius in quiete, quam motu perficiuntur. Caterum sicuti se habet status ad integrum morbum, ita & paroxysmus respectu dierum ἀποσπῆλαι, id est, intermissionis: quemadmodum igitur in statu non est vacuandum, ita nec in paroxysmo.

Tertio, ne phlebotomia circa initia statim morborum fiat, quando crisis adhuc remota est. Sanguis enim insiti caloris fundamentum est, ipsum nimirum sustinens, licet cor generet, & spiritus ipse deferat: sed sanguis est fundamentum eius: ex ipso enim vt materia natiuus calor gignitur: per sanguinis igitur subtractionem calor, qui coquere materiam morbi debebat, vacuatur: quo fit, vt morbus in longum protrahatur, viriumq; robur deiciatur, vt timendum sit, ne ob morbi diuturnitatem ac virium imbecillitatem natura succumbat.

Quarta, ne in corpore, cui sericus multum inter intestina conibetur, phlebotomia adhibeatur. Tria enim sunt, velut supra capite 95 ostendimus, attrahentia loca scilicet iuxta, membrorum caliditas, ac totius corporis habitus. Venæ igitur sanguinis missione exhaustæ à membris rursus propinquis attrahunt, quemadmodum & mesaraicæ è ventriculo: quo fit, vt alius

magis cohibeatur, & materia in venis contenta
 corrumpatur. Mefaraicæ enim humiditatem &
 stercore penitus exugentes ipsum exiccant. Pro-
 inde molli clystere, aut subiecta glande æger
 prius vacuandus est, ne venæ putridam quara-
 spiam superfluitatum essentiam ab intestinis ve-
 nentur attrahantq;. Galenus in præfatio exper-
 rientia confirmato, cap. 5.

Quinta, vt ne frequens ac multa phlebotomia
 fiat; Hinc enim circa senium multi ac mali gene-
 rantur morbi, sicut est epilepsia, apoplexia, &
 paralytis: siquidem ob sanguinis & caloris im-
 minutionem multæ generantur phlegmaticæ su-
 perfluitates, quæ distas tandem ægritudines ex-
 citant. Hinc non temere vulgo dici solet: *Qui in*
iuuentute phlebotomiam exercet, hoc est, san-
guinis missione citra necessitatem sapius vtun-
tur, senectutem descebunt.

Sexta, ne venæ sectio adhibeatur mulieri, cui
 menses fluunt, aut vtero gerenti. Vtero gerenti
 quidem, ne abortiat: calor enim cibum conco-
 quens venæ sectione diminuitur, & alimentum
 fœtui subtrahitur, & maxime quidem si is an-
 tius fuerit. Nam fœtus ex mensibus nutritur:
 cum autem non inueniat, vnde nutriatur, fame
 conficitur, & mouetur, & dissoluitur, exciditq;
 ex naturalibus vinculis: magis autem hoc con-
 tingit, si maior sit fœtus, quippe qui maiori indig-
 get alimento. Non inuenit autem, ipso sanguine
 missio. Plura de hoc Leonhardus Fuchsius com-
 ment. 31 lib. 5. aphor. Hippoc. Qui vero menses
 fluunt, naturaliter scilicet & secundum reuolutio-
 nem mensis, venæ secanda non est, nisi in imma-
 det

Geratiore
 riam. Se
 bitum
 nis per
 Septem
 ventricu
 tam, qu
 iam app
 choleric
 Cum en
 antur, t
 ventricu
 sa supra
 Post
 nibus
 regula
 Ac
 otiosus
 pulen
 potissi
 Sec
 dant:
 scitor
 erass
 Te
 choi
 lia na
 te, qu
 depu
 boto
 lanc
 Qua
 ho

deratiore fluxu, nempe ad reuellendam materiam. Sed quando naturaliter & secundum debitum naturæ cursum erumpunt, naturæ res operantis permittenda est Supra cap 95.

Septima, ne phlebotomia fiat post immodicam ventriculi perturbationem, infra & supra factam, quam *χολερα* Græci, Latini choleram etiam appellant: Barbaram sectantes medicinam cholericam & cholericam passionem nominant. Cum enim venæ sectione humores commouentur, timendum, ne per hoc biliosus humor in ventriculum transfluens ipsum inflammet. Placera supra, circa finem capitis 95.

Postremo videndum etiam est, quibus hominibus phlebotomia conueniat: cuius sane rei regulæ etiam nonnullæ ponendæ sunt.

Ac prima quidem, quod hominibus delicatis, otiosis, desidiosam vitam agentibus, valde corpulentis & multam nutriente cibo ventibus potissimum conueniat.

Secunda, quod illis etiam, qui sanguine abundantant: quod quidem per vrinæ crassitiem cognoscitur. Abundantia enim sanguinis eam efficit crassam: flaua vero bilis, tenuem.

Tertia, quod iis quoque ex usu fit, qui melancholico abundant succo: vnde multa melancholia naturali cum sanguine per corpus discurrente, quod ab ea sanguis in hepate ad amissim non depuretur, purgationem antecedere debet phlebotomia, sequi vero purgatio. Duplex porro melancholia est naturalis scilicet, & non naturalis. Quando naturalis abundat, cum sanguine simul discurret, quare ad eius euacuationem, primum

quidem venę sectio adhibenda est: ab eodem enim calore, temperato nimirum, sanguis & melancholia generantur: deinde vero post temporis aliquod interuallum, nempe post concoctionem purgatio phlebotomię succedet.

Quarta, quod illis cum primis etiam conferat, in quibus periculum est, ne ob humoris redundantiam in corpore accidat calfactio, ebullitio & conturbatio. Nonnulli tamen per hanc regulam sepe numero falluntur. Quando enim calfactionem aliquam percipiunt, humorum ebullitionem adesse suspicari, venę sectione statim utuntur, cum ex flauę bilis feruore & incensione hoc interim accedere etiam possit. In qua sane tantum abest, ut calfactio & ebullitio per venę incisionem cohibeatur, ut magis etiam incitentur & augeantur. Phlebotomia enim humores commouet, ut maiore deinceps impetu per corpus discurrant. In tali igitur casu phlebotomia utendum non est, nisi sit ex humorum redundantia: quod quidem ex sudoris multitudine dignoscitur, & precipue cum is matutino tempore oboritur. Aliqui enim non sudant, nisi cum euacuatione opus habent.

Quinta, quod venę sectio illis potissimum adhibenda sit, quibus vires adhuc firmę sunt, quiq; sanguineę, & non frigide ac sicce sunt temperature. Hinc Rhazes lib. 7. ad Almanforem, cap. 21. Corpora, inquit, quę venas habent amplas & conspicuas, quęq; hirsuta sunt, & colore inter rubrum fuscumq; medio, adolescentium nimirum, iuuenum, & senum nondum decrepitorum, phlebotomię præsidia magis tolerare possunt. Pueris vero & infirmis vena

cauda non est, nisi maxima incumbente neces-
sitate.

QVÆ MEMBRA QVQVE
tempore venæ sectione vacuanda.

CAPVT CII.

VER æstas, dexteras, autumnu hyemq; sinistras.
Quattuor hæc membra, hepar, pes, c. pta, cor, vacuanda.

Æstas hepar habet. ver. cor, sicq; ordo sequetur.

Hic ostenditur, quæ membra quoq; tempore
per phlebotomiam sint vacuanda.

Ac primo quidem dicitur, vere & æstate venas
dextræ partis esse secandas: dextræ scilicet ma-
nus, brachii vel pedis. Sed autumno ac hyeme
sinistras: sinistræ nimirum manus, brachii, vel
pedis. Vere enim crescit atq; augetur in corpore
sanguis, æstate vero flaua bilis: quo fit, vt vere ac
æstate vacuandæ sint venæ, quæ sanguine & fla-
ua bile magis abundant: tales autem comprimis
sunt venæ dextræ. Siquidem in dextra corporis
parte situm est membrum sanguificationis, nem-
pe hepar, & *κυστις χοληδοχῆ*, id est, folliculus
flauæ bilis. In autumno vero humor generatur
melancholicus, qui acervatur etiam, nec dis-
soluitur per hyemem, vnde autumno & hye-
me illæ venæ potissimum secandæ sunt, in quibus
melancholia magis dominatur, suntque
venæ sinistra. Nam in sinistra corporis parte si-
tus est lien, receptaculum melancholiæ.

Secundo deinde loco traditur, quatuor hęc membra, nempe κεφαλή, id est, caput, cor, pedem, & hepar, vacuanda esse iuxta quatuor anni tempora. Cor quidem vere, hepar æstate: caput hyeme, & pedes autumno.

DE COMMODIS EX SE-
ctione Saluatellæ.

CAPVT CIII.

EX saluatella tibi plurima dona minuta,
Sperem, hepar, pectus, vocem præcordia purgat,
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Sex commoda hoc loco recensentur sectionis venæ, quam saluatellam vulgo vocant. Ea inter digitorum medicum & medium frequenter admodum & sæpiissime inciditur. Alius incisionis eius locus est, vt vulgus autumat, inter medicum & auricularem.

Ac primum quidem eius commodum, quod lienem expurget.

Secundum, quod iecur emundet.

Tertium, quod pectus purificet.

Quartum, quod vocis auferat incommoda,

Quintum, quod à nocuamento taceatur, ac conseruet præcordia: quo nomine os ventriculi, membra spiritus, & quæcunque cordi vicina hic intelligenda sunt.

Sextum, quod non naturalem cordis dolorem tollat: ac ratio quidem omnium est, quod huius venæ sectio, vt latius paulo post declarabitur, ab omnibus illis locis sanguinem educat.

Hæc plenior autem huius rei intelligenti

primo quidem sciendum est, aperiri nonnunquam venas, nonnunquam vero arterias. Verum propter difficilem fluxus arteriæ compressionem, arterias Medici incidere meruunt: quippe cum si quis in secunda forte vena arteriam vulneraret, ægre statim sanguinis eruptionem compefcatur, ac vbi res optime cadat ad cicatricem perducta diuisione tamen *αὐτοσφύρα*, hoc est, arteriæ incisa dilatatio existat, teste Galeno in libro de curand. rat. per sanguin. missio. cap. 21. & 22. Difficilis porro est fluxus arteriæ compressio, partim quidem ob arterialis sanguinis feruorem: hic enim promptissime mouetur, arteriamq; dilatando aperit: quare sanguinis eiaculatione in arteriæ incisione admodum iuuat: Partim vero, quod motus arteriarum, vt libro secundo, capite vigesimo, de sanitat. tuend. Galenus attestatur, nunquam intermitteratur, quo fit, vt ipsarum vulnera tardius etiam curentur: cum vtique quietem requirant ea, quæ sananda sunt. Galenus libro quinto capite octauo, method. med. & commentar. 6. libro 6. aphorif. Prodest autem arteriæ incisio, quando corpus redundat sanguine tenuiore aut flatuoso, aut feruidissimo. Sedes enim sanguinis subtilis ac tenuis, vnde calor naturalis & spiritus procreantur, atque item flatuosi, in arteriis est. Quin feruidissimus etiam sanguis, qui à calidissimo membro, corde scilicet, perficitur, inq; singula corporis membra digeritur, in arteriis continetur. Crassioris vero, quo membra nutriuntur, receptaculum in venis est. Sane vero, quæ Galeno occasio extiterit secunda arteriæ, ipse capite 22. de curandi rat. per

sanguin. mission. asserit. Monitus, inquit, per
 quaedam insomnia, quorum duo perspicue mi-
 hi visantur, accessi ad dextram manus arteriam
 inter indicem ac pollicem sitam: siuique fluere,
 donec sponte sanguis subsisteret: nam ira som-
 nium praeceperat. Effluxit autem non rota libra.
 Subito itaque diurnus extinctus dolor est, in
 illa maxime parte fixus, qua iecur sepro trans-
 uerso committitur. Mihi quidem hoc aetate iu-
 uenili euenit. At minister Dei Pergami diurno
 lateris cruciatus laborans liberatus est arteria in-
 summa manu incisa, aggressus & ipse illud info-
 mnii monitu.

Secundo vero loco sciendum, quod vena se-
 cundo multis admodum membris adhiberi solet:
 Aliquando quidem brachio, siue manui magne,
 nonnunquam parua, quandoque pedi, interdum
 naso, aliquando fronti, nonnunquam labiis,
 quandoque lingua siue palato, nonnunquam et-
 iam angulis oculorum frontem versus. Quinque
 vena secunda veniunt in manu magna, per qua
 intelligitur apud Medicos totum brachium cum
 summa manu: vt per pedem totum crus, hoc est,
 quicquid ab ischio vsq; ad plantas pedum est,
 quemadmodum docuit Rhazes lib. 7 ad Alman.
 cap. 21. & Auicenna 4. 1. cap. 10.

Vna vocatur humeraria siue humeralis, Graece
ἀμικρῶνα, quod per humerum in manum feratur:
 vel exterior, quoniam cubiti exterius latus per-
 ceptat: vel *καλαμῶνα*, id est, vena capitis.

Alterior interior cubiti vena quae *ἡπατική*, Grae-
 cis dicitur, Latini iecorariam & lienatam, hoc
 facientes medicinam Basiliam vocant.

Ter

Tertia media, quam nonnulli & alio nomine non inepte communem, vel cardiam, vel nisigram, vel matrem nuncupant: Barbari veromedianam appellant.

Quarta axillaris, quæ est ramus basilicæ.

Quinta funis brachii, quæ est ramus cephalicæ descendens. In minori siue summa manu est Sceilen, siue saluatella. Et ita in manu sex venæ secunda veniunt.

Cephalica incidenda est, vbi superiores partes *Cephalica.* re partes, facies nimirum, aut caput afficiuntur: quare cõfert passionibus capitis, vt hemi-
cranie, mania, & similibus. Galen. cap. 16. de curan. rat. per sang. miss.

Basilica à partib. stat. in euacuat, quæ infra cer- *Basilica.* uicem sunt, verbi gratia à lateribus, pulmone, corde, iecore, liene, aut ventriculo.

Communis situ & compositione inter duas *Mediana.* iam dictas media est. Nam ea ex fissionem vtriusque oritur: Est etiam in vacuando media: vndeque enim vacuat, ab inferioribus nimirum partibus infra ceruicem, à collo, & supra collum. Vnde exquisitissima omnium humorum & vniuersalis toti corpori per huius venæ sectionem fit euacuatio. Vniuersalis quidem, nõ vt quibusdam placet, quod à corde oriatur, sed quod sit ramus cephalicæ & basilicæ. Sanguinem igitur à cephalica detrahitur, ea non apparente, mediam potius quam basilicam fecabis. Quod si nec basilica se ostenderit, ad mediam potius, quam ad cephalicam confugies.

Saluatella siue salubris, Sceilen Auicennæ 1. *Saluatella.* 1. doct. 5. sum. 5. capite 4. appellatur, & est vena sub

sub annullari & medio digito exporrecta: Verum alias subinde apud Arabes & Barbaros ipsam Scie ilen vocari obseruatur, quæ iuxta brachiale ab humeraria ramo & axillaris venæ propagine constituitur, cui eadem quæ axillari medicorum vulgus nomina imponit, hanc quoque saluatellam & salubrem vocans. Hæc obstructio hepate in dextra manu, liene vero in sinistra incidit solet. Quare hoc fiat, ratione ostendere non est, sed experientia licet. Porro manus illius cui hæc vena secatur, in calidam aquam ponenda est, donec locus infletur, & leuiter extumeat, conspicuusque fiat: secta autem iam vena, iterum in aquam ponenda est: ideo vt sanguis cito ei aculetur, si eius eruptio debilis fuerit, sicuti solet in pluribus eorum, quibus per hanc venam sanguis extrahitur, & ne sanguis in ore venæ coagulatus illico restringatur. Cum autem ex ea quantum volueris emanarit, parum olei ac salis imponendum est; ne iusto citius vulnus cicatrice obducatur. Rhazes libro septimo, capite vigesimo septimo ad Almanforem, & Auicenna 4. capite 20.

Axillaris.

Axillaris ramus est basilicæ, & apparet in curuatura brachii versus inferiora: de hac idem quod de basilicæ iudicium.

Funis brachii similis est cephalicæ: est enim ramus eius. Quamquam autem venæ sectione, quemadmodum id ipsum à Galeno & Auicenna adseritur, vniuersalis è toto corpore fiat evacuationio, non tamen ex omnibus venis aqua similiter, sed tantum ex communibus, vt visum est. Licet etiam venæ è toto corpore vacuentur.

non tamen
cephalica
diaca mar
minus.

Cephal
lus neru
ea vena p

Cardia
ficilis ac p
uum ac te
profundi

Basilic
habet sed
iâcet, tan
uorum in
anxium

plexu, q
Scelid

tamen
manus
aus eru

In pe
phena d
mus sa

sium p
Sed

centia
propin
deorsu

Saph
& virg
Itch
enibu

non tamen æqualis in omnibus est timor. Imo cephalica Rhazæ est securior: basilica vero & cardiaca magis timendæ, quamquam hæc quam illa minus.

Cephalica omnium minus est noxia, quod nullas nervus, nulla arteria, nullus etiam tendo sub ea vena procurrens sectionem impediatur.

Cardiaca siue medianæ incisio admodum difficilis ac periculosa est, propter subiacentem nervum ac tendinam: maxime si in ipso brachii sinu profundius incidatur.

Basilica inter ceteras eius loci periculosissima habet sectionem: tum propter arteriam quæ subiacet, tum etiam propter incertum & varium nervorum in ea parte procursum, qui re dubium & anxiam reddunt: præsertim in interiore brachii plexu, qui minus carnosus est.

Scelien siue saluatella non est periculosa, sed tamen subtilis: vnde convenit ut in sectione eius manus in aqua calida detineatur, quo expedius erumpat sanguis.

In pede tres venæ sunt, i schiatica scilicet, saphena & vena poplitis, quas incidere consuevimus sanguinem deorsum realluxi, ut in mensum prouocatione.

Sed in hoc vena poplitis, iuxta Auicennæ sententiam, efficacior est saphena, aut ischiatica: propinquior enim est vtero, vnde melius ab ipso deorsum trahit.

Saphenæ sectio à renibus, ab vtero, testiculis, & virga sanguinem educit.

Ischiatica ab ancha, id est, ischio siue à coxa, renibus & membris versus exteriorem partem.

fitis melius trahit. Iuuamentum sectionis eius magnum est in ischiade, podagra, varice & elephantiasi.

Saphena ab utero trahit, & membrum versus anteriorem partem fitis, licet eiusdem venæ sint rami, menses prouocat, & hamorrhoidum orificia aperit.

Frontis vena,

In media fronte inter duo supercilia sita est vena, cuius incilio confert grauitati capitis, & præcipue illi quæ est à parte posteriori, & anti- quis faciei vitis, nempe morpheæ, impetigini, scabiei, & oculorum affectibus, incisa tamen prius cephalica.

Nasi.

Est in naso quoque vena, in cuius incisione col- lum sudariolo stringere oportet, donec capitis partes intumescant, & vena conspicua fiat. Idem etiam in sectione venæ frontis faciendum.

Labiorum.

Inter labra item & gingiuas venæ sunt, quæ propter oris aut gingiuarum abscessus scindi so- lent, cephalica tamen prius incisa.

In palato venæ sunt quatuor, quarum incilio cõ- fert fluxioni rheumatis ad dentes ac in eis dolo- rem incitantis. Suntque omnes conspicuæ, & in- cidendæ potissimum post concoctam materiam.

Oculorum.

Sunt quoque venæ quædam in angulis oculo- rum lachrymalibus frontem versus, quæ inciduntur in passionibus oculorum, doloribus capitis, ophthalmia antiqua, & lachrymis, secta prius ce- phalica.

Lingua:

Præterea venæ quæ sub lingua conspiciuntur possunt in multis affectibus incidi, præsertim in angina, secta tamen prius cephalica.

Temporum.

Quinetiam in temporibus iuxta aures ve-

B
sunt, qui in
crania, &
tudinem
de genitur
porates a
Quibus
sunt, hi co
verum me
Nam pluri
in spinali
genitura
struitur. &
res venis,
ueniles ve
In coll
ndis. La
gutturis
poplecti
sa ligata
mnum v
plecticu
pncipi
turque,
te acuto
nis, in d
lido, &
Pian
a

Sunt, que inciduntur propter vertiginem, hemi-
 craniam, vehementem capitis dolorem, & a gri-
 tudinem diurnam. sed hæc incisio, vt in libro
 de genituræ & in libr. de aere, aquis, & locis Hip-
 ocrates autor est, hominem reddit sterilem.
 Quibuscuque, inquit, iuxta aures vena secta
 fuer, hi coeunt quidem, & genituram emittunt,
 verum moicam, & debilem ac infæcundam.
 Nam plurima genituræ pars à capite iuxta aures
 in spinalem medullam procedit. Ipse autem
 genitura meatu cicatrice sectioni inducta ob-
 struitur. Et proceres Scytharum, incilis iuxta aus-
 res venis, sterilefcere affirmat. Auicenna eas iu-
 ueniles vocat.

In collo etiam venæ sunt, quas Græci *σφαγι- Coll.*
νοδες, Latini iugulares, id est, venas faucium &
 gutturis, Arabes Guidez, Barbari Subericas, A-
 poplecticas & somni venas appellant, quod pres-
 sa, ligata & complicata afferant *αίγος*, id est, so-
 mnum veternosum, & torporem quendam apo-
 plecticum. Hæ inciduntur, cum anhelitus in
 principio lepræ maxime constingitur coarcta-
 turque, & in principio fortis angina, in asthma-
 te acuto, in rauedine vocis, in abscessu pulmo-
 nis, in dyspnœa, quæ est ex multo sanguine ca-
 lido, & in agritudinibus splenis ac laterum.

Plura in libro anatomia viuorum Galieno
 adscripto, capite vigesimo octauo, &
 apud Rhazen, & Auicennam
 locis citatis,

**

EMISSI SANGVINIS

obseruatio ex Ioannis Fernelii

vacuandi ratione,

cap. 20.

Effluens sanguis excipiendus mundis ter-
que peluiculis, terrenis, vitreis, stanneis aut
argenteis: non item æneis, ne ab his vel propriæ
substantiæ, vel coloris, vel alterius qualitatis
conuersionem subeat, quæ nostrum de corporis
affectu iudicium peruertat. Sint & peluicula
multæ, in quibus sanguinis varietas dispici ac
distingui possit. Seponantur loco mudo, quo
nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec Solis radii
pertingant.

*Iudicium de
sanguine em-
isso ex sub-
stantia.*

Omniū prima in his obseruabitur sangui-
nis substantia. viscosus est qui lente fluxit, & tã-
quam glutinum digitis adhæret: quorum neu-
trum efficit probus atque mediocrius. Crassus est
& densus, multasque fibras habet qui ocys cõ-
crescit atque congeliat: hic obstructionum alio-
rumque inde morborum fit autor. Qui tardius
concresecit ac durefcit, tenuis est: qui vero iam
refrigescens minime durefcit, is omnino vel as-
quolus vel putridus est, cuius fibræ omnes dire-
ptæ atque corruptæ vanuerunt. Id ipsum planius
distinguit fissio. Crassus ac compactus, difficil-
finditur, tenuis facile: putridus vero non findi-
tur, verum simul atque attingitur, totus in pa-
tes exiguis discerpitur.

Serum.

Serum multum tanquã aqua citrina con-

BO
to Tanguin
vel iteur in
cillos re
quibus ex
guini per
delitui pa
aut in mo
nim sang
tur, eas qu
Spuma
incendiu
dit cuius
guinis: cr
eboliz.
Durefc
cundus
ber quid
riatur:
lis est ve
ruitam
plumbe
um cole
re com
fanguis
albus c
quod
victus
multo
quippe
ec iam
San
ge
22

to sanguini innatans vel potum liberaliorem,
 vel iecur infirmum, quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eosdem obstruatos ostendit: quibus ex causis serum redundans in venas sanguini permiscetur. Hunc tamen non eo prorsus destitui par est, velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatus sese exercent: crassescens enim sanguis difficile in tenues venas distribuitur, easque prompte intercludit.

Spuma innatans nisi fluoris impetu nata sit, *Spuma.*
 incendium atque feruorem eius humoris ostendit, cuius calorem præ se fert. rubra quidem, sanguinis: citrina, bilis: alba, pituita: liuida, melancholia.

Durescentis sanguinis color per summa rubi *Color.*
 cundus boni utilisque sanguinis est index: ruber quidem ac lucidus ardens, qualis est artiarum: ruber vero & obscurus mediocris, qualis est venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus, atram bilem cum perniciæ. ut disparium colorum permixtio varios humores exuperare commōstrat: qui an etiam putridi sint nec ne, sanguinis substantia palam scit. Est autem quum albus color ex optima concoctione proficiscitur: quod his præsertim accidit, quorum plenior est virtus, & quorum vrinæ bene costæ visuntur, multo alboque sedimento confertæ. Horum quippe sanguis in venis tenuioribus concoctione iam albescit.

Sanguinis parte summa innatans non unquam *Tinguis.*
 pingue quiddam & adiposum instar tela aranei patens. Hoc, si admodum pingue & obesum

corpus est, ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipem pronus. Sin corpus strigiosius fiat minusque optimum, id ipsum colliquari & marcescere portendit.

Subsidentia. In parte concreti sanguinis subsidet quod terrenum magis est atque feculentum. Id quum sciunditur, sepius apparet vel rubrum, obscurum, vel nigrum, vel lucidum, vel viride: unde humoris, qui sanguinem perfundit, naturam videre est atque ex coloris copia assequi, quantum vnusquisque humor in venis abundet.

Grana. Si diffuso sanguine grana quadam arenularum amula offendantur, aiunt vel Elephantiasin, vel ad hanc propensionem notari: quanquam obseruantibus nihil tale deprehensum est.

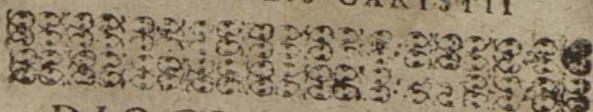
Graueolentia. Rarum est sanguinem à venis graueolere: quod si contigerit, putredinis corruptionisq; deploratae est indicium.

Sapor. Detraetam sanguinem nemo degustarit: at si cui in os fortasse incidet, dulcisq; apparebit, secundum naturam est: qui amarus, biliosus: acidus aut stypticus, melancholicus: insipidus, pituitosus; salus, pituita salia perfusus.

Iudicium. Sanguinis substantia atq; colore animaduertis, conferenda inuicem erunt pelliculae. Quae si omnes optimum sanguinem aequabiliter exhibeant, credibile est reliquum in venis similem haberi, illum tamen detrahendum fuisse, quod multitudine peccaret: quae vna corpus grauat, sensus offendit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula conlicit. Si vitiosus & impurus sanguis conspicitur, multo etiam vitiosius eductus est, vt qui & copia & qualitate in

Iesus co
hac dilig
maco, au
sincerus
multi hu
Aus rati
mirandi
esse solet
vacuatio
de extir
mis, con
vitiolum
dimana
sus diu
Serum a
Sci neq
guinis
natura
re. Cr
in imo
dicabit
rens fu
nem in
lore, sa
inquin
fere

lectus corpori negotium facefferet, sed & post
 hac diligentius vacuari corpus debet, aut phar-
 maco, aut venæ sectione. Si qui prius manavit,
 syncerus, qui autem posterius, prauus existit,
 multi huiusmodi resident in corpore, proba vi-
 cus ratione, idoneisque vacationibus exter-
 minandi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono
 esse solet: nempe indicium completæ & integræ
 vacationis, quæ morbi materiam ex affecta se-
 de extirpauit. Si postrema peluis purior est pri-
 mis, consummata est vacuatio, quæ sanguinem
 vitiosum omnem detrahit, dum utilis ac bonus
 dimanaret sanguis in tepescentem aquam effu-
 sus diuisis secretisq; substantiis multa profert.
 Serum aquæ omnino confunditur, vt interno-
 sci nequeat: illi etiam permiscetur tenuior san-
 guinis portio, ex cuius colore liceat de humoris
 natura & specie quodammodo iudicium face-
 re. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet
 in imo: quæ pura & secundum naturam esse iu-
 dicabitur, si lucida, tenuis, subalbida & cohe-
 rens fuerit. At crassior, crassum etiam sangui-
 nem inesse: obscura & nigra, aliove infecta co-
 lore, sanguinem vitiosorum humorum facibus
 inquinari commonstrat, quos ipsa coloris dif-
 ferentia discernit: si parum illa coheret dis-
 tractaq; facile dilaceratur, summa
 putredinis est argumen-
 tum.

DIOCLIS CARYSTII

*Medici ab Hippocrate fama & atate secun-
di, aurea ad Antigonum Asia Regem Epi-
stola, de morborum presagiis, & eorum demum
extemporaneis auxiliis, à Græco Latine red-
dita, per Antonium Mizaldum.*

DIOCLES ANTIGONO

Regi salutem.

*Antigonus
Regis erit.
ditto non
enigari.*

QUONIAM summa tibi inter omnes
Reges, *ANTIGONE*, comparata est
eruditio, & iam senilis procedit ætas,
vniuersæque philosophiæ ac mathema-
ticarum non vulgaris tribuitur cognitio, qui-
bus singulis clarissimus haberi, & palmam
aliis longe præcipis: Ego regiam quoque & fa-
miliarem tibi esse debere existimans, eam philo-
sophiæ partem quæ ad tuendam sanitatem per-
tinet, idcirco tuæ Maiestati hac nostra Epistola
paucis complecti volui, vnde nam infirmitates
hominibus contingant; & quibus indicia præ-
cedentibus augentur, quibusue præsidii op-
portune eis prospiciatur. Quemadmodum ce-
lestia signa quædam minime obscura, cæli tem-
peramentum fere semper præueniunt, quibus natu-
& alii rerum natura periti, quid faciendum
ut tutiores enadant, facile colligunt: sic nu-
per præter naturam affectus homines corripit

*Summæ do-
sane quædam
appetitæ.*

certis præ-
rit. Tu i-
admonit-
guem o-
Distri-
tuor. Cap-

C
hen-
magna
sunt cap-
murmur-
ne lach-
odorat-
eiusmodi
anima-
esse iu-
fidiis,
mitati-
vel iur-
lues:
Hoc f-
mediu-
sto fin-
ri, iei-
doku-
capur-
mente-
tibia-
trui-
orb-

certis præcurrentibus signis ille indicatus fuerit. Tu itaque nostris ea de re præceptiunculis admonitus, illas obuiis vlnis excipere & ad vnam quem obseruare minime dedignaberis.

Distribuimus humanum corpus in partes quatuor. Caput, Thoracem, Ventrem & Vesicam.

Corperis partibus quatuor.

CAPUT.

CUM itaque morbus quispiam caput præhensurus est, certa præfagia & signa illum magna ex parte solent prædicere. Cuiusmodi sunt capitis ad supercilia vsque grauitas, aurium murmurans sonitus, & temporum pulsatio. Mane lachrymantur oculi & caligant: hebetatur odoratus, ac gingiuaque intumescunt. Itaque dum eiusmodi præfagiorum & signorum quippiam animaduertis, caput confestum repugandum esse iudicato, nullis, inquam, pharmacorum præfidiis, verum, sumptis hysopi, vel origani summitatibus tritis, & in ollula ebullitis eum passo vel iuris semisextario, quibus os ieiunum collues: & quo ad pituita educatur gargarizabis. Hoc sane morborum capitis facilimum est remedium. Saluberrimum quoque fuerit decocto sinapi, in aqua muisa & calente præmacerati, ieiunam os iudem colluere, & gargarizando humorem e capite deducere. Oportet autem caput ipsam antea per blande fricare, & regimento quopiam calfacere: ut liquefacta pituita sublato obstaculo, melius fluere possit. Quisque præmissa signa & posita remedia neglexerit, se morbis istis opportunitatem fore certo sciat: nec

Præfagia in
stantium
morborum
capiti.

Remedia
morborum
capiti.

Semi sextas
rius unciaz
decem.

Cautela nota
tam digna

Accidentia
ex neglectu
remedia co-

pe ophthalmiæ glaucomati, aurium dolori, strabis in ceruice, tabi cerebri & σφακεδισμῶν, co-
ricæ raucedini, angina nocturnæ, lapsui vuluæ,
capillorum defluuiio, vlcusculis capitis & dentiū
cruciatui.

T H O R A X.

Quando vero mali quidpiam thorax passurus
est, his prælagitur & præsignificatur notis.
Suo or quidam per corpus vndique diffinit: sed
omnium maxime ad thoracis regionem. Lingua
crassescit & salta, amara, aut biliosa exiuntur;
spontanei dolores in lateribus & scapulis citra
manifestam causam oboriuntur: obsecrationes
crebrae fiunt vigiliæ fatigant, virgent suffocatio-
nes, sitis adest, & ex somno labor & animi an-
xietas, infestant pectoris angustia, & brachiorum
lassitudo, ac manuum tremula affectio. Quibus
nec male, nec imprudenter ad hunc succurritur
modum. Imprimis vomitus haudquaquam era-
pulosus à cœna, quoad eius fieri potest, prori-
tendus est ac mouendus: sed absq; medicamen-
to. Profundè etiam vomitus ante passum matutis
& ieiunii à græcis συππρωσις pro nuncupati. Qui-
bus igitur hoc pacto vomere placuerit, radicu-
las tenues, seu raphanos, nasturtium, erucam,
sinapi, aut portulacam deuorēt. deinde aqua re-
pida affatim hausta vomant. Qui dicta præsignia
& præsidia negligendo prætermiserint, hos me-
tuant affectus, pleuritidem, peripneumoniā,
melancholiam, febres acutas, phrenetidem, ve-
ternum, & cum singultu faucium ardorem
& phlegmonem.

*Signa mor-
borum tho-
racis impen-
dentium.*

*Remedia
morborum
thoracis.*

*Vomitotium
parati facie-
limum.*

*Incommoda
ex neglectis
præsidis thro-
racis.*

Siqui
his d
noluit
ta cum
num.
inflexi
tra ma
venter
ration
melior
cile po
ro lun
uara,
eundē
beni-
piam
carta
nam
rit la
nim
quin
sum
etur
nam
xilla
mer
ten

VENTER.

Si quis autem morbus ventrem inuasurus est, Indicia sua
 his detegitur indicii. Venter in primis con-
 uoluitur, obstruitur, & perturbatur: esculen-
 ra cum poculentis amarorem præ se ferunt: ge-
 nuum adest grauitas, spinæ & lumborum rigor
 inflexilis, cum vniuersi corporis lassitudine, ci-
 tra manifestam causam. Vbi hæc signa obseruas,
 venter, nullo quidem medicamento, sed victus
 ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam &
 melius & longe tutius est iis vti, quibus non fa-
 cile potest delinquit. Ex horum classe & nume-
 ro sunt beta aqua mulsæ incocta; allia elixa, mal-
 uara, ramex, mercurialis, & omnia melle cõdita, Remedia
 cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac ventra per
 benigne deiciunt. Quod si præfagiorum quod illius lubri-
 cationem.
 ciam magis atque magis intentatur, cnici seu
 cartami liquorem omnibus decoctis infundes,
 nam is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fue-
 rit leuis brassica multa aqua elixata. Huius etc
 nim iusculum heminx dimidix seu vnciarum
 quinque mensura cum melle & sale haustum, Aluū blan-
 summe iuuabit, perinde atque cicorum deco, d & facile
 Quæ sequit
 ror neglecti
 ventra cu-
 rationem.
 tertiana febris, pedagra, apoplexia, hæc
 morrhoides, & articularis
 cruciatus.

VESICA.

Quando autem vesicae mali aliquid imminet, his indiciis dignoscitur. Post exiguum cibum plenitudo infestare deprehenditur: oboriuntur flatus & inflationes, rufus & pallor universi corporis. Somni ad sunt graues, vrinae tenues: aquosa & ægerime stillantes, nec non circa pudenda bubones, vel œdemata. Vbi sese præferent eiusmodi signa & prælagia, auxiliis lotia impellentibus & promouentibus, opportunè succurrendum erit. Id quod sine periculo præstabitur apii & fœniculi radices, in vino albo, tenui & odorato, macerata & decoctæ: modo cyathi duo iusculi, seu vnciæ tres quotidie exhibentur: mane nimirum & vesperti, cum aqua dauerei, sinirni, vel enulæ campææ: quodcumque horum ad manum fuerit, hæc æque singula præstunt. Cicerum quoque præmaceratorum & costorum aquam, si cum vino biberit ægrotans, idem prorsus consequetur. Qui vero scripta signa & auxilia imprudenter neglexerit, à sequentibus morbis sibi metuat: nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis dolore, lithiasi, nephritide, stranguria, colico cruciatu, & torminibus. Cæterum, in omnibus signis & malis, quæ hæcenus proposuimus, infantibus quidem & iunioribus clementiora medicamenta, grandioribus vero, & natæ maioribus, validiora ac efficaciora exhibere conuenit.

Cæterum, quoniam statim anni temporibus certi quidam morbi ingruere solent, quæ in

Signa mor-
borum vesicæ
& propin-
guanturum.

Auxilia af-
feruntur
vesicæ.

Incommoda
sequentiæ
negligentiæ
curacionem
vesicæ affe-
ctæ.

Adverten-
da & notan-
da.

gulis alimētia tibi sumenda fugiendaue sint, pau-
cis exequar, auspiciatus à solstitio hyberno.

SOLSTITIVM HYEMALE. *¶ 21. Iobris*

Solstitium itaque hyemale vsque ad vernum *Hæc postri-*
æquinoctium auget in hominibus destilla- *na ex T.*
tiones humiditatesque: ac propterea calidioris *Guinteru*
bus vti cibis, parcioꝛe potu, sed meracioꝛe, atque *Andern.*
ex origano bibere oportet, nec non Veneri in- *terpretati*
dulgere. Numerantur ad æquinoctium dies no- *ne transco-*
naginta. *pta sunt.*

ÆQUINOCTIVM VERNVM. *¶ 20. Mar*

Hoc tempore pituita in hominibus crescit, &
dulce serum sanguinis vsque ad Vergiliarum
ortus: eoque tum maxime succosa acriaque al- *Corn. ado-*
sumi debent, corpus exerceri & Venus. Sunt au- *risima.*
tem ad vsque Vergiliarum ortum dies sex & qua-
draginta.

VERGILIARVM EXORTVS. *¶ 5. May*

Hoc tempore bilis amara augetur, amarumq;
serum vsque ad æstiuum solstitium: dulcia o-
mnia tunc quæ aluum moueant conueniunt,
Venus quam parcissime exercenda. Hinc ad sol-
stitium æstiuum dies quinque & quadraginta
existunt.

SOLSTITIVM ÆSTIVVM. *¶ 21. Junij*

Hoc anni tempus atram bilem adusque æ-
quinoctium autumnale promouet: Qua-
propter

propter aqua frigida atque odoratis omnibus
 uter dum est, Venus perniciofa, aut innocentius
 faltem qua de ea praefcripimus adhibeto. Porro
 sunt ad Aequinoctium autumnale dies tres &
 nonaginta.

AQUINOCTIVM AV-
 tumnale. *¶ 22. Iulii.*

*örn. oderat
 beta.*
 Hæc anni pars pituita copiam generat, tenu-
 esque defluxiones, donec Vergilia occidant.
 Convenit igitur tunc humores ex capite elicere
 atque acerrima * maximeq; succosa assumere,
 vomitum rarissime citare, exerceri atque concu-
 bitum vitare. Numerantur ad Vergiliarum occa-
 sum sex & quadraginta.

VERGILIARVM OC-
casu. ¶ 7. 9 Julii.

Hoc tempore pituita ad vsque Solstitium
 hyemale in hominibus redundat. quamob-
 rem acerbissima quæque, vinum suavissimum
 assumere oportet, pinguibusque uti & exercitari.
 Sunt autem ad Solstitium hyemale,
 dies quinque & qua-
 draginta.

*Ad 55. Gradus supputata.
 et Annos non Bisextos. DE
 etc.*

DE SALVRI DIÆTA

incerti autoris Liber, Hippo-
crati quondam falso adcri-
ptus.

*Iano Cornario medico physico
interprete.*

Argumentum in librum sequentem
Ioan. Culm Gepping.

I. Diata idiotarum & priuatorum, qualis
hyeme, vere, æstate, & autumnò esse debeat.

II. Diata ad ætates, ad omne tempus, & ad
corporum species constituenda.

III. Ambulandum hyeme velocius, æsta-
te tardius, nisi per æstum iter facias. Carnosi
gracilibus citius ambulent. Balneis quomodo
utendum. Vestes pure hyeme induenda, æstate
sordida, & oleo imbutæ.

IV. Gracilitatem corporis quo studio con-
sequaris. Pinguis ex gracili quomodo fiat.

V. Vomendum sex mensibus hybernis.

VI. Quæ infusa, quibus temporibus, qui-
busque matris conveniant. Infusa crassa & co-
acta que.

VII. Cras-

VII. *Crassos & graciles, quomodo ad vomitum prapares Bis in mense vomere consuevi, iis melius est, ut consequenter in duobus diebus, quam per maiora intervalla vomant.*

VIII. *Cibos remouero consueverit, aut quorū alui non probum transitum habent, curatio.*

IX. *Puerulorum infantium educandi & cibandi ratio.*

X. *Mulieribus siccioris modi diata conuenit Exercitiorum ratio iuxta temporum anni differentias instituat.*

XI. *Alui profluuī in exercitiis utentibus & excrementis ciborum speciem referentibus, curatio diatetica: Item quibus temperamentis hic morbus sit familiaris. Corpora densam carnem habentia, iis quae raram habent, à carnitū esu magis leduntur.*

XII. *Cibum post fridus eructantes, longiori somno & aliis laboribus curantur.*

XIII. *Siti correptis cibi & labores detrahendi, vinum vero aquosum & frigidissimum exhibendum.*

XIV. *Aqua aut mucī per nares vel aures eruptio, capitis torporem soluit. Sanitas res preciosissima.*

EOs qui propria priuataque negotia agunt homines, hac diata uti oportet. Hyeme quidem

dem comedere quam plurima, bibere autem
 quam parcissime. Sit potus vinum quam mera-
 cillimum: cibi, panis, & obsonia assata omnia.
 Oleribus quam paucissimis hoc tempore vtend-
 dum est. sic enim corpus maxime siccum ac ca-
 lidum reddetur. Vbi vero ver apprehenderit,
 tunc sane potum ampliozem assumere oportet,
 vinum dilutius & paulatim: cibi quoque mol-
 lioribus ac paucioribus tum vtendum est: abla-
 to pane mazam exhibere conuenit & iuxta ean-
 dem rationem obsonia detrahere, & loco assa-
 torum omnia elixa facere. Oleribus vero paucis
 tunc vti oportet, donec ad ætatem perueniat ho-
 mo, cibus mollioribus vtendo, & obsoniis elixis,
 & oleribus, tam crudis quam coctis, similiterq;
 potibus quam dilutissimis ac plurimis: ita tamẽ
 vt paulatim non derepente his vtatur, ne videli-
 cet magna mutatio fiat. At vero ætate maza
 molli nutriatur, & potu aquoso ac multo, obso-
 niis omnibus elixis. Sic autem his vbi ætas fue-
 rit vti oportet, vt frigidum sit corpus & molle.
 Tempus enim calidum est & siccum, & facit cor-
 pora astuosa ac squalida. Quapropter tali studio
 auxiliari oportet. Iuxta eandem vero rationem,
 quemadmodum ex hyeme ad ver, sic ex vere ad
 ætatem deducendus est, cibo quidem detracto,
 potu vero aucto. Sic quoque contraria faciendo
 ex ætate ad hyemem perducatur. In autumnu
 vero rursus cibi plures exhibendi sunt & siccio-
 zes, & obsonia iuxta eandem rationem: potus
 vero pauciores & meraciores, quo etiam hyems
 bona fiat, & homo in ipsa vtatur potibus mera-
 cioribus ac paucis, cibus vero quam plurimis ac
 siccis.

ficcissimis. Sic enim & maxime sanus fuerit, & minime f. igore impeteter. Nam tempus hoc valde frigidum ac humidum existit.

2. Porro habitibus corporum carnosiss & mollissibus ac rabris, plurimo anni tempore ficcioribus diatis vti conducit. Humida enim est ipsorum natura. Verum ficosos & graciles, fuluosque ac nigros, humidiora diata maiore temporis parte vicitare oportet. Corpora enim talia sicca existunt. Sed & iuuenibus corporibus, mollioribus & humidioribus diatis vti confert. Nam aetas ipsorum sicca est, & corpora compacta sunt. Seniores autem ficciora victus modo maiori temporis parte degere oportet. Corpora enim in hac aetate humida sunt, & mollia ac frigida. Oportet igitur & ad aetatem & ad tempus anni, & ad corporum species ac habitus, diatas consistuere, ita vt consistentibus & caloribus & frigidioribus nos opponamus. Sic enim maxime sani fuerint.

3. Qui & ambulandum hyeme quidem velociter est aestate autem deniter, nisi per solis astitum iter faciendum sit. Oportet autem & carnosos citius ambulare, graciles vero tardius. Balneis quoque multis aestate vtendum est, hyeme paucioribus. Gracilibus autem magis expedit lauari, quam carnosiss. Vestes autem puras inducere hyeme oportet, oleo imbutas ac sordidas, aestate.

4. Ceterum pingues, & qui graciles fieri volunt, omnes labores ieiuni facere debent, & cibos assumere anhelantes adhuc ex fatigatione, & non refrigerati, praepoto vino diluto, & non vtiliter frigido, & obsonia praeparata assumere ex festi-

nis.

BO
mis, aut co
cemodi.
runtur; si
terint. Se
lorum ma
dum dea
me fieri p
pingues
traria fac
re oportet
At ver
bus hoc
nos vom
us est a
nem ea
Quam
e. H
fius, & l
oriante
corpus
eleuant
Sint a
bus salu
lib. ac d
ta autē
& cicer
vero &
cemod
Qu
non gra
tione ci
nemin
vibat

mis, aut condimentis hortensibus, & aliis huiusmodi. Sint autem obsonia pingua quæ offeruntur; sic enim à quam paucissimis impleri poterint. Sed & semel in die cibum sumere, & illotum manere, & stratum durum habere & nudum deambulare oportet, quantum eius maxime fieri potest. Quicumque vero graciles sunt, & pingues fieri volunt, tum alia his quæ dixi contraria facere, tum ieiunos nullum laborem subire oportet.

At vero vomitibus & alui per infusa elotionibus hoc modo vtendum est. Sex menses hybernos vomendum est. Hoc enim tempus pituitosus est æstiuo, & morbi circa caput fiunt & regionem eam quæ est supra septum transversum. Quum vero æstas ac calor fuerit, infusis vtendum est. Hora enim hæc æstiuosa est, & corpus biliosus, & lumbi ac genua grauantur, & calores oboriuntur, & in ventre tormina fiunt. Quapropter corpus perfrigerare oportet, & quæ in sublimaeleuantur, interne subducere ex istis locis.

Sint autem infusa pro crassioribus ac humidioribus saliosa & tenuiora, pro siccis vero & gracilibus ac debilioribus, pinguiora ac crassiora. Crassa autem & pingua infusa sunt quæ ex lacte fiunt, & cicerum decoctum & alia huiusmodi. Tenuia vero & salia sunt muria & aqua marina, & eiusmodi. At vero vomitus sic facere oportet.

Quicumque homines crassi ac pingues sunt & non graciles, ieiuni vomant, a curiu aut ambulatione cita, iuxta meridiem. Sit autem dimidia æmmina hyssopi in aquæ congio contrita, atque hoc bibat abusto aceto & adiecto sale, quo incu-

dius euadat. Bibat autem primum sensim ac len-
tius, postea citius. Qui vero graciliores sunt ac
debiliores, à cibis vomitum faciunt hoc modo:
Lotus calida præbibat meri heminam, deinde
cibos omnigenos edat, & neque dum cibum su-
mit, neque à cibo bibat, sed contineat se donec
quatuor stadia quis percurrat: deinde vina tria
permixta ipsi in potu offerantur, austerum, dul-
ce, ac acidum: primum quidem meracius & pau-
latim, & per multum temporis spacium, deinde
vero dilutius, & citius & multum. Quicumq; au-
tem bis in mense vomere consuevit, huic melius
est vt cōsequenter in duob. diebus vomat, quam
per quintum & decimum. Verum aliqui penitus
contrarium faciunt.

3. Quibuscumq; verò commodum est reuomere
cibos, aut quibus alui nō probum transitum ha-
bent, his omnibus conducit sæpe in die comede-
re, & omnigenis eduliis vti, & obsoniis variis
modis præparatis, vinumque bibere duplex aut
triplex. Qui vero reuomunt cibos, aut aluos ha-
bent humectas, his omnibus contrarium huius
modi facere conducit.

30. Caterum puerulos infantes per multum tem-
pus in aqua calida lauare oportet, & vinum bi-
bendum dare aquosum, & nō penitus frigidum.
Dandum est & id vinum, quod minime ventrem
eleuet ac inflat. Hæc autem facere oportet, vt &
conuulsionibus minus corripiantur, & maiores
fiant, & meliorem calorem adipiscantur.

30. Mulieres porro siccioris modi diætã vti oportet.
Nam & cibi sicciores ad muliebriū carniū
mollitiem commodiores sunt, & meraciores po-
tunt

tis præ-
triment
ac ludic
parum.
ambula
faugat
In cæ fa
borans
fieri co

Quo
corrip
rentia
nus qu
ciboru
enim
quo ci
his cib
tritus
mi, &
parte
die cib
calefa
perau
porib
carni
exite
fufcip
ttam
viger
veto r
habitu
bores
sunt

tus præstabiliōres sunt ad vteros ac foetuum nutrimenta. Qui exercitiis vtuntur hyeme currere ac luctari debent: Æstate vero luctari quidem parum, currere autem minime, sed multum deambulare secundū frigus. Quicumq; ex curribus fatigati fuerint, eos luctari oportet. Qui vero ex lucta fatigantur, eos currere expedit. Sic enim laborans, fatigata corporis parte vel maxime cal fieri componique ac recreari queat.

Quosunque exercitiis vtentes alui profluvia corripunt, & recrementa ciborum speciem referentia ac cruda habent, his exercitiorum nō minus quam tertiam partem detrahere oportet, & ciborum dimidium saltem exhibere (palam est enim quod ventriculus conseruare non potest) quo ciborū multitudo concoquatur. Sint autem his cibi, panis quam maxime assatus in vino intritus, & potus quam parcissimi ac ^{*}meracissimi, & deambulationibus à cibo ne vtantur. Oportet autem sub hoc tempus semel duntaxat in die cibum sumere. Sic enim quam maxime concalescit ventriculus, & ea quæ ingestā sunt exuperauerit. Fit hic profluuī alui modus his corporibus, quæ densam carnem habent, quum ad carniū esum homo cogitur, natura eiusmodi existente. Venę enim densatę cibos ingestos non suscipiunt. Est autem hæc natura acuta, & in vtramq; partem vertitur, & ad modicum tempus viget bona habitudo in talibus corporibus. At vero rariōres ac hirsatiōres corporum species ac habitus tum carniū esum suscipiunt, tum labores magis tolerant, & bonæ habitudinet ipsi sunt diuturniores.

Mere tempore rati.

42. Quicumq; postridie cibos eructant, & praecoxo
 diaipus eleuantur, utpote cibis crudis & inco-
 ctis existentibus, his longiori quidem tempore
 dormire conducit, verum & aliis laboribus cor-
 pora ipsorum cogere oportet. Vinum autem me-
 racius & amplius bibant, & cibis pauciorib; sub
 id tempus utantur. Palam est enim quod ventri-
 culus, pra; imbecillitate ac frigiditate, ciborum
 multitudinem concoquere non potest.

43. Quoscumque vero sitis corripuerit, his & cibi
 & labores detrahendi sunt, & vinum bibant a-
 quosum & quam frigidissimum. Quibuscumque
 autem dolores fiunt ex visceribus, siue ex exerci-
 citiis, siue ex aliquo alio labore, his quiescere
 conducit, cibis abstinentes; portione autem utan-
 tur, qua quam parcissime in corpus assumpta
 plurimam urinam ducet, quo vena; visceribus in-
 sita non distendantur repleta. Ex talibus enim
 tubercula oboriuntur ac febres. Quibuscumque
 vero morbia cerebro fiunt, torpor primum cas-
 put occupat, & frequenter mingit aeger, & reli-
 qua velut in urina stillicidio perpetitur, atque
 haec sane ad dies nouem patitur.

44. Et si quidem erumpat per nares aut aures as-
 qua siue mucus, a morbo liberatur, & urina stil-
 licidium sedatur. Mingit autem multum, & cis-
 tra dolorem, idq; album, donec viginti praeteries-
 sint dies, & capitis dolor hominẽ relinquit. In-
 tendenti autem oculos splendor occultatur. Por-
 ro vitium prudentem id secum reputare oportet,
 quod res preciosissima est sanitas, & proinde
 scire vitæ suæ ipsius consilio in mor-
 bis utilitatem percipiat.

Vener
 N
 Nunc qu
 Sig. 4
 Il: morbo
 H: e
 Non m
 Atq;
 Accipe
 Qua
 Prima
 Lux
 Tertia
 Qua
 B: me
 Fer
 O: Pana
 Ant

DE RATIONE VICTVS SALUTARIS post inuisam venam & emissum sanguinem ad Armatum Epigramma Anaſtali.

VENAM Armate tibi medici incidere, timentis
 Ne ſcis ventrici ſi qualia damna mali.
 Nunc quo vita maſo fuſo per agenda cruere,
 Si q̄ data tibi qualis habenda rogas.
 Illi morborum dicant Amate periti:
 Hæc non eſt noſtra falce metenda ſeges.
 Non miſſum facis, & curio ex te aadre diſerti
 Atq; aliquid tua, quod Pieris ornent, ais.
 Accipe quandoquidem nugæ ad ſeria ducis,
 Qua ſantas octo verſibus, octo dies.
 Prima cæna die ſi miſſo ſanguine parca,
 Lux abeat læta aucta ſecunda modis.
 Tertia ſed læcida debetur tota quieti:
 Quarta & quinta ſibi mollius eſſe vident.
 Quinta ſexta petit; mox ſeptima colligit auræ.
 Fertq; vagos circum ſera nemusq; pedes.
 Octava amplexus dilectæ coniugu, & quo
 Ante fuit, vitam reſtituſſe ſolet.

VICTVS ET CVLTVS RATIO

expoſita quaternis in ſingulos menſes
 verſibus, per Ioachimũ
 Camerarium.

Ianuarius.

MENſis amas tepido læni decurrere viſit
 Et reſciq; ato ſapel quo cubet.
 Vena tibi nullos exudes ſclicta riuores,
 Sed cal. da ſui eſt metere corpus aqua.

D 4 1

Pe

Februarius.

Februarius, volucresq; cibus odore palustres,

Esseq; inersifica febre timenda solent.

Pharmaca tunc hauri, tunc scinde in pollice venam,

Et calido multum flumine membra foue.

Martius.

Martius humores & terra & corporis auget,

Tunc ratio est puri magna tenenda cibi.

Dulcia tum profunt acri condita sapore,

Pharmaca non profunt, venam aperire nocet.

Aprilis.

Frigore vim lenta reuocat telluris Aprilis,

Tunc etiam est tenuis perq; forata cutis:

Tunc intus sunt aucta magis suntq; omnia plene,

Soluere se ventor, vena aperire iubet.

Maius.

Omnia iam florent, iam formosissimus annus,

Iamq; sibi cuncti mollius esse volunt.

Balnea nunc cole, nunc sit pharmaca sumere cura.

Et tibi nunc misso sanguine vena fluat.

Iunius.

Iunius & gaudet gelidis, & pascitur herbis:

Vitifico humori tunc inimica fuga.

Letitia & recreet tunc mentem blanda voluptas,

Affligat corpus, nec medicina tuum.

Iulius.

Aeris ignifluos intendit Iulius aestus,

Hoc breuior somno tempore danda quietes.

Balnea vitentur, nec venam tangere ferro,

Nec dominæ petulans accebuisset velis.

Augustus, siue Sextilis.

Ipsè etiam Augustus somnum restringit & escat,

Et Veneris cupidos gaudia ferre vocat.

Phar-

*Pharmaca nemo bibat, laceret neq; corpora scissa,
Nec gelidas intra delicitur aquas.*

September.

*Poma dat & gratos September ab arbore fructus,
Tunc etiam presso pascere lacte capra.*

*Pharmaca nil prohibet tunc semere, scindere venam,
Nec tuis externum vitet aroma cibis.*

October.

*Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Utere, nec dubites non tenuisse modum.*

*Sic tamen ut ne oneres nimio praecordia vitibus,
Cumq; modo studeas non tenuisse modum.*

November.

*Ess. salutaru perhibetur mulsæ Nouembri,
Gingiber & dulcis sifilo melle natans.*

*Tum neq; sepi laues, Veneris neq; sacra frequentor:
Ante senex tempus ne videare suum.*

December.

*Iuxta mensē focum calidis utare Decembri,
Tunc iaceant mensis gramina nulla tuis.*

*Incidas capitis defensi à frigore venam,
Cinnamēoq; tuus fragret odore calix.*

LOCI ALIQVOT PHILIPPE

Melancht in lib. de anima, de moderatione cibi & potus: item somni & vigiliarum.

1. Modus organorum hortatur ad temperantiam. Cum enim immodice onerantur, non potest coctio perfici. Et vitia primæ coctionis deinde non possunt corrigi in aliis coctionibus. Quare de cibo immodico ingesto, cum sit malus chylus,

Dd 4

etiam

etiam postea fit insuaue nutrimentum, & corpus vitiosis humoribus impletur.

2. Traditur vtilissima regula: Vitium prioris coctionis non potest corrigi in posteriore. Quare cum ventriculus non facit suam officium, nunquam fiet ex crudo chylo sanguis bonus. Ideo intemperantes, qui non concedunt ocium primæ coctioni, replent corpus vitiosis humoribus, sunt pallidi, & prosterunt vires ventriculi, ac deinde hepatis.

3. Sepe citatur dictum Hippocratis, in quo complexus est & res vtilis corpori, & earum modum & ordinem: πόνος, ἑπίαια, ποτὰ, ὑπνοί,

Laborer, cibus, potus, somnus, omnia sunt moderata.

πρῶτον αὐτῶν. Primum locum tribuit labori, qui propter multas causas precedere cibos debet. Excitatur enim calor, superfluitates consumuntur & expelluntur, quod vile est antequam ingerantur alii cibi. Ut enim si ad focum calfacias aquam, & iam feruenti infundas frigidam, rursus extinguitur calor, ita turbatur coctio, cum rursus cibi ac potus ingeruntur crudi: id cauere iubet Aphorismus, πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἑπιπέτων ὑπερβαίνειν ἢ ὑποβαίνειν, μὴ πρὸς τὸν βλάψῃ.

Quæ sunt corpora, quanto plus exercet, id eo plus laedit.

Sunt autem vtiliora exercitia, in quibus agitantur brachia, & thorax panditur, ut discurtiantur superfluitates in pectore & pulmone, & motus calorque diaphragmatis in ventriculo profunt. Post eibum cauendi sunt omnes vehementiores motus corporis & animi, cauenda & vocis intentio. Tribuenda enim quies ventriculo amplexo iam cibum, qui cum agitur, non potest integre concoqui. Motus enim aperit orificium, ubi exhalant calor & spiritus, aperit & pylorum, ubi crudus chylo

ante tem
tum exitu
post cibum
riatur in
videmus
inditax
sunt. C
profus
tum vit
tris, se
dam di
tus dis
fendan
sunt ca
nuto e
mygda
sibus o

4.
tes.
ritus,
hepa

N
men
bra
add
tiga
& G
vire

ante tempus effunditur. Ac interdum subito exitium afferunt illi vehementiores motus post cibum. Nec quisquam est, qui non experiatur sibi tales contentiones nocere. Itaque videmus na. ura etiam pecudibus hunc sensum inditum esse, quietem vt ament postquam pastæ sunt. Qualis est autem immanitas, homines profus contemnere ordinem à natura institutum, vtilem vitæ & conseruandis non solum ventris, sed etiam ingenii viibus? Est etiam quædam diligentia, quæ eruditos decet, cibi & potus discrimina considerare, qui iuuent aut ofendant corpus, vt calidis & siccis minime profunt calida aromata, & pleniora vina. Ad somnum conciliandum profunt lactucz & cibi ex amygdalis facti. Obseruet igitur quisq; qualibus sibi opus habeat.

De somno.

4. Conducit quies ad recreandas tres virtutes. Ad rigationem cerebri, ad generandos spiritus, & ad perficiendum officium ventriculi & hepatis. Vere igitur Ouidius:

Is quoq; qui grati cibi est in corpore somnus.

Et Virgil.

— Fessos sopor irrigat artus.

Nam cum coctio recte perfecta est, omnibus membris distribuitur nutrimentum, quod membrum irrigat, signuntur spiritus, qui nouas vires addunt, & tamen ætus corporis ipsa quiete mitigatur: perfunditur etiam corpus quadam vtili & suauis rigatione ex cerebro. Recipit & cerebrum vires, vnde fiunt nerui viuaciores.

De ordine cibi & somni.

5. Nec inanes suauiter dormiunt, nec immodico cibo onerati: Balneæ antecedant cœnas, à cœna exiguum sit interuallum ad somnum. Molli ambulatione cibus ex orificio ventriculi descendit, & orificium clauditur. Deinde quies gratissima est ventriculo, ac primum in dextro latere cubandum est, ne hiet os ventriculi. Fit igitur collecto calore in somno coctio, prohibetur cruditas, conseruatur calor naturalis, gignitur sanguis suauior, sequitur & virium & coloris bonitas. Nec dubium est, certissimam esse perniciem virium corporis & ingenii, extendere vigiliis post cœnam in multam noctem. Quia non tantum cruditas sequitur, sed dissipatur calor naturalis, languescit virtus ventriculi, gignitur sanguis impurus, corpus vitiosis humoribus repletur, sequitur aut *κακωχυρπία*, aut macies, accedunt pallor, conturbatio spirituum, debilitas cerebri. Quare assuefacienda est iuuentus, non modo ne conuiuia producat in multam noctem, sed etiam vt lucubrationes omittat principio noctis, nec tempus ad quietem diuinitus constitutum omnibus animantibus transferat ad exitiosos labores.

6. Est etiam opus animi tranquillitate. Nam dolor cordis, irem sanguinis ac spirituum æstus in metu, mœstitia, ira, nimis intenta cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec sinunt cor vacare huic actioni naturali.

NON-

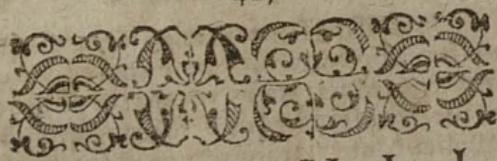
N O
D E

S E X
rales
Gale
rum
min
saria

T E R
Hall

T

s, tu

NON NVLLA
DE REGIMINE
SANITATIS,

iuxta

SEX RES NON NATV-
rales, placita ex Hippocratis &
Galeni libris desumpta, cum aliis,
tum literarum studiosis, & iis, qui
minus exercentur, cognitu neces-
saria:

PER D. IOANNEM KATZCHIVM,
*Hallensem Med. Doctorem tam olim edita, sed res
cens à variis mendis repurgata per
I. A. S. L.*

TAMETSI duo esse humani corpo-
ris principia Galenus in primo de tu-
enda sanitate libro adfirmet, Semen
videlicet viri, Sanguinemque men-
struum mulieris: tamen tum vete-
rum, tum neoterici Medici omnes ipsum se-
quuti

quasi prudentissime septem res numerant, quæ corpori humani constitutionem ingrediuntur, quas quidem res naturales vocant: expeditque easdem tueri conseruareque perpetuo similibus. Nam Medicus, qui harum rerum naturalium exactam cognitionem non habuerit, neque per morbum sanandum earum vires sedulo tuebitur, in eum haud dubie incidet sermone: Morbus quidem curatus est; Homo autem obiit id quod à quam plurimis quotidie factitari videmus, præfertim ab iis, qui rationi experientiam sine ratione præferunt, teste Galeno secundo artis curatiua libro ad Glauconem.

Sunt autem septem res vocatæ naturales.

1. Elementa.
2. Temperamentum.
3. Humores.
4. Membra vel partes.
5. Virtutes seu facultates.
6. Operationes vel Actiones.
7. Spiritus.

De his singulis nunc differere non est nostri instituti: Verum hoc non est silentio prætereundum, principio, Sanitatem non esse absolute elementorum, ex quibus constat, aut medium temperamentum, quam Eucrasiam vocant, aut debitam convenientiam, quam Symmetriam appellant sed eam duntaxat, quæ simularium est partium.

Deinde instrumentalium partium sanitatem

In figura r
ne simulari
cundum
discerni.

Potrem
optima, co
quæ impe
tum vitæ
dua inge
album co
bum cer
gis minu
cil demo
quæ a tat
sanitate
nes, de a
bus per
si sint d
lint. Al
tia hab
oculis
obrutu
nec pe
lent le
quoru
omnes
in exe
propo
tio ac
xat san
bra fu
ros qu
ss val

In figura numero, magnitudine ac compositione simularium consistere : functionibus vero secundum naturam obeundis sanitatis habitum discerni.

Potremo duplicem esse sanitatem: Vnam quæ optima, consummata ac summa est: Alteram quæ imperfecta & ceu ab hac deiciens est: quarum utraque maioris minorisque ratione cuius dua ingentem habet latitudinem. Velati enim album corpus aliud magis, aliud vero minus album cernitur: ita & quod sanum dicimus, magis minusque tale esse videtur. Cuius rei duplex est demonstratio: Prima sumitur ex mutatione, quæ ætatem vicissitudines sequitur. Alia enim sanitate fruuntur Infantes, cum tamen omnibus, & alia denique Senes, cum tamen omnibus per omnes ætates liceat esse sanis. Tametsi sint qui senectutem ipsam morbum esse velint. Altera administratio ab ætatum differentiâ habetur. Siquidem nec qui sani sunt, omnes oculis aque cernunt: sed alii perspicacius, alii obrutius: Nec auribus pari modo audiunt. Sed nec pedibus nec manibus ex æquo similiter valent sed hi probius, illi deterius. Neque reliquorum denique membrorum munera similiter omnes obeunt. imo in singulis pene magna est in excessu defectuque diuersitas: Tamen cuique propositum est seruare tueriq; eam quam ab interiore accepit sanitatem. Nam si quis eos dumtaxat sanos esse contendat, quorum singula membra functiones suas obeunt absolute, ceteros qui minus probe sint affecti, non esse sanos: at vniuersæ artis quæ de sanitate tuenda instituitur

*xi libr. de san-
nitat. tuend.* tur, fundamentum subuerteret. Hæc ex Galeno
eam ob rem assignaui, vt quisque intelligat haud
similem vniuersis hominibus naturam conti-
gisse: ob idque nihilo felicius eandem victus ra-
tionem omnibus præscribi posse, quam si Sutor
vnum calopodium omnibus hominibus adapta-
re conetur.

Porro ex prædictis septem rebus naturalibus
humanum corpus constitutum formatumq; duo-
bus potissimum modis in sanitate conseruatur.
Vno quidē ac primo modo. (Quia corpus in con-
tinuo fluere est) per restitutionem illius quod
effluxit. Si enim ex corporibus nostris nihil es-
sueret, sed aqua imbes substantia semper serua-
retur, nulla foret alimenti necessitas.

Altero vero modo conseruatur corpus per ex-
crementorum, quæ per concoctionem collectæ
sunt, expulsionem.

Quæ ambo si rite à medico ac sedulo procu-
rantur, necessario sequitur, corpus præpropere
nec senescere, neq; putrescere: Atque sic primo
modo à celeritate mortis naturalis: Secundo ve-
ro modo à morte accidentali securus redditur.
Nemo enim existimare debet, Artem de sanita-
te tuenda corporis immortalitatem præstare,
quemadmodum Galeni temporibus quidam so-
phista edito libro immortalitatis viam docere
aggressus est. Huius similes hodie sunt, qui tam
etsi omnium bonarum literarum expertes sint,
mira tamē *βαττολογία* aureos de se montes pol-
liceri audent. Sed non est nunc de his locus. V-
terque vero cōseruandi modus perficitur per sex
inueniuntur res, quas tum veteres, tum neoreti-

ei Medici
pterea qu
esse pot
exigit, c
adhibent
Sin prate
adferunt
obid cor
ministra

Porro
duz vit
turalis
tum h
stranru
eius q
mente
Qu
est sub
staura
Aut e
Aut e
tum, a
non n
poti
dum

ei Medici prudenter non naturales vocant: pro-
pterea quod tam morbi quam sanitatis causa
esse poterunt. Si namque vt necessitas corporis
exigit, cum mensura & aequalitate opportuna
adhibentur, sunt res salubres causaq; sanitatis:
Sin praeter necessitatem citraq; modum corpori
adferuntur, sunt res insalubres, causaq; morbi:
ob id commodam artificialemq; requirunt ad-
ministracionem.

Sunt autem haec sex Res non naturales:

1. Aer,
2. Cibus & potus,
3. Repletio & Euaeuatio,
4. Exercitium seu motus, & quies,
5. Somnus & vigilia,
6. Accidentia seu motus animi.

Porro per hasce sex res non naturales (quibus
duz virtutes, scilicet pulsatiua seu vitalis, & na-
turalis deseruiunt) in sanitate conseruatur to-
tum humanum corpus, si rite ac debite admini-
strantur. Per eadem enim fit non modo resectio
eius quod e corpore effluit, verum etiam exere-
mentorum expulsio.

Quod vero e corpore nostro assidue effluit, aut
est substantia aerea & ignea, & potissimum re-
stauratur per aerem, mediante virtute pulsatiua:
Aut est substantia sicca, & restituitur per cibum:
Aut est substantia humida, & restauratur per po-
tum, agente virtute naturali: & sic primae duae res
non naturales, Aer videlicet, & cibus ac potus,
potissimum resectioi deseruiunt, quemadmo-
dum deinceps videbimus.

DE GVBERNANDA
DE PRIMA RE NON

Naturali, Aere.

Quando vero Aer tam per inspirationē, quam per arteriarum motū ac pulsū attractus nobis liſſimam corporis nostri partem, videlicet spiritus vitales, animales, naturalesque, qui sunt de substantia ignea aereaque, conseruat: primum de ipſo, tanquam de nobiliore dicemus.

Sciendum quod aer inter ceteras res non naturales principatum obtinet, fortiusque humanum corpus alterare poterit omni alia re nō naturali: partim quia continuo degimus in ipſo, nullaque eius vitandi ratio est, quando sine eo inspirato non conceditur viuere, inuitisque nobis hauriendus est: partim quia nunquam non nos vndique ambiens subtilitate suæ substantiæ in profundum corporis ingreditur, per vniuersos corporis poros dilatatione arteriarum attractus: partim quia est pabulum, imo de substantia spiritus vitalis.

Iple vero aer in se multas patitur mutationes, tum propter substantiæ suæ raritatem, quæ valde mutabilis est, tum quia inter quatuor Elementa (si Astrologis credimus) plures habet Planetarum sphaeras, quæ ipsum continuo mouent ac alterare possunt. Sphæra namque Solis tantum mouet ignem: Sphæra Lunæ aquam: Sphæra stellarum fixarum terram: reliquæ vero sphaeræ omnes, sicut Saturni, Iouis, Martis, Veneris & Mercurii, mouent aerem. *Si credimus, vnguentum Astralgum.*

Cuius rei gratia aer vbi bonus est & commo-

duo

dus, plus
mni alia re
malus quā
lentissimū
Saluber
indicatur
autem ac
paludis h
lis, aut ca
beat, nec
spiret: Ne
rosam ex
Nec qui
aut cuit
Nec qui
solus, sic
difficilis i
flatum:
qui in e
bus ob
mus ae
atati est
no est, v
Hin
tur Prim
uti ad
trione
solent
minun
uerum
Sic
bus a
At

dus, plus inuamenti humano corpori adfert omni alia re naturali. Contra vero ubi nocuus est malusque, ibi omni re est nocentior, imo pestilentiſſimus est.

Saluberrimus vero vniuersis hominibus aer indicatur, qui ioptimas ac puriſſimus. Optimus autem ac puriſſimus aer is est, qui nec stagni, nec paludis halitu sit infectus, nec aliquid ex mactalis, aut caminis aut barathris sibi admixtum habeat, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret: Nec qui ex cloacis, quæ urbem aut numerosam exercitum purgant, vitium contraxerit: Nec qui ex animalium, olerum aut leguminum, aut cuiuscunque rei putredine coinquinetur: Nec qui ob stagnum aut flumen vicinum nebulosus sit. Nec qui editis vndiq; montibus aut ædificiis in cauo loco occlusus nullum recipit perfiatum: suffocans enim putrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perfiatum defectum plurimum acervatur situs. Huiusmodi ergo aer omnino est noxius: sicut è diverso qui purus omnino est, nulli non ætati est saluberrimus.

Hinc admodum prudenter mihi agere videntur Principes ac magnates, qui in locis liberis veluti ad finem ciuitatum, ad Orientem, Septentrionem, aut Occidentem arces suas ædificare solent, ubi commodè perfiatum possint, & ab hominum mechanicorum fœtore, præcipue cadaverum, sint libera.

Sic aeris quidem essentia vniuersis hominibus æqualiter conuenit, quæ optima est.

At vero quæ ex ipsius qualitate, calido scilicet

cet aut frigidus, humido aut sicco contingit diuersitas, non perinde se ad omnes homines habet: Sed corporibus quæ optimo temperamento sunt, etiã optime temperatus aer est saluberrimus. Optime autem temperati aeris termini hi sunt, vt in aere quidẽ ambiente, neque horreat corpus propter frigus, neque sudet propter æstum. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, his vtilissimus aer est, qui ei qualitati maxime est aduersus: vtpote frigidus aer calidæ, calidus frigidæ: Humidiori qualitatis, siccus aer: Sicciori quam parest, tanto humidior, quantum siccitas ipsa modum excessit. His omnibus prospiciat oportet qui vires illas tue ei velit.

DE QVATVOR MVN- di plagis.

Quod autem ad quatuor mundi plagas attinet, Orientem videlicet, Occidentem, Septentrionem, & Meridiẽ, nõ ignorandum est, quod aer & venti Septentrionales omnium pene saluberrimi censentur.

Quippe qui non modo putredinem aliquam non adferunt, verum etiam ipsam, si adest, corrigunt. Quamobrem tempore pestilitatis huic plagæ fenestras non nunquam apertas esse expedit, quia Boreas, qui frigidus & siccus natura ventus est, pestilentem aerem, sicut & solares radii, corrigere solet, omniaque imputria seruare. Orientales vero venti, quia calidi & sicci, Occidentales vero, quia frigidi & humidi censentur, non insalubres existunt.

*Galen. in 7.
de temp. lib.*

Om-

Omnium
quia calid
unia fac
di igitur su
pore.

Inter
Ver esse
tum esse
calidum
lum tem
sit, quam
peramen
anni ter
pestilen
itaque
quia ob
porib.
aifer ce
Aut
quod t
temp
pter in
atur
ur Hi
eodem
Autu
Hy
contr
dem
n 447

Omniū deterrimi sunt Meridionales venti, quia calidi natura & humidi sunt: qua de re omnia facillime Austrino flatu putrescunt. Vitandi igitur sunt, præcipue vero infecti aeris tempore.

DE ANNI TEM-
poribus.

Inter quatuor anni tempora saluberrimum Ver esse Hippocrates testatur, ideoque temperatum esse constat: Longeq; errant qui ipsum Ver calidum humidumque esse autumant, cum nullum temperamentum putredini magis obnoxium sit, quam calidum & humidum. Quod sane temperamentum (ex Galeni sententia) in quatuor anni temporibus inuenire nequeas: in graui ac pestilenti aeris statu nonnunquam incidit Aer itaque Vernalis, tum quia temperatus est, tum quia ob solem ascendentem à commixtis vaporib. depuratur: saluberrimus minimeq; mortifer censendus est.

Autumnalis vero aer sedulo fugiendus est, nō quod frigidus sit & siccus, vt falso quidā illi hoc temperamentum adsolute adscribunt, sed propter inæquabilem eius temperiem, qua maxime autumnum morbiferum facit & exitialem, sicut ut Hippocrates illa sententia significauit: Cum eodem die modo frigus, modo calor nos vrget, Autumnales expectandi morbi sunt.

Hyems vero frigida & humida, Æstas autem contra, calida & sicca est. Et huiusmodi quidem temporum vicissitudo iuxta Prouerbiū,

ἢ μέτεσθολή τῶν πάντων γλυκεία nō solū suauis est,

Ver.

Autumnalis
Gal. 1. lib. de
temp.Hyems &
æstas.I. omnium
rerum vic-

*assitudo sua-
us est. Ga.
len. de tem-
pera. lib. 1.* est, verum etiam ad valetudinem necessaria.
Nam si vnum anni tempus frigidam in corpore
pituitoso aut parato commouere poterit Epilep-
siam, Apoplexiam, Paralyfin, aut similes mor-
bos: Tempus vero calidum in corpore bilioso
& parato, maniam, febres acutas, & id genus al-
ios morbos: Quanto magis si duo triaue tem-
pora, aut totus annus eiusmodi fuerit? præcipue
si totus annus (aut magna ex parte) Austrinus
fuerit, pluatq; per æstum imber largus assidue.
Id namque humidum ac calidum status proprium est,
vt in æstu assidue pluat. Tum vero necesse est,
vt aut magna pestilentia succedat, aut magna
hominum corruptela, ob putredinem subsequa-
tur. Quapropter excedens temporum qualitas
eum contraria sibi qualitate semper corrigenda
est.

Hæc quidem de aere, qui deperditam aeream
igneamque corporis substantiam, videlicet spi-
ritus restaurat, nunc sufficiant: si modo hanc res-
taurationem, per virtutem pulsatiuam seu spiri-
tualem perfici denuo admonuerimus. Nunc ve-
ro de restauratione humidioris ficciorisq; sub-
stantiæ quæ effluxit, dicendum est. Atque hæc
quidem restauratio per virtutem naturalem nu-
tritiuam perficitur. Cui quatuor virtutes natu-
rales nulli non corporis parti insitæ attractrix ins-
quam, retentrix, concoctrix & expultrix deser-
uiunt. Cibus namque & potus non nutriunt,

nisi per dictas virtutes probe mutati.

confectique sint & adsi-

milati,

D. A.

Circa o
à multis
runtur vt
ventre fia
Galeno
corripere
tates ind
ercitare
succu cib
diti exer
vti poss
confide
Prim
vitas, t
quintu

Piv
massi
Qu
dam
caren
quirit
qui ca
tis est
Te
que
imbe
Ad

De secunda re non natural.

C I B O E T P O T U.

Circa cibi potusque administrationem multa à multis dici solent; omnia tamen fere eo referuntur vt bona commodaque coniestorum in ventre fiat concoctio Neque enim quisquam (si Galeno Medicorum principi credimus) morbo corripereetur, si accurate obseruaret, ne in cruditates incideret, nec post cibum vehementer exercitaretur. Hinc idem Galenus à crassulenticque succi cibus non prohibet eos, qui nulla re impediti exercitatione multa somnoque ad facietatē vti possunt Breuiter igitur circa cibi rationē sex considerata sunt.

*1. lib. de cibis
boni ac mali
succo.*

Primum cibi substantia, secundum cibi quantitas, tertium cibi qualitas, quartum tempus, quintum ordo, sextum consuetudo.

D E C I B I S V B S T A N T I A.

Primum quo ad substantiam, An tenuis, aut crassi succi cibus sit, obseruandum est.

Quamuis neque crassus neque tenuis cibus damnandus sit, neuter tamen quandoque vitio caret. Siquidem crassus cibus difficulter concoquitur, lentumq; ac glutinosum succum gignit, qui calorem innatum suffocando extinguere potis est.

Tenuis autem cibus parum nutrit, corporaq; quæ eo aluntur, & gracilia & imbecilla reddit: imbecillitas vero morbis facile est obnoxia.

Ad bonam itaq; tenendam valetudinem cibi

sunt eligendi, qui neque tenuem neque crassum penitus succum gignunt, sed qui mediam quasi inter tenuem crassumque naturam habeant. Cuiusmodi sunt.

DE PANE.

Panis mundissimus ex farina triticea cum sale ac fermento secundum artem probe confectus: cuius grana non in aere infecto, nec de terra corrupta sed sana sunt collecta quiq; ob vetustatem non corruptus sit, nihilq; vitiarum loliue, quæ oculis neruisq; incommodare solent, commixtū habeat.

Ex Gallinaccorum genere sunt tam mares, quam foeminae, & caro pullorum.

DE AVIBVS ET

Piscibus.

Ex auiibus phasiani, perdices, columbae, turtures, & omnes fere aues syluestres.

Ex piscibus sunt saxatiles, marini & squamosi, qui in aqua munda arenosa & nati & capti sunt, habentes carnes duras, friabiles, sapidas & bene odoratas.

Aues namque & pisces fere omnes boni succi censentur, exceptis lacustribus, palustribus, & qui in immundis fluminibus ac turpidis degunt: minus enim sese natationibus exercent, vitiatoque tum aere, tum victus genere vtuntur: praesertim si in aquas illas urbis alicuius amplissimae latrinarum, balnearum, culinarumque locura purgamenta defluant. Caro enim animantium

*Galen. in li.
de boni mac
sig. succi ci-
bis.*

tium, qua
rantur, de

Syluest
sitationi
santur, d
Pluribu
tur. Car
id genu
cienda,

Lac
batissi
mas si
prinu
Ne
tur, si
optim
im
vel sa
agul
est se
Pe
offi
den
faci
to, c
pra
adi
Et
in

tium, quæ in eiusmodi aquis viuunt ac immo-
rantur, deterrima est.

De syluestribus & quadrupedibus.

Syluestrium animalium caro, quia multis cura-
sitationibus se fatigant, & in aere sicciore ver-
santur, quam domestica in eorum censetur.
Pluribus enim diebus à putrefactione adserua-
tur. Caro tamen hædina, vitulina, aliorumque
id genus laudabilium animalium, non est reici-
cienda.

DE LACTE.

Lac omnium fere Medicorum sententia pro-
batissimi succi habetur. Muliebri tamen lac pris-
mas sibi vèdicat, deinde lac asininum: postea ca-
prinum, tandemque vaccinum & ouinum.

Necesse autem est vt animal, ex quo lac sumi-
tur, sit boni habitus boniq; succi, qui quidem ex
optimis pascuis ac nutrimentis eueniunt.

Immiscenda tamen lacti est vel mellis puri,
vel sacchari & salis nonnihil, ne in stomacho co-
aguletur: vacuo præterea stomacho sumendum
est seorsim, præsertim absq; piscibus.

Porro assiduus lactis vsus dentibus ac gingiuis
officere solet, has enim humentes & flaccidas,
dentes vero putrefactioni & erosioni obnoxios
facit. Assumpto igitur lacte conuenit, vino dilu-
to, cui aliquid mellis sit admixtum, aut (quod
præstantius est) primum melicrato, deinde vino
adstringente os abluere. Sic enim si quid ex lac-
te caseosum dentium interstitiis gingiuisque
infarctum obhasit, abstergetur.

DE OVIS.

Inter cibos mediocres numerantur oua gallinarum. Eliguntur autē paruula, oblonga, ad mediocritatem cocta. Nam si nimis forbilia sunt, vt facile digeruntur, ita & eorum nutrimentum facile euanescit, dissipaturq;

DE CASEO.

Caseus omnis crassi, vetus vero etiā mali succi est. recens autem non nunquam mali, sed minus crassi succi est quam vetus.

DE CIBIS OMNIBVS HOMINIBVS vitandis.

Cibi vero vniuersis hominibus noxii sunt, qui excellentem in primis qualitatibus virtutem obtinent, siue in calido, siue in frigido, siue in humido, siue in sicco, vt sunt allia, cepæ, porri, caules, sinapi, & fructus pene omnes qui asseruari exsicarique nequeunt, sed antea quam exsiccantur putrescunt, vt mora, persica, fungi, pepo- nes, & id genus. Hæc de cibi substantia sufficiant.

DE CIBI QUANTITATE.

Secundo consideranda est cibi quantitas, quæ tanta esse debet, vt commoda eius fiat in ventre concoctio, & quantū naturæ non appetitui sufficiat, quæq; minime grauet ventriculum: quod eum vitari in imbecillo ventriculo nequeat, pro
xiuum

ximum est vt quam citissime grauis esse desinat. Solus enim temperatus stomachus tantum appetit, quantum concoquere potest.

Frigidas vero natura stomachus melius appetit, quam concoquit: Calidior autem stomachus contra melius concoquit, quam appetat: potius ergo cibi crassi, quam subtiles ei conueniunt, quia illi concoquuntur hi vero in eodem corrumpuntur. *Galen. in 4° med.*
Exploranda igitur est stomachi temperatura, quae pro aetate, sexu & aliis variatur.

Ad haec sciendum quod vt nimia quantitas, ita & nimia cibi paucitas stomachi coctionem impedire poterit. Nam si in magno stomacho ad eo exiguus sit cibus, vt stomachi corpus corruptum vndiq; amplecti cibum non possit, non exacta, nec commoda fiet cibi coactio. A nimio autem cibo stomachus multo vehementius laeditur. Membrum enim ultra modum extensum in continuitate sua nonnunquam soluitur, quare virtus eius naturalis omnino deficit fitq; cruditas, quae mater est omnium aegritudinum; ob idq; dici solet, Plures mori crapula, quam gladio. Etenim multis nominibus exitialis est cruditas. Primum enim crudi succi si copiosi in corpore sunt, grauāt: Deinde tum multitudine tum crassitudine sua exiguos corporis meatus obstruentes calidorem innatum extinguunt. Rursus manifesta sua qualitate non tantum alterant temperamentum mediocritatem, verum etiam corrumpunt. Denique cum nutrire corpus, priusquam concoquantur crudi succi nequeant, syncopae obnoxium reddunt.

Quotquot enim superflue se repleuerunt, aut 2. *Aph: 37.*
rupta

supra vena, aut suffocato calore naturali subito interierunt, vt Galenus de quibusdam athleticis testatur. Et Hippocrates, Vbi cibus (inquit) praeter naturam copiosior ingestus est, inde morbum creari sanatio indicat. Hinc est quod medici communiter feruulorum multitudinem in vna mensa damnant, ne ob varietatem, quae delectare solet, plus cibi quam concoqui possit ingeratur. Quamvis mihi non pauci sunt noti, quos vnus cibi repletio magis quam moderata varietas laedit, vt in hoc certe consuetudo experientiaque non parum momenti habeant. Breuiter vero sciendum est. Quod

Cibus	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Multus, plenus seu} \\ \text{crassus} \\ \text{Moderatus} \\ \text{Paucus seu tenuis} \end{array} \right.$	$\left. \begin{array}{l} \text{corpo-} \\ \text{ris vir-} \\ \text{tutem} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{auget,} \\ \text{confer-} \\ \text{uat, mi-} \\ \text{nuit.} \end{array} \right.$

Si igitur augere corporis robur voluerimus, vt temur alimento multo seu pleno: si custodire, mediocri. Si vero minuere ac demoliri vires corporis voluerimus (id quod per sanitatem nunquam, in morbis vero non omnibus, sed quibusdam iisq; acutis moliendū est) vt emur alimento pauco ac tenui victu.

Sicut igitur in substantia cibi dictum est, medios cibos eligendos, ita in quantitate etiā mediocritatem seruasse optimum fuerit. Hinc recte Hippocrates inquit: Non facietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturae excefferit, bonum: Omne enim nimium naturae est inimicum.

2. Aph. 4.

Qua

Quando tamen à medio ad aliquod extremorum declinare necesse fuerit, tutius, meo quidē iudicio, erit vt plurimū in paulo pleniore, quam nimis tenui victu excedere, vt clarissime Hippocrates testatur. Quiuis, inquis, error cōmittitur grauior in tenui victu quam paulo pleniore. Propterea etiam sanis valde tenuis stataq; & exquisita victus ratio parum tuta, quoniam errores grauius ferunt, ob hoc igitur tenuis victus atque admodū exquisitus, eo qui paulo plenior est, vt plurimū magis periculosus existit. Ex his Hippocratis verbis manifestū fit, per victum paulo plenorem vires corporis augendas potius, quā per tenuem deiciēdas esse. Sicut enim corporis imbecillitas morbis fere omnibus obnoxia est, ita contra natura fortis nulli nō morbo resistere potest, dum materiam morbi mire expellit, Galeno teste. Atque hæc fere causa est, cur violenti nonnulli homines omnibus pene in rebus inordinatis viuentes nullam tamen ægritudinem incurere videantur. Adde quod nocentius cruditas & morbi materiales facilius sanantur, quam morbi immateriales & arefactionis.

Summe tamen curandum, vt si quando mediocritas plane seruari nequeat, excessus saltem sit mediocris. Ne habitus corporis ad summum bonitatis attingat: Siue enim refectiones, siue euacuationes, si ad extremum perueniant, periculosa sunt teste Hippoc.

DE CIBI QUALITATE.

Tertio consideranda est cibi qualitas, His e- 6. lib. de san-
nim qui æquali temperamento sunt præditi, x- nitar. tuenda
quas

quales ac temperati cibi ac potus maxime cōducunt. Tanto enim melius est nutriens, quanto iis iucundius est quod comedunt. Itaque cibis medicamentosis vti iis temere non expedit, siquidē calidiores cibi (vt a l a c e p a, sinapi & c.) sanguinem adurūt & excoquant, frigidiores autem cibi phlegmaticum humorem generant, qui tum manifesta sua qualitate, tum substantia sua crassa & viscosa, calorem innatum suffocando extinguit.

Porro intemperatum quidem temperamentū tum si vertere quis in melius velit, alimenti species cōtraria esse superanti qualitati debet. Senfim vero id eitraq; noxā fiet, si & praesit medicus, & is qui curatur, a negotiis ita liber sit, vt omnia suo tempore peragat. Nam qui negotiis districus est, illi longe tutius fuerit, vt ne tentet temperamentum suum mutare, sed accommodanda sibi nutrimenta sumat. Apta autem sunt humidis quidem humida, siccis vero sicca: Nutritio enim fit, cum cibus corpori assimilatur. Citius vero adfirmantur sicca siccis, & humida humidis: hinc rectissime Hippocrates: Humidus victus omnibus febricitantibus (inquit) confert, maxime vero pueris, & aliis qui tali victu vti consueverunt.

Qui vero calidiorē frigidiorēve temperamento sunt praediti, iis contraria dare semper expedit. Facilius enim similibus alimentis in morbosam intemperantiam abeunt, quam qui humidiorē aut sicciorē sunt temperamento, ob calidi frigidique vehementem efficaciam Physicis

notam,

*6. de sanitate
tuenda.*

*3. lib. Ac
phors. 16 6.
de sanitate
tuenda.*

Porro

Porro tamen si moderata ciborum varietas cōcedenda sit, sedulo tamen cauendum est, ne cibi vna vice sumendi siue substantia, siue qualitate valde inter se diuersi sint: Nam ob substantiæ diuersitatem inæqualis fit concoctio, vt patet de carnibus bouum & hœdi in eadem olla simul decoctis.

Ob qualitatis vero contrarietatem ac pugnam inter se oriuntur in ventre tormina & inflatio nes, quæ non nisi pugnantium expulsionem finiunt, solent: vt Galenus de brassica testatur, quæ licet simplex esse videatur natura, tamen composita est. Succus enim eius ad expulsionem stimulat, solida autem eius substantia stringit ventrem; ob id tutius est succum & substantia separare.

I. de alimentorum facultatibus.

DE CIBANDI TEMPORE.

Quarto obseruandum est in cibando tempus, quod trifariam consideratur: Primo ratione anni, secundo ratione ætatis, tertio ratione diei. Non parum enim ad victus rationem instituentiam anni tempora conferunt. Hyberno namque tempore & plus apperunt homines, & cibum facilius concoquunt, quam in æstate. Cuius rei causam reddit Hippocrates, Ventres, in quiens, hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim calor innatus tum plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis. Oportet enim esse alimenta non solum quantitati eius quod ex corporibus nostris effluit, sed & innati caloris multitudini proportionata.

I. Aphorismorum. 15.

Porro Hyemi adsimilatur & veris initium, & *H. p. de vitæ.*

Aus. rati. pri.

Hyems.

Autumni finis: Aestati vero finis Veris, & Autumni initium similia sunt.

Quod autem ad temporum qualitatem attinet, Hyemis quidem tempore, cum immoderate frigida humidaque sit, corpus calefaciendum exsiccandumque est: ideoque plurimo cibo, sed calido & sicco: potu vero paucissimo, eoque meracissimo: carnibus magis assatis, quam elixis: holeribus paucissimis hoc anni tempore vtendum est.

Ver.

Vere autem: quia temperatum est, temperatis cibis ac potibus vtendum, paulo plus dilutiusque quam in hyeme bibendum, ciboque paululum demendum est.

Ast.

Aestate vero, quia hoc anni tempus calidum siccumque est, corpus exurit, squalidumque euadit: ob id humectandum refrigerandumque corpus est. Commodissimum igitur fuerit tum temporis nutrimento vti humido & molli: carnibus potius elixis, quam assatis: potio sit multa, magisque diluta, quam in vere.

Autumnus:

Per Autumnum vero cibo paulo pleniore & sicciore boniq; succi vti expedit: minus vero sed mera cius bibere commodum est. A fructibus vero qui tum abundant, quia communiter putrescibiles sunt, abstinendum est, exceptis fructibus austeris, qui non facile corrumpuntur.

*Secundum
tempus aetatis.*

Differentia aetatum, etiam non nihil conducit ad victus rationem capiendam. Siquidem senes facile ferunt inedia: pueri difficulter: media autem aetates inter senes & pueros, quanto alteri ipsorum proximiores sunt, tanto minus aut magis ex longis inediis offenduntur. Egregie

igitur Hip
nium feru
tem agi
me pueri
Qui enim
nati: plu
corpus a
innati in
quia à m
Ex hi
sepe in c
calorem
mida a
vero ad
vice co
multo
ma m
Te
per a
pro v
siue n
vero d
re cib
appe
co ste
tur a
fis a
vald

Stan
bat

igitur Hippocrates : Senes, inquit, facillime ieiunia ferunt; secundo loco, qui aetatem constantem agunt, minus adolescentes, omnium minime pueri, praesertim qui inter eos viuidiosiores sunt. Qui enim crescant, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioquin corpus absimitur. Senibus vero parum calidi innati inest: paucis propterea fomibus egent, quia à multis extinguuntur.

Ex his manifestum est, pueris multum cibi ac sepe in die dandum esse, propter multum eorum calorem innatum, qui alioqui in substantia humida ac molli absimitur defluitque. Senioribus vero ac decrepitis saepe quidem, sed parum pro vice comedendum esse, ne paucus eorum calor multo alimento extinguatur: sicut parua flamma multo oleo simul infuso extingui solet.

Tempus vero diei sic considerandum est: ut per aetatem saepius quidem in die, parum tamen pro vice vna, & horis & locis cōmuniter siue arte siue natura frigidis, cibum sumamus: in Hyeme vero contrario modo. Nunquā tamen, nisi priore cibo probe concocto veras ac naturalis adsit appetitus, edendum est: sicut rursus nec famelicostomacho cibis denegandus est, ne impleatur malis humoribus, videlicet biliosis, pituitosis ac serosis, quos iecur nonnunquam stomacho valde appetenti trahentique remittit.

DE ORDINE CIBORVM.

Quamuis melius sit minime varios neque substantia, neque qualitate cibos simul in vna combinatione coniungere: tamen quando id obcon-

sue-

fuetudinem, aut magnarum reuerentiam hoc nostro etmpore vfu venit, tum si stomachus fuerit frigidus, qualis in senibus & ociosis hominibus esse solet, semper mollia & humida & quæ concocta sunt facilia præmittere expedit. Contra vero, si stomachus fuerit præcalidus, vt est in quibusdam iuuenibus laborantibus ac exercentibus se (quos Galenus facilius carnes bouinas, quam saxatiles pisces concoquere posse scribit) iis expedit crassos, siccos, durosque cibos præmittere subtilibus ac mollibus. Crassi namque cibi sat belle in eorum stomachis concoquuntur: subriles autem in nidorulentam ac fumosam quandam qualitatem corrumpuntur. Eiusmodi vero cruditas, si Galeno credimus, deterior est ac promptius febres accendit, quam ea quæ ob frigiditatem cibos in acidam qualitatem vertit.

Communiter tamen humida, pinguia & dulcia primo loco: quæ sicca astringentiaue sunt, secundo loco assumuntur.

DE CONSVETVDINE.

Consuetudo non solum in cibo & potu, verum etiam in omnibus aliis rebus non naturalibus diligenter obseruanda est. Maximam namque, vbiq; & maxime principalem habet vim, tam in recuperanda, quam in conseruanda sanitate. Cuiusque enim corporis naturam ostendit, adeo vt Galeno sui temporis medici nonnulli etiam sensu communi caruisse videantur, qui eam velut inutilem reicere audebant. Quis enim adeo stupidus est, vt magnopere ex aquæ frigi

in Alimen.

8. lib. ar. cur.
261.

g. method.
medend.

frigida p
duxisse v

Dec
confectu
cilles &
uenibus
tempore
fuetos n
hominu
iiciatur
Addit e
mutati

Quo
tracta
nus ex
dus o
rissim
fueri.

trario
cit: P
ueru
pueris
ita co

corp
inpr
eōsu
uz si
da.

sent
liber
Ad
tates
Speci

frigida potione laxus, hanc in diutinum vsu-
duxisse velit?

De consuetudine sic inquit Hippocrates: Qui ^{2. Aphor.}
consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imber- ^{49. 50.}
cilles & senes, non consuetis fortibus atque iu-
uenibus facilius ferunt. Quæ enim ex longo
tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, in-
suetos minus molestant solent. Ac cum nemo sit
hominū, qui inopinatis rerum fortibus non sub-
iiciatur, periculosa est vnica tantum cōsuetudo.
Addit ergo Hippo. Oportet igitur ad insueta per-
mutari: mutatio tamen debet esse modica.

Quod vero consuetudo longo tempore con- ^{1. Aph. 16.}
tractata temere mutanda non sit, aptissime Gale-
nus ex ista Hippocratis sententia euincit; Humi-
dus omnis victus febricitantibus est idoneus, pos-
sissimum autem pueris, & aliis qui ita cibari sunt
fuerunt. Febricitantibus enim, vt inquit, ex ipsa con-
trariorum indicatione, humidus victus condu-
cit: Pueris vero & aliis qui tali victu vti consue-
uerunt, ex indicatione similibus. Vt enim ætas ^{8. lib. meth.}
pueris, non morbus, sed secundum naturam est: ^{modend.}
ita consuetudo ascititiam quandam naturam in
corporibus gignere solet, cui contraria dedisse
inprimis est noxium. gaudent enim naturæ
cōsuetis semper. Ergo assuetudines tametsi pra-
uæ sunt, tempore ægritudinis non sunt mutan-
dæ. Imo nec per summam sanitatem semper id
tentandum est: sed tum cum à negotiis maxime
liberi sumus.

Ad consuetudines etiam naturarum proprie-
tates pertinet, quas recentiores Medici Naturas
specificas, aut insequentes materiam appellant.

Secundum quas quidem proprietates (ex Galeni sententia) alii semper ad alios cibos & potus recte se aut non recte habent. Et in hoc certe falluntur nonnulli, ac imprudenter operantur, qui exhibent vinum, aut aliud quippiam secundum proprietates specificas alicui contrarias. quantumvis cognouerint illud secundum qualitates manifestas conuenire. Proprietates n. in omnibus, siue specifica, siue insequens materiam, est supra omnes dispositiones manifestas obseruanda. Et hoc est, quod Hippocrates ait: Parum deterior cibus & potus, delectabilior vero, melioribus quidem, sed minus suauibus est preferendus. Atque in hoc experimentum, vincit rationem.

D E P O T U.

Quoniam compendiose de ratione cibi, quae substantia sicca è corpore nostro effluxa restauratur, aetum sit nunc breuiter dicendum est de potu, qui substantiam corporis humidam effluxam restituit, tamen si sint qui esse ipsam vehiculam tantum cibi existiment.

D E P O T I O N I S M O D O.

Potionis Galeno credimus, is modus erit, vt nec in vetriculo innatet, nec fluctuationis vllius sensum inuehat. Illico etiam post cibum antequam concoquatur, bibendum non est: siquidem innatent cibi si bibantur, ita vt eos vetriculi corpus propter interpositam humorem non contingat: verum tamen sitibundus si quis fuerit, prohibere eum in totum vt graue est: ita nec expediens: sed tan illam indulgendum est, quod

7. Art. curas
10. lib.

2. Aphor
visio 38.

7. lib me
viod. ms.
alend.

& deside
vero nu
sinend
corpus
tis eum
hora cib
discreta
assumer
Potus
modi est
non diu

Aqua
ias null
cuius fe
per me
tur terr
cylisme
haurian
tes, & q
qua gut
est, non
qualita
potui i
cordia
gis id o
pidaqu
tamen
ret, atq
profus
rissim
modi a

& desiderium soletur, & sitim leuet. Posteaquam vero nutrimentum concoxerit, abunde bibere finendus est: quippe celerrime, si ita fecerit, per corpus alimentū distribuitur, id quod extenuatis eum primis conducit. Qua de causa potum hora cibationis non in quantitate continua, sed discretam, non vna inquam, sed pluribus vicibus assumere expedit.

Potus vero tum substantia tum qualitate eius modi esse debet, vt præcordia celeriter transiens non diu in ventre fluctuet.

D E A Q V A.

Aqua quidem optima est fontana recens, cuius nulla qualitas vitiosa aliunde sit contracta, cuius fons ad orientem solem erumpit, quæque per meatum aliquem mundum aut puram coletur terram, quæque calefiat, refrigereturque ocyssime. Cauenda vero sunt aqua quæ ex stagnis hauriuntur, & quæ turbida, & quæ male olentes, & quæ salsa: Denique in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: quando quæ optima est, non gustui modo, verum etiam olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem quoque tum potui iucunda erit, tum plane pura. Quod si præcordia quoque celeriter transit, nihil est, quod magis idoneam requiras: quando si qua pura lymphidaque est, nec potu insuaui, ac nihilo fecius tamen circa præcordia hæret, hæc vitio non caret, atque abstinendum ab ea censeo: vt cum profusa est frigida calefacta, non dissuadeo. Turbissimum tamen fuerit experientia ipsa de eiusmodi aqua iudicium fecit.

Gal. I. de sanit. tuenda.

Vinum haud ita omnibus sicuti aqua con-
ducit: quam enim iam optimam iudicauimus a-
quam, hac vti puero iuueni, seni (velut & de aere
dictum est) conduxit. Vino autem aliis alias pro
aetatis ratione vti expedit. Sciendum enim quod
vinum calefacit & humectat: cuius rei gratia
pueris, qui calido humidoque sunt tempera-
mento, minime conduxit. Nam praeterquam
quod nihil commodi ex vini portione sentiunt:
etiam laeduntur, eo quod non solum plus aequo
calefiunt humectanturque, sed etiam quia capus
illis halitu repletur, sicuti & aliis omnibus, qui ca-
lido humidoque temperamento sunt praediti.

Quare neque adolefcentibus vinum nisi mo-
dice sumptum vtile est, quod videlicet & ad iram
& libidinem eos praecipites faciat, & animi ra-
tionem hebetem turbidamque reddat. Cum au-
tem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc
fugere expedit, ex quo non corpori modo, sed et-
iam animo damnum accedit. Senes autem quia
frigido siccoque temperamento sunt, omnium
commodissime vino vtuntur.

DE VINI IUVAMENTIS.

Iuuamenta vini sunt humectare ac nutrire,
quicquid immodice siccatum est, siue ex immo-
dicis laboribus, siue ex proprio aetatis tempera-
mento siccitas prouenerit. Bilis item amara ac
crimoniam mitigare ac frangere, per sudores
vinaeque eandem vacuare: ea quae in ventri-
culo aut venis sunt concoquere: vires organo-
rum

22. lib. att.

vitat.

sum aug-
tere, &
quorum
pueri.

Petre
quae in
saava,
quae ve-
quae ad
rubra
sa con-
quasi n-

Auf
putq;
gestio

Vin
condē-
tibus
vero
impi-
struct

leu

cauer

sint v-

cum

que

quib-

raci-

mer-

rint.

vin-

frag-

vin-

rum augere: excrementis expellendis viam fa-
cere, & cum vina boni succi sint, corpus nutrire;
quorum tamen iuuamentorum peno nullo egēt
pueri.

Porro vina validissima sunt, quæ plurimum a-
quæ in mixtura sustinent, qualia mox colore
flaua, ætate vetera, boniq; odoris esset solent:
quæ vero paulo minus calida existunt, fulua sunt:
quæ adhuc plus à vehementia caloris recedunt,
rubra ac dulciora sunt; quæ vero colore alba & aquo-
sa conspiciuntur, omnibus minus calefaciunt, &
quasi media inter aquam & vinum videntur.

Gal. lib. 7. c.
m. c. b. modus

Austera vina roborant quidem ventrem, ca-
putq; inter omnia minime tentant, cæterum di-
gestionem in corpus minime accelerant.

Vinum substantia tenui & qualitate calidum
conducit phlegmaticis, crudos humores haben-
tibus ob idq. in syncope incidentibus. Vinum
vero substantia crassum confert macilentis, qui
impinguari desiderat. Cauendum autem, ne ob-
structiones inuehat.

Ieiuno præterea stomacho vina communiter
cauenda sunt. Quemadmodum autem diluenda
sint vina ratione temporum, dictum est supra,
cum de cibandi tempore ageretur. Breuiter cui-
que obseruanda est sua consuetudo. Sunt enim
quibus caput ob imbecillitatem, si vel paulo me-
taciùs biberint, statim tentatur: rursus sunt, qui
meraciore adeo delectantur, vt si dilutius bibe-
rint, eorum stomachus subuertatur. Verus vero
vinum adeo sitim non extinguunt, vt in exhaustam
etiam sitim generet. Quidam enim veteri
vino obxutus ac inebriatus sibi perisse legitur.

Et immoderatus ingestum, præter cætera nocimenta, etiam apoplexiam, morbum comitialem, & id genus alios morbos frigidos excitabit, calorem innatum suffocando.

De tertiaris non naturalibus.

REPLETIONE ET euacuatione.

Dixi hæcenus non nihil de primo sanitatis tuenda, scilicet de refectionis eius, quod è corpore effluxit, modo. Nunc breuiter dicendum est aliquid etiam de altero conseruandi sanitatem modo, qui per excrementorum, quæ per concoctionem collecta sunt, expulsionem fit.

De repletione, quod vitanda sit, dictum est supra in cibi quantitate: quia omnis immoderata repletio, siue ad vasa, siue ad virtutem, siue ex potu, siue ex cibo perniciosissima existit.

Hic præter dicta obiter notandum, duplicem esse repletionem: vnã recens factam: alteram paulo antè factam. Recens factam repletionem uoco, quando quispiam se nimio cibo & potu sic repleuit, vt grauem se crudumq; sentiat. Et ista quidem repletio per purgantia pharmaca, vt nonnulli ignari faciunt, haud curanda est, sed potius per abstinẽtiam, per deambulationem, per somnum multum, & his similia, donec cibus ad inferiora descenderit. Tum enim adiuuari potest, aut glande subdita, aut leui per anum infusione.

Nam si crudi humores in corpore collecti admodum pigri, & ad expulsionem inepti obcrassati-

*4. lib. de san-
nit. tuendi*

studine
cibi non
Anmore
re est, a
ti adfer
quippia
nes & a
res illo
pit, Co
cruda,
Paul
potus
uersi, a
cocti: si
Euacu
uatio
Hipp
mo

De
Euacu
humo
tione
quali
inter
voca
dant
gra, v
corp
succ
Er
catio

Studinem frigiditatemque sunt: quanto magis
 cibi nondum in ventriculo confecti, neque in
 humores conuersi. Vbi igitur eruditas in corpo-
 re est, alui deiectio plus periculi, quam iuamē-
 ti adfert: præterquam enim quod nec notatu
 quippiam dignum educit, etiam tormina, rosio-
 nes & animi deliquia creat: id quod Hippocra-
 tes illo oraculo præcauit, quo breuissime præci-
 pit, Concocta medicamento tentanda esse, non
 cruda, &c. 1. Aph. 229

Paulo ante facta repletio est, quando cibi &
 potus longo temporis spacio in humores con-
 uersi, ac per calorem innatum iam non nihil con-
 costi sunt. Et huic quidem repletioni conuenit
 Euacuatio, quia rectius non curatur, quam eua-
 cuatione. Hanc duplicem repletionem innuit
 Hippocrates illa sententia: Sudor multus ex so-
 mno factus absq; causa manifesta, &c. 4. Aphor.
41.

DE EVACVATIONE.

De euacuatione sciendum, quod Hippocrâtes
 euacuationem simpliciter vocare solet, quando
 humores omnes æqualiter euacuantur: purga-
 tionem vero appellare, quando humores praua
 qualitate affecti educuntur. Vbi enim æqualiter
 inter se succi sunt aduerti, id & plethoran Græci
 vocant, nos plenitudinem & succorum redun-
 dantiam dixerimus: vbi vero vel flaua bili vel ni-
 gra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum
 corpus est, eum habitum cacochymiam, quasi
 succorum vitium dicas, nominant. 4. Aph. 17.
Gal. lib. 13.
meth. med.

Ergo plethora tum sanguinis missione scarifi-
 cationeue curatur, tum frequenti balneo: tum

exercitatione: tum frictione præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia ex accidenti inedia.

Succorum vero vitium, purgatione, quæ cuiq; superanti succo fit accommodata, corrigitur.

Cum autem purgantium medicamentorum vsus sanitatis tempore rarus esse debeat, nec nisi valde indigentibus, & ex longis interuallis vitilis sit (quoniam earum, quæ quotidie generantur, in corpore superfluitatû euacuatio plerunq; minor est, quam vt purgantis pharmaci operationem exigat) non erit nunc de iis locus.

Sed breuiter notandum, cum eorum, quæ in corpore exigenda sunt, variæ ac multæ sint species, non solum vacationem secundum easdem variandam esse, sed vnum quodque etiam excrementum per convenientem regionem ac propriam à natura sibi inordinatam viam excernendum esse.

Sunt enim excrementorum species: aliæ quidem eorum, quæ in ventre perficiuntur, & à seorsè separantur, ac per omnia intestina paulatim impulsæ tandem per secessum excernuntur. Aliæ vero eorum, quæ in iecinore perficiuntur, & est aut flaua, aut atra bilis, quæ & per aluum, & per vomitum expurgari possunt. Cæterum aptior est vacuatio per aluum, tanquam vsu iam valentibus intestinis iecinoris superflua tolerare. Aliæ eorum, quæ in arteriis & venis: & est vrinæ aquositas, per renes ad vesicam transmissa: Aliæ eius, quod per singula membra distribuitur alimenti: & est partim sudor, partim materia, quæ per omnes exiguos corporis meatus seu po-

*Gal. lib. 7.
method. med.
dend.*

*Gal. 1. de sa-
nitat. tuend.*

ros euaporat, ac per occultam transpirationem
 euanescit, quæ ut sensum fugit, ita & non ven non
 habet. Sunt præterea tamen partes, quæ præter
 hos latentes meatus alios quosdam apertos &
 conspicuos obtinent: sicut cerebrum propter
 suam eminentiam plurimis maximisq; canali-
 bus expurgatur, primum per nares & palatum:
 secundo per vtramq; aurem: tertio per caluarie
 commissuras: nec non etiam aliquid ab eo con-
 fluit ad oculos. Otulus vero, quo probius mu-
 nus suum obeat, per euidentes meatus eiicit,
 quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per
 nares genasq;. Sic pulmo per sputum ac tussim
 præcipue expurgatur.

Porro omnium excrementorum reſentorum
 commune hoc documentum est: quod retentio-
 nis causæ semper contraria causa admouenda sit.
 Exempli gratia, si restricta aluus fuerit ob come-
 storum paucitatem ac siccitatem, videndum, vt
 tum plura, tum humidiora exhibeamus: si vero
 ob siccitatem tantum, non quidem plura, sed
 humidiora offeramus: si ob comestorum auste-
 ritatem & acerbicatem dulcibus & pinguibus
 cibabimus.

Quod si in ordine ciborum erratum est, vt si
 ea, quæ adstringunt siccantque primo: quæ vero
 humida, dulcia ac pingua sunt, secundo loco
 sunt comesta: tunc corrigendus error, & mutan-
 dus ordo est.

Si vero ob vtendi modum, vt si quis cum bis e-
 dendum esset, tantum semel comederit, non bis
 tantum, sed & sæpius cibabimus.

Deinceps, si excrementi mora ob ventris in-

scilicet inordinatamque; intemperiem quandam euenisse, considerandum est, an naturalis, an recens contracta intemperies sit De naturalibus quidem hic nihil ageretur.

Recentiam vero intemperierum octo sunt differentia: quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca: quatuor composita, calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, & frigida & sicca.

Quicumque ergo ex his recens contracta intemperies, siue simplex, siue composita fuerit, contrariis siue remediis reducenda ad aequalitatem est, quam ad rem peritus nonnunquam ac fidelis aduocandus est medicus.

Sic de reliquorum excrementorum in corpore retentorum speciebus haud dissimile esto iudicium.

DE VOMITV.

Bene, inquit Galenus, antiqui medicorum simul cum aliis documentis ad sanitatem tuendam pertinentibus, à cibariis vomitum singulomense suadebant: nonnulli quidem semel sufficere existimantes, alii autem etiam bis concitandum censentes. Omnes tamen hi qualitates ipsas comestorum acres & absterforias eligendas suadent, ut totum phlegma ventris expurgetur, & nihil cacochymia laedatur corpus. Frequens tamen & laboriosus vomitus omnibus fere hominibus cauendus est, praecipue vero iis, qui stricto pectore & ad sanguinis reiectionem per os parati sunt. Nocet enim pectori, auribus, oculis, dentibus, & ipsi quoque capiti, nisi stomachi repletionem sit laesum.

3. de lib. v. s. 1.

part.

Yenata
nenit: vna
excernitur
moles sed
terius per
cipalibus
tione faci

Vbi tan
mineret,
tuto sang

In hoc
minis te

quiq; m
nera car

vt untur
exiguun
transpir

nam sec
atatis an

crassore
colligun
venas co

tra ven
sunt &
guinen

circa is
venam
Semi
sum est
vero se

DE PHLEBOTOMIA ET
Scarificatione.

Venam per annum saepius incidere haud con-
uenit: vna enim cum sanguine vitalis spiritus
excernitur, qui si copiosius absumatur, fit vt rota
moles reddatur frigidior, operaq; naturalia de-
terius perficiantur. Quamobrem à minus prin-
cipalibus, puta cruribus, detractio cum scarifica-
tione facienda est.

Ex lib. 9.
de hyru. &
re vul. cu
curbitula &
scarificat.

Vbi tamen magni cuiusdam morbi metus im-
mineret, cum virium robore, florentiq; aetate,
tuto sanguis mittendus esset.

Gal. in li. de
rat. curandi
per sanguis.
m. ff. & 3.
lib. de locis
aff. &.

In hoc tamen consideranda est naturalis ho-
minis temperies. Nam quibus ample sunt venae,
quiq; modice graciles sunt, nec candidi, nec te-
nera carne praediti, securius sanguinis missione
vtuntur. Contrarii vero minus tuto: quippe qui
exiguam sanguinis habeant, carnemq; facile
transpirabilem: cuius rei gratia nec pueris ve-
nam secare tutum est, vsq; ad quartum decimum
aetatis annum. Qui igitur nigriores natura sunt,
crassiores sanguinem ac magis melancholicum
colligunt: magis vero, si etiam magnas habere
venas conspiciantur, ac corpore hirsuti sint, ii se-
ta vena iuuantur. Qui vero albidiores natura
sunt, & carnosissimi, & paruas venas habentes, san-
guinem plerumq; tenuem acervare solent: quo-
circa iis malleolos aut poplites scarificare, quam
venam incidere, praestiterit.

Senibus praeterea venam incidere periculo-
sum est. Aetas tamen senilis, non annorum nu-
mero solum, sed & corporis habitu aestimanda

GA.

est. Sunt enim, qui septuaginta nati annos venæ sectionem adhuc perferant, cum rursus sint, qui ne sexagesimo quidem ætatis anno ferant. Si igitur vires robustæ adfuerint, quas pulsus vehemens cum æqualitate indicare perpetuo solet, vel septuagenariis (si affectus iubeat) venam secare par est: minus tamen utique iis detrahendum est sanguinis, quam ætate florentibus, tametsi affectio sit vtriusq; æqualis.

DE BALNEIS.

Balnea, quia per cutem æqualiter corpus euacuant, recte ad sanitatē tuendam nonnunquam adhibentur. Et quamuis parua sit, quæ per balnea fit euacuatio, tamen à Galeno omnes pene euacuationes, quibus Medici circa ægotantium corpora vtuntur, recensente, etiam balnea inter ipsas adnumerantur, rutiussq; crebro, quam purgantia pharmaca adhibentur. Raro autem lauacro vtuntur homines (si Hippocrati credimus) quod ipsum preparare nesciunt: Balneæ namq; si veterum Medicorū ritu instituuntur, quatuor partibus varia facultate præditis constant: ob idque Galenus recte easdem calidæ intemperiei hæstitisq; febribus duplici ratione, tam per se, quam ex accidenti prodesse autumat.

Primum enim homines balneādi in aere versari calido debent: postea in aquam calidam descendere (lauacrum vocant) mox ab hac egressi in frigidam: postremo sudorem detergere. Quibus enim omnia rite adhibita sunt, ii post frigidæ vsus adhuc sudant, & omnia ipsis excrementa euacuantur. Præcipue autem euacuatur pe-

2. Aphorif.
Com. 17.

3. Aphorif.
Com. 15.

4. Aphorif.
Com. 2.

3. lib. de vi.
uend. rat. in
morb. acut.

10. lib. meth.
modend.

balneas q
vel fumid
symmetr
partium a
qui ex lau
fuit ex frig
Hæc qu
porabilis
Aqua v
sa (quas
fuerint, si
dem bilis
mectant,
nunquat
uare cor
quit de
vsus, ad
niciem
Dulciu
temper
diores
diores
humid
neantu
tur, nu
comest
coctio
in iis n
rem an
egredi
rum r
Qu
licus b

balneas quicquid in corpore vel fuliginosum
vel humidum fuit. Conſiſtunt autem in naturali
ſymmetria, tum caro ipſa, tum cutis: ſolidarum
partium ariditas corrigitur, & calor non modo is
qui ex lauacro acceſſit, verum etiam qui prius
fuit ex frigida vſu, ſummouetur.

Hæc quidem commoda balnea aquæ dulcis
potabilis ſequuntur.

Aquæ vero naturaliter calidæ medicamento-
ſæ (quas thermas vocant) ſiue marinæ atq; falſæ
fuerint, ſiue nitroſæ, ſiue ſulphuræ, plus qui-
dem bilis educunt, quam dulces: ſed non ita hu-
mectant, neque profunt, imo qualitate ſua non-
nunquam plus nocere, quàm euacuationibus ius-
ſuare conſpiciuntur, vii Galenus teſtatum reli-
quit de quodâ, qui corrupto iudicio iis balneis
vſus, ad tantam corporis extenuationem ac per-
niciem peruenit, vt tabe conſumptus interiret.
Dulcium autem calefactarum aquarû, ſi media
temperie ſint, vis calida & humida eſt: ſi tepi-
diores ſint, humida & frigida: quod ſi iſto cali-
diores ſiant, calida quidem, ſed non perinde
humida vis eſt. Qui carnis augendæ gratia bal-
neantur, ſicut macilenti, & qui atrophia vexan-
tur, nullumque ex cibo fructum ſentiunt, poſt
coctionem, facta tamẽ prima & ſecunda con-
coctione, balneas ingredi debent, ac tantisper
in iis morari, donec membra ac venæ in tumo-
rem attollantur: ſed antequam concidat tumor
egrediantur, ne id quod attractum eſt nutrimen-
tum reſoluatur.

Qui vero gracilis eſſe cupit, ieiunus ac fameſ-
licus balneandus eſt, calidè magis quam ſigide,
mo-

Gal. 3. lib. de
ſanit. reuend.

moreturque in lauacro, donec tumor ac ven-
tam inflatio minuatur, ac post exitum dormiat.

DE CAPITIS LOTIONE.

Caput vero lauandum est aqua aut lixiuio
valde calido, quantum scilicet quis tolerare po-
terit, ne superfluitates ob repiditatem aut frigi-
dita tem in capite retineantur: moxque pannis
calidis caput exiccandum est.

De quartare non naturali.

MOTV ET QUIETE.

Motus quidem omnis calefacit corpora, con-
tra vero quies refrigerat. Hæc calidis, ille frigidis
naturalis ex vsu est.

Non omnis motus ex æquo omnibus exerci-
tatio est: Idem enim motus alteri potest exerci-
tatio esse, alteri vero non.

Is vero motus exercitatio dicitur, qui anhest-
um crebriorem citatioremque reddit. Sed o-
mnium exercitationū vtilissimæ hæc esse proban-
tur, qua non corpus solum, sed & animum ob-
lectare poterunt. Hinc admodum sapienter fe-
cisse videntur, quicumque venationes alia sive
animalium capturas excogitarunt.

Exercitationis iunamenta licet multa sint, ta-
men tria præcipue numerat Galenus, quibus re-
liqua priuatim, commoda accepta referuntur.

Primum est, membrorum durities ac robur, ex
mutuo eorum contritu eueniens.

Secundum, innati caloris augmentum.

Tertium spiritus citatio motus.

Porro ex membrorum duritia vniq; sequitur,

*2. libr. de sa-
nis, cæcæ.*

vt & mem-
labores va-

Ex cal-

feu facult-

redduntur

dorum in

gis expedi-

Ex spir-

omnes ex-

excreme-

Si igit-

za atque

ra quant-

tnr, vtili-

hibere e-

verbis i-

nus, om-

diocrit-

diocria-

dine de-

dem H-

inquier-

est, pra-

gymna-

studios-

pto sta-

nim n-

exerci-

omnis

tum ci-

quam

Cõ-

pus est

ut & membra ex labore minus afficiantur, & ad labores valentiora promptioraque reddantur.

Ex calore vero aucto omnes corporis virtutes feu facultatas, præsertim naturales, vegetiores redduntur. Atque adeo tum validior fit deducendorum in corpus attractio, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis foelix.

Ex spiritus vero valentiore motu, & purgari omnes exiguos corporis meatus necesse est, & excrementa expelli.

Si igitur hoc præstat exercitatio, sicque impura atque ab excrementis parum mundata corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis læduntur, vtilius certe est ante cibationem oranem adhibere exercitationem. Id quod Hippocrates his verbis indicat: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Singulorum enim mediocritatem seruandam esse: per epitheton mediocria præcipit. Tempus vero ipso sermonis ordine definiuit, interpretante sic Galeno. Illud idem Hippocrates clarius sic ostendit: Labores, inquit, cibos præcedant. Ex his manifestum est, prauam atque erroneam esse in omnibus ferme gymnasiis literariis consuetudinem: vbi literarum studiosa iuuentus nunquam pene nisi ab assumpto statim cibo corpora exercitare solet. Sicut enim maximi momenti ad sanitatis tutelam est exercitium ante cibos, ita perniciosissima res est, omnis post cibum motus: distribuitur namque cum cibus ex ventre per omne corpus, priusquam concoctus ac vtilis factus sit, &c.

Comodissimum ergo ad exercitationem tempus est, cum hesternus cibus profusus iam duplici

con-

2. Apha-
risimo 10.

Gal. de ob-
boni ac mali
succo,

2. de iuenda
valet.

concoctione sit confectus, ea videlicet quæ in ventre & ea quæ in vasis sanguinis agitur, ac iam denuo cibandi tempus infet. Nam si aut prius, aut posterius exercitatione vttere, aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Huiusce vero temporis nota, calor propria vrinæ cuique esse poterit. Vrina namq; quæ aquæ speciem præfert, crudam adhuc in venis esse succū eum indicat, qui à ventre submittitur. Quæ vero ruffa biliosaq; est, iam dudū concoctum esse huiusmodi succum: quæ modice pallet, peracta iam iam secunda concoctionis est signum: cum namque bili infecta vrina nondum est, aqua speciem albedinemque præfert. Cum vero plus iusto eius bilis acceperis, ruffa cernitur. Ergo cum mediocriter est ruffa, mediocriter te pallens, tum est exercitatio ad eunda: expulsis tamen prius excrementis, quæ vel in vesica vel in inferiore ventre continentur, ne quid ex his vi caloris (qui per exercitationem accenditur) in habitum corporis rapiatur.

Hæc de exercitationis tempore iam dixisse satis sit. Quod autē ad exercitationis quantitatem seu mensuram attinet, sciendum, quod tum desumum à motu desistere fas est, quando vel tumor corporis detumescit, vel coloris pulchritudo & robur mutatur, aut cum ex motu vel lassitudine vel sudoris copia sequitur: id quod Hippocrates partim in Aphorismis testatur, partim in sexto Epidemiorum libro, quem nostra tempestate Leonhardus Puchsius, Medicus omni & bonarum literarum & rerum cognitione insignis, doctissime felicissimeque interpretatus est: cum

3. Aphor.

43.

6. Epi. p.

3. Aphor. 5.

primū enim
quiescendu
Qualita
potest Mot
simeq; corp
durum: cor
contra vero
ne diuersur
molle corpu

Esse quo
qui quietē
bro de vulg
tuis quiet
quod calo
tis ipsa sit
nentur V
xime, inq
moneat d
quam ex
esse, qui
homines
iniungan
Non t
tes per d
qua nul
sed cum
veheme
& sicco s
rus pleru
runt: in
seruant

primum enim lassari coeperit corpus, confestim
quiescendum est.

Qualitas etiam exercitationis corpus alterare
potest. Motus namq; in quibus validissime ocys-
simeq; corpus mouetur gracile, musculosum,
durum, compactum ac vegetum corpus reddunt;
contra vero remissi, tardi ac languidi motus pla-
ne diuersum à prædicto, languidum videlicet ac
molle corpus efficiunt.

DE QUIETE.

Essè quosdam eorum qui florente ætate sunt,
qui quietè postulant, testatur Hippocrates in li-
bro de vulgo grassantibus morbis, vbi calidis na-
turis quietem imperat. Magnæ enim flamma, eo
quod calorem accendat minime egent, cum sa-
tis ipsa sibi ad tutelam sint, & vt materia domi-
nentur. Vnde præclare Galenus: Illud multo ma-
xime, inquit, mirandum est, cum Hippocrates
moneat calidis naturis vtilius esse in ocio agere,
quam exercitari, non paucos tamen Medicos
esse, qui ne norint quidem: cuiusmodi tamen
homines sint: sed omnibus iuxta exercitationes
iniungant.

Non tamen ignorandum est, quod Hippocra-
tes per ocium non plane intelligat desidiam,
qua nusquam in totum adiutus quisquam est:
sed cum quietem agere calidis naturis suadet,
vehementi motione vti verat. Qui enim calido
& sicco sunt temperamento, ob vehementes mo-
tus plerumque in astate biliosos morbos incur-
runt: intermissis vero immodicis laboribus sani
seruantur.

4. b. 6. lib.
sen. 13.

5. libr. de sa-
nitate mor-
da.

Similiter etiam à cibo tum animi tum corporis quies habenda est.

DE FRICIONE.

Quia corporis frictio eandem fere cum exercitatione vim habet, recte de ea hoc in loco agitur. Debito enim modo adhibita vitale robur efficit, & modice calefacit: vnde fit vt distributio alimenti sit facilior, & nutritio promptior. Nam multi, quorum corpori longo tempore ex alimento nihil accessit *α γλοσσηνας* Graeci vocant, comoda frictione adhibita paucis diebus carne impleti sunt.

Frictionis quatuor praecipua sunt genera:

Fric- tio	}	dura	}	vim habet	}	ligandi soluendi minuendi augendi	}	car- nem.
		mollis						
		multa						
		mediocris						

Expedi autem varium in frictione fieri maximum iniectum & circumactum, quo videlicet vniuersa musculorum fibrae, quoad fieri potest, omni ex parte fricentur.

Porro apud veteres frictionum plurimus erat vsus, adeo vt nemo etiam ex iuuenibus prius exercitaretur, quam fricatus oleoque inunctus fuisset. Nostro vero seculo tum potissimum eius vsus est, quando vel ob impeditum motum, vel aliam quamcumque causam exercitatio fieri nequit: supplet enim vicem exercitationis; Frictionis quantitas, qualitas, ac tempus eundem penes scopum, quem exercitatio & balnea habent.

His enim qui carnis augendae gratia fricantur.

hunc plane finienda frictio est, cum corpus & intumuit, & ad summum fere tumorem peruenit. Qui autem ad excitandum iam preparantur, his minime id tempus expectandum, sed longe prius desistendum a frictione est: potissimum si optimi temperamenti & aetate puerili sunt.

Qui vero carnis minuendę causa fricantur, eas tenus fricandi sunt, donec corporis tumor concidat in sese molesq; deponatur: primum namq; corpus attollitur, deinde sit gracile, veluti aqua calidam infundas, primum quidem corpus intumescit: deinde si largius infundas, concidit: ita & frictio quoque attollit quidem primum, postea contrahit ac molem deponit.

Postremo quia frictio vacuandi vim obtinet, maxime confert iis qui prauis simul ac crudis humoribus oppleti syncope prehendi solent, cuiusmodi nonnullos vidi. Hi sane vacuari possunt, verum neque venę sectionem, neque alui deiectionem citra noxam ferunt. Nulla igitur alia iis vacuatio excogitari potest commodior, quam ea quę ex frictione paratur.

De quinta re non naturali.

SOMNO ET VIGILIA.

Somnus vitrumque fere sanitatis tuendę modum adiuuare videtur. Primum restitutionis modum, quia per somnum spiritus resoluti regenerantur, & calor & humiditas radicalis conternatur augeturque.

Alterum vero, qui per excrementorum expulsionem atque quia neminem laet toto hoc tempore, quo quis dormit, animalem facultatem quę

Gal. in lib. de morb. causis.

8 Aphorif.
mo 15. Gal
de morbor.
caufis.

fcere : naturalem vero validius agere. Ob id in
sommis longioribus superfluitates expurgantur,
quæ quidem exquisitè extenuantur per cutem;
quæ vero in vapores conuertuntur, per expira-
tionem : quæ vero fufficientem habent craffitu-
dinem, per vrinas.

Hippoc. 2.
reg. acc. vi.
van. de mor.
caufis.

Experientia enim videmus, quod Somno con-
uenienter facto omnes fere corporis superflui-
tates per suos meatus rite expurgantur, fiue id
ob naturam inftauratam contingat, fiue quia
materia concocta fit. Optima enim fit per so-
mnum, non folùm in ventriculo, verum per uni-
uerfum etiam corporis habitum concoctio : &
fiunt qui præcipuum effe fomni officium putant,
adiuuare concoctionem. Siquidem multæ vigi-
liæ cibos potusq; tum crudos, tum incoctos red-
dunt. Ad hæc quia per fomnos quiefcit prima
fentiendi vis, quæ non in corde, vt Aristoteli, fed
in cerebro refidet, vt Galeno Medicorum princi-
pi placuit: quam obrem temperatus Somnus non
folùm corporis, fed & animi fanitatem conser-
uat, eiusq; morbis, vt Phrenitidi, Melancholia,
amentia, & fimilibus mederi folet: Vigilæ vero,
quia fomno plane contrarium effectum obtinet,
corpus que exsiccant, omnibus tum morbis, tum
naturis ficcis aduerfiffimæ funt. Vt autem Somnus
fit temperatus, quatuor breuiter obseruanda funt.
Primum Tempus, secundum Locus, tertium
Corporis fitus, quantum Somni quantitas.

DE SOMNI TEMPORE.

2. praf. 11. 6.
12.

Scribit Hipp. ad hunc modum : Quod ad so-
mnizationem pertinet, quemadmodum secundum

BA

matram e
vigilare, n
fuetudin
qui à tert
quam qu
est si somn
id enim v
delirium
eratis ver
tempus o
hanc si qu
suiendo t
ptum cer
non quie
tra dige
quam da
nim ex le
lestare lo
Huc p
bum dor
multaru
quod so
somnia
sape eu
alteram
mentis
quam q
mire ste
machu

Secu
si sube

Naturam consuetum nobis est, interdum quidem vigilare, noctu vero dormire oportet. ab hac consuetudine si quis aberrauerit, peior est somnus, qui à tertia diei parte ad noctem vsque capitur, quam qui matutino tempore fit. Pessimū tamen est si somnus neq; noctu, neq; interdum accedit: id enim vel ob dolorem laboremq; accidit, vel delirium futurum significat. Ex quibus Hippocratis verbis manifestum est, aptissimum somno tempus ob tranquillitatem eius, noctem esse, hanc si quis infomnem transegerit, aptius dormiendo tempus esse matutinum. minus vero aptum tempus pomeridianum, quia somni tum non quieti, nec sine interruptione fiunt, quod citra digestiue virtutis noxam non contingit, quam dandum sit aliquid consuetudini. Quæ enim ex longo tempore consuetata sunt, minus molestare solent in suis.

Huc pertinet quod illico post assumptum cibum dormire nocet & sensibus, nervis & capiti, multarumq; aegritudinum occasio est, præterquã quod somni sunt inquieti, vanis ac phantasticis somniis perturbati, quæ ob cerebri repletionem sæpe eueniunt. Conducit ergo à cœna vnam & alteram horam ante confabulando, aut instrumentis musicalibus, aut aliter lætando transigere, quam quis somnum admitrat. Ieiuno etiam dormire stomacho, corpus debilitat & extenuat, stomachumque malis replet humoribus.

2. Aph. 50.

DE SOMNI LOCO.

Secundo conuenit, vt locus, in quo dormitur sit subobscurus, radiis solaribus ac lunaribus pri-

uatus; in caliditate vero ac frigiditate temperatus, aut subfrigidus potius, quam calidus & vaporosus. Si enim in loco præcalido admittatur somnus, periculum est ne accedat syncope, ob somni & caloris extranei mutuam inter se pugnam. Spiritus enim & calor innatus propter somnum suapte natura ad interiora refugere solent, ad exteriora & ad circumferentiam corporis à calore extrinseco trahuntur.

DE SITV CORPORIS

per somnum.

Primus & ultimus noctis somnus fieri debet super dextro corporis latere; medius autem super sinistro, capite semper eleuato; quanquam etiam super ventre dormire adiuuat stomachum in concoquendo. In dorsum vero dormire superne, omnibus malum est, quia præparat corpus ad multas & periculosas ægritudines, superfluitates cerebrales retinendo, atque ab expulsionis viis auertendo, quæ in anteriori parte capitis existunt.

DE SOMNI QUAN-

titate.

*Gal. in lib.
de ar. cur.
per san. m. i. s.*

Somni quantitas vniuersis hominibus æqualiter præscribi facile non potest. Nihil enim est, quod artem Medicam æque coniecturalem reddat, atque singulis in rebus quantitas.

Solum autem optime temperati absq; præceptore somno modum præferunt: alii autem qui intemperati sunt, egent aut prohibente, aut adiuuante somnum penes quantitatem suorum lapsuum ad calidum vel frigidum, humidum vel sic

fecur, &c.
eum maio
restaurer
cōstrictio
in corpor
quam vtr
Hippocra
dum exce
Tame
minum
consister
rum pac
ctione, q
nus sum
sepibus
cho, a
tate qu
sit eon
Ad h
les som
idq; n
gna A
dente
ram a
horas
id tot
Som
boru
sumi
trifq
auu
dein
glit

Secura, &c. In frigido enim & humido corpore
 cum maior soleat esse somnus, quam ut solum
 restauret quod dissolutum est, nimia etiam caloris
 coſtrictione ipsum corpus suffocat & extinguit;
 in corpore vero calido & siccio minor est somnus,
 quam ut restauret deperditum Atq; hoc est quod
 Hippocrates ait: Somnus & vigilia, utraq; si mo-
 dum exceſſerint malum.

Tametsi autem sint, qui somni naturalis ter-
 minum communiter in septem horarum spacio
 consistere contendunt: rectius tamen, quod eo-
 rum pace dixerim, & perfecta ciborum conco-
 ctione, quam ex horarum numero somni termi-
 nus sumendus est. Non enim est dubium, quin
 senibus & aliis qui debili ac frigido sunt stoma-
 cho, aut *βασανισμῶν*, id est, concoquendi tardi-
 tate quacunq; de causa laborant, longior somnus
 sit concedendus.

Ad hæc manifesto novem horas æquinotias *6 libr. de*
 les somno naturali præscribere Galenus videtur, *sanita. tuen-*
 idq; non plane liberis, sed aut Romæ aut in ma- *da.*
 gna Alexandria sic ministrantibus, ut sole occi-
 dente libere à ministerio recedant, corporisq; cu-
 ram agant. Nam cum minima nox (inquit) novem
 horas æquinotiales æquet, abunde iis fuerit, si *ibi tem.*
 id totum tempus somno dederint.

Somni igitur terminum manifestat perfecta ci-
 borum concoctio. Hanc autem perfectam esse præ-
 sumitur, primum ex stomachi contractione ven-
 trisq; ob ciborum descensum mollitie: postea ru-
 ctuum paucitate, aut saltem eorum insipiditate;
 deinde ex capitis totiusq; corporis leuitate ac a-
 gilitate: postremo ex urina colore &c.

De sexta & ultima re non naturali.

ANIMÆ ACCIDENTIBVS.

Gal. lib. de
smer. parua
pila.

Adeo potentes sunt isti motus animi, vt multi morbis saepe ex latitia liberati, multi rursus ex nimia cōturbatione mente capti sint. Nullus est autem corporis morbus tantus, qui vehemēior animæ agitudinibus esse possit, quapropter minime sunt ea affectiones negligendæ, qualescunque tandem fuerint: sed tanto diligentior istarum, quam corporis passionum habēda ratio est, quanto anima corpore praestantior censetur.

Gal. lib. 12.
meth. me.
dona.

Non solum autē subiti timoris, sed & immodici gaudii seu voluptatis occasione nonnullos periisse, non tantum historicorum, sed & Medicorum testimonio constat. Quamobrem manifestum est sanitatis conseruatori vitandos esse omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris inuidiæ, &c. Hæc enim alterant & à naturali statu corpus auertunt. Imo si magnitudine non iugulant, at certe facile resolubilem infirmumq; spiritum reddunt, viresque resoluunt, sicut frequentes vigilia. Vehementes sane animi motus, si modum nimium excedunt, biliosum calidumq; hominem reddunt, febresque accendunt: sin intra modum nimium subsistunt, pituitosum frigidumq; reddunt, atq; adeo viscerum obstructionibus, comitialibus morbis, apoplexiæ, & ceteris frigidis morbis obnoxium efficiunt. Hinc legimus, non paucos a Galieno quotannis perfanatos esse, solis animi motibus ad debitum modum reuocatis.

Reuocantur autem vehementes animi motus

ad med
Musica
firior
rum. Q
confili
omni
nes al
cipum
sarum
critate
torius
Ru
motu
equit
dum
motu
Ne
quan
cia a
apris
bus
cum
pari
med
tend
an t
paru
D
affe
Per
Co
in e
m

ad mediocritatē, tum per non sperendam a iū
 Musicam instrumentaq; Musicalia, tum per hi-
 striones & mimos, & cantilenas ridicularum re-
 rum. Quo nomine non temere, nec sine singulari
 consilio aut prudentia factum esse arbitror, vt in
 omnium fere Principum aulis id genus morio-
 nes alantur, qui facete suis dictis aut factis Prin-
 cipum ac magnatū animos, ob varias rerū publi-
 carum curas seueriores mulcere atq; ad medio-
 critatem reducere queant. Id porro Æsculapius,
 totius fere Asiæ numē, primus instituisse fertur.

Rursus quibus segniores deiectioresq; animi
 motus sunt, illis profecto non solum venandum,
 equitandum, & in armatura corpus exercitan-
 dum: verum etiā & venationis & armorum &
 motuum species definienda est,

Non enim pari modo excitatur animi vis,
 quando leporem aut capream, & id genus fugas-
 cia ac timida animalia sectamur, atque vbi cum
 apris vrsis, tauris & id genus robore praualentis-
 bus feris agitandis sumus attenti: Nec similiter
 cum in leui armatura & graui exercitamur, nec
 pariter cum citato cursu dimouemur, & cum
 mediocri motu agimur: nec vbi cum aliis cons-
 tendimus, aut vbi soli agimus: iam clamore
 an tacitus ad labores inhorteris irritesque, non
 parum interest.

Denique vnusquilibet immoderatus animi
 affectus contrario sibi affectu corrigendus est.
 Perpetuo namque certa atq; rata hæc regula est,
 Contraria contrariorum esse remedia, non solū
 in elementarium qualitatum, verum etiam in o-
 mnis alterius rei excessu.

DE VENERE.

Quia vsus Venereus absq; imaginatione fieri posse non videtur, solēt ipsum Medici animæ accidentibus annectere, deq; eo hoc loco non nihil dicere: quanquam non absurde & inter euacuationes numeretur.

Innoxia autem his tantum Venus est, qui calidi natura sunt & humidi, quique genitura naturali abundant. Maxime vero aduersa res est iis qui frigidi sunt ac sicci.

Præterea Venus nō, sicut cibus & potus, somnus & vigilia, & exercitium, & cætera res nō naturales cuiusque est ætatis, sed tantum ætate florentium est. Quæ enim hanc vel præcedunt, vel sequuntur ætates, aut plane semen non effundunt, aut certe male fecundum effundunt.

Tempus vero ad vtendum Venere opportunū est, quando in omnium excessuum mediocritate corpus constitutum fuerit, quando scilicet nec supra modum plenum, neque vacuum extiterit, neque nimio calore aut frigore, neque nimia siccitate aut humiditate affectum fuerit.

Quod si in his alicubi aberrare cōtigerit, emendandum est, vt excessus sit exiguus. Deinde sciendum, quod tolerabilior tamen excessus sit, si calefacto potius quam infrigidato, & pleno quam vacuo, & humesto potius quam exiccato corpore Venereis vtamur: eo quod cruditas & repletio facilius tollitur, quam marasmus, phthisis, aut arefactio corporis.

Tantum denique & actuali in Venereorū vsu adhibendum est, vt neque resolutio aliqua in

al. in 3.
selus.

de sent
uio fl
nim ve
hilarat
gmatic
vertigi
cerebr
Ten
mum
lieris
est C
la, ho
bus sa
meu
wis a
aper
mul
in m
copi
men
mul
tim
vnd
adh
est
ses
qui
nul
A
mu
adn
ren
fir

de sentiat, & homo seipso quodammodo leuiter sibi factus, ac melius spirare videatur. Sic enim venereorum usus corpus lenat, animam exhilarat, iram ingentem remittit, & pleraque phlegmaticas, melancholicasque agitudines auferit, vertiginemque tollit, feminis videlicet fumos à cerebro expellendo.

Tempus vero ad prolem procreandam arduissimum est, vel incipientibus, vel cessantibus mulieris mensuris: id enim conceptionis tempus est. Cum enim foemina conceptura est, acetabula, hoc est, venarum ora, per quae singulis mensibus sanguinis superuam in uterum deriuatur, mensisque expurgari solent, aperiuntur: quammis autem reliquo toto expurgationis tempore aperta ora haec sunt, non tamen tunc concipere mulier villo modo potest, cum semen nequeat in matrice remanere sed ab influentis sanguinis copia eleuetur. At cessantibus vel incipientibus mensuris & ora aperta sunt, & menstruum non multum, neque vniuersum, sed paucum & paulatim effluit, quasi humiditate quadam insudante: unde efficitur, ut ob asperitatem matricis semen adhaereat, satisque alimenti ex sanguinis confluxus paucitate habeat. Ante enim quam menses veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret semen, & adhaerentiam nullam inuenit.

Ad haec tam mari, quam foeminae commodissimum est, post congressum Venereum somnum admittere: mari quidem, ut lassitudo quae Venere comitatur, dissipetur, viresque resarciantur: foeminae vero, ut semen genitale eo facilius retineat,

*Gal. lib. de
viti. diff.*

neat. Tamenſi autē ex retento ſemine longe ma-
 ipri, quā ex menſtruis mulierū noxa vniuerſo cor-
 pori accedere poſſit, ex immoderato tamē Vene-
 reorum uſu grauius, quam ex eius intermiſſione
 corpus laedi poſſe exiſtimandum eſt. A Venere-
 maraque & laxius corpus & frigidius & imbecilla-
 lius & ſiccius efficitur. Nulla præterea res eſt,
 quæ ſic debilitet ſenectamq; acceleret, atque im-
 modicus creberq; Venereorum uſus: quippe vna
 eum ſeminali humiditate vitalis ſpiritus ex ar-
 ſeris euacuatur, vt minime ſit mirum, intempe-
 rantius cocuntes & imbecilliores effici, & volu-
 ptate immodica accedente quæ ipſa per ſe vita-
 le robur diſſoluere poteſt, nonnunquam ſubito
 interire poſſe. Itaq; ſi omnibus in rebus modus
 ſeruandus ſit, vt Hippocrati placet, profeſto in
 Venereorum uſu ſapientis hoc dictū, vt ne quid
 nimis, ſedulo obſeruandum eſt: præcipue tamen
 peſtilentiæ tempore.

Multis præterea cōducit poſt iuſtum cibi mo-
 dum aliquid eorum accipere, quæ ſtomachum
 roborant, cuiuſmodi ſunt auſtera fere omnia, vt
 mala, pyra & punica: nam horum uſum ventrem
 ſoluere experientia compertum eſt. Non tamen
 multum de horum ſingulis pro vice ſumendum
 eſt, ſed quantum imbecillitatē ſtomachi reſi-
 cere queat. Nullum autem medicamentum ad-
 modum calidum, quod ad cibi diſtributionem
 vehementer faciat, poſt cibum ſumendum eſt:
 Non enim diſtribuitur quæ ſumpta ſunt, ſed
 concoqui eſt vtilius. Satiſ ergo fuerit iis, qui
 externo aliquo præſidio ad concoctionē egent,
 hoc tempore exhiberi medicamentum, quod ex
 tribus

Sanitate
 mda.

tribus
 vocan
 roſu
 poſiti
 mas
 thym
 octo,
 ſus,
 tot m
 hæc
 co m
 form
 rian
 tum
 di ſu
 eadē
 quid
 mag
 den
 qua
 me
 eo n
 hel
 nan
 eſſe
 ab
 in v
 ſe
 di
 gn
 in
 la

tribus piperum generibus fit, Diatrion piperum
 vocant, non medicamentosum illud magis ope-
 rosum & compositum, sed simplex. Cuius com-
 positio talis est: ad cuiusq; trium piperum drach-
 mas quinquaginta, abunde adduntur anisi &
 thymi & gingeris, singulorum drachmae alias
 octo, alias sedecim, in pulverem omnibus reda-
 ctis, ac per tenue cribrum transmissis, admisce-
 tor mellis odori. flauo acerrimi dulcissimi, ad
 hanc curiosè despumari, quantum satis est, aut lo-
 co mellis admiscetor zaccharum albiſſimum, &
 formetur ad sumentis placitum eclegma: Va-
 rianda namque sunt pro sumentis tum natura,
 tum placito pleraq; medicamenta. Nec proban-
 di sunt, qui omnibus sub vna quapiam mensura
 eadem medicamenta conficiunt. Simplicissimū
 quidem medicamentum hoc est, atque hoc ipso
 magis simplex, à quo detractū ginger est. Pru-
 dens hic omitto varia quaedam medicamenta,
 quae tamen fere omnes hoc tempore praedicto
 medicamento admiscent, veluti ammi, cuius lo-
 co nonnulli amomum ponunt, Sefeli, libyſſicū,
 helenium, nardi spicam, & cassiam. Cum Galeno
 namque sentio, hanc medicamenta subtrahenda
 esse, propterea quod cruda minimeque mutata
 ab iis qui ea sumperint, longo tempore durare
 in ventre intelliguntur.

Debet autem, si haberi potest, anisum Creten-
 se esse, thymum vero vel Atticum, vel plane ex e-
 ditis locis ac siccis: piper vero quod quidem lon-
 gum est, & similiter ginger, debent esse vtraq;
 integra minimeq; perforata atq; ex barbaria al-
 lata: Album vero & nigrum piper vtrunq;
 eligenda.

dum est, quod ponderosum, plenissimum, maxi-
 mumque sit, quod nec rugosum, nec exile, nec
 crassi corticis fuerit. Ad hunc quidem modum
 hoc medicamentum rite paratum auxiliatur iis,
 qui parum concoxerunt, & qui recens frigus in
 ventre habent, ac pituitosum succum: adhuc as-
 tidos ruetus dissipat: quemadmodum fumosos
 ruetus. Hæc solet medicamentum ex aloë fa-
 ctum, quod hieram picram vocant: verum sic as-
 sidue eo vti non licet, sicut prædicto diatrion pi-
 pereon, quo etiam si quotidie utatur, quem fri-
 gidus venter infestat, nihil incommodi ex eo sen-
 tiet. Imo quia huius medicamēti calor in totum
 corpus non defertur, veluti aliorum quorundam,
 sed circa ipsas primas venas extinguitur, non
 tantum semel aut bis quotidie porrigere conue-
 niat, sed & sapius. Siquidem mane, & ante
 cibum, & post, etiam cubitum cum
 sibus recte datur.

de vocis af-
 tu lib.
 in lon.

F I N I S.

FRANCOFORTII

Et Typographico Iohanni Sauerii, Im-
pensis in aedibus Iohannis Sauerii.

ANNO M. DC. XII.

